
لبزانک، در کسبھی لبزانک ء شعر

شرف شاد

بلوچی اکیڈمی کونٹ

www.balochiacademy.org

Email: balochiacademy@gmail.com

(c) All rights are reserved.

اے کتاب ۽ درائیں حق گوں اکیڈمی ۽ انت۔
بیدے اکیڈمی ۽ رضاء کس ایشی ۽ مواداں چاپ کت نہ کنت۔

(انٹرنیٹ ایڈیشن)

لبزانک، در کسہی لبزانک ۽ شعر
شرف شاد

(اولی چاپ 2017)

ISBN # 978-969-680-057-6

نہاد: 300 کلدار

اکیڈمی ۽ اے کتاب ماں شوکت برادرز پرپریس کراچی ۽ چاپ کتگ۔

نامدات

منی کماش

عید محمد عیدء

نامء

کہ گوں

بلوچی زبان ء لبرانکء

منی سیادیء

مہکم کتگ

لٹریچر

- 6 غفور شاد
9 شرف شاد
10 پولکاری چی یے؟

اولی بہر

کسبھی لبر انک

- 20 بلوچی ءدگر زبانانی کسبھانی ہمگونگی
44 گدار ءازم
65 اُستمانی آزمانک ءراجد پتر
83 نوکیں بلوچی آزمانک ءزبان ءجیڑہ
102 کسبھ ءساجستی ءتکنیکی پہنات
112 ناگمان ءازم ءمیاں اُستمانی رنگ

دومی بہر

در کسہی لبرانک

- 130 زبان ۽ بتل ۽ ارزشت ۽ بلوچی زبان
141 بلوچی زبان ۽ سفرنامہ، بندات ۽ دیروئی
161 چہرانک نویسی ۽ بلوچی لبرانک
174 بلوچی لبرانک ۽ چہرانک نویسی
183 ریزمانک ۽ بلوچی ریزمانک

سیمی بہر

شعر

- 200 بلوچی آرات لچہ ۽ بندات ۽ دیروئی
221 عطا شاد ۽ از می تجربہ
232 منیر مومن ۽ دستونکاں گوناپ سازی
-
-

لبزانک، در کسہی لبزانک ۽ شعر

شرف شاد ۽ وتی کتاب ”لبزانک، در کسہی لبزانک ۽ شعر“ منی سر ۽
 دیم دا تگ کہ من ایشی ۽ بہ چاراں ۽ پدا چیزے نبشته بہ کناں ۽ دیم بدیاں۔
 چونہا شرف ۽ سر اچیزے نبشته کنگ ۽ من پہ وت شر پے زاناں۔ پدا ۽ کتاب کہ
 منا شرف ۽ دیم دا تگ شرف ۽ ایندگہ کتگیں کاراں جتا نین دژوشم ۽ انت۔ ایشی ۽
 تہا آئی ۽ ہما کل نبشتا نک ۽ نگد ہوار انت کہ آئی ۽ آسانسی پولکاری رہبنداں نیسیگ ۽
 جہد کرتگ انت۔ شرف شاد مئے دور ۽ نیسیگ کارانی تہا سکین سنگین ۽ سنجیدگیں نیسی
 کارے۔ گپ کم کنت ۽ کار زیادہ۔ آئی ۽ اے کار کہ منی دیم ۽ انت۔ اے رہبند ۽ آئی
 ۽ اولی کار انت چونہا گیشتر چوش بیت کہ اولی کارانی تہا زوری ۽ کمی مدام بوت
 کرت کنت، پدا پولکاری گیشتر ہنید ریچی ۽ کار انت گیشتر تیچ ۽ تاگ ۽ شوہاز کاری
 لوٹیت یا چہ ایندگہ رہبنداں گیشتر جکانسری ۽ سردردی لوٹیت۔ ۽ پدانوکیں مردے کہ
 نوک اے رہبند ۽ سرانیسیگ ۽ بہ بیت آگیشتر مانگشیت بلئے شرف ۽ اے نکان کہ
 منی دیم ۽ انت من کہ ایشاں ونت منادمانے ہم چوش گمان نہ بوت کہ پولکاری ۽ پڑ
 ۽ نوکیں سوارے ۽ بورتاچی ۽ ایر کپتگ۔ آئی ۽ چوکتہ کاریں پولکارے ۽ وتی سر جمیں
 نبشتا نک نبشته کرتگ انت پدامنی گمان ۽ (اگن من رداں داں پہل کن ات)

شرف ۽ اے کار بلوچی زبان ۽ اولی کار انت کہ یکیں پولکاری ۽ پولکاری ۽ نوکیں
 رہندانی سراجتائیں بنگپ ۽ سرحالانی سراجتائیں۔ چدو پیش کہ اے رہندانی
 نبیسگ بوتگ گڑا یکیں سرحالے ۽ سراسر جمیں کتاب یا نبشتانک نبیسگ بوتگ
 انت گپ ۽ مطلب اے شرف، شرف ۽ رستگ کہ آئی ۽ جتائیں سرحالاں دست
 جنگ، پول اتگ ۽ کتابے ۽ دروشم ۽ دیم ۽ آورتگ۔

اے کتاب ۽ تہا ہواریں کلیں نبشتانک نکانانی تہا یکتائی ۽ گمان بازانت۔ من چوش
 نہ گشاں کہ چد ۽ ساری اے سرحال کس ۽ دست نہ جنگ انت، بگندے انوں
 بازیں بنگپ ۽ سراپیش ۽ ہم کار بوتگ بلے آرنگ ۽ کہ اداکار ہما پولکاری رہندانی
 بوتگ چدو پیش چوش کم بوتگ، اصل ۽ ادا کہ ہر ہما سرحال ہوار انت شرف شاد ۽ ہما
 سرحالانی بابت ۽ پیش ۽ چہ موجودیں زانت ۽ زانگ ۽ ہمرائی ۽ آہانی نوکیں تک ۽
 پہنات ہم دیم ۽ آورتگ انت چو کہ اے پولکاری ۽ بنداتی لوٹ ہم است انت۔

چونا ہا اے کتاب ۽ تہا ہواریں کلیں نبشتانک وتی جاہ ۽ جوان ۽ مئے لبرزانک ۽ تہا
 ایشانی لوٹ ۽ ضرورت سک باز است انت ۽ حاصل کن پولکاری ۽ وانگ ۽ زانگ ۽
 پڑا بلے من اداہتیں انچیں نبشتانکانی بابت ۽ الم گشاں کہ مئے لبرزانک ۽ تہا ایشانی کمی
 انچوش انت کہ ”گواتے نہ کشیت“ چوشکہ بلوچی زبان ۽ سفرنامہ، بندات ۽ دیمروئی،
 خاکہ نویسی ۽ بلوچی زبان“ ”ریزمانک ۽ بلوچی ریزمانک“ پولکاری چی ایت؟
 ایش ہما سرحالاں کہ مئے لبرزانک ۽ ایشانی سراسر کم نبیسگ بوتگ و ہدا پولکاری
 رہنداں و چد ۽ پیش چچ نبیسگ نہ بوتگ۔ اے پاگ شرف ۽ سراجتائیں کہ آئی ۽

اولی رندء اے ڈولیں سر حالانی سراپولکاری کتگ۔ آئی ء نہ ایوک ء اے سر حالانی
 سراپولکاری کتگ بلکیں اے پڑء بوتگیں ہما کلیں کاراناں ہم دیم ء آؤرتگ کہ چدء
 پیش مجاں اندیم بوتگ انت۔ اگاں یک گپے چوش بہ گشاں کہ شرف ء گوں اے
 سر حالان وتی حق ادا کتگ بلکیں پہ آئی ء پہ من دوئیناں بلائیں ٹاپارے بہ بیت پرچہ
 راستیں جبرو ہمیش انت کہ حق باز انت ء کار ہم انگت سک باز لوٹیت ”حق ء پہلی“ ء
 دہی انگت دوران۔ بلتے ہما بندات کہ شرف ء زرتگ باز جوان۔۔۔۔۔ آئی ء
 بلوچی پولکاری ء بنداتی سفر ء وتارا ایتانی درے جوڑ کنگ ء سو بین بوتگ۔ ہم
 رنگ ء کہ آئی ء جہد کتگ، ہنید رچی کتگ، تچ ء تاگ کتگ مارا کلاں پہ اے
 زبان ء لیزانک ء اے سفر ء آئی ء ہم سفر بوہگی انت۔

غفور شاد

یونیورسٹی آف تربت (کچ)

دوگپ

لبزانک، در کسہی لبزانک ۽ شعر ۽ تہا پٽ ۽ پولي نبشتا تک یک حباہ
کنگ بوتگ انت۔ اے نبشتا کانی نبشته کنگ ۽ من چہ حد ۽ سو بین ۽ بے سوب
بوتگاں اے گپ ۽ فیصلہ وانوک بکن انت من چپ وتی نیمگا ہم منچو گوشت کناں کہ
کوشست کتگ کہ ہمک گپ گوں راستی ۽ ایمانداری ۽ جنگ بہ بیت۔ اے ہم
جہد کتگ کہ وانوکانی دیما چیزے ناں چیزے نوکیں مواد ۽ نکان آرگ بہ بیت۔
من تربت یونیورسٹی ۽ وتی استاد وائس چانسلر ڈاکٹر عبدالرزاق صابر، ڈاکٹر عبدالصبور
بلوچ، طاہر حکیم بلوچ، غفور شاد ۽ سر ۽ سوجانی منت واراں ابید آہانی سر ۽ سوج ۽ اے
نبشتا تک من ہجر نبشته کتگ نہ کتگ ات انت۔

چریشی ۽ ابید من وتی دوستیں سنگت اسحاق خاموش، جمیل امام ۽ صادق صبا ۽ ہم بے
کساس منت واراں کہ لبزانکی کاراں مدام منی دل بڈی دیوک ۽ ہمکو پگ انت۔
پہ چاپ ۽ شنگ ۽ کاراں من بلوچی اکیڈمی ۽ واکدارانی منت واراں کہ ابید آہانی
مہروانی ۽ اے کتاب ہجر چاپ ۽ شنگ نہ بوتگ ات۔

شرف شاد

1/2/2017

کراچی

پولکاری چي ۽؟

همڪ بنيادم دودمان ۽ بهرانت۔ دودمان وهد ۽ زمانگاني گوزگ ۽
 گون وتي رنگ ۽ دوشم ۽ بدل کن انت پمشڪه گوشگ بيت كه دنيا مدام رنگ
 بدل كنت۔ دودمان ۽ زانگ ۽ پهمگ ۽ كارداں هما وهد ۽ ناسر جسم انت داں
 گوشگيں زمانگ ۽ مردمانى كار ۽ كردانى راجد پتر رد ۽ بندد ۽ گ ۽ نه بيت۔ راجد پتر ۽
 رد ۽ بندد ۽ گ ۽ لبز انكى كرداراں درگيجگ ۽ لبزانك ۽ بابت ۽ راستى ۽ ريس ۽ پر ريس
 المى انت۔ راستى ۽ پولگ ۽ تصديق كنگ ۽ پولكارى گوش انت۔

پٽ ۽ پول، شوهاز، تچ ۽ تاك، جُست ۽ پُرس بنيادم ۽ ابرم ۽ هوار انت۔ پٽ ۽
 پول ۽ وهد ۽ زندگى ۽ جتا جتائين تك ۽ پهنا ت گون دليل ۽ ۽ گون سائنٽيفك رهند ۽
 چارگ ۽ تپاسگ بنت۔ پٽ ۽ پول همڪ مردم ۽ چيز ۽ نه چيز ۽ حيال كنگ ۽
 چارگ ۽ تپاس كنگ ۽ سكين ۽ دنت۔ مردين، جنين، پير ۽ كسان، همڪ كس ۽ فكر ۽
 حيال ۽ لاچار كنت۔ چه وتى ودى بوؤگ ۽ روچ ۽ بگرداں گڏى روچ ۽ همڪ چيز ۽
 بابت ۽ بنى آدم ۽ دل ۽ لهته جُست هست كه پسهبانى رهچار انت۔ پٽ ۽ پول هم
 جُستانى پسود ۽ گ ۽ كوشست كنت۔ پٽ ۽ پول چي ايت؟ اے جُست ۽ پسو همڪ
 زانتكار ۽ پولكار ۽ وتى تخر بهانى پُژدر ۽ د ۽ گ ۽ كوشست كنگ۔ ڈاڪٽرايم سلطانہ

بخش ۽ گوشگ انت کہ پٽ ۽ پول هما جہد ۽ گوشگ ۽ نام انت کہ پيسرا علم ۽
 زانت ۽ شوہاز کنت، پدا تصديق کنگ ۽ رندشنگ ۽ تالان کنت:
 ”تحقيق ايک ايسی کوشش کا نام ہے جو علم کی پہلے تلاش، پھر
 تصديق اور بعد میں اس کی تشهير کرتی ہے“ (1)

اردو ۽ تحقيق ۽ معناراستی ۽ پولگ ۽ شوہاز کنگ انت۔ ہندی ۽ انوسندہان ۽ معنارکچین
 کتگیں چیدگ ۽ دز آرگ ۽ واستہ تیج ۽ تاک آئی ۽ رند ۽ کپگ انت۔ انگریزی ۽
 لبرزانک Research ۽ لبرزی معنار انت دوبر شوہاز کنگ۔ انگریزی ۽ زانتکار ۽ پولکار
 پال ڈی لیڈی ۽ گوشگ انت:

"Research is simply a systematic
 quest of a uncovered truth. Research
 is simply the manner in which men
 solve the knotty problems in their
 attempt to push back the frontiers of
 human ignorance."(2)

یک زانتکاریں مرد مے مدام فکر ۽ حیا کنت۔ چونائی ۽ ہم بنی آدم لاچار انت کہ
 فکر ۽ حیا بہ کنت۔ زندگی ۽ کان ۽ انچنائیں جیڑہاں بگرداں سنگینیں جیڑہانی
 بابت ۽، ہما جیڑہانی بابت ۽ کہ آئی ۽ دلگوش ۽ وتی نیمگاترین انت۔ آئی ۽ وشی ۽
 شانکامی دینت، آئی ۽ پریشان ۽ نیکانسر کن انت۔ بنیادم ۽ تب گوں دیمسروئی ۽

بستگ، اے ہے دیمروئی ۽ تب ۽ سٹ ۽ انت کہ جنگل ۽ گیا باناں نشنگیں بنیادم مروچی
 مرتخ ۽ عطار دہ گولگ ۽ انت۔ بنی آدم ۽ واہگ ۽ انت کہ آئی ۽ کش ۽ گور ۽ جاو بدل
 یا گہتر بہ بنت۔ پمشکہ آئی ۽ دل ۽ نوک نوکیں جیڑہ جہہ جن انت، یا کوہنیں جیڑہ ۽
 جخالانی نوک نوکیں تک ۽ پہنات دیماکاينت یا آہانی بابت ۽ شک و دی بیت۔
 بنیادم ۽ دل ۽ اے واہگ ہم جاہ جنت کہ اے جیڑہ گیش ۽ گیوار کنگ بہ بنت۔ اے
 شک ہلاس بہ بنت، سٹک ۽ یقین ۽ بدل بہ بنت۔ چہ ہماپٹ ۽ پول بندات بیت۔

A New English Dictionary on کسفری ۽ کسفری
 Historical Principles ۽ پٹ ۽ پول ۽ معناء ۽ بابت ۽ نبشتہ انت:

1۔ یک گچینی چیز یا مردے ۽ بابت ۽ گوں جہلانکی ۽ یا گوں زانت ۽ حسیال شوہازے
 چست ۽ ایر

2۔ حقیقت ۽ پولگ ۽ مول ۽ مراد ۽ پہ حیال ۽ زانت چار ۽ بیچار یا نبشتانکے ۽ وانشت ۽
 پارسٹ ۽ شوہازیا تک ۽ گچین، نگدی یا سائنٹیفک شوہازے ۽ یکشلی ۽ بر جاہ دارگ
 3۔ یک نبشتانکے ۽ تک ۽ گچین یا یکشلیں وانشت

4۔ دومی رند ۽ یا پدماں پد ۽ شوہاز (1)

جوانیں پولکاری ہما انت کہ ہمک مردم ۽ چار ۽ بچار ۽ فکر ۽ دوردنت ۽ جوانیں پولکار
 ہما انت کہ یک شلہ پٹ ۽ پول کنان کنت، وت سریں پیش دارگ ۽ نام ۽ نمود ۽
 وت ۽ دورداریت۔ پٹ ۽ پول ۽ تہا گچینی بنگے ۽ بابت ۽ نوکیں راستی شوہازگ ۽
 دیمآرگ ۽ ہواری ۽ زانتگ یا موجودیں راستی ۽ سرادو بر چممشانک دیک

بیت ۽ آئی ۽ تہا راستی ۽ نوکیں تک ۽ پہنات دیما آرگ بنت۔ پٽ ۽ پول ۽ اصل
 کار بنیادم ۽ زانت ۽ سرپدی ۽ گیش کنگ انت۔ یازانت ۽ سرپدی ۽ نوکیں راہ ۽
 در پولگ انت۔ اے بابت ۽ ہندوستان ۽ نامداریں زانتکار ۽ پولکار عبدالستار دلولی
 نبشتہ کنت:

”تحقیق یار یسرچ کا مطلب یہ ہے، یا تو نئے حقائق دریافت کئے

جائیں، یا پھر معلومہ حقائق کی کوئی ایسی نئی تعبیر پیش کی جائے کہ

اس سے ہماری معلومات میں معتد بہ اضافہ ہو جائے۔“ (4)

پٽ ۽ پول ۽ بابت ۽ چوہم گوشگ بیت کہ المی نہ انت ہما بنگپ ۽ بابت ۽ پٽ ۽ پول

کنگ بووگ ۽ انت آتچک ۽ راستیں بنگپے بہ بیت ۽ چوہم بوت کنت کہ ہما کار ۽

جندر راست مہ بیت کہ آئی ۽ بنگپ گچین کنگ بوتگ۔ بزاں پٽ ۽ پول سر جسم ۽

راست ہم بوت کنت ۽ ردہم۔ چوہم بوت کنت کہ پٽ ۽ پول ۽ چیزے بہر راست

بہ بنت ۽ چیزے رد۔ اے وڑیں گیانی سبب ۽ پٽ ۽ پول ۽ مئی مول ۽ مراد ہلاس یا

ایرجیگ نہ بیت۔ ہما چیز ۽ بابت ۽ پٽ ۽ پول بوتگ اگاں ردب بیت ہم، پولکار ۽

سرجمیں جہد ۽ کوششت زوال زانگ نہ بیت، پرچا کہ آئی ۽ ہمے کار پہ اے دگہ پٽ

۽ پولکاراں سکین ۽ سبب بوت کنت۔ اے بابت ۽ شیر یڈن بیکر ۽ گوشگ انت:

ریسرچ ۽ معنا انت دو بر شوہاز کنگ، بزاں ہما جاہ ۽ اے دگراں پٽ ۽ پول کنگ،

ہما جاہ ۽ پدا شوہاز کنگ ۽ یک نوکیں گپے پولگ، انچیں گپے کہ دگراں پول ات یا

شوہاز ات نہ کنگ۔ (5)

کرافورڈ (C.C.C rawford) ۽ زانشتی پٽ ۽ پول ۽ بچار چو اے وڙا گیش ۽
گیوار کنگ۔ چه آهاں گیشتر زانشتی ۽ لِزَانِکِ پٽ ۽ پول ۽ واسه هم آرزشت دار ۽ المی
انت۔

- ۱۔ پولکاری ۽ مرکز یک جیڑ ہے بیت۔
- ۲۔ پولکاری ۽ تها یک نوکیں گپے گو شنگ بیت۔
- ۳۔ پولکاری ۽ چست ۽ ایر گون پٽ ۽ پول کنوکیں دل ۽ دماغ ۽ تب ۽ منیل ۽ گون
همگز نچ بیت۔
- ۴۔ په پٽ ۽ پول ۽ مزن دلے در کار بیت۔
- ۵۔ پولکاری گون ہے گپ ۽ همگز نچ بیت که دُنیا ۽ هر چیز بدل بوت کنت۔
- ۶۔ پٽ ۽ پول ۽ مول ۽ مرادر هبندانی پولگ ۽ پدا آهاں شنگ کنگ انت۔
- ۷۔ پٽ ۽ پول سبب ۽ اثر ۽ وانشت انت۔
- ۸۔ ایشی ۽ بنیاد پیمانہ ۽ سر انت۔

۹۔ پٽ ۽ پول ۽ واسه یک زانکار ۽ هنر مندیں رهبنده المی انت۔ (6)
پٽ ۽ پول ۽ تهار یا ۽ رُو ۽ قیاس کنگ ۽ گنجائش نیست انت۔ پولکار باندانت وتی
گپ ۽ تحکیں وڙے ۽ به جنت ۽ یک چیزے ۽ یا نبشتانکے ۽ بابت ۽ هما آسره سر
بوئنگ، هما آسره دیما بیاریت۔ ایف۔ ایل۔ وانٹنی وتی کتاب The
Element Of Research ۽ تها نبشته کنت:

د تحقیق میں جذبات یا قیاس آرائی کو دخل نہیں ہونا چاہئے اور نہ

اسے حمایت یا مخالفت سے واسطہ رکھنا چاہئے۔ محقق کا نقطہء نگاہ

اور طریقہء کار سائنسی ہونا چاہئے۔“ (7)

پٹ ء پول ء تہا جز بگ ء قیاس آرائی یک گوارادارگ بنت بلتے تخیل المی انت۔ پرچا کہ ہمک گپ ء جوانیں آسرے سر بوؤگ ء واسطہ جیڑگ ء خیال کنگ المی انت۔ پٹ ء پول ء تہا تخیل ء ہوار بوؤگ ء بابت ء عبدالرزاق قریشی وتی کتاب مبادیات تحقیق ء تہا کارل پیرسن (Karl Pearson) ء حوالہ ء نبشتہ کنت:

”تحقیق میں قیاس آرائی کو تو دخل نہیں لیکن تخیل کی کار و سرمانی ضرور ہے۔ تخیل محقق کے لئے اتنا ہی ضروری ہے جتنا شاعر کے لئے۔ اس کی مدد سے وہ نئی نئی باتیں سوچ سکتا ہے، یہاں تک کہ مستقبل کو بھی دیکھ سکتا ہے، لیکن یہ تخیل منظم ہونا چاہئے۔ یہی منظم تخیل ہے جو تمام سائنسی اکتشافات میں کام کرتا ہے۔ جس شخص کے پاس تخیل نہیں وہ حقائق کو جمع تو کر سکتا ہے لیکن اکتشافات نہیں کر سکتا۔“ (8)

پٹ ء پولی نبشتا نک ء یک علمی جیڑ ہے گیش ء گیوار کنگ بیت یا یک نوکیں پگے گو شگ بیت، بلتے چوالی نہ انت کہ ہما گپ گو شگ بوتگ آپونائی ء نوک ب بیت۔ یک گپے پیسرا گو شگ بوتگ، ماں آئی ء تہا نوکیں گپے گیش کنگ ہم پٹ ء پول گو شگ بوت کنت۔ پیسرا گو شگیں گپے ء تہا گاں ردی لے ہست، ہمے ردی ء راست کنگ ہم پٹ ء پول انت۔ جیڑہ ء سرا یک نوکیں پہناتے ء سرا بحث ء تران کنگ یا چشمشانک دیگ ہم پٹ ء پول انت۔ یک گیش اتگیں

جیڑ ہے، سرد اور برچمشانک دیگ ہم پٹ ۽ پول انت۔ (9)

گوں لبزانک ۽ پٹ ۽ پول ۽ نگدکاری، همگنچ انت۔ لبزانکی پٹ ۽ پولانی تہسا
زندنا مہی ۽ راجد پتری پٹ ۽ پول، متن ۽ رد ۽ بند، بین العلومی پٹ ۽ پول ہوار
انت۔ زندنا مہی ۽ راجد پتری پٹ ۽ پول ۽ تہا نبشتہ کار، آئی ۽ کتاب یا لبزانکی
تہرے ۽ کتابانی سراپٹ ۽ پولی گپ ۽ تران کنگ بیت۔ متن ۽ رد ۽ بند ۽ تہسا،
ریفرنس ۽ انڈیکسانی پٹ ۽ پول گشگ بیت کہ ایشی ۽ تہا وضاحتی لڑ، اشاریہ، ۽
انسائیکلو پیڈیا ۽ اے دگہ جوڑ کنگ بنت۔ بین العلومی پٹ ۽ پول ۽ تہا لبزانک ۽
اے دگہ مضمونانی سراپٹ ۽ پول کنگ بیت۔

ٹی ایل کیلی ۽ گوشتگ انت کہ پٹ ۽ پول درستاں گران تریں کار انت کہ اے
چا گرد ۽ اے دگہ درستیں سرگرمیاں جتا ۽ گچینی کنگ ۽ اے کار ۽ بس چندے مردم کت
کن انت۔ اے انچیں مردم بنت کہ جنگ ۽ جنگ بووگ یا مذہب ۽ واستہ زندہ
ندر کنگ ۽، گیش یک نوکیں راستی ۽ پولگ ۽ ارزش دینت۔ (10)

علم ۽ زانت ۽ دُنیا ۽ دیروئی ۽ ثبوت ہماپٹ ۽ پولی کار انت کہ علم ۽ زانت ۽ ہمک شعبہ ۽
بہرگ ۽ کنگ بنت۔ پٹ ۽ پول ۽ بنیاد جُست ۽ پُرس، شوہاز ۽ پولگ، مشاہدہ ۽ تجربہ،
علم ۽ زانت ۽ تک ۽ گچین ۽ ردوم زوریت۔ پٹ ۽ پول گوں حیا لداری ۽ کنگ بیت۔
پہ واگے جستانی پسود یک بنت ۽ یکشلیں جہد ۽ کوشستاں درانگا زکنت۔ پٹ ۽
پول ۽ بنگپانی تہا ہماراستی کہ رواج گپتگ انت آہانی تصدیق کنگ، نوکیں راستی ۽
شوہاز کنگ، ۽ راستی ۽ جندہ درجنگ، ہوار انت۔ پٹ ۽ پول ۽ گڈی ۽ منطقی آسر
درستیں علم ۽ زانتاں یک وڑانپ ۽ سیت دنت۔ چریشی ۽ علم ۽ زانت ۽ نوکیں راہ ۽ در

وڊي بووگ ۽ هو انوکي راسي پڊر ۽ نوکي راه ۽ ڊر پولگ بوت کن انت۔ هرچ
 نوکي پولڪاري ۽ راسي ۽ نوکي انکشاف بووگ ۽ رواج کپتگي اسر يالڪهاني اسر
 دوار چاري کنگ بيت، آهاني سان ۽ اثر شوهاز کنگ ۽ راسي ۽ بنزه درگجگ بيت۔ بني
 آدم هر چيز ۽ منگ ۽ پيسر ثبوت لو طيت۔ پٽ ۽ پول هه ثبوتان ديم ۽ ڪاريت۔ پٽ
 ۽ پول ڪپه يڪ جيڙه يا بنگي ۽ بندات بيت، پڊر راسي ۽ درگجگ ۽ هاتراکان چننگ ۽
 يڪجاه کنگ بنت۔ نکان نگري چمشانک ۽ شاهيم ۽ تورگ بنت، ۽ ثبوتاني بنياد ۽ يڪ
 اسر ڪشگ بيت، پر چاڪه راسي ۽ المي تصديق ۽ پولڪاري ابدينگدي يا زمي تاثر ۽ نه
 بوگي گي۔ (11)

گپ ۽ اسر ايش انت که راسي ۽ شوهاز کنگ ۽ ايشي ۽ تصديق کنگ ۽ نام پولڪاري
 انت۔ چريشي پارس ۽ راست ۽ رد ۽ نيام ۽ لکير ڪشگ بيت۔ پولڪاري، يڪ
 از ۽ بستار ۽ گون و تي ره بند ۽ تڪنيڪا نئے تهنا نه وش ۽ بسيزار کنوکي زانشته،
 گزان ۽ مشڪل انت هم۔ په ايشي ۽ دل پهڪي ۽ ايمانداري درڪار بيت۔ اے ميدان ۽
 جز بگ ۽ رواداري، پله مرزي ۽ هلاپ بووگ، گمان ۽ قياس کنگ ۽ هچ وڙا گنجائش نه
 بيت۔ چرے ڊرستاں ابدي پٽ ۽ پول ۽ مستر يں مول ۽ مراد زانستگي راسيتياني
 شوهاز کنگ ۽ زانستگي راسيتياں ديروني ديگ يا آهاني ردياني تحچ کنگ انت۔

سر شون / References

1۔ ایم سلطانہ بخش، ڈاکٹر، اردو میں اصول تحقیق، لاہور، اردو اکیڈمی، 2012 تا کدیم 7

2. Paul.D.Leedy, practical research planning design ,
newyark, macmillan publishing co.inc, p.5

3۔ قریشی، عبدالرزاق، مبادیات تحقیق، بمبئی، ادبی پبلشرز، 1968 تا کدیم 7

4۔ ادبی اور لسانی تحقیق اصول اور طریق کار، مرتبہ عبدالستار دلوی، بمبئی، شعبہ اردو بمبئی یونیورسٹی،
1984 تا کدیم 77

5. Sheridan Beker, s, The Practical Stylist, New Yark ,
Thomas Y Cromwell Co, 1977, P.85

6۔ قریشی، عبدالرزاق، مبادیات تحقیق، بمبئی، ادبی پبلشرز، 1968 تا کدیم 7

7. F.L Whitney , The Element of Research , U.S.A ,
Prentice Hall , P. 24

7۔ The Element Of Research، F.L.Whitney، تا کدیم 24

8۔ قریشی، عبدالرزاق، مبادیات تحقیق، بمبئی، ادبی پبلشرز، 1968 تا کدیم 11

9۔ ہمیش، تا کدیم 13

10.T.L.Kelley , Scientific Method, colombus , ohio state
university , 1929 , P.11

11۔ ایم سلطانہ بخش، ڈاکٹر، اردو میں اصول تحقیق، لاہور، اردو اکیڈمی، 2012 تا کدیم 7

اولی بہر

کسبھی لبزانک

بلوچی ۽ دگ زبانانی کسہانی ہمگونگی

کسہ ۽ پچار

کسہ، داستان ۽ گوستگیں و ہد ۽ وئیل ۽ واقعہاں بیان کنگ بنیادم ۽ ابرم ۽ مدامی بہر انت۔ چہ مروچی ۽ لکھاں ہزاراں سال پیسر کہ انسان میتگ ۽ بازارانی تہا جاہ منند ہوؤگ ۽ بدل ۽ جنگل ۽ گیا بان، کوہ ۽ اگارانی تہا جاہ منند ہوؤگ چہ ہما و ہد ۽ بنیادم ۽ کسہ گون انت۔ بز ان کہ ما گوشت کنیں کسہ گو شگ ۽ گوشدارگ چہ ازل انسان ۽ تب ۽ بندوک انت۔ کسہ یک انچیں چیزے کہ عقل ۽ گرفت ۽ آرگ ۽ بدل ۽ انسان ۽ حیاں (تخیل) ۽ گوں لئیب کنت:

”داستانیں تخیل کے پروں پر پرواز کرتی ہیں۔ ان کی سچائی روزمرہ کے واقعات اور حالات کی سچائی نہیں۔ ان کا مواد زندگی سے تضرور مستعار ہے لیکن زندگی کے بارے میں ان کا رویہ منطقی نہیں، جزباتی ہوتا ہے“ (1)

گیدی کسہانی بیان ۽ تہا ہچ وڑیں چپ ۽ چوٹ مان نہ بیت، آسان، عام فہم ۽ گوں یک شلی ۽ دیماروان کن انت، کسہ ۽ وشی گوں آئی ۽ واقعاتاں ہمگنہ نچ بیت۔ بازیں چہ عقل ۽ ڈن بنت بلتے گوشداروک انگتہ آہانی سرا یقین کنت، آہانی سراوتی

اجكهي ۞ حيراني ۞ درشان كنت:

”كسّه انسان ۞ اجكهي انت، اجكهي شهرزنتي (فلسفہ) انت۔ اجكهي
گول زندء دوستي ۞ مهر ۞ ابرمیں تبه، ايشي ۞ هلاس بوؤگ ۞ معنا مرگ
انت۔ مرگ كس ۞ دوست نہ بيت۔ پمشكہ هر كس هے زندء وش ۞
نہ وشیں كسّه ۞ واقعاتاں اش كنگ لو طيت، مارگ ۞ زانگ لو طيت،
هميشاني معنا بزانت ۞ سر پد بوؤگ لو طيت“ (2)

كسّهاني تهاوش ۞ شير كنين و اب ۞ حيال گوشگ بنت۔ كسّه آروك ۞ جهد مدام
هميش بيت كه آئي ۞ دپ ۞ در اتلگين ليزاني هواري ۞ آئي ۞ گوشنگين واقعه ۞ حيالان هم
يك سحرے مان به بيت۔ گوشداروك په يك دمانے انچو ملمه به بيت كه وتي
زندء غم ۞ رنجباں بحال به بيت، حيال ۞ واباني وش رنگين دنيايے ۞ سنيل ۞
در بنيت۔ پمشكہ كسّه همك دورء دوست دارگ بنت ۞ گونڈيس زهگاں بگرداں
پير ۞ كماشان، دُرستاں يك وڑاوش بنت۔

كسّه ازم ۞ يك بهرے، انچو كه ما ازم ۞ اے دگه تهراني مينين معنا ۞
Definition يے گوشت نہ كنين هے وڑا كسّه ۞ بابت ۞ هم گوشگ نہ بيت۔ بس
چو گوشگ بيت كه كسّه وئيل ۞ واقعهاني يك بيا نے كه آئي ۞ يك بندا تے بيت،
نيام ۞ كيت ۞ آسره رسيت۔

کسہ ۽ بندات

کسہ جی ایت؟ کدی ۽ چون بندات بو تگ؟ چو بنیادم ۽ و دی بو و گ ۽
 وڙا ۽ هم یک مانگیش اتگیں رازے۔ و ہدے انسان و دی بو تگ، آئی ۽ گپ ۽
 تزان بندات کتگ۔ زباناں دیروئی کتگ۔ بنیادم ۽ لبز در بُرتگ۔ یکے دومی ۽
 اڙ ۽ جخال، غم ۽ وشیاں سر پد بو تگ۔ انسان ۽ گوں یک ۽ دومی ۽ و تی گپ، جاور،
 درد ۽ وشي بهر ۽ بانگ کتگ انت۔ چہ ہمیشی ۽ کسہ ۽ دڙ وشم زرتگ بلئے چو ہم بوت
 کنت کہ انسان ۽ ہما و ہد ۽ کسہ گو شنگ کہ آئی ۽ گپ ۽ جبر ہم نہ زانتگ۔ دست ۽
 اعضا ہانی دڙ وشم ۽ و تی دل ۽ گپ جنگ انت۔ البتہ اے روایت ۽ گیشتر دیروئی ہما
 و ہد ۽ رستگ کہ انسان ۽ لبز در بُرتگ، آئی ۽ و تی حیاں، مارشت ۽ جز بگانی بیان
 کنگ ۽ گپ ۽ تران کتگ۔ و تی سرا کپتگیں و نیل ۽ واقعہ، و تی اجکھی ۽ حیرانی
 کسہ ۽ دڙ وشم ۽ گو شنگ انت۔

کسہ ۽ سال ۽ قرناتی سفر کتگ ۽ پے ماسر بو تگ۔ اے یک مردم یا یک ذہن ۽
 سازا تگیں نہ انت کہ ایشانی سازگ ۽ گونا پ د یگ ۽ و ہد ۽ پاس گیشینگ بہ بنت،
 اے بازیں دور ۽ زمانگاں جتا جتا نیں مردماں ہواری ۽ رنگ ۽ گونا پ دا تگ
 انت۔ سینگ پے سینگ سفر کنان چہ یک پد رپچے ۽ داں دومی پد رپچے ۽ سر بو تگ
 انت۔ پممشکہ گو شگ بیت کہ درستیں گیدی لبزانک، سو ت، کسہ، جنگلی
 شعر (رزمیہ) کلیں راج ۽ ہواریں مدی انت۔

اے گپ ۽ درجنگ کساس نہ بوتگیں گپے کہ اولی کسہ کدی ۽ کئے ۽ گوشنگ، کسہ ۽ بندات ۽ گپ بیت گڈا اے گوں کو ہن تریں دودماناں ہمگرنج کنگ بیت۔
مصر، بابل، چین، ہندوستان، یونان، دُنیا ۽ کو ہن تریں دودماناں ۽ کسہ ۽ درجنگ ۽ راجد پتر ۽ اولی نشانی ہم ہے دودماناں رست کن انت:

”کو ہن تریں قصہ ہانی تہا میسیپوٹیمیا ۽ سومیری شاہانی قصہ ۽ آیات، گل گامیش ۽ قصہ ۽ مصری فرعونانی زمانگ ۽ قصہ کو ہن تریں قصہ زانگ بنت۔“ (3)

دُنیا ۽ اولی نبشتگیں کسہ ۽ بابت ۽ پٹ ۽ پولکاراں وڑ وڑاوتی حیاں ۽ لیکہ دیسا آورتگ انت:

”ڈاکٹر چرڈ گارنٹ (انٹرنیشنل لائبریری آف فیمس لٹریچر، جلد اول، صہ 69) دو بھائیوں کے قصے کو دُنیا کا قدیم ترین افسانہ بتاتے ہیں، جس میں بڑے بھائی کی بدچلن بیوی نے چھوٹے بھائی پر الزام لگا کر اسے گھر سے نکلوا دیا تھا۔ جبکہ فضل حق قریشی کا (ساقی جولائی 1936) میں کہنا ہے کہ ”پہلا افسانہ شاہ فاخری کے عہد میں تحریر ہوا جس میں سمرسام اور بادشاہ بیگم کا ذکر ہے“ (4)

بلتے ڈاکٹر گیان چند جین ۽ گوشنگ انت:
”کیمبرج اینڈینٹ ہسٹری میں ”کشتی شکستہ ملاح“ کے افسانے سے پہلے اور کسی افسانے کا ذکر نہیں ملتا۔ جس کی تاریخ تحریر

۲۳۰۰ ق م ہے۔ یہ ایک ملاح کی کہانی ہے جس کی کشتی سمندری طوفان سے تباہ ہوئی تو وہ بہ ہزار خرابی جادو کے ایک جزیرے پہنچ گیا۔ اس جزیرے پر ایک بہت بڑا اژدہا حکومت کرتا تھا۔ ملاح اس کو دیکھ کر ڈرا لیکن اژدہ نے ملاح کے ساتھ بہت اچھا برتاؤ کیا، اسے اپنی زندگی کے دردناک واقعات سنائے، تحفے دے کر وطن کو واپس کر دیا“ (5)

شے رگام ء گوشتگ انت کہ۔:

”ماں فرانس ء prenees کوہانی lascaux ء گارانی دراتلگیس نقش (Painting) کہ پانزدہ تاں سی ہزار سال کوہن انت، اصل ء قصہ انت کہ قبائلی دود ء ربیدگ یا کسانیں واقعہانی باروا انت کہ ایش Paintings ء شکل ء کوہنیں قصہ انت۔ ہمے وڑا ہفت صد سال پیش چہ پیغمبر عیسیٰ ؑ پیدا نشت ء گل گامیش ء قصہ آرگ بوتگ انت۔۔۔۔۔ ء دو صد سال پیش چہ پیغمبر عیسیٰ ؑ ء Aesop ء گوشتن، بتل ء قصہ دیما اتلگ انت۔

Aesop وت پنچ صد سال پیش چہ عیسیٰ انت۔۔۔“ (6)

ایسپ (560 ق م تا 620 ق م) ء بابت ء گوشتگ بیت کہ آسولن ء زمانگ ء مردم بوتگ۔ سکین بد شکلیں غلامے بوتگ کہ آئی ء واہند ء گڈ ء آآزات کتگ۔ اے قصہ بُن اصل ء ایسپ ء وتی جند ء نہ بوتگ انت۔ آئی ء وتی گپ ء گشتا کانی

تہا ہے کسہ کارمرز کتگ انت۔ چوہم بوت کنت کہ اے ہما دؤر ءِ رواج گپتگیں
قصہ بوتگ انت۔

کسہ ءِ راجد پتر ءِ بابت ءِ درستیں پٹ ءِ پولکارانی دیما آؤرتگیں حیال ءِ لیکہاں چہ
پدر بیت کہ، اولی نبشتہ بوتگیں کسہ ءِ بابت ءِ آہانی گپ ءِ حیال دگر دگر انت بلتے
اے گپ ءِ کس اس درستیں نبشتہ کار ءِ زانتکار تپاک انت کہ کسہ گو شگ ءِ اش
کنگ ءِ راجد پتر انچو کو ہن انت چو کہ بنی آدم ءِ زانت، سر پدی ءِ دو دمان ءِ
راجد پتر کو ہن ءِ قدیم انت۔

کِسْمِ ءِ قِسْمِ ءِ تَهْر

بُنگِپ ءِ سرحال ءِ حساب ءِ کسہ جتا جتا نیں بہر ءِ گیش ءِ گیوار کنگ
بنت۔

(1) کسہ: (Popular Tales) ہما کسہ ءِ گوش انت کہ چہ در قدیم ءِ مہلوک ءِ
دل یاد انت ءِ آہاں گشان پیدا ک انت۔ آہانی و ہد ءِ جاہ (زمان و مکان) لس
رہ بند ءِ انت ءِ سال ءِ مدتاں چہ کو ہن انت ءِ زمین ءِ پرے کُنڈ داں پرا کُنڈ ءِ شنگ
ءِ تالان انت۔ اشانی مثال سنسکرت ءِ وید، عربی ءِ الف لیلہ، انگریزی ءِ کتاب
Gesta Romanorum ءِ یونانی کو ہنیں کسمانکاں ہوار شے رگام ءِ
”بادشاہ حد اوندوت ات“ ءِ تہا دست کپ انت۔

(2) اساطیر: (Myth) اے وڑیں کسہانی تہا دیوی ءِ دیوتایانی کسہ بیان کنگ

بنت۔ اساطیر ہمک زبان ء نیست انت ء دنیا ء تہا یونان، ہندوستان ء چین ء اساطیر نامدار انت۔ اے ہما فرضی قصہ انت کہ آہانی تہاد بیہہ ء دیوتائیانی واقعہ بیان کنگ بنت کہ قدرتی یاراجد پتری چیدگانی بابت ء خیال ء لیکھے درشان کن انت۔ میل نووسکی ء گشگ انت کہ اساطیر یک چا گردی رسم یاستک ء بھیسہ یے ء چہ کوہن ء قدیمیں زمانگ ء یک گہتر، گزان قدر ء بے کساس مافوق الفطرت، این راستی ء شوہاز کنت، آئی ء گیشتر محکم کنت ء آئی ء گیشتر قدر ء کیلو بخش ایت۔

(3) لیجنڈ: (Legend) اے وڑیں قصہاں مزن نامیں مردم، پاکیں ہستی ء دینی بزرگانی بابت ء گپ جنگ بیت ء قصہ انچو بیان کنگ بیت گشے کہ راجد پتری گپ ء حبر انت ء مردم آہاں راست سر پد بنت بلے اصل ء ایشانی بنیاد راجد پتری نہ بیت، روایتانی سرا بیت:

”اے راجے ء یا گروہے ء نیم تاریخی روایت انت۔۔۔ رستم ء سر مچاری، لیلیٰ محسنوں ء مہر ء داستان، فرہاد ء کوہ ء پروشگ ء شیر ء جو تاجینگ، یونان ء تحت ء چچی کنگ، سلندر ء آدینک جوڑ کنگ ء دگہ ہے پیمیں سر حال ء بنگپ لیجنڈ ء بنگپ سر حال انت۔ (7)

(4) فیبل: (Fable) فیبل ہما کسہ ء گش انت کہ آہانی کارست دولت ء رستر بنت ء گپ ء تزان کن انت ء چولس مردم ء کرد ء پد کرد درشان کن انت۔ فیبل ء تہا بے ساہیں چیز ہم ساہدار ء دروشم ء بنت:

”اس میں بالعموم پرندوں اور جانوروں کے وسیلے سے کوئی داستان

بیان کی جاتی ہے۔ کبھی کبھی ان کہانیوں میں فرضی انسانی کردار بھی کام کرتے ہیں اور بسا اوقات غیر ذی روح کو ذی روح بنا کر پیش کیا جاتا ہے۔“ (8)

(5) پیرہیل: (Parable) پیرہیل اخلاقی قصہ بنت کہ آبانی گڈ سر ایک سبقتے دیک بیت۔ فیہیل ء پیرہیل و ت ماں و ت انچونز یک انت کہ ایشانی نیام ء فرق ء پیرکنگ ہم مشکل انت۔ بس چہ وتی کارستاں زانگ بنت کہ فیہیل ء تہا دلوت ء بے ساہیں کارست بنت ء پیرہیل ء تہا کارست مردم بنت، ماں اے وڑیں کسہاں انچیں واقعے بیان کنگ بیت کہ چہ آئی ء اخلاقی سبقتے بہ رسیت:

”اخلاقی کہانیوں میں حقیقی یا فرضی واقعات کا استعارے میں بیان ہوتا ہے اور ان سے اخلاقی نتیجہ اخذ کیا جاتا ہے“ (9)

(6) رومانس: (Romance) گیشتر اے وڑیں کسہ مہم جوئی ء راجد پستری سرچارانی کار ء کرد، مہر ء شرنگی ء نیک راہی سر حالانی نبشتہ کنگ بنت۔ نیامی قرناں اے کسہ سک نامدار بو تگ انت ء ایشانی تہا ہمک روچی زندگی ء جتا نیں وئیل ء واقعہ بیان کنگ بنت:

”رومان ایک کہانی ہے جس کا ماخذ نیم تاریخی یا روایتی واقعات ہوں اور جس میں جرات، مردانگی اور دلیری کے حیرت انگیز قصے ہوں۔“ (10)

(7) داستان: داستان دراج کشیں قصہ ء گشگ بیت کہ آئی ء تہا بازیں واقعہ گرنچ

دیک بنت۔ داستانانی تہامہر ء دوستی، مہم جوئی، سحر ء جادو بیان کنگ بنت ء ایشانی بیان کنگ ء داستان گش گوں آزادی ء وتی تخیل ء قصہ ء دیما بران کنت:

”داستان میں ایک مرکزی قصہ ہوتا ہے۔ یا پھر قصہ در قصہ ہوتا ہے، جس کا تعلق حال سے زیادہ ماضی بعید سے ہوتا ہے۔ اس کا پلاٹ الجھا ہوا ہوتا ہے اور یہی اس کا حسن ہے۔“ (11)

کسہ گشی ء مول ء مراد

(1) ہماز مانگ ء کہ انسان غارانی تہا آباد ہو تگ، ہو ر ء تو پاناں کپتگ گڈ اترس ء بیماں آئی ء دل ء جاہ جنگ۔ ہے ترس ء بیم ء کم کنگ ء ہا ترا ماتاں پہ زہگاں ء مستریناں پہ کستریناں کسہ گشتگ۔ ہے کسہ ء گوشداران ترس ء بیم چہ دلاں ایرموش بو تگ انت۔

(2) بنیادم ء ابرمی تب انت کہ وشیانی تہا بہ بیت اگاں نگیگیں جاورانی آماج بہ بیت۔ گوں دگراں کسہ کنگ ء آئی ء گیشترتا ہیر رسیت۔ ہمہ وڑاچم دیست یا اش کتگیں و نیلے ء بابت ء دگہ دیوان یا مردمے ء گوں کسہ کنگ آئی ء دلی تاہیر دنت۔ بنداتی زمانگ ء کہ انسان جنگلاں بو تگ ء شکار ء سرا آئی ء گزارہ کتگ گڈ اسر جمیں روچ ء کارگزاری آئی ء شپ ء گوں نزیکیں مردماں گشتگ انت:

(3) "روچ ء کاراں دمبڑتگیں بنی آدم و ہدے شپ ء دوست ء

بیلیانی مجلس ء نشنگ، یا سارتیں شپاں آس ء چپ ء چا گرد ء کلاکانی

کلاک نشنگ تہ آہاں ہمہ سارتی ء مارشت ء کم تر ینگ ء ہم قصہ

بیان کتگ۔ چہ ایشی کیے و آوانی و ہد دیما شتگ ء دومی زند ء حیڑہ ء

جبالانی مارشت ء چہ آہانی حیال ٹگل اتگ۔ " (12)

(4) بنیادم اے مرزہ ہوم ء تہاوتات دل ء میریں واکدارے سر پد بیت۔
 وتی موجانی تہاوتاد رستاں گیشتر پُر واک، داناء دلیر سر پد بیت بلتے گوا چسپی ماں
 اے کائنات ء انسان ء نزور ء زبہر تریں ہیچ چیز نیست۔ ہے چیز انسان ء گوں و اباں
 بندوک کنت:

”اپنی نفسیات کے دہینے اور اپنے مستقل کے خواب کو انہی قصوں
 کے آئینے میں دیکھتا ہے، خواہ وہ قصے دیوی دیوتا، جن و پری، خوش
 و طیور کے ہوں یا ہمارے آپ کے ایسے چلتے پھرتے انسانوں کے
 ۔ یہ سارے اقسام قصص کے اس ایک مظہر کی مختلف صورتیں ہیں
 کہ جن نعمتوں سے ہمیں زندگی میں محروم کیا جاتا ہے، ہم ان کی
 آرزو اپنے خوابوں کی دنیا میں کرتے ہیں“ (13)

کسبہ گشی ء مول ء مراد ء بابت ء شے رگام ء جوانیں لیکھے دیما آؤرتگ:

”اصل ء قصہ انسانی زند ء گذرے بوتگ۔ مثال ء حبر ء اگاں
 جنگ کشت ء کوش بوتگ، گڈا ہمہ جنگ ء سبب ء آئی ء تباہی ء
 بربادی ء یات گیری یا بہادریں سر مچاری ء جان ء سرانی جفنا
 دیگ ء یات گیری یا پہ پنت ء عبرت گیری ہمہ قصہ اژدیگ ء
 گشگ بوتگ انت، یا ہمارسم ء دود کہ آہاں معنایے داشتگ ہما ہم
 قصہانی شکل ء گشگ ء گیر آرگ بوتگ انت۔ قصہاں انسانی

جوزہ ء بہادری کینگ یا لغوری پدکنزگ گسیر آؤرتگ ء

آشکارکتگ تاں کہ مردم سبق بہ گرانٹ ء پد لجمی یا نادلجمی عبرت بہ

گرانٹ۔“ (14)

یک چا گردی زندے ء بندوک بوؤگ ء سبب ء انسان ء مدام وتی حباورانی
گشگ ء دومی حالانی گوشدارگ وش بوتگ۔ ہمیش آئی ء دل وشی ء تاہیر ء وسیلہ
بوتگ انت۔ وتی گپ ء وش ء تامدارکنگ ء واسٹہ انچیں گپ ء بیان ہم مان
گیتنگ کہ راستی کسہ دزوشم بہ بیت ء گوشداروک ابکہہ۔ ہمے چسینز کسہانی
ساچگ ء بنیادگشگ بوت کنت ء ہنگپی دزوشم ء بن اصل ء کسہ ہماواہگانی آسر
انت کہ ابیدآہاں انسان زندگ بوت کنت ناں دیروئی کت کنت۔

اے کسہانی ساچشتی سبب ء محرک ء تبرانتی پڑدر ء بازیں سبب بوت کن
انت۔ چوکہ قدرت ء ابرم ء قانوناں چہ نزانکاری، ہمک کار ء بوؤگ ء یک علتے
سببے شہازکنگ، (ماہ ء تہابلک ء چہر ء گوپگ، زمین ء گوک ء کانٹانی سرا
اوشنگ،) حیرانی ء سبب ء دل ء سراودی بوتگیں اثر ء درشانکنگ، کسہ گشگ ء
وتی کتھار سز ء کنگ، بنیادم ء کسہ گشگ ء گوشدارگ ء ہنگمی مول ء مراد، سبب ء
علت بوت کن انت۔

بلوچی کسہ

کسہ سرجمیں دنیا ء بنیادمانی ہواریں مڈی انت۔ بلوچی ء ہم دنیا ء اے
دگہ راجانی وڑا کسہ ء ساچگ، سازگ ء گوشدارگ ء روایت کوہن ء قدیم انت۔
بلوچانی گورا ہم کسہ ء درستیں تہرگندگ بنت، ، popular Tales فیبل،

پیر ایل، رومان، Legind ۽ اے دگہ، ابید چہ اساطیری کسہاں، کہ یونان، ہندوستان ۽ چین ۽ کسہانی مزین کسے ۽ گندگ بنت۔ بلوچی روایتانی تہا اساطیر نیست پمیشکہ آہانی کسہ ہم نیست انت۔ بازیں مردمانی خیال انت کہ چا کر، گوہرام ۽ حانی شے مرید ۽ کسہ اساطیری کسہ گشگ بوت کن انت بلتے اے کسہ داستان، لیجنڈ ۽ رومان ۽ گوں نزیکی کن انت ایشاں اساطیر گشگ پھک رد بیت:

”بلوچی ادب ۽ داستان ۽ کسہانی نیمگا کائیں اودامارا کسہ ۽ بازیں ذاتے دست کپیت بلتے اساطیر، ہما کہ یک گچینی زمانگے ۽ گوں دیوتاء دیویاں گوں سیالی کن انت، پچ وڑا گندگ ۽ نیت، البت اساطیر دلاوری ۽ ہمت، وابانی سرجمی ۽ کارے ۽ آپسرے ۽ سرکنگ ۽ جوانیں کارے ۽ ہاتر اسرانی ببادیگ، اے رنگیں درائیں چیز گندگ ۽ کابنت، بلتے منے گورانہ اپالوہست نہ زیوس نہ رام نہ کرش نہ راون“ (16)

البتہ اے دگہ کسہانی روایت بلوچی لبزانک ۽ محکم انت۔ چہ ہمے کسہاں بلوچ راج ۽ دود ۽ ریدگ، تب ۽ رویہ، ہمک روچی زند ۽ راجی قدر ۽ کیلو پولگ بوت کن انت۔ پرچا کہ گیدی کسہ تہنا کسہ نہ انت، اے گوں بلوچ ۽ سرزمین، ۽ زند ۽ سرچگاں ساچگ بوتگ انت۔ اے بابت ۽ طاہر حکیم بلوچ ۽ گوشگ انت کہ گیدی لبزانک ۽:

”یک مزین بہرے گیدی کسوانی انت کہ اے بلوچی کوہنیں

ردانک ۽ یک اھمیس بہرے زانگ بنت۔ ایشانی گیشتر بہر و گار
 بو تگ بلتے ہرچی کہ ذر کپتنگ چہ ایشاں ہمے زانگ بیت کہ اے
 خوشکین کسونہ انت بلکین زمسین ۽ ڈگار، راج، راجی زند،
 دودر بیدگ، دود ۽ شپ ۽ روچی زند ۽ سرچمگاں چہ ساچگ بو تگ
 انت۔ چہ ایشاں ماں بلوچی ۽ کسو گشگ ۽ ساچگ ۽ راہ ۽ راہ بند،
 ربیت ۽ ازم ۽ بابت ۽ شری ۽ معلومداری رسیت۔“ (16)

بلوچی قصہ ہانی تہا بلوچ راج ۽ تاریخی وجود ۽ آئی ۽ ربیدگی ۽ دودمانی
 پجار، آئی ۽ شان ۽ مژاداری بیان بو تگ انت۔ اے قصہ ہانی تہا
 کوہن ۽ قدیمیں زمانگ ۽ داں روچ ۽ مروچیک ۽ بلوچپانی
 زانت ۽ سرپدی، آہانی فکری ردوم ۽ دیروئی ۽ بیان بو و گ ۽
 ہمراہی ۽ بلوچانی زندمان ۽ دودمان ۽ قدر ۽ کیلو ہم گیش اتگ ۽
 دیما اتگ انت:

”ہے قصہ ہستی ۽ نیستی، نیکی ۽ بدی، شری ۽ شری، لغوری ۽ مزن
 مردی ۽ انسانی کرد ۽ زندمان ۽ دیستگین زیک ۽ ناد یستین
 باندا ۽ معنا کن انت۔“ (17)

بلوچی کسہ ہانی در جنگ ۽ ربیت

راجد پتری حساب ۽ بلوچ یک کوہن ۽ قدیمیں راجے، بازیں سرد ۽ گرم

چشان بوتگ۔ جتا جتانیں سرزمیناں گوزان ۽ وڑ وڑیں دو دماناں گوں نزیک
 ہووگ ۽ سبب ۽ ایشی ۽ گورادرستیں تب ۽ رنگ، قدر ۽ کیلو، دود ۽ ر بیدگانی قصہ ۽
 حکایت دست کپ انت۔ بلوچی روایتانی تہا قصہ گو شگ ۽ گوشدارگ ۽ راجد پتر ۽
 تاریخ چچو کو ھن انت؟ انچو کہ اے دگر زبانانی بابت ۽ گو شگ بوت نہ کنت ھم
 وڑا بلوچی زبان ۽ گیدی قصہانی راجد پتر ۽ بابت ۽ گو شگ بوت نہ کنت:

”قصہ سازگ ۽ ساچگ ۽ گو شگ ۽ گوشدارگ ۽ روایت چو آدگہ

راجانی پیما بلوچانی تہا ھم چه قدیم ۽ گندگ بیت۔ اے قصہ کہ بلوچ

چا گرد ۽ تہا نامدار ۽ مشہور انت، ایشانی تاریخ چینکس قدیم انت؟

اے بابت ۽ دل سردیں پٹ ۽ پول نہ بوتگ“ (18)

اگاں راجد پتر ۽ حساب ۽ چارگ بہ بیت گڈا بلوچی قصہانی یک کسانیں بہرے ھم

پہریزگ نہ بوتگ۔ ایشی ۽ اولی ۽ ۽ بی سبب ایش بوتگ کہ بلوچ بے قلم ۽ بے نبشتہ نیں

پہوا لے قومے بوتگ۔ بلوچی قصہانی در جنگ ۽ بابت ۽ میر عاقل خان مینگل ۽ حیال

ایش انت کہ بہرام شاہ جمال ۽ داستان بلوچی پانزدہمی قرن ۽ پد نویسگ بوتگ، اے

دستاویز مکران ۽ نبشتہ کنگ بوتگ ۽ لندن میوزیم ۽ ایر انت۔ گیدی قصہانی نزارگ ۽

درگت ۽ اولی کار آر لیچ ۽ 1837 ۽ متلات ۽ گورا ”چار مرد کہ زال ۽ بت اش ٹھینت“

نامیں قصہ ۽ رانز آورت ۽ 1838 ۽ ماں جنزل آف دی ایشیا ٹک سوسائٹی ۽ سیمی جلد ۽ چه

قلات ۽ چاپ ۽ شنگ کرت۔ دومی کاراے آر لیویز نیگ انت کہ آئی ۽ رودرائگی

دگ ۽ لہتے قصہ نزار آورت انت ۽ Balochi Stories نام ۽ چه الہ آباد مشن پریس

1885ء ۽ چھاپ ۽ شنگ کرتگ ات۔ (19)

چہ انگریزیں پٹ ۽ پولکاراں درستاں گیشتر کار لانگ ورتھ ڈیمز ۽ کتگ ۽ آئی ۽ وتی کتاب ۽ راجد پتری ۽ کسہی نکان چاپ ۽ شنگ کتگ انت:

”بلوچی گیدی قصہ ۽ عہدی شاعری ۽ درجنگ ۽ دیما آرگ ۽ چہ

مستشرقیناں آرزشت دارترین نام ۽ لانگ ورتھ ڈیمزینگ انت

کہ آئی ۽ 1875ء ۽ بگرداں 1881ء ۽ نیامی و ہداں بلوچی زبان ۽

لبزانک ۽ سرا کارکنگ ۽ گوں ہوار بلوچ راجد پتر ۽ باروا ہم

پرارزشتی کارکنگ۔ آئی ۽ ڈیرہ غازی خان ۽ دمگاں بازیں کسہ

مچ کُرت ۽ وتی کتاب A Text of Balochi

language ۽ ہوار کت انت کہ 1922ء ۽ چہ لاہور ۽ چاپ ۽

شنگ بوت۔۔“ (20)

انگریزیں نبشتہ کاراں وتی درستیں کسہ رومن رسم الخط ۽ نبشتہ کتگ انت۔ بلوچی ۽

گیدی قصہانی نبشتہ کنگ ۽ روایت 1950ء ۽ بندات بیت کہ کاس بلوچی

ردانک ۽ نیمگامزینیں کسہ ۽ دلگوش دیک بیت۔ گیدی کسہانی پولگ ۽

درگیجگ ۽ دوادارہاں درستاں گیشتر دلگوش داتگ کہ آبلوچی اکیڈمی کونٹہ ۽

بلوچستان یونیورسٹی کونٹہ ۽ بلوچی ڈپارٹمنٹ انت۔ بلوچی اکیڈمی کونٹہ ۽ نیمگانگتہ

10 گیدی کسہانی کتاب چاپ ۽ شنگ بوتگ انت کہ آہانی تہاہے زوتاں چاپ

بوتگیں شے رگام ۽ کتاب بادشاہ حدادوندوت ات مزن ارزش ۽ بستاردار بیت کہ آئی ۽

تہا کس اس 112 گیدی قصہ نژ آرگ بوتگ۔ چریشی ۽ ابید بلوچی اکیڈمی ۽ نیمگا
 گیدی قصہانی سیریز ۽ گیدی قصہ اولی داں گیدی قصہ نہم ۽ نام 1968ء داں
 1973ء نیام ۽ چاپ ۽ شنگ بوتگ۔ دومی ادارہ بلوچستان یونیورسٹی ۽ بلوچی شعبہ
 انت کہ ہائیر ایجوکیشن کمیشن اسلام آباد ۽ مک ۽ آئی ۽ گیدی کسہانی پولگ ۽ یک
 جوانیں گامیجے زرتگ ۽ اے درگت ۽ رحیم مہر بلوچ ۽ ”گوہر قیمتی“ کہ مہر ۽ وت
 بلوچستان ۽ بازیں دمگاں شنگ ۽ پٹ ۽ پول کتگ انت، اے آرداد ۽ ”کسہ ہلاس
 نہ بیت“ جتا جتا نیں تاک ۽ ماہتا کانی چاپ بوتگ ۽ بلے شنگ ۽ شانگیں کسہ چت
 ۽ نژ آرگ انت، ۽ ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ ۽ جتا جتا نیں زبانی رجانک۔ بوتگیں
 کسہانی نژ آرگیں کتاب ”زہینتگیں کسہ“ چاپ ۽ شنگ کتگ انت۔ بلوچی
 اکیڈمی ۽ بلوچی ڈپارٹمنٹ، جامعہ بلوچستان ۽ اے کارانچین انت کہ چریشی ۽ بلوچی
 گیدی کسہانی رنگ ۽ دروشم (خد ۽ خال) داں مزنیں حدے ۽ گیش اتگ ۽ دیما
 اتگ۔ یک نیری علی جمعہ زامرانی ۽ چتگ ۽ نژ آرگیں گیدی کسہانی کتاب
 ”سوداگر“ ہم 2014ء چاپ ۽ شنگ بوتگ۔ بلوچ سمرزین سک پراہ ۽ شاہگان
 انت کہ آئی ۽ تہاوت بلوچستان ۽ دمگاں ابید سندھ ۽ پنجاب ۽ خیبر پختونخواہ ۽ بلوچپانی
 میتگ، افغانستان ۽ ایران ۽ ابید ترکمانستان، ہندوستان، کینیڈا ۽ خلیجی ملک ہوار انت
 کہ اودا بلوچ چہ کوہن ۽ قدیم ۽ آباد انت۔ الما آبانی گورا کسہ مزنیں کسہ ۽ بنت
 کہ وتی چننگ ۽ نژ آرگ ۽ وازمندگ انت۔

بلوچی کِسْهَانی گوں اے دگہ زبانی کِسْهَاں ہمگوئی

دُنیا ۽ ہمک ملک ۽ راج ۽ تہارنگ رنگیں کِسْہ ۽ داستان ہست اُنت۔
 بلوچی زبان ۽ کِسْہانی سراچمشانک دیگ ۽ پیسراگاں کُوہن تریں ملک ۽ راجانی
 کِسْہانی سراچمشانک دیگ بہ بیت گڈا آہانی بنگپ یک ۽ یک حساب اُنت۔
 کُوہنیں کِسْہ ۽ داستانانی بنگپ لس رہند ۽ چاروڑین اُنت۔

(1) جنگ ۽ چوپ، کشت ۽ کوشی وئیل

(2) دیہہ ۽ اگاں گوں زبانی ۽ بیان کنگ بوتگ اُنت گڈا پریانی کِسْہ

(3) ہر ۽ دوستی ۽ جنس

(4) دولت، گندام ۽ جانورانی کِسْہ

بنیادم ۽ کے دیروتی ۽ رند گڈا راجی بامر د ۽ دینی بزرگانی کِسْہ ۽ سرگوست ہم کِسْہانی
 تہا ہوار بوتگ اُنت:

”کِسْہانی یک ۽ ہم رنگ بوؤگ بندر ۽ انسانانی یک رنگیں

واہشانی نشانی اُنت۔ نامداریں تب زانتکارسی جی ژونگ ۽ گوشتگ

اُنت کہ پیشی انسانانی ارمان ۽ واہشت یک بوتگ اُنت پمشکہ

آہانی کِسْہ ۽ داستان ہم باز براں یک بوتگ اُنت“ (21)

دُنیا ۽ کُوہن ۽ قدیمیں راجانی وڑا بلوچ راج ہم یک راجد پتری دود ۽ ربید گے

واہند اُنت۔ اے درگت ۽ چشیں پٹ ۽ پو لے دیمانیا تلگ کہ چہ آئی ۽ زانگ بہ

بیت کہ بلوچی کسہ ء راجد پتر چچو کو کو ہن ء قدیم انت ء نئے چشیں گہوانی ء مطالعہ
کنگ بوتگ کہ ماں آئی ء بلوچی کسہ گوں میاں استمانی کسہاں ہمدپ کنگ ء
کوشست کنگ بوتگ بلتے:

”کسہانی دروشم، تب ء منیل ء گنگ ء گوں چو گشگ ر دنہ بیت

کہ بلوچانی قصہ چو یونان، مصر ء عراق ء کسہاں یا گڈا ہندوستان ء

ایران ء کسہانی قدامت ء گوں ہمدپی کن انت۔“ (22)

یونان، روم، ایران، عربستان ء ہندوستان ء کو ہنیں دو دمانانی دل دوستیں کسہ
اساطیری کسہ انت کہ آہانی مثال بلوچی ء کم انت بلتے اے راجانی کو ہنیں قصہ
ردانک ء دروشم ء بہ بنت یا شعر ء جن، جاتوگ ء پری مزینیں کسہ ء کارمرز کنگ
بوتگ انت کہ ایشانی مثال ء درو بلوچی ء مزینیں کسہ ء دست کپیت:

”یونانیوں، رومیوں، عیسائیوں اور عربوں کی قدیم تہذیب میں

اساطیری قصے بہت مقبول رہے ہیں۔ شعرا بھی اپنے کلام میں ان

قصوں کا رنگ شامل کر کے قدیم اساطیری فضاؤں کی تخلیق کر کے

عوام کو متاثر کرنے کی کوشش کرتے۔ قصے ہوں یا شاعری جن،

جادو، بھوت پریت سب کردار ادا کرتے۔ جنوں اور فوق الفطری

عناصر سے لوگوں کو ہمیشہ گہری دلچسپی رہی ہے۔ قدیم عرب، قدیم

فارس، مصر، شام، ترکی اور شمالی افریقہ کے قصوں میں جن جنات

اہم کردار ادا کرتے“ (23)

میاں اُستمانی قصہانی وڑا بلوچی قصہ ہم ہے رنگ آنت:

”حُد اُشاہ ء بادشاہانی قصہ، دیہہ ء بلاہانی، جن ء جاٹوانی، پری ء

پریشنگانی، بالی مُرگ ء جنگلی رستر ء ساہد ارانی قصہ، زانتکار ء

دانائیں مردانی پنت ء نصیحتی بیان، سر مچار ء بامردانی جنگی پیش کنز ء

قصہ، بلوچی داستانانی بنگپ آنت۔“ (24)

بلوچی قصہانی شر رنگیں پری مدام کوہ قاف ء آنت، ء آہانی پاسپان مزن مزنیں دیہہ ء

بلاہانی بندیک آنت یا آہانی پاسپان آنت۔ اے وڑیں چیز کاس درستیں زبانی

کوہنیں کسہانی تہا ہست آنت۔ دُنیا ء درستیں کسہانی سراچمشانک دیگ بہ

بیت گڈ آہانی کارست یک وڑین آنت۔ جن، دیہہ ء بلاہ، جادوگر، سحر ء مُوٹ،

پری۔ اے وڑیں کسہاں انچین مردین آنت کہ زرنگ ء جوانمرد آنت۔ جنین انچیں

شر رنگ کہ دُنیا ء آہانی مثال نہ رسیت یا انچیں مردم آنت کہ بدی ء شیطانی ء ابلیس

ہم آہانی دیما گوش بہ گپیت:

”داستانوں کی تعمیر و تشکیل سرے سے غیر فطری عناصر سے ہوتی

ہے۔ جن، دیو، پریاں، جادوگر، سحر، اسم اعظم، اسم تسخیر، لوح نقش،

قلب ماہیت، اور ان سب کے ساتھ ایسے مرد جو طاقت،

جوانمردی، جرات، ہمت،، جود و سخا، محبت، ایثار ہر چیز میں عدیم

المثال ہیں اور ایسی عورتیں جن کے حسن و خوبی کی دونوں جہانوں

میں نظیر نہیں یا ایسے انسان جو بدی کا مجسمہ ہیں اور ساری بدیاں ان

میں بیک وقت جمع ہیں۔ ایک بڑی سی بڑی مہم کو سر کرتا ہے۔
ہفتخواں طے کرتا ہے اور اپنی مراد عشق کو پہنچتا ہے اور دوسرا اپنی
ساری غیر معمولی قوتوں کے باوجود پہلے سے متصادم ہوتا ہے تو
روسیا ہی نصیب ہوتی ہے“ (25)

اگاں بلوچی کسبھانی سراچمشانک دیگ بہ بیت گڈا کساس مردین ء جنیناں بگر
داں جن ء جاتوگاں درستانی کارست ہمے وڑین آنت ء نیکی ء بدی ء جنگ ء بنگپ
یک بوؤگ ء ہمراہی ء گڈسرا نیکی ء سوب ء بدی ء پرورش ء وڑ ء پیم ہم ہمیش آنت۔
چرے بنگبھی ہمدوری ء ابید بلوچی ء بازیں کسہ ہست انت کہ آتچکا گوں دگہ کسبھان
گوں یک وڑ آنت، بس کارست بدل آنت یا آبانی پیش کنگ ء داب جتا انت:
”تاریخ ادبیات مسلمانان پاک و ہند ء چار دہمی جلد (علامتائی
ادبیات مغربی پاکستان ء دومی جلد) شیر محمد مری ء 1968ء چاپ
ہوتگیں یک نبشتائے ”بلوچی اساطیر“ ء حوالہ ء گشگ ہوتگ۔
’بلوچی کسبھان چہ لہتے انچین انت کہ چہ آواں ویدک لبزانک ء
اثر گنگ ء مارگ بیت۔ اے درگت ء ”پرو“ پہ درور پیش کنگ
بیت۔ اے قصہ ء تہا پیش دارگ ہوتگ ہر دیں ڈیہ ء سرا
درآمدانی اُرش بیت تہ ہمازمین ء یک بہرے ء بادشاہ لے توکل ء
لے ہمت بیت ء آگوں دژ مناں سہل ء تران کنت۔ ہمے پیما
ویدک قصہ ء تہا راجہ پرو پیش دارگ ہوتگ کہ آوتی لس مردمانی

۽ گون و تاہم تپا کیں راجانی منشاء ۽ چپ ۽ گون اُرش کنو کاں ہم دل
۽ ہم ستک بیت۔“ (26)

شیر محمد مری ۽ خیال انت کہ پرو ۽ کسہ وتی بنگپ ۽ تھیم ۽ سبب ۽ گون ویدک
زمانگ ۽ کسہاں ہمگز نچ انت۔

ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ وتی کتاب بلوچی قصہ لبزانک ۽ تہا تا کدیم 34 / 35 ۽
نبشتہ کنت کہ توتا کہانی ۽ کہانی بیست ۽ چارمی ۽ کسہ ۽ بلوچی کسہ ”چا مرد کہ زال
بت اش ٹہینت“ دیم پہ دیم کنگ بہ بنت، گڈا لہتے کسانیں فرق ۽ پیراں در ابید
دوئیں کسہانی تھیمماں سر جمیں ہمد پی یے گندگا بیت۔ ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ دیمترا
نبشتہ کنت:

”سر جمیں جہان ۽ گیدی کسہانی تہا بازیں ہمد پی جبر ۽ جاور گندگ
۽ مارگ بنت کہ ایشی ۽ بابت ۽ دووڑیں خیال در شان کنگ بیت،
یکے ایش کہ اے ہمد پی جتا جتا نیں راجانی نیام ۽ پگر ۽ خیال ۽ یک
تیممی ۽ آسر ۽ بوتگ انت یادومی ایش کہ اے قصہانی اے بہر
باز براں بنگکی خیال ۽ لیکہ چہ وتی یک جاہے ۽ شنک ۽ شانگ
بووان ۽ دومی ہند ۽ جا گہاں سر بوتگ انت۔“ (27)

کسہانی ہمد پی ۽ ہمدوری ۽ بازیں مثال ۽ درور پو لگ بوت کن انت۔ کساس
سر جمیں دنیا ۽ کسہانی بنگپ ۽ نکان یک وڑ انت پر چا کہ دستیں کسہ چہ بنی آدم ۽
سامہ ۽ در سماہ ۽ چہروران ودی بوتگ انت کہ آہانی تہا انسان واب ۽ واہگ، ترس ۽ بیم،

وشی ۽ غم ۽، مارشت یک وڑ انت پمشکھ کسہ ہم یک وڑ انت۔ بلوچ ۽ ہم انسانی
فکر ۽ خیال یک وڑ انت پمشکھ ایشی ۽ کسہانی ہم بنگپ یک انت۔ اصل ۽ اے
یک رنگی ۽ ہمگونگی انسانی فکر ۽ خیالانی ہمگونگی انت۔

آسر

کسہ ۽ داستان لبزانک ۽ کسان (Childhood) ۽ برورد ۽ مزن شانیں
لبزانک ۽ بُن ہشت گو شگ بنت کہ آہانی ساچک ۽ سازگ ۽ ہمک مسردم ۽ بہر
مان بیت۔ کسہانی تہا چا گرد ۽ سرجمیں بنزہ درشان بیت ۽ ایشانی شرتریں پهنات
ایش انت کہ لس مردم ۽ درسمہ ۽ لاشعور ۽ عکس ۽ نشان بنت۔ اے مردمانی وش کامی ۽
وسیلہ بوؤگ ۽ ہواری ۽ آہانی ذہنی، تیز انتی (نفسیاتی) اخلاقی، راحب پستری ۽
چا گردی تربیت ۽ ہم وسیلہ بنت۔ قصہ سال ۽ قرناں سفر کنان پہ ماسر بوتگ انت ۽
اے یک مردم ۽ سازا تنگیں نہ انت جتا جتا نہیں مردماں ہواری ۽ رنگ ۽ گوناپ
داتگ انت۔ یک پدر پیچ ۽ داں دومی پدر پیچ ۽ سفر کنان اش کتگ ۽ دود ۽
ربیدگ ۽ امانتے ۽ رنگ ۽ پھریزگ بوتگ انت۔ ہرچ دور ۽ ہرچ قوم ۽ تہا کسہ
دوست دارگ بوتگ انت۔ عربی، فارسی، ہندی، یونانی، سنسکرت ۽ بلوچی ۽
کسہانی نیام ۽ مزنیں حدے ۽ ہمگونگی ہست۔ ایشی ۽ سبب ۽ ایش انت کہ انسان
دور ۽ گستانیں دمگاں جاہمنند بووگ ۽ باوجود مدام گند ۽ نند ۽ سفر ۽ نیام ۽ یکے دومی ۽
انفرادی یا مچاکی دروشم ۽ ڈیک دینت۔ حال ۽ احوالانی دے ۽ زور ۽ وہد ۽ کسہ ہم

سفرکنان یک سرزمینے ءدومی سرزمین ءروانت۔

گذسراایش کہ میاں استمانی لبزانک، کوہنیں کسہ ءمیتھالوجی ءحپہ جوانیں جوانیں
فلشن سازگ بوتگ، بلوچی گدار ءآزمانک کہ دری زبانانی اثرمندى ءبندات بوتگ
انت انگتہ وازمندگ انت کہ بلوچی ءکوہنیں کسہ گیش ءچہ گیش درجنگ، فلشن ءبہر
کنگ ءچہ آبانی وسیلہ ءبلوچی زبان ءساجشتی واک ءتوان گیش کنگ بہ بیت۔

سرشون / References

- 1۔ وحید قریشی، ڈاکٹر، افسانوی ادب، لاہور، مقبول اکیڈمی شاہراہ قائد اعظم، 1993 تا کدیم 16
- 2۔ داد، اے آر، کسہ ہلاس نہ بیت، کوئٹہ، بلوچی ڈیپارٹمنٹ، بلوچستان یونیورسٹی، 2012 تا کدیم 6
- 3۔ شے رگام، بادشاہ حدادندوت ات، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی۔ 2015 تا کدیم xi
- 4۔ سہیل بخاری، ڈاکٹر، اردو داستان (تحقیقی و تنقیدی مطالعہ) اسلام آباد، مقتدرہ قومی زبان، 1972 تا کدیم 36
- 5۔ حین، ڈاکٹر گیان چند، اردو کی نثری داستانیں، کراچی، انجمن ترقی اردو، 1954 تا کدیم 6
- 6۔ شے رگام، بادشاہ حدادندوت ات۔ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ۔ 2015 تا کدیم xi
- 7۔ عبدالصبور، ڈاکٹر۔ بلوچی قصہ ہی لبزانک۔ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ۔ 2009 تا کدیم 28
- 8۔ فرمان فتح پوری، ڈاکٹر۔ اردو کی منظوم داستانیں۔ کراچی، انجمن ترقی اردو 1971 تا کدیم 47
- 9۔ بخاری، ڈاکٹر سہیل۔ اردو داستان (تحقیقی و تنقیدی مطالعہ)، اسلام آباد مقتدرہ قومی زبان، 1972 تا کدیم 32
- 10۔ سلیم آغا قزلباش، ڈاکٹر، جدید افسانے کے رجحانات، کراچی انجمن ترقی اردو پاکستان، 2000 تا کدیم 39

- 11- محمد، آغامزا، نبشتا نک، ہوار اردو اصناف کی تدریس، مرتبین، اومکار کول، مسعود سراج، نئی دہلی قومی کونسل برائے فروغ اردو زبان، 2010 تا کدیم 136
- 12- عبدالصبور بلوچ، ڈاکٹر، بلوچی قصہ لیزانک، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2009 تا کدیم 21
- 13- ممتاز حسین، پروفیسر، نقد حرف، کراچی، مکتبہ اسلوب، 1987، تا کدیم 252
- 14- شہ رگام، بادشاہ خد اوندوت ات، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2014 تا کدیم xiii
- 15- داد، اے آر، قصہ ہلا س نہ بیت، کونٹہ، شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان، 2012 تا کدیم 10
- 16- طاہر حکیم بلوچ، نبشتا نک، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی، ہوار بلوچستان اتولی تاک، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2012 تا کدیم 48
- 17- شہ رگام، بادشاہ خد اوندوت ات، بلوچی اکیڈمی کونٹہ، 2014 تا کدیم، ن
- 18- عبدالصبور بلوچ، ڈاکٹر۔ بلوچی قصہ لیزانک، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی کونٹہ، 2009 تا کدیم 31
- 19- مینگل، عاقل خان، چار مرد کہ زال، بیت و ٹہینت، ہوار گچین کسما ہنک، اشیر عبدالقادر شاہوانی، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی، تا کدیم 81
- 20- رحیم مہر بلوچ، نبشتا نک بلوچی گیدی قصہ ایشانی در جنگ و ربیت، کونٹہ ہنکین تاک چپارمی، شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان، 2012 تا کدیم 56
- 21- داد، اے آر، کسہ ہلا س نہ بیت، کونٹہ، شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان، 2012 تا کدیم 20
- 22- عبدالصبور، ڈاکٹر، بلوچی قصہ لیزانک، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2009 تا کدیم 31
- 23- [ht:www.urdulibrary.org/books/72-asateer-ki-jamaliat/8.5.2015](http://www.urdulibrary.org/books/72-asateer-ki-jamaliat/8.5.2015)
- 24- شہ رگام، بادشاہ خد اوندوت ات، بلوچی اکیڈمی کونٹہ، 2014 تا کدیم فلیپ
- 25- وقار عظیم، ہماری داستانیں، لاہور، ادارہ فروغ اردو، 1956 تا کدیم 29
- 26- عبدالصبور، ڈاکٹر، بلوچی قصہ لیزانک، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2009 تا کدیم 31
- 27- ہمیش تا کدیم 35

گدار ۽ ازم

گدار انگریزی ۽ لبز ناول ۽ بلوچی بدل انت۔ ناول Atalian زبان ۽ لبز ناول ۽ چه در اتلگ۔ Atalian زبان ۽ ناول لبزی معنا ”کسہ گوشتگ“ یا ”حال ۽ سر“ کنگ انت۔ گدار ۽ بنیاد چه کسہ، داستان ۽ جنگی شعراں ایر بوتگ کہ ایشانی نام ۽ نشان دُنیا ۽ کوهن ترین چا گرد ۽ دو دماناں در کپ انت۔ پولکاراں گدار ۽ کوهنی ۽ بز ۰ شوہاز ۽ گوستگیں زمانگ ۽ بازیں کُنڈ ۽ کشور گول اتگ انت۔ ڈکشتری آف لٹریری ٹرمز ۽ رد ۽ لبز انکی تهر ۽ بابت ۽ پکانی ۽ هج گوشتگ بوت نہ کنت بلے مصر ۽ 1200 سال پیش چه مہتر عیسیٰ ۽ انچپیں کسہی لبزانک دیما اتلگ کہ مروچی نیں رہنداں گیش ۽ گیوار بوتگیں گدار ۽ نام دَ یگ بوت کن انت۔ (1)

اٹلی ۽ اگازی ۽ پہلواناں لوگ پہ لوگ ۽ تر اتگ ۽ برے شعر ۽ برے ردانک ۽ درو شم ۽ کسہ ۽ داستان گوشتگ، کہ ہما زمانگ ۽ ناولا گوشتگ بوتگ انت۔ فرانس ۽ کسہ ۽ داستان Chanson de geste ۽ نام ۽ پیش کنگ بوتگ انت کہ گیشتر حاکم ۽ بادشاہانی دیواناں الہان کنگ بوتگ انت ۽ آہانی گشوکیں پہلوان joueur یا شاعر Trowvere ۽ نام دَ یگ بوتگ۔ انگریزی ۽ کسہی

لبرانك ۽ بن هشت هماچارين داستان زانگ بنت كه آشار ليمان ۽ كسه، آرتھر ۽

كسه، سڪندر ۽ داستان، ۽ ٽرائي ۽ كسه، ۽ نام ڊيگ بوتگ انت۔ (2)

گدار ۽ نام چارڊهي مترن ۽ اٽلي ۽ شاعر ۽ نبشته كار

بوڪيشيو (1313-1375 Boccaccio) ۽ "ناول اسٽوريا" ۽ پڊ ديما اتلگ۔

پڊ اهڙ ڊهي قرن ۽ گدار وتي پهڪين ڊر وشم ۽ انگريزي لبرانك ۽ بهر جوڙ بوتگ۔ گدار ۽

بنداتي رنگ ۽ درور سمول رچرڊسن ۽ "پامبلا" انت كه 1740 ۽ چاپ ۽ شنگ بوتگ۔

هنري فيلڊنگ (1707-1754 Henry Fielding) هم انگريزي زبان ۽

بنداتي گدار نويسه زانگ بيت كه آئي ۽ اولي گدار Joseph Andrews

1742، ۽ چاپ بوتگ۔ (2)

ماں وكي پيڙيا ۽ گدار ۽ گيش ۽ گيوار چوا ۽ وٽراڪنگ بوتگ:

"A Novel is long narrative that is

normally in prose, which discribes

fictional charactors and events , usually

in the form of a sequential story "(4)

A Glossory of Litrary Terms ۽ تهها ايم۔ ايچ۔ ابرامز گدار ۽ بابت ۽

نبشته كنت:

"The Term Novel is now applied to a

great variety of writings that have in

common only the attribute of being

extended narrative , The Novel is distinguished from the short story and from the work middle length called the novelettes; its magnitude permits a greater variety of characters, greater complication of plot (or plots) , ampler development of milieu, and more sustained exploration of character and motives than do the shorter , more constricted modes.(5)

ازمی دڙوشم ۽ گدارهما کسه ۽ گوش انت که ماں آئی ۽ گوں حاصلین لیکه
 یے ۽ زندگی ۽ راست ۽ گواچنی رنگ ۽ دڙوشم پڊرکنگ ۽ دیما آرگ بنت۔ ناول
 کسه گوشی ۽ دیروی کتگیں دڙوشم انت۔ داستان، آزمانک ۽ کسمانک ۽ وڙا اے
 لبزانخی تهرگوں کسه ۽ همگلز پنج انت۔ گدار ۽ حد ۽ سیمسر اں بنی آدم ۽ چاگردی زند ۽
 عکس پیش دارگ بیت۔ واقعہ ۽ مشاهدات، تجربگ ۽ خیال، فکر ۽ لیکه درست هوار
 گیجگ ۽ همگلز پنج کنگ ۽ گدار ۽ پلاٹ ۽ تهاہی ۽ وڙا کما یگ بنت کہ وانوک ۽
 دیم ۽ چاگرد ۽ سرجمیں ندارگے جوڙ بیت۔ بزاں کہ گدار نویس ۽ دل ۽ خیالانی تها کہ
 هما عکس ۽ ندارگ بنت آتچکا تچک لبزانی دڙوشم ۽ پڊر بنت۔ (6)
 الباریں رنگ ۽ گدار ۽ تها یک مردم ۽ زندگی ۽ وسیله ۽ آئی ۽ چاگرد ۽ کسه آرگ

بیت۔ ابید چا گردے یک مرد مے ء زندے ہچ ارزش ء بستارے نیست۔ پممشکہ گدارے
 تہا ہمارستیں و نیل ء واقعہ درانگا ز کنگ بنت کہ آئی ء سراگو سنگ انت۔ گوں آئی ء
 بو تگ انت یا چہ آہاں اثرے ء زرتگ۔ گوشگ بوت کنت کہ گدار بنی آدم ء باطنی ء
 ظاہری زندگی ء اڑ ء ججالانی یکشلیں کسہے، کہ چہ کوہنیں گیدی کسہاں، گوں مئے
 زندگی ء گیشتر نر یک ء ہمگنہ نچ انت۔

گدار ہماردانگی کسہ ء گوش انت کہ ناں آداستانانی وڑا انت ء ناں آئی ء تہاوت
 سازیں ء حیالی جنگ ء اڑانی گپ بیان کنگ بو تگ انت، ء ناں لس کسہانی وڑا
 آہانی بنیاد جن، دیہہ ء بلاہانی سرا ایر انت۔ گدار ہما کسہ ء گوشگ بیت کہ ماں
 آئی ء تہا سادہیں زبان ء زندگی ء کسانیں واقعہ ء ہمک روچی چست ء ایر انچپیں
 وڑے بیان کنگ بنت کہ وانوک گوں وشی ء آہاں وانیت۔ اے وشی پلاٹ،
 ندرگ سازی، گپ ء گالانی وسیلہ ء ودی کنگ بیت ء ہے چیز ناول ء المی بہر
 زانگ بنت۔ چریشاں پلاٹ ء کردار نگاری درستاں گیش آرزشت دار انت۔

گدارے از می جوڑشت ء سرجمی ء واستہ ہما چیز کہ المی زانگ بنت، چو اے وڑا انت۔
 ۱۔ کسہ ۲۔ پلاٹ ۳۔ واقعہ ۴۔ کردار ۵۔ پڑدر ۶۔ زبان ء بیان

۷۔ تکنیک ۸۔ نقطہ نظر
 کسہ :

گدار نویس وتی دورے جاوہر حال ء باطنی زندگی ء درستیں تک ء پہناتاں
 گوں ہو رتی ء چار ء تپاس کنت ء وتی دورے مردمانی جتا جتائیں کرد ء تخر بہاں گوں
 حاصیں از می رہ بندے ء بیان کنت۔ ساچشتی تخر بہانی ہمے رہ بندے ہمے درانگا ز،
 گدارے از مے سرجمیں لیکہے دیما کاریت۔

گدار ءتہا یک کسبھی ہوؤگ الہی انت، کہ آسر جمیں ناول ءیکیں اوتاگ ءبہ
 کما نیت۔ اینٹی اسٹوری ء اینٹی پلاٹ ء زمانگ ء بوت کنت کسبھی چو آوڑا تچک ء
 سادگیں رنگے ء بیان مہ بیت کہ بنداتی زمانگ ء گدارانی تہا بوتگ بلتے گدار ء بی
 بہر کسبھی انت۔ ہما گدارانی تہا کسبھی مان کنگ نہ بوتگ ہم اصل ء بے کسبھی نہ
 انت، پر چا کہ گدار ء چونا ہا یک کسبھی ء بیان انت۔ اے کسبھی چیر بوت کنت، گند ء
 مگند بوت کنت بلتے بیگواہ بوت نہ کنت پر چا کہ ابید کسبھی ء گدار گدارے نہ بیت۔
 انگریزی ء نامداریں نگد کارای ایم فوسٹر ء گوشگ انت کہ یک گدارے ء تہا
 کسبھی ہوؤگ الہی انت:

"The Novel Tells a Story that is the
 fundamental Aspect. without it could
 not exist that is Highist factor common
 To all novels.(7)"

(گدار یک کسبھی کاریت۔ اے ہما بنگی پہنات انت کہ ابید آئی ء یک گدارے،
 گدار بوت نہ کنت۔ اے ہما جوان ء پد رتریں چیز انت کہ درستیں ناولانی تہا یک
 وڑا ہوار انت)

گدار ء کار کسبھی آرگ انت، نوکیں دور ء کسبھی نہ گوشگ ء گدار نبشتہ کنگ ء دروگیں
 حیلہ کنگ بوتگ بلتے گدار نویس ء سو بمندی نہ رستگ پر چا کہ داں کسبھی آرگ ء
 ہنر سازگ نہ بیت، گدار ء گوناپ دروشم نہ زوریت۔

”قصہ گوئی کا ڈھونگ رچائے بغیر کہیں بھی بات نہیں بنتی۔ اس سے نہ شعور کی رووالے بچ سکے نہ پس جدید ناول چند امنرا دکا ان کے مابین معاملات کا ذکر کرنا ہی پڑتا ہے۔ اس سلسلے میں جو کچھ بھی لکھا جائے اُسے کہانی ہی کہا جائے گا۔“ (8)

گدار ۽ کسہ ۽ جوانی ہمیشہ انت کہ مامدام جُست کسنیں ”ہو، ہاں، گڈا دی متر اچے ہوت؟“ کسہ ۽ تہا واقعہاں یک دومی ۽ ہمگرنج کنوکیں اوتاگ باسدانت ہیچ جاہ ۽ مہ سدیت۔ اے اوتاگ ہمنچو دراج بیت واقعہ ہمنچو یک ۽ دومی ۽ گوں، ہمگرنج بنت کسہ ہمنچو تامدار بیت۔ کسہ ۽ تہا جاکھی ۽ ودار یگی ۽ بے تاہیری جوان تریں چیز انت۔ ودار ۽ بے تاہیری ہمنچو گیش بیت، کسہ ہمنچو وش تربیت۔ (9)

پلاٹ:

گدار ۽ مواداں رد ۽ بند ۽ یگ، ۽ جتا جتائیں وئیل ۽ واقعہاں وت ماں وت ہمگرنج کنگ ۽ پلاٹ گوش انت۔ گدار باسد انت دپ ماں دپ بہ بیت ۽ آئی ۽ رد ۽ بند ۽ ولدار بہ بیت۔ چونہا گدار ۽ پلاٹ ۽ رد ۽ بند ۽ یگ۔ ۽ ازم چو بگش کہ ماڑی یے بندگ ۽ ازم ۽ وڑا انت۔ جوانیں پلاٹ ۽ واستہ تلنکی ہنرکاری درکار بیت۔ انچو کہ ماڑی ۽ راہراہدار کنگ ۽ واستہ آئی ۽ جتا جتائیں حصہ ۽ بہر گوں زانتکاری ۽ براہداری ۽ ہوار کنگ ۽ جوڑینگ بنت، ہے وڑا گدار نو یس، گدار ۽ جتا جتائیں جُز ۽ بہراں گوں براہداری ۽ ہمگونگ کنت۔ پلاٹ ۽ جُز ۽ بہر ہمنچو حسیال ۽ پرواہ ۽ ابرمی رنگ ۽ جوڑینگ بنت، پلاٹ ہمنچو سرجم، اثر دار ۽ دلکش بیت۔ (10)

پلاٹ ۽ بابت ۽ محمد حسن عسکری نبشته کنت:

اڳاڻ من کسہ ۽ پلاٹ ۽ تپاوت ۽ گون یک مثالی ۽ پڊر بہ کنان گڏا گہتر بیت۔ من
 بگشاں کہ یک مردے مُرت ۽ دور وچ ۽ رند آئی ۽ جن مُرت گڏا اے کسہے بیت پر چا
 کہ اے دونیں وئیل یکیں جاہ ۽ یکجاہ کنگ بہوتگ آنت کہ وت ماں وت ہمگڑ نچ نہ
 آنت۔ جنین ۽ مرگ مرد ۽ مرگ ۽ سبب ۽ نہ بہوتگ، وت یک جتانیں واقعے بلتے
 اڳاڻ من بگوشاں کہ یک مردے مُرت ۽ آئی ۽ غم ۽ آئی ۽ جنین ۽ زہر وارت ۽ مُرت گڏا
 اے پلاٹ بہوت۔ پر چا کہ نون اے واقعہ چہ یک دومی ۽ نہ سستگ آنت، آہانی تہا
 یکشلی یے اتلگ۔ مرد ۽ مرگ سبب انت ۽ جنین ۽ مرگ آسرا انت۔ نون اے
 جتا ۽ شنگیں واقعہ نہ آنت یک نقشے جوڑ بوتگ آنت۔ (11)

یک گدارنویسے پلاٹ ۽ جوڑ کنگ ۽ مدام جہد ۽ کوششت کنت کہ وتی پلاٹ ۽ چو
 تناب ۽ بہ تیج ایت۔ گون براہداری ۽ رد ۽ بند بہ دنت۔ واقعہ ۽ سرگوستانی تہا باز رنگی
 ۽ باز تہری آرگ ۽ ہواری ۽ آہاں انچو بہ کنت کہ واناک ۽ فطری دز وشم ۽ بہ بنت ۽
 سرجمی ۽ راستی ۽ گون بندوک بہ بنت۔

پلاٹ ۽ بابت ۽ ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ ۽ جوانیں گپے جنگ کہ وہد ۽ گوزگ ۽ گون
 لبزانی ۽ خاص ساچشتی تہرانی تہا بازیں تہر بہانی سبب ۽ لبزانک ۽ از می کچ ۽ کیل
 بدل بہوتگ آنت ہے بازیں گالبندانی (Term) بزانت ہم بدل بہوتگ آنت۔
 نوکیں ناول ۽ دز وشم بے پلاٹ ہم گندگ بیت۔ کسہ ۽ بندات ۽ آسرا ۽ رہند ہم بدل
 بوتگ آنت۔ (12)

ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ ۽ گپ وزن داریت پر چا کہ نوکیں گدارانی تہا نوکیں وڑے ۽ پلاٹ جوڑ کنگ ۽ نوکیں تکنیک ۽ تجربہ کنگ بو تگ انت۔ نوکیں گداراں سبب ۽ علت گیش ۽ گیوار کنگ نہ بنت واقعہ ۽ احوال گشگ بنت ۽ راستی آشکار کنگ۔ بیت۔ هنری جمیس، جوزف کانریڈ ۽ جیمز جوائس ۽ وڑیں شعوری رو ۽ از مکارانی گوارا گدار ۽ روایتی دراجیں بیانیہ ۽ بدل ۽ شعری علامت ۽ چیدگاں گوں معنا ودی کنگ بیت۔ پمشکہ نوکیں گداراں پلاٹ چست ۽ سادگ بوؤگ ۽ بدل ۽ loose یا شلگ شلگ ہم کنگ بنت۔

پلاٹ مدام دو وڑیں بنت۔ (۱) سادگیں پلاٹ (۲) ہواریں پلاٹ سادگیں پلاٹ: سادگیں پلاٹ ہما انت کہ آئی ۽ تہا کسہے مان بیت۔

ہواریں پلاٹ: یک گدارے ۽ بازیں کسہ بہ بنت ۽ گوں یکے دومی ۽ ہمگزی بچ بہ بنت، ہواریں پلاٹ گشگ بنت۔

واقعہ:

گدارے کسہ، چہ کسان ۽ مزنیں بازیں واقعہاں جوڑ بیت۔ اے واقعہ یک نیری (انفرادی) ۽ مچانگی (اجتماعی) یک مردی (شخصی) ۽ چا گردی زندگی ۽ چست ۽ ایر ۽ تجربہاں چہ گچین کنگ بنت۔ گدارے واقعہ انچیں وڑ ۽ پیسے ۽ رد ۽ بندد یک بنت کہ آہانی وسیلہ ۽ یک (شریادیں) گچینی دورے ۽ زندگی ۽ گوا چنی عکسے مردم ۽ دیما ایر بہ بیت۔ بندات، نقطہ ۽ عروج، ۽ آسرو واقعہ نویسی ۽ ارزشت

داریں بہر انت۔ بنداتی بہرء گدارء کارستانی پجار کنگ بیت ء اے بہرء دیمترء
 آوکیں واقعہانی راہ تچک کنگ بیت۔ چریشی ء پد واقعہ کم ء دیمء روان بنت ء
 آہانی تہا مانگیشگ آیان کنت۔ واقعہ ہمنچو گیشترمان گیش انت۔ وانوک ء
 دل ء اڑ ء جخال گیشتر بنت ء دیمتر اچے بوت ء جکہی ترند تر بیت۔ ہماحابہ ء
 مانگیشگ سک باز بنت ء زانگ ء جکہی ء دریا گیشتر چول جنت ہمیش گدارء
 نقطہء عروج گوٹگ بیت۔ نقطہء عروج ء رسگ ء پد ویل ء واقعہ کم ء جہل روان
 بنت۔ داں گڈ سراسر بوؤگ ء درستیں واقعہ وتی آسر ء انجام ء رس انت۔ (13)

کارست:

یک کسبے ابید کارست ء بیان کنگ بوت نہ کنت۔ پرچا کہ کسہ واقعہ ء
 بیان انت ء واقعہ کارستانی پارست ء دیمآرگ بوت کن انت۔ یک گدارنویسے
 وتی واقعہانی دیمہاچا گرد ء بیان کنت، آئی ء کارست ہمہاچا گرد ء گوں ہمگڑنچ
 بنت۔ کارست ہمنچو کش ء گور ء لس مردمانی وڑاہہ بنت، آہمنچو محکم ء توانادرابنت۔
 ”کارست نگاری ء بابت ء اولی شرط ہمیش انت کہ کارست زندگی ء
 ساہداریں نقش ء پیش بہ دار انت ء گدار ء وانوک آہاں چٹ ہما وڑیں سر پد بہ بنت
 کہ وتی کش ء گور ء مردماں سر پد بیت یادوست ء سنگتاں زانت۔ گوں آہاں
 کست ء کینگ داریت یا گوں آہاں مہر ء دوستی کنت ء گدار ء ہلاس بوؤگ ء پد
 آہانی خیال دل ء پشت بہ کپیت۔ چونائی ء گدار ء واقعہ چہ دل ء روانت بلئے آہانی
 جوانیں کارست مدام ترانگ ء بہر بنت۔“ (14)

ای۔ ایم۔ فوسٹر ء گوٹشگ انت کہ کارست دوڑین بنت:

"we may divide charactor in to flat and round-flat charactors were humours. in the seventeenth - century and are sometimes called types and sometimes caricatures. intheir purest form, they are constructed round a single idea or quality; when there is more than one factor in them . we get the beginning of the ever towards the round.(15)

(ما کردار اں فلیٹ کردار ء راؤنڈ کردار ء بہر ء بانگ کت کنیں۔ ہبہ ہی قرن ء راؤنڈ کردار ”مسکرائی کردار“ ء نام دے گیگ ہوٹگ۔ برے آحنا کہ گشگ ہوٹگ انت ء برے کیری کیچر۔ گواچنی راؤنڈ کردار ہما انت کہ آیک حیال یا یک گواچنی گپے ء بنیاد ء رد ء بند دے گیگ بنت ء وہدے آہانی تہا یک عنصرے گیش ظاہر ء پدر بیت گڈ اماں آہاں سرجمیں کردار جوڑ بوؤگ ء عمل بنکیج بیت)

یک گدارے ء کردار سے بنیاد ء سو بسمندیں کردار گوٹشگ ہوت کن انت۔ یکے ہما انت کہ آمنے چپ ء چا گرد ء مردمانی وڑا بوؤگ ء ابید ہم لہتے انچیں شری ء جوانیانی یابدی ء حرابیانی واہند بہ بنت کہ آہزاراں مردمانی تہا ٹک ء نشان بہ بنت ء ما آہاں پچاہ آورت بہ کنیں۔ نئے چو فرشتہانی وڑا بہ بنت نئے کہ شیطان ء، پرچا کہ دُنیا ء تہا ہج بنیاد م ناں سرجم ء شیطان انت ء نئے کہ فرشتہ انت۔ دومی سو بسمندیں کردار ہما

آنت کہ وتی سُرء پُرء چست ء ایراں نبشتہ کارء مہتاج مہ بنت ء آہانی وتی کرد ء
 پجارے بہ بیت۔ وتی چست ء ایرء تب ء ہیلاں ماں دومی کردارانی کش ء چیل یا
 مک ء پوت ء را ہے درگیتک بکن آنت۔ سو بمندیں کردار ء سہی نشانی ایش
 آنت کہ چا گرد، و ہد ء سرگوستانی اثر ء بدل ہوؤگ یا اثر ء نہ زورگ ء بدل نہ ہوؤگ ء
 جواز کسہ ء جاو رء ابید آئی ء تب ء ہیمل یا شخصیت ء تہا ہوار بہ بیت۔ (16)

پژدر:

گدار ء کسہ، واقعہ ء کارستانی یک گچینی پژدرے بیت۔ دُنیا ء درستیں
 چست ء ایرء واقعہانی یک نہ یک زمانگی (Time) یا جا گہی (Space)
 پژدرے المابیت۔ بنیادم کہ یک چا گردے ء نشنگ، ہمے زمانگی ء جا گہی پژدرے
 گوں بندوک آنت۔ گدار کہ ہے چا گردے نشتگیں مردمانی کسہاں درشان کنت
 گڈ البرمی ڈر و شم ء گدار ء واقعہ ء کارستانی ہم زمانگی ء جا گہی پژدرے بیت۔ اگاں
 گدار ء واقعہ ء کارستانی زمانگ ء جا گہ ء جز ء بہر کشگ بہ بنت گڈ آہانی رنگ ء
 اثر زوال بیت۔ ہر واقعہ وتی دور ء عہد ء معنادار آنت ء ہمک کارست وتی دور ء
 اثرے داریت۔ ہے وڈا ہرچ واقعہ ء پیش آگے ء یک زمانگے ء یک جا گہے
 بیت، ہمک کردار ء چست ء ایرء سرگرمیانی زمانگ ء جا گہ بنت۔ گدار ء کردار ء
 واقعہاں ہے جاو رء و ہد ء لوٹانی پژدرے معنارسیت۔

ڈاکٹر محمد یاسین وتی کتاب ”ناول کافن اور نظریہ“ ء تہا نامداریں نگد کارائین
 واٹ (Ain Watt) ء کتاب گدار ء دیروٹی ء حوالہ ء نبشتہ کنت کہ جوانیں
 گداراں گدار نویس وتی کارستاں گوں یک دمگے ء ہمگز بچ کن آنت ء آہانی

Sons of اے قسمت ۽ گیش ۽ گوار کن انت۔ اے Soil یک دگہ چا گردے ۽ آوڙ ادرانه بنت آوڙ اکه وتی جندے سز مسین ۽ درا بنت۔ جین آسٹن، ڈکنس، ۽ ہارڈی ۽ گدارانی نام کشگ ۽ راز ہمے جوانی انت کہ وانوک کسہ ۽ کارستاں آشنا ۽ پجاروک بیت۔ (17)

گدار ۽ کسہ ۽ تکنیک ۽ بدل ہووگ ۽ گوں شعور ۽ رو ۽ گداراں پڙدر ۽ حیاں ۽ لیکہ بدل ہووگ انت۔ جمیز جوائس ۽ ورجنیا وولف ۽ گداراں دری پڙدر ۽ حباہ ۽ تہی یا باطنی پڙدر ۽ ارزش د یک ہووگ کہ آ State of mind گو شگ بیت۔ اے وڙیں گدارانی تہا کردار شعور ۽ رو ۽ ہمراہی ۽ چہ گو سنگیں ز مانگ ۽ ہستیں ز مانگ ۽ ہستیں ز مانگ ۽ چہ گو سنگیں ز مانگ ۽ روانت ۽ کابنت۔ چشیں گداراں مارشت، ترانگ، جزبگ ۽ تاثر چہ ڈنی چست ۽ ایراں گیشتر پڙدر بنت۔ پڙدر ۽ بابت ۽ اے گپ ۽ زانگ المی انت کہ ناں مامدام دری پڙدر ۽ تہا ایں ناں سرجم ۽ تہی پڙدر ۽ ایں۔ دُنیا ۽ درستیں مز نیں گدار نو لیس گوں یک وڙیں سو بمندی ۽ تہی ۽ دری پڙدر اں کار مرز کن انت۔ (18)

زبان ۽ بیان:

لبزانک، لبز ۽ گالانی وسیلہ ۽ پیش کنگ بیت پممشکہ لبزانک ۽ مسزن شائیں بہرے ہووگ ۽ سبب ۽، گدار ۽ تہا لبز ۽ گالانی وسیلہ ۽، گوں دلکشیں زبان ۽ بیان ۽ کسہ دیمآرگ بیت۔ گدار ۽ جتا جتائیں واقعہ بہ بنت یا کارستانی چست ۽ ایر بہ بنت، درستانی پیش کنگ ۽ وسیلہ زبان ۽ بیان انت۔ کارستانی سُر ۽ پُر، گپ ۽ تران، فکر ۽ جزبگ زبان ۽ بیان ۽ مہتاج انت۔ گدارانی حیاں ۽ لیکہ ستر جہسل ۽

مانگیش ایتگیں بہ بنت بِلتے آہانی زبان مدام سادگ، ارزان ء رسانک ء حد ء
سیمسرائی تہا بیت:

”مصنوعی اور مغلق زبان اور اندازِ بیان کی تولیدگی، ناولی واقعوں اور کرداروں کے محسن و اثر کو بر باد کر دیتی ہے۔ ”مکالمہ“ ناول کے فن کا ایک نہایت اہم عنصر ہے اور یہ مکالمے لفظوں اور جملوں سے ترتیب دیئے جاتے ہیں۔ کرداروں کی گفتگو بھی مکالموں کے ذریعہ ہی سامنے آتی ہے اور ان کے طرزِ احساس اور اندازِ فکر کی آئینہ داری بھی مکالموں سے ہی ہوتی ہے۔ ایک ناول میں تمام دوسرے اوصاف موجود ہوں، صرف مکالمے مصنوعی اور بے جان ہوں تو اس ایک کمزوری وجہ سے ناول کا تمام فنی حسن ماند پڑ جاتا ہے اور مجموعی طور ناول ایک ناکامیاب قصہ بن کر رہ جاتا ہے۔“ (19)

گوشِ اُنت کہ جو انیں گدار ہما اُنت کہ آئی ء زبان ء بیان پہ چپا گرد ء ہمک مردم ء
ارزان ء براہدار بہ بیت۔

لبزانکی تہرائی تہا گدار مدام گوں لس مردمانی مستریں طبقہ ء تران کنت۔ گدار ء
وانوک تہنا آدم نہ اُنت کہ لبزانک ء نمودر بر اُنت یا آہانی کار ء کسب لبزانک ء
شاعری نبشتہ کنگ اُنت۔ گدار پہ ہمک ہما مردم ء اُنت، کہ لبزے و ننت کنت یا
ننت نہ کنت ہم، دگرے وانیت ء آگوشداریت۔ کارگانی کلرک ء بابو،

ڪارخانہانی پوري يا گر، دڪاندار ۽ روتاڪ بهانڪوڪ، گدار په درستاني واسته انت ۽ جوانين گدار نويس جهدڪنت ڪه درستاني لوڻاڻ پورا به ڪنت۔ باسد انت ڪه گدار ۽ زبان ۽ بيان انچش به بيت، ڪه هرگپ دل ۽ اير به ننديت۔ (20)

تڪنيڪ:

تڪنيڪ همار بهنداڻ گوڻشگ بيت ڪه ماڻ آئي ۽ تهها مواد پيش ڪنگ بيت۔ هه وڙا گدار ۽ هم چيزه اصول ۽ ربهند بنت۔ همڪ جوانين گدار نويس ڪسه ۽ بيان ڪنگ ۽ يا ڪارستاني پڊر ڪنگ ۽ چيزه گچيني ربهند رد ۽ بندنت ڪه آ تڪنيڪ گوڻشگ بنت۔ تڪنيڪ ۽ بابت ۽ ڏاڪٽر سليم اختر نبشته ڪنت ڪه تڪنيڪ يڪ انچين درپه زانگ به بيت ڪه ماڻ آئي ۽ تهها مواد مان ڪنگ بنت۔ تڪنيڪ گون اه مثال ۽ بهوت ڪنت جوانين وڙهه پڊر به بيت ڪه درزي گداڻ بڙيت ۽ حاصلين دڙوشم دنت۔ ڏاڪٽر سليم اختر ديمتراگشيت:

”تڪنيڪ مواد ڪي مخصوص صورت پذيري ڪا باعث هه ليڪن اس

ڪه باوجود يه جامد يا مطلق نهين بلڪه اسه متحرڪ، لچڪدار اور اسه

اضافي سمجهنا چاهه۔۔“ (21)

گدار بندت ۽ بياني بزائ بيانيه تڪنيڪ ۽ نويسگ بهوگ بلهه گون وهده گوزگ ۽ نوڪين تجر بتاني رداناول نويسي ۽ تڪنيڪ ۽ دگه دگه وڙهه رنگ ۽ دڙوشم زرتگ۔ مروچي ناول چه بيانيه تڪنيڪ ۽ ابيد ڪسمانڪي بزائ ڊرامائي تڪنيڪ، گپ ۽ تراني

بز اا مکالمہ ۽ تکنیک، زانت ۽ پُر پچی بز اا ”شعور کی رُو“ ۽ تکنیک، نمدی ۽ کا گد ۽ تکنیک، وت جیڑگی بز اا خود کلامی ۽ تکنیک ۽ ڈاٹری ۽ ہمروچ نوئسی (روزنامچہ) تکنیک ۽ نویسگ بوؤگ ۽ انت۔ (22)

تکنیک ۽ بابت ۽ ڈاکٹر محمد احسن فاروقی وتی نبشتا نک ”ناول کی ہئیت“ ۽ تہا نبشتہ کنت:

”ہر فن زندگی کا نقشہ ایک خاص طریقہ پر اور ایک خاص شکل میں پیش کرتا ہے بغیر کسی مخصوص شکل یا طریقے کے زندگی کا نقشہ کھینچا ہی نہیں جاسکتا ہے، اس لئے ناول کی بھی ایک شکل ہونا ضروری ہے۔ شاعری، مصوری، بُت تراشی وغیرہ میں شکل کے اصول زیادہ نمایاں ہوتے ہیں اور یہی اصول اُن کے تکنیک کہلاتے ہیں۔ فن کی حیثیت سے ناول کی بھی تکنیک ہونا چاہئے مگر اس تکنیک کی جامع تعریف کرنا مشکل ہے، بعض لوگوں نے ڈرامائی تکنیک کو مد نظر رکھتے ہوئے ناول کی تکنیک کی بھی تعریف کی ہے مگر اس قسم کے تعریف قابل اعتبار نہیں کیونکہ دوسرے فنون کے مقابلے میں ناول زندگی سے اس قدر قریب ہے کہ تکنیک کی خرابیوں کا خیال نہ تو ناول نگار ہی کو پریشان کرتا ہے اور نہ ناول پڑھنے والوں کو، اور یہی وجہ ہے کہ اکثر ناول باوجود تکنیک کی خرابی کے بڑے اعلیٰ پائے کے سمجھے جاتے ہیں۔“ (23)

نقطہء نظر : (Point of View)

یک گدارنویسے وہدے گدارے نبشتہ کنت گڑاماں آئی ء وسیلہ ء وتی
نقطہء نظرے ہم پیش کنت۔ اے نقطہء نظر گدارنویسے ء ذاتی تجربہانی پڑدرے ہم بوت
کنت۔ آئی ء بازیں وانگ ء زانگ ء ء مشاہدہ ء شاہگانی ء پڑدرے ہم بوت کنت:
”جدید ناول کی تکنیک میں ”نقطہء نگاہ“ کی بڑی اہمیت ہے۔
دراصل یہ کہانی کے واقعات کو بیان کرنے کا ڈرامائی انداز
ہے، جس میں مصنف خود پردے کے پیچھے رہتا ہے مگر کرداروں
کے باہمی مکالمہ کے ذریعہ ہمیں کہانی میں مختلف منزلوں، مرحلوں
اور کشمکشوں سے باخبر رکھتا ہے۔“ (24)

ناول نویس زندگی ء ذاتی تجربہانی بنیاد ء پیش کنت۔ آئی ء وانگ ء زانگ ء پراہی ء
شاہیگانی گدارنویسے ء ساچستی تجربہاں ہما پردہ داری ء ودی کنت کہ چہ آئی ء بنی
آدم ء دری ء باطنی زندگی ء درستی رنگ نفسی کیفیتانی ہماہی ء دیم ء پد ر بنت۔
تچکیں گپے کہ ابیدگوں نوکیں نقطہء نظرے ء زندگی ساچک بوت نہ کنت۔ یک
نبری بہ بیت کہ مچانگی (اجتماعی) ذاتی بہ بیت کہ چا گردی، چست ء ایرانی درگت ء
گدارنویسے لہتے چیز دوست کنت ء لہتے چیز رد کنت ء ہمک چیز ء بابت ء وتی
حیال ء لیکہ ء پیش نہاد ء ایر کنت۔ ہے چیز نقطہء نگاہ گو شک بہ بیت، بُنجاہی حیاں
گو شک بہ بیت یا زند ء لیکہ ء فلسفہ۔ ایشی ء حساب ء ہمک مردم وتی جتائیں ء گپنی
ارزش ء بستارے داریت۔ (25)

روایتی گذارانی تہا گذارنویس وت کسہ ۽ بیان کنت بلتے نوکیں گذار ۽ بیان ۽ جتا جتانیں وڙ ۽ رہند کارمرز کنت۔ جاہے نمدی دڙ وشم کارمرز کنگ بیت، جاہے کسمانکی درشاندا ب بیان ۽ بہر جوڙ کنگ بیت ۽ بازیں جاہاں جنگی (رزمیہ) انداز ۽ کسہ پیش کنگ بیت۔ نقطہ نگاہ ۽ تکنیک ۽ نوکیں گذارنویس پہ زانت ۽ سماہ یک نہ یک حاصلین کردارے ۽ وتی ہم زبان جوڙ کنت ۽ ہمے زانت ۽ سماہ ۽ روث نانی ۽ کسہ ۽ دیروی ۽ مارشت و دی کنگ بیت۔ کسہ ۽ بیان کنگ ۽ گچینی نقطہ (Focus) ۽ ہم حیال دارگ بیت۔ کارستانی حساب، آہانی وت ماں وتی سیادی، پلاٹ ۽ مانگیشگ، مارانہشتہ کار ۽ بیان ۽ انداز ۽ آشنا کن آنت۔ ہمے درستیں چیزانی سیادی وڙے ناں وڙے ۽ ”نقطہ نگاہ“ ۽ گوں بیت۔ (26)

میاں اُستمانی لبزانک ۽ گذار ۽ مزینیں پندے بڙ اتگ۔ ڈی ایچ لارنس ۽ گوشتگ کہ گذار گلیلیو ۽ دُور گند ۽ مستریں ایجادے۔ حقیقت پسندی ۽ انسان ۽ ابرمی تب ۽ گوں ہمگرنچیں سروانتس ۽ ڈان کیمہوٹے (Don Quixote) ۽ بگرداں رچرڈسن ۽ پامیلا (Pamela) ۽ هنری فیلڈنگ ۽ ٹام جونز (Tom Jones) ۽، اے درستاں داں مدتے وانوک وتی سحر ۽ زُرنگ آنت۔ پدا جارج ایلیٹ ۽ سائنسی حقیقت نگاری ۽ بگرداں جمیز جوائس ۽ یوسیس ۽، گذار ۽ ہمنچورنگ بدل کتگ کہ حساب کنگ بوت نہ کن آنت۔ وورجینا وولف ۽ دی کامن ریڈر The Common Reader ۽ تہانہشتہ کتگ، کہ یک گذارے ۽ تہا ہمنچو جاگہ بیت کہ ہر چیز وتی تہا جاگہ دات کنت۔ مروچی گذار ۽ از می توسیپ ۽ حد ۽ سیمسر ہم

بدل بوتگ أنت۔ پيسرا گو شگ بوتگ۔ کہ گدار گون حقيقت پسندی ۽ همگن پنج به
 بيت بلتے فرانز كافڪاء و تي گدار کلات ۽ تها حقيقت پسندی ۽ سر ريلزم انجو
 هو ارگيتنگ انت کہ تها حقيقت پسندی ۽ گپ پشت نہ کپتنگ۔ مروچي ژاا پال
 سارتر، البير کاميو ۽ وړيس وجودي گدار نويساا و تي گدار اني بنياد واقعها ني بدل ۽
 سياسي ۽ فلسفهي ليکها ني درانگا زگ ۽ سراير کتنگ، ميلان کسٽيراء وړيس ازم ۽
 بستگيں مردم، گدار ۽ ريلسٽ ۽ ابرم پسندی ۽ بدل ۽ گون انساني جا ورحال ۽ بندوک
 کنگ ۽ أنت۔

انيس ناگي و تي نبشتا نک ”نئے ناول کی تشکیل“ ۽ تها نبشته کنت کہ آلان راب گريے ۽
 ابيڈ يوڈ لاج ۽ اے دگہ نگد کاراں هم نوکيں گدار ۽ بحث ۽ تران ۽ بيانہ ۽
 Narratology ارزش ۽ بستار داتگ۔ چه آهاني بحث ۽ تراناں همے پيگام پڊر
 بيت کہ حقيقت نگاري يک شاہگانيس ميدانے کہ ماں آئی ۽ چيدگ، چهر، تمثيل،
 شعوري رو ۽ اے دگہ درست هو ار کنگ بوت کن أنت۔ آچو هم گوش أنت کہ بيانہ
 تها واقعها ني بيان نہ انت۔ گدار ۽ پلاٹ، کارست، گپ ۽ تران، درست هو ار
 بنت ۽ گدار ۽ رنگ ۽ دژ وشم دينت۔ اے گپ گون گدار نويس ۽ کارداريت کہ و تي
 کسہ ۽ معنا ۽ مطلب د يگ۔ آ گون چونيں لبراا کارگيپت۔ همک نوکيں
 گدار يک نوکيں کسہ ۽ وازمندگ بيت پر چا کہ يک گدار ۽ بس يک رندے
 نبشته بوت کنت۔ (27)

گدار ۽ ازم گون بني آدم ۽ زند ۽ جهلي ۽ بزمي، سوب ۽ بے سوبي، پُر شگ ۽ جُرگ ۽ گون

ہمگز نچ انت۔ گذارے ۽ تہا بنی آدم ۽ زندہ جاوہ حال، وئیل ۽ واقعہاں گذارنوئیس
 گون وتی مشاہدہ، تجربہ، حیال ۽ لیکہانی مکک ۽ رنگ ۽ دژوشم دنت ۽ پیش کنت۔
 بزائکہ گذار زندگی ۽ درستی تک ۽ پہناتانی، گون از مکاری ۽ درشان ۽ دراگاز کنگ ۽
 نام انت۔ از م ۽ محکمیں بہرے ہوؤگ ۽ سبب ۽ یک گذارے تہنا زندگی ۽ پیش
 اتلگیں دری ۽ ظاہری احوال ۽ جاوہ حالاں بیان نہ کنت، انسان ۽ تہی مارشت ۽ جنزراں
 ہم دیم ۽ کاریت۔ گذارے تہا یک یا یکے ۽ گیش عہدے ۽ دود ۽ ریدگ، سیاسی ۽
 چاگردی جاوہ حال ۽ بدلی ۽ پیش کنگ ۽ زور ۽ واک مان بیت۔ ہمے سبب انت کہ
 گذار لبزانک یا قصہی لبزانک ۽ ارزشتداریں تہرے زانگ بیت۔

سرشون: References:

- 1- سلیم اختر، ڈاکٹر، تنقیدی اصلاحات (توضیحی لغات)، لاہور، سنگ میل پبلی
 کیشنز، 2011 تا کدیم، 252
- 2- عبدالصبور بلوچ، ڈاکٹر، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2009 تا کدیم، 80
- 3- غنی پرواز، فلشن ۽ آئی ۽ تکلنیک، تربت، بلوچستان اکیڈمی، 2009 تا کدیم، 28
- 4_ en.wikipedia.org.com/4.4.2016_4
- 5_ United M.H.Abrams، A Glossory Of Litrary Terms
 State، Heinle & Heile 25 Thomson

- 190، Place, Bosten, Massachuestts، تا کدیم، 1999،
- 6۔ اسلم آزاد، ڈاکٹر، اردو ناول، آزادی کے بعد، یوپی، نکھار پبلی کیشنز، مینیو ناتھ بھجن، سال ندارد، تا کدیم 13
- E.M.Foster، Aspect Of The Novel، Newyark، LLC _ 7
- 34، Rosettabooks، 2002، تا کدیم،
- 8۔ عبدالسلام، ڈاکٹر، فن ناول نگاری، کراچی، اردو اکیڈمی سندھ، سال 1999، تا کدیم 18
- 9۔ محمد احسن فاروقی، ڈاکٹر، ڈاکٹر سید نور الحسن شاہ، ناول کیا ہے؟ لکھنو، دانش محل، 1948، تا کدیم 28
- 10۔ اسلم آزاد، ڈاکٹر، اردو ناول، آزادی کے بعد، یوپی، نکھار پبلی کیشنز، مینیو ناتھ بھجن، سال ندارد، تا کدیم 16
- 11۔ عسکری، محمد حسن، نبشتا نک فی کہانی کاروپ نی ہوارس۔ ماہی فی سفیر اردو، کراچی۔ جولائی دسمبر 2008 تا کدیم 29
- 12۔ عبدالصبور بلوچ، ڈاکٹر، بلوچی کسہی لبزانک، بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ، 2009 تا کدیم 81
- 13۔ محمد احسن فاروقی، ڈاکٹر، ڈاکٹر سید نور الحسن شاہ، ناول کیا ہے؟ لکھنو، دانش محل، 1948، تا کدیم 28
- 14۔ ہمیش، تا کدیم 26
- E.M.Foster، Aspect Of The Novel، Newyark، LLC _ 15
- 75، Rosettabooks، 2002، تا کدیم،
- 16۔ حفیظ صدیقی، ابوالعجاز، کشف تنقیدی اصطلاحات، اسلام آباد، مقتدرہ قومی زبان، 1985، تا کدیم 148
- 17۔ محمد یاسین، ڈاکٹر، ناول کافن اور نظریہ، لاہور، دارالنواد، 2013 تا کدیم 18
- 18۔ محمد یاسین، ڈاکٹر، ناول کافن اور نظریہ، لاہور، دارالنواد، 2013 تا کدیم 19

- 19- محمد احسن فاروقی، ڈاکٹر، ڈاکٹر سید نور الحسن شاہ، ناول کیا ہے؟ لکھنو، دانش محل۔ 1948۔
تا کدیم 26
- 20- ڈاکٹر ابواللیث صدیقی، نبشتا نک، ناول، فنی نقطہ نظر سے۔ ہوارنگار سالنامہ 1988۔ تا کدیم 58 :
- 21- سلیم اختر، ڈاکٹر۔ تنقیدی اصلاحات (توضیحی لغات)۔ لاہور، سنگ میل پبلی کیشنز۔
2011۔ تا کدیم، 93
- 22- عبدالصبور بلوچ، ڈاکٹر، بلوچی قصہ لیزانک، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2009 تا کدیم 111
- 23- محمد احسن فاروقی، ڈاکٹر، نبشتا نک، ناول کی ہیئت۔ ہوارنگار۔ 1998 سالنامہ، اصناف ادب
نمبر، تا کدیم 58
- 24۔۔ محمد یاسین، ڈاکٹر، ناول کافن اور نظریہ، لاہور، دارالنواد، 2013 تا کدیم 23
- 25- محمد احسن فاروقی، ڈاکٹر، ڈاکٹر سید نور الحسن شاہ، ناول کیا ہے؟ لکھنو، دانش محل۔ 1948۔
تا کدیم 26
- 26- محمد یاسین، ڈاکٹر، ناول کافن اور نظریہ، لاہور، دارالنواد، 2013 تا کدیم 24
- http://u4u.com/tk-2010-09/pages/pg2.gh/4.4.2016_27

میاں اُستمانی آزمانک ۽ راجد پتر

آزمانک کسبھی ساچی ۽ همانہ سستگین کڙی انت کہ گیدی کسبھی ۽ داستان ۽ بندات بیت داں ناول ۽ ناولٹ ۽ سر بیت۔ کسبھی ساچی ۽ راجد پتر ہمنچو کوہن انت، ہمنچو کہ بنیاد ۽ جند کوہن انت۔ اشارہ ۽ زبان ۽ سرا گو شگ بوتگین کسبھی ۽ حکایتاں بگرداں نبشته بوتگین داستان ۽ ناول ۽، کسبھی ۽ رنگ ۽ داباں مدام بدلی اتلگ بلنے کسبھی گو شگ ۽ گوشدارگ ۽ حُب ۽ شوق ہچبر کم نہ بوتگ۔ مصر ۽ دودمان، دُنیا ۽ کوہن ترین دودماناں شمار بیت۔ گو شگ بیت کہ مصری اولی مردم انت کہ آہاں نبشته کنگ ۽ ازم در آؤرتگ۔ حساب کتاب، یادداشتانی نبشته کنگ ۽ ہواری ۽ کسبھی ۽ حکایت ہم نبشته کنگ انت۔ نامداریں پرت ۽ پولکار گیان چند جین وتی کتاب ”ارودکی نثری داستانی“ ۽ تہا دُنیا ۽ اولی نبشته بوتگین آزمانک ۽ بابت ۽ نبشته کنت کہ شاہ فاخری ۽ عہد ۽ یک کسبھی نبشته کنگ بوتگ کہ آ دُنیا ۽ اولی آزمانک گو شگ ہوت کنت۔ فاخری 4500 پیش چہ مہتر عیسیٰ ۽ مصر ۽ حاکم بوتگ۔ اے آزمانک 3409 پیش چہ مہتر عیسیٰ ۽ نبشتا نک ۽ دروشم دِ یگ بوتگ۔ ماں اے آزمانک ۽ سمسر ساسر ۽ بادشاہ بیگم ۽ گوں وتی غلام ۽ ناجا تزیں دوستی ۽ یاری ۽ کسبھی گوناپ دِ یگ بوتگ۔ (1)

مصر ء ابید دنیا ء کؤ هنیس دودمان یونان ء ء پدا هسندروستان ء ویدک زبان که آئی ء
 کؤ هنی ء بابت ء گو شگ بیت که 10 هزار سال پیش چه مهتر عیسی انت ء ویدک
 زبان ء کاس یک سد کسہ تمثیل ء در وشم ء نبشته کنگ بو تگ ء آ کسہانی تہسا
 بازیس انچیس کسہ انت کہ مروچی نیس آزمانک ء رنگ ء در وشم ء انت۔ ہمے وڑا
 یونان ء فیزس ء جنوزام ء کسہ، کہ 1947 ء چاپ ء شگ بوتگیس A World Of
 Great Stories ء پیش لبر ء تہامان انت، ہرچ حساب ء نوکیس آزمانکانی
 رنگ ء چہرگ ء جنت۔ (1)

انسائیکلو پیڈیا آف بریٹانیکا ء نبشته انت کہ کسہ ساچی وتی ریدگ ء روایتانی بستار ء
 دنیا ء کؤ ہن ء قدیم تریس ازم گو شگ بیت، بلتے کسہ ء آزمانک ء در وشم ء
 نژ آ یگ ء چشمیں دراجیں مدتے نہ گو سگ ء ایشی ء عمر چومزن نہ انت۔ آزمانک
 انچیس مرحلہاں گوزان ء انچیس رنگے ء Develop بو تگ کہ گو شگ بوت نہ
 کنت کہ فلاں ملک ء یافلاں مردم ء آزمانک ء بُن ہشت ایرکتگ۔ آزمانک ء
 ودی ہو وگ ء و ہد ء پاس، سال ء سن ہم گو شگ بوت نہ کن انت۔ امریکہ، جرمنی،
 روس، انگلینڈ، ء فرانس ء حد ء ابیلاں 1814 ء بگرداں 1831 ء زمانگ ء نژ ء
 گؤراں آزمانک ء رنگ ء در وشم ٹہہ اتگ ات انت ء پدا تیزی ء دیکسروئی
 کتگ ات۔ آزمانک ء ازم ء چوگوں تیزی ء لبرزانک ء دنیا ء مان پتا ہگ ء
 بازیس سبب ء علت بوت کن انت، بلتے ایشی ء پڑور ء یک مزنیس دستے نوز دہمی
 قرن ء اول سری بیست ء پنج سالوں بے کساس ء تاک، ماہتا ک ء روتاکانی

شنگ بووگ ات که آهاں آزمانک ۽ لوٹ ۽ طلب گیش کت۔ یکے دومی ۽ دیم ۽ دارگ ۽ ہاترا روتا ک ۽ ماہتا کانی شوکارا چار بوت انت کہ آزمانکاراں گیش ۽ چہ گیش زر بہ دینت ۽ ہمیشی آسر ۽ آزمانک ۽ ازم ۽ گوں تیزی ۽ دیروئی کت ۽ آئی ۽ رہند ۽ تکنیک ہم ٹہینگ بوت انت۔ (3)

آزمانک ۽ دیروئی ۽ گیشتریں پولکار ۽ نگد کارانی دگہ یک محکمیں دلیے ایش انت کہ ہزدہمی قرن ۽ گڈسر ۽ نوزدہمی قرن ۽ بندات ۽ وہدے یورپ ۽ جاگیر دارانی نظام ۽ ایرجیگ بووگ ۽ سرمایہ دارانی نظام ۽ رُوم زرت ۽ ماں یورپ ۽ گام گام ۽ فیٹری ۽ کارخانہ پتچ بوت انت۔ کار جاہی آشوب ۽ امریکہ ہم وتی شوپتچ ۽ زرت گڈا مہلوک چہ پیشی ۽ گیشتر دزگٹ بوت۔ پہ ناول ۽ ڈولیں دراجیں کسہ ۽ وانگ ۽ مردم ۽ لچمی ۽ ایمنی ۽ وہدہ رست ۽ آکستریں کسہ ۽ واقعہانی وانگ ۽ واہگدار بوت انت۔ ہے جاوراں آزمانک ودی بوت۔

گوٹشگ بیت کہ نوزدہمی قرن ۽ بندات ۽، جرمنی ۽ لبرائناتاں اولی رند ۽ انچپیں کسہ ۽ حکایت نبشتہ کتگ کہ آمروچی نیں آزمانک ۽ بئی رنگ ۽ دزوشم گوٹشگ بوت کن انت۔ گوٹے (Goethe_1749.1832) ۽ ہم زما نگیں نبشتہ کارلڈوگ ٹیک (Ludwig Teick_1773.1853) کسہ ۽ ناولٹانی تھا آزمانک ۽ ہمارنگ ۽ دزوشم مان انت کہ آزمانک ۽ اول سری رنگ ۽ دزوشم گوٹشگ بوت کن انت۔ آلس مہلوک ۽ نامداریں تاکبندانی نبشتہ کارے ات ۽ آئی ۽ کسہ نبشتہ کنگ ۽ انچیں تجربہ کت کہ چہ آہاں آزمانک ودی بوت، ۽ آئی ۽ وتی ساچشت ”ناول“ ۽ نام دات انت۔ (4)

لڈوگ ٹیک ء ابیدہ ہے زمانگ ء وت گوٹے ء جند ء ہم انجیں کسان کسانیں کسہ
 نبشتہ کت کہ آچوگونڈ گونڈیں آزمائکانی در وشم ء ات انت۔ آوہد ء آزمائکانک ء تہر ء
 تکنیک دیم ء نیا تلگ ات انت، گوٹے ء آناولٹ ء نام دات انت ء انچیں چیز
 قرار دات انت کہ آسفر ء وہد ء وشکامی ء ہاتراوانگ بنت۔

"In 1795 Goethe contributed a set of stories to Friedrich Schiller's journal, Die Horen, that obviously created with the decameron in mind. Significantly, Goethe did not call them "short stories" (novellen) although the term was available to him. Rather, he thought of them as "entertainments" for German travelers." (5)

گوٹے ء پداہے کسان کسانیں کسہ ء آزمائکانک، وتی مزین ناول ء ناولٹانی بہر
 جوڑ کتگ انت۔ ایشی ء سبب بگندے ایش بہ بیت کہ آوہد ء آزمائکانک ء تہر رواج
 نہ کپتگ ء گوٹے ء گورا ابیدہ ہمے وڑ کنگ ء دگہ راہ ء در نہ بوتگ۔ چہریشی ء
 ابید جرمنی ء ہاف سین ء کسہانی گچین 1814 ء داں 1821 ء پیش چہ مہتر عیسیٰ ء
 نیام ء چاپ ء شنگ بوتگ۔ جیکب ویلہم گریم ء "Fairy Tales and
 Legends" ء گچین ہم 1812 ء 1815 ء نیام ء چاپ ء شنگ بوتگ۔ (6)

گوشگ بھوت کنت کہ آزمانک ء بُنی داب ء رنگ جرمن لبزانک ء گندگ بھوت
کن اُنت بلتے محکمیں رنگے ء گوں وتی پھتہ نین تکنیک ء آزمانک کہ ہما ملک ء
دیما اتلگ آ امریکہ بھوتگ۔ امریکہ ء اولی رند ء واشنگٹن ارونک
(Washington Irving_ 1783.1859) ء انچیں آزمانک نبشتہ کنگ
بندات کت کہ آگدار ء گیدی کسہانی نیام ء جتا نین ڈرو شے (Farm) ء تہا ات
اُنت۔ آئی ء کسہ کسان، بنگپ چا گرد ء ہمک روچی ء راستیں بنگپ ات اُنت۔

"Irving was the first to bring the
American land scape to life in works of
fiction ,giving the shortstory a
specificity and defiteness of locale and
ultimately making at the dominant form
for expressions of litrary regionalism in
United States. Since Irving the short
story has been the primary mode by
which American authers define and
express the values of a particular
culture in a specific time and place. In
their fidelity to the qualities of a certain
place and their expression of nostalgia
for a simpler and easier past, these too

great Knickerbocker tales created the literary mode that came to be called, "local colour" and Dominated American short fiction for most of the nineteenth century." (7)

هه وڙاوا شنگلٽن ارونڪ ۽ بابت ۽ م طاهر، وٽي نبشٽانڪ ”آزما نڪ“، بلوچي آزما نڪ“ ۽ نبشته ڪنت۔

”آئي ۽ (واشنگلٽن ارونڪ) نوزدهي صدي ۽ اولين سالن ۾ ڪو هنگين امريڪي آزما نڪا، بدلين آزما نڪ نبشت ڪه ڇه وٽي موضوع ۽ هئيت ۽ اعتبار ۽ ڇه ساري ۽ آزما نڪا بدل ات انت۔ آئي ۽، آزما نڪا غير حقيقي unnatural موضوع ۽ بدل ۽ ڇه وٽي راج ۽ حقيقي نين موضوع در ڇت۔“ (8)

ڏاڪٽر عبدالصبور بلوچ ۽ واشنگلٽن ارونڪ ۽ آزما نڪاري ۽ بابت ۽ گون م۔ طاهر ۽ گپاں تپاڪ ڪنت ۽ وٽي ڪتاب بلوچي قصه لبزانڪ ۽ نبشته ڪنت:

”آزما نڪ ۽ بندي نوزدهي صدي ۽ امريڪه ۽ بوت، ڇه همودايشي لبزانڪي بسات ۽ بستار ۽ زرت۔ اے ازم ۽ بئن هشت 1819 ۽ ماں واشنگلٽن ۽ ارونڪ ۽ ”سڪيچ بڪ“ ۽ گون اير بوت۔ هميشي ۽ اے ماراٽ ڪه ناں ايوڪا آزما نڪ ۽ رلبزانڪ ۽ ردانڪ ۽ تهافار مے (Fam)

۽ جِهت ۽ ديم ۽ آرگ بوت کنت بلکيس پهايشي راه ۽ رپک ۽ رابند هم

گيشينگ بوت کنت ۽ ايشرا يک جتاين دڙوشم (الفراديت)

۽ جِهت ۽ هم ديم آرگ بوت کنت۔۔ (9)

واشنگٹن ارونگ ۽ 1811 ۽ زمانگ ۽ چه جرمن زبان ۽ گيدي کسه رجانبک کت۔

پدا آئي ۽ گيدي کسهاني پڙدر ۽ آزمانگ نبشته کت که 1819 ۽ ۽ ”اسکچ بک“ ۽ نام ۽

چاپ ۽ شنگ بوت آنت۔ آرنگ ۽ نام کش اتيگين آزمانگاں Rip Van

۽ Winkle ۽ The Legend of the Sleepy Hollow هو رانت که

يورپ ۽ گيدي کسهان چڙورگ بوتگ آنت۔ 1827 ۽ واشنگٹن ارونگ ۽ يک هم

زمانگ ۽ که آئي ۽ نام Walter Scott ات، آرنگ ۽ رندگيري ۽ آزمانگ نبشته

کت۔ اے آزمانگ ۽ نام The Two Drovers ات، پداو الطراسکاٹ ۽

آئي ۽ آزمانگاں نوکين پدريچ مزين کساي ۽ مئم ۽ متاثر کت۔ (10)

نيٽھينٽل هارن ۽ ايڊگرايلن پوءِ يکين وهد ۽ آزمانگ نبشته کت۔ آهاني بنگپاني

سرحال گيشتر مهراني بوتگ آنت ۽ کارست عجب ۽ انجين بوتگ آنت که آهاني سيادي

گون گوستگين زمانگ ۽ دور ۽ بوتگ۔ آهاني کارستاني زندر پندر پراسرار ۽ کسهاني

پڙدر چه واشنگٹن ارونگ ۽ کارستاں چٽ جتا بوتگ آنت۔ اے کسه ارونگ ۽

کسهان گيشتر کسماهنکي بوتگ آنت ۽ پلاٹ ۽ وسيله ۽ کسه ۽ کارست گون وضاحت ۽

ديم آرگ بوتگ آنت۔ بازيں راجد پتر زانتاں آدوين اولي درجه ۽ آزمانگ کار

قرار داتگ آنت۔ (11)

نیٹھینل ہاتھارن (Nathaniel Hawthorne_ 1864 1804) ء تمثیلانی پڑدر ء کسبہ نبشتہ کت کہ آنچپیں جاورانی بابت ء ات انت کہ نہ دیستگیں چاگرد یگ ات انت۔ آئی ء جھد ء کوششت مدام ہمیش بہوت کہ آزمانک یک سنگینیں از مے ء دروشم ء جہان ء دیروئی بہ کنت۔

"The short prose of Nathaniel

Howthorne illustrtes that neither type of modern short story, however, has exclusive rights to the use of symbol .

On a Few occasions ,as in " My Kinsman, Major Molineux", Hawthorn,s stories are about symbolic events that strike the reader as being actual historical facts and also as being rich in symbolic import.(12)

نیٹھینل ہاتھورن ء کتاب Twice Told Tales ء سر ایڈ گرایلن پو ء نبشتانک ء، آزمانک ء تکنیک ء دروشم گیش ات انت ء مروچی ہم کہ آزمانک ء مئی فارم ء میکنیک ء گپ بیت گڑ ایڈ گرایلن پو ء ہمے نبشتانک ء مثال دیگ بیت۔ ”مغربی ادبیات میں ایڈ گرایلن پونے اولاً افسانے کو الگ صنف نشر کی حیثیت دی، اُس نے قواعد و ضوابط مرتب کئے، اختصار اور وحدت تاثر کے خصائص اس کے لئے شرط ٹھہرائے۔“ (13)

ایڈ گرائیلن پو (Edgar Allan Poe_1809.1849) نئے تہناوت
 یک جوانیں آزمانک کارے ات بلکیں یک بے مٹیں زانتکار ء نگد کارے ات
 ہم۔ ارونک ء ہارن ء آزمانک ء ہشت ء لچ جوڑکت انت۔ پوء چہ ہمے ہشت ء
 لچاں آزمانک ء محکمیں کلات ٹہینت۔ ہمے سبب ء اگاں ایڈ گرائیلن پونوکیں
 آزمانک ء بن ہشت ایر کنوک گوشگ بہ بیت گداردنہ بیت۔ پرچا کہ آئی ء
 آزمانک ء وڑ ء رہند ٹہینت انت، پداوت ہمنجو آزمانک نبشتہ کت، آہانی نبشتہ
 کنگ ء ہمے وڑ ء رہند کارمرزکت انت۔ نیتھنیل ہارن ء کتاب Twice Told
 Tales ء سرا آئی ء نبشتہ کتگیں چممشانک مروچی ہم آزمانک ء آئی ء تکنیک ء سرا
 یک بے مٹیں نبشتانکے زانگ بیت۔ (14)

ہاتھورن ء ٹوانس ٹولڈ اسٹوری ء سرا ایڈ گرائیلن پو ء نبشتہ ہوگیں چممشانک تا کبند
 گراہم ء 1842 ء چاپ ء شنگ بوت۔ ماں وتی نبشتانک ء ایڈ گرائیلن پو ء پ
 آزمانک ء المی قرارداد کہ

- (1) آزمانک ء واسطہ المی انت کہ آچہ پیسہ ء گیشینتگیں تاثر ء دیما بیاریت۔
 - (2) داہما گپ کہ آ تاثر ء دیما آرگ ء مک نہ دنت یا اڑاندودی بہ کنت، آ کشگ
 ء یک گورا کنگ بہ بیت دانکہ آزمانک یک سرجمیں وحدتے جوڑ بہ بیت۔
 - (3) ازم انت کہ آزمانک کسان ء گونڈ بہ بیت، بلتے چوہم کسان ء گونڈمہ بیت کہ چ
 پیش ء گیش ء گیوار بوتگیں تاثر ء منیلانی پد رکنگ ء در آرگ ء بے سوب بہ بیت۔ (15)
- چریشی ء ابید پوء آزمانکاری ء بابت ء تاک ء ماہستا کاں بازیں Reviews ء

چمشانک ہم چاپ کنائنت:

”اُس نے کبھی اس بات پر اصرار نہیں کیا کہ افسانے کو ایک مخصوص اُسلوب کے تحت تخلیق کرنا ضروری ہوتا ہے، بلکہ اُس نے جس بات پر زور دیا وہ افسانے کی اثر انگیزی اور اُس کی نامیاتی اکائی پر تھا۔ اُس کے نزدیک افسانہ وہ صنفِ ادب تھا جو افسانہ نگار کے جیننس کو بہترین طریقے سے منکشف کر سکتا ہے۔ پو کے زمانہ میں یہ ایک بالکل نیا زاویہ نظر تھا۔ جب کہ اُس وقت تک افسانے کو ادب میں کوئی اہم مقام بھی حاصل نہیں ہو سکا تھا۔“ (16)

ایڈ گراہیلن پو ء آزمانک از می بنیاد ء بنکی ء راجد پتری ارزش ء بستارے ء واہند انت۔

ایڈ گراہیلن پو ء گیشتریں آزمانک 1830 ء 1840 ء دہک ء دیما تک انت ء آئی ء آزمانک

The Tell - Tale Haert (1843) ، The lamp of Perverse (1845) ، The Fall of the Hous of Usher (1839) ء آزمانک ء راجد پتر ء مروچی ہم مزنیں ارزش ء بستارے ء واہند انت۔ (17)

آزمانک ء چرے سری سردماں پدگوگول (1809-1852) ، آرایل اسٹیون سن (1850-1894) ، ہرمن میلول (1819-1891) گستاؤ

فلوبئیر، (1821-1880) لیوٹالسٹائی (1828-1919) ء نام کابینت کہ
وت شاعر یا گدار نویس بوتگ آنت بلتے آہاں آزمانک یک نوکیں تھرے ء
بستار ء وش اتک کتگ ء آئی ء دیر وئی ء وتی کرد ء ہوار گیجگ ء ابید، وتی ساچستی
توانائی ء زور ء، نوک نوکیں تجربہ ہم کتگ۔ (18)

ہرمن میلول ء وتی آزمانک A Story of Wall Street ء پزانت ء کزدن
وتی بیان ء تہا تھون ء مسکرائی ء در شاندا ب ہوار گیتلگ بل کہ آزمانک وتی تب ء
بنگپ ء حساب ء سنگین ء پراسرار انت۔ آزمانک ء تہا Bartlay ء کارست کسان
ء لس مردمانی یک انچیں کارستے کہ آزمانک ء بنگپ ء یک لیکھے جوڑ کنت۔
گوگول ء آزمانک overcoat سرجمیں دُنیا ء انچونا مدار انت کہ آئی ء دگہ
آزمانک ء سراگپ کنگ بوت نہ کنت۔ نگد کار Frank O, Conner ء
گوٹشگ انت کہ میل ول ء A Story of Wall Street ء گوگول ء
Overcoat ء کارست انچیں کارست انت کہ ما آہاں ہما کلیں کارستانی سرچمگ
گوشت کنیں کہ چہ آہاں رندا تکلگیں آزمانکارانی گورا گندگ بنت۔ چہ ہمیشاں
انچیں کارست ودی بوت کہ آرم ء رواجاں یاگی، یلہ چر، مڑا ء شرفمندی ء بے سماہ
ات انت۔ ہمے وڑا گستا ء فلوبئیر ء ٹالسٹائی ء آزمانک گواچنی زندر ہندانی سرجمیں
عکس ء پد رکن انت۔ اے کلیں آزمانکارانی کارست انچیں مزن شان ء دودائیں
چا گردے ء ہمگرنچ انت کہ جہانگیریں و تدر ء کیلوانی واہند انت، ء آہانی
آزمانکانی دنیا وتی دور ء مردین ء جنینانی زند ء آدینک انت۔ (19)

پدا آزمائڪ ۽ ميائ استمائي لبزانڪ ۽ وٽي قد ۽ دروشم گپٽ۔ اليگزينڊر پوئسڪن ۽
 نڪولائي گوگول ۽ 1831 ۽ آزمائڪ نبشته کنگ ۽ نيمگا سرجي ۽ دلگوش
 دات۔ گوگول روس ۽ ايڊگرايلن پوگوئشگ بوت۔ آئي ۽ اوورڪوٽ 1842 ۽ ديما
 اتڪ ڪه آئي ۽ ماں روس ۽ په آزمائڪ ۽ مادنيں ڪشڪي ڪش ات۔ دستوؤسڪي ۽ گشگ
 انت ڪه ”مادرست ڪه گوگول ۽ اوورڪوٽ ۽ دراتنگيں۔“ نڪولائي گوگول ۽ پدروسي
 آزمائڪ ۽ ديروئي ۽ ايوان ترگنيف ۽ نام ڪيت ڪه آئي ۽ 1847 ۽ آزمائڪ
 نبشته کنگ بندات ڪت ۽ آئي ۽ آزمائڪاني اولي ڪتاب ”اے سپورٽيمينز سچ“
 1852 ۽ ڪاچ ۽ شنگ بوت۔ هه نيام ۽ فرانس ۽ پراسپر ميرڪي ۽ 1829 ۽ وٽي
 شاهڪاريں آزمائڪ ميٿيو فالڪون ڪاچ ڪت ۽ آزمائڪ ۽ ميدان ۽ وٽي ابدمانين
 نقش ايرڪت انت۔ هنري ڏي بالزاک ۽ 1830 ۽ گدارنويسي ۽ همراهي ۽
 آزمائڪ نبشته کنگ بندات ڪت۔ (20) "

آزمائڪ ۽ ڏنيا ۽ همدونين نام ڪه آهاں اے تهه ۽ تهه آشوبه آورت آگائے ڏي
 موپاساں (1850-1893) ۽ انتون چيخوف (1860-1904) ات
 انت۔ اے دونين نام آزمائڪ ۽ راجد پتر ۽ بئڪي ارزشت ۽ بستار ۽ واهند
 انت۔ هميشائي سبب ۽ ڪه آزمائڪ وهدگوازينگ ۽ وشڪامي ۽ ڪانين لبزائڪي
 تهه ۽ ڪه بزرشت ۽ ماں آئي ۽ تهه زندگي ۽ جهانگيريں تجربہ ۽ بيان بوت انت۔
 چيخوف ۽ گائے ڏي موپاساں ۽ بابت ۽ ممتاز شيرين ۽ گوئشگ انت ڪه اگاں راستين
 معناء چارگ به بيت گزانوڪيں آزمائڪ ۽ بندات چيخوف ۽ موپاساں ۽ گون بيت۔

چيخوف ۽ موپاساں، يڪي روسي آت ۽ يڪي فرانسيسي، آزمانڪ ۽ دومزنين ڏيڪي آنت
 كه آهاني اثر مزنين كسائے ۽ نئے تهنارو كپتي آزمانكاراني سراگنگ بيت، بلكين
 آهاني سان ۽ اثر دنيا ۽ هرچ لبزانڪ ۽ سربوتگ آنت۔ دوئين يڪين و تءِ آزمانكار
 زانگ بنت۔ اگاں شاهيم ۽ يڪ سنگ ۽ چيخوف ۽ جوانين آزمانڪ The
 School Mistress، Ward No.6، The Steppe، The
 Darling ۽ Party، اير كنگ به بنت ۽ دومي شاهيم ۽ موپاساں ۽
 Mademoiselle، Bonle de saifef، Fifi، آزمانڪ
 Maison Tellir اير كنگ به بنت گڏا فيصله كنگ مشكل بيت كه شاهيم ۽ كجام
 سنگ جهل ترانت۔ (21)

موپاساں ۽ چيخوف ۽ پدفرانز كافڪا ۽ نام كيت كه آئي ۽ آزمانڪ ۽ سرجميس رنگ ۽
 دوشم بدل گت ۽ ماں آئي ۽ تها انساني زند ۽ كسان ۽ چيرتر انگين تب ۽ رويه هم چوكوه ۽
 پدربوت ۽ ديما تڪ آنت۔ غني پرواز آزمانڪ ۽ روايت ۽ بابت ۽ نبشته كنت:
 ”چهايد گرايلن پوء رند، دنيا ۽ بازيں آزمانڪ نويسه پيداك بوت كه
 چراهاني تو كافرانسيسي آزمانڪ موپاساں، روسي آزمانڪ نويس
 چيخوف ۽ جرمن زبان ۽ چيكوسلوا كياي آزمانڪ نويس كافڪا ۽ بازانام
 در آورتگ، ۽ آزمانڪ ۽ سستريں سروك يا اماماني بستار ۽
 وت ۽ منار بينتگ۔ موپاساں ۽، The Ball of Fate، چيخوف ۽

Ward No.6 ء فرانسز کافکا ء Metamorphosis ماں دنیا

گیشتر نامدار انت۔“ (22)

فرانسز کافکا (1883-1924) نام ء ابید میاں اُستمانی آزمانک ء راجد پتر سرجم بوت نہ کنت۔ فرانسز کافکا ء یک نیمگے سر حال ء بنگپ ء حساب ء آزمانک ء رنگ ء دزوشم بدل کت۔ دومی نیمگا آئی ء اُسلوب ء درشاندا ب چاے دگراں پہک جتا ء نوک ات کہ آئی ء وت آزمانک ء ازم ء جند چٹا بدل کت ء نوک کت۔ درشاندا ب ء میاں اُستمانی لیزانک ء کافکا یک جتا نیں ارزش ء بستارے ء واہند گتگ ء چہ آئی ء درشاندا ب ء پدربیت کہ کافکا پراسرار یں ترس ء بیم، ویرانی، بے تواری ء اُجکھی ء آزمانکار گوشگ بیت:

”کافکا کے بے مثل اسلوب تحریر کے پس پردہ اس کی مسلسل ریاضت کار فرما ہے۔ وہ خود کہتا تھا کہ وہ اُس وقت تک کسی چیز کے متعلق سنجیدہ نہیں ہو سکتا جب تک اس کام کے متعلق مسلسل ریاضت اُسے پوری مطمئن نہ کر دے۔“ (23)

کافکا ء چیر ء پراسرار یں درشاندا ب ء بابت ء رچی رابرٹ سن نبشتہ کنت۔

"Reading Kafka is puzzling experience

impossible events occur with an air of

inevitability, and no explanation is

forthcoming. Gregor samsa is turned in

to an insect, without knowing how or why. Josef k. never learns the reason for his arrest. The other k. never reaches the castle and does not understand why he can not meet the official who (perhaps) summoned him there as land surveyor . Not only are characters bewildered; so is the reader . As in the cinema events are shown only from viewpoint of the main character with very rare exceptions , we see only that he sees." (24)

میاں اُستمانی آزمانک ء دائرہ جرمن نبنشتہ کارلڈ وگ ٹیک ء بندات بیت ء پدا
جرمن زبان ء نبنشتہ کارفرانزکافکاء آسربیت، ماں ایشی ء تہا سے بنداتی نام ایڈ
گرایلن پو، نیٹھینٹل ہارن، ء واشنگٹن ارونگ گوٹنگ ء سے آسری ء محکمیں نام
گائے ڈی موپاساں، انتون چیخوف ء فرانزکافکائیگ انت۔ اے دائرہ ء تہا
گائیٹر، الف نے ڈاؤٹ، اسٹروڈ اینڈ رسن، دستوؤسکی، اوہسنری، مارک

ٲوٲن، هرٲ برٲ، میری هریرٲ، ویکنز فری مین، جارچ واشنگٲن، هریرزی جمیر، ایمائل زولا، فلو بریر، گارلینڈ، ولیم ڈین ہاویلز، تھامس بیلے، ایٲچ ای سی برنر، رڈ یارڈ کپلنگ، میکسم گورکی، کیتھرائین مینسفیلڈ، جیمز جوائس، ایلس مونو، جان اٲڈائیک ۽ دگہ بازیر ہمانام آنت کہ آہاں میاں اُستمانی آزمانک ۽ بُنیا د محکم ۽ تھوانا کتگ۔ ہے محکم ۽ تھوانا نیر بنیا ۽ سبب ۽ مروچی آزمانک لبرانک ۽ تھوانا نیر تھرے ۽ دروشم ۽ اتگ کہ مروچی کینیا ۽ زالبولیر آزمانکار ایلس منرو تھناتی آزمانکانی سبب ۽ نوبل داد ۽ حقدارزانگ بوتگ۔

سرشون:References

- 1۔ گیان چند جین، ڈاکٲر۔ اردو کی نثری داستا نیر۔ کراچی، انجمن ترقی اردو۔ 1954۔ تا کدیم 6
- 2۔ ہمیش، تا کدیم 6
- 3۔ انسائیکلو پیڈیا آف بریٹانیکا (1960 تا کدیم 678)
- 4۔ رضی مجٲی۔ جدید ادب کا تناظر۔ کراچی، اکیڈمی بازیافت، 2014 تا کدیم 369
- 5۔ https://en.wikipedia.org/short_story25/2/2016_5
- 6۔ مسعود رضا خاکی، ڈاکٲر۔ اردو افسانے کا ارتقاء۔ لاہور، مکتبہ خیال۔ اگست 1987 تا کدیم 387

- and James Nagel , A Companion To The American Short Story , United Kingdom , Jhon Wiley & Sons Ltd,2010 , P.4
- 1- طاہر محمد خان ”آزمانک، بلوچی آزمانک“۔ ماہتاک اولس۔ کوئٹہ۔ ستمبر 1973۔ تا کدیم 35
- 9- عبدالصبور بلوچ، ڈاکٹر۔ بلوچی قصبھی لیزانک۔ کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی۔ 2009۔ تا کدیم 58
- 10- رضی مجتبیٰ۔ جدید ادب کا تناظر۔ کراچی، اکیڈمی بازیافت، ، 2014 تا کدیم 370
- 11- نگہت ریجانہ خان، ڈاکٹر۔ اردو مختصر افسانہ، فنی و تکنیکی مطالعہ۔ لاہور، بک وائر۔ 1988۔ تا کدیم 18
- 12- https://en.wikipedia.org/short_story25/2/2016
- 13- انور جمال، پروفیسر۔ ادبی اصطلاحات۔ اسلام آباد، نیشنل بک فاؤنڈیشن۔ تا کدیم 43
- 14- طاہر محمد خان ”آزمانک، بلوچی آزمانک“۔ ماہتاک اولس۔ کوئٹہ۔ ستمبر 1973۔ تا کدیم 35
- 15- مسعود رضا خاکی، ڈاکٹر۔ اردو افسانے کا ارتقاء۔ لاہور، مکتبہ خیال۔ اگست 1987۔ تا کدیم 389
- 16- رضی مجتبیٰ۔ جدید ادب کا تناظر۔ کراچی، اکیڈمی بازیافت، ، 2014 تا کدیم 372
- 17- ہمیش، تا کدیم 373
- 18- مسعود رضا خاکی، ڈاکٹر۔ اردو افسانے کا ارتقاء۔ لاہور، مکتبہ خیال۔ اگست 1987۔ تا کدیم 389
- 19- رضی مجتبیٰ۔ جدید ادب کا تناظر۔ کراچی، اکیڈمی بازیافت، ، 2014 تا کدیم 372
- 20- مسعود رضا خاکی، ڈاکٹر۔ اردو افسانے کا ارتقاء۔ لاہور، مکتبہ خیال۔ اگست 1987۔ تا کدیم 389
- 21- ممتاز شیرین۔ نبشتانک، اردو افسانے پر مغربی افسانے کا اثر۔ ہوارتا کبند مکالمہ کراچی۔ جنوری 2008 تا جولائی 2009 تا کدیم 623
- 22- غنی پرواز۔ فکشن آئی ء تکنیک۔ تربت، بلوچستان اکیڈمی۔ 2009۔ تا کدیم 16

23- سفیر حیدر نقوی۔ نبشتانک، کافکا کا اسلوب۔ ہوار پاکستانی ادب، 2008 مرتب: ڈاکٹر شاہین مفتی۔ اسلام آباد، اکیڈمی ادبیات 2009۔ تا کدیم 236

24- Ritcher Robertson, Kafka. A very short introduction, newyork, oxford university press, p.26

* * *

نوکیں بلوچی آزمانک ۽ زبان ۽ جیڑہ

لبزانک ۽ براہداری ۽ بازیں سبباں چہ یک سببہ ایشی ۽ تہرانی دروشم ۽ فارمانی (Farm) تہا بہر ۽ بانگ بووگ انت۔ اے تہرانی حد ۽ سیمسر ظاہری ۽ باطنی، دونیں رنگ ۽ گیش اتگ انت۔ اے حد ۽ سیمسرانی گیشتر ظاہر ۽ پدر کنگ ۽ وسیلہ زبان انت۔ کارڈینیل نیوین (Cardinal Newman) ۽ گوٹنگ انت کہ بنیاد ۽ فکر ۽ خیال ۽ مارشٹانی، زبان ۽ لبزانی پارسست ۽، درانگار لبزانک گوٹنگ بیت۔

(1) گندگ ۽ زبان، ہے لبزانی وت ماں وت ہوار کپگ انت کہ بنیاد آہاں پوتی رسانک، لوٹ ۽ حاجت ۽ کارمرزکنت، بلتے لبزمدام گوں انچیں پڑدرے ۽ دیما کالنت کہ ہے یکیں لبز، نبشتانک ۽ دگہ، آزمانک ۽ دگہ ۽ شعر ۽ دگہ معنایے ۽ گوں ہمگرنج بیت۔ ہے چیز لبزانک ۽ تہراں جتانیں زبان ۽ بیان دنت ۽ چریشی ۽ شاعری، آزمانک، ناول، قصہ لبزانک، درقصہ لبزانک ۽ درستانی زبان ۽ بیان، درشانداب ۽ پیش کنگ ۽ انداز جتابنت۔ ہمیش لبزانک ۽ براہ ۽ ڈولداری انت:

”فن پارے کی زبان، فن پارے کو ایک روحانی تجربے میں بدل

سکتی ہے۔ اور اس لیے ہر ادبی تخلیق ایک وسیع فلسفہ بننے کا دعویٰ

بھی کر سکتی ہے۔“ (2)

لبزانک ۽ زبان ۽ درانگا زء دو گیش انگیش وڑ آنت۔ یکے ردانکی دڑ وشم گشگ بیت ۽ یکے شعری۔ ردانک ۽ دڑ وشم ۽ درانگا زء بوتگیں زبان ۽ وتی وڑ، رہند ۽ تکنیک آنت ۽ شعر ۽ دڑ وشم ۽ بیان بوتگیں زبان ۽ وتی رہند ۽ تکنیک، وتی وڑ ۽ کیلو آنت۔ زانکاریں شرگدار ۽ نگد کار، اے گپ ۽ منوگر آنت کہ لبزانک ۽ ہمک تہر ۽ دڑ وشم وتی حد ۽ سیمسر انی پابند بہ بیت۔ ہما بنگپ، ہما تکنیک، ہما زبان ۽ بیان کہ گوں آہاں، ہمگز پنج آنت، ہما قانو د ۽ رہند انی حد ۽ سیمسر انی تہا بہ بیت۔ نبشتانک، آزمانک، گدار اے کل ردانک ۽ بہر آنت گڈ ایشانی زبان ردانک ۽ زبان سہ بیت۔ لچہ ۽ دستونک شاعری ۽ حد ۽ سیمسر انی تہا آنت گڈ ایشانی زبان شاعری ۽ حد ۽ ایلانی تہا بہ بیت۔

لبزانک ۽ پڑور ۽ زبان ۽ بابت ۽ زانکاراں سے دلیل پیش کتگ، یک لیکھے ۽ رد ۽ لبزانک ۽ تہا زبان یک Object لیے ۽ بستار ۽ کار مرز بیت۔ دومی لیکہ ۽ گو شگ آنت کہ زبان یک میڈیے کہ آئی ۽ پارست ۽ لبزانک ۽ رسانک بوت کنت ۽ سیمی لیکہ کہ، ایش آنت کہ شعری ۽ غیر شعری لبزانک ۽ نیام ۽ یک فرق ۽ پیرے بیت کہ سرگوز کنگ بوت نہ کنت۔ (3)

بلوچی لبزانک ۽ ردانکی بہر ۽ درستاں گیش دیرونی کتگیں تہر آزمانک آنت۔ اگاں بلوچی آزمانک ۽ دُنیا ۽ دگہ زبانانی پڑور ۽ چپارگ بہ بیت گڈ انگتہ باز

پڻشت ۽ پڊمنتگ انت بلتے اگاں بلوچی لبزانکی تهرانی پڙدر ۽ چارگ بہ بیت گڙا
 آزمانک یکیں تهر انت کہ 1950 ۽ رند بلوچی ردانک ۽ دڄمیں وڙے بندات
 بوؤگ ۽ پڊیکشلہ نبشته کنگ بوتگ۔

آزمانک دری زبانی پارس ۽ بلوچی ۽ اتلگ۔ ایشی ۽ زانگ ۽ در برنگ ۽
 بلوچی ۽ آزمانکاراں کے باز مشکل المادیماتلگ۔ وهد ۽ پاسانی بدل بوؤگ ۽ گوں
 زندمدام بدل بوؤان انت۔ زند ۽ دراڙگاز ۽ سیلہے بوؤگ ۽ سبب ۽ آزمانک ۽
 تب ۽ بتیل ہم بدل بووان انت۔ ہمتب ۽ منیلانی پہمگ ۽ آہاں چہ کارگرنگ
 آزمانک ۽ بُنی لوٹ انت۔ وهد وهد ۽ سراز انتکار ۽ کواس آزمانک ۽ ازمی لوٹ ۽
 جیڑہانی بابت ۽ نبشته کن انت۔ بلوچی ۽ بازیں زانتکارانی گو شگ انت کہ بلوچی
 نوکیں آزمانک ۽ مزنیں جیڑہاں یک مزنیں جیڑہے نوکیں بلوچی آزمانک ۽
 زبان انت، پرچا کہ اے ردانک ۽ بدل ۽ شعر ۽ گیشتر نڙ یک انت۔ بزاں کہ
 ردانک ۽ وتی سیمسر گڈ اتگ ۽ شاعری ۽ سرزین ۽ اتلگ۔ اے بابت ۽
 ساجد حسین ۽ گو شگ انت:

”نوکیں بلوچی آزمانک، دنیگہ شعری زبان ۽ مننت وار انت۔
 چہر، شُبین ۽ چیدگانی ہما پیمیں کارمرزی کہ شاعری ۽ بیت،
 آزمانک ۽ بوؤگ ۽ انت، ۽ چریشی آسر ۽ ”شعری اختصار“
 آزمانک ۽ سرا چسپی انت۔ پمشلکہ نوکیں بلوچی آزمانک
 زندمان ۽ آڈول ۽ پیش نہ داریت کہ گوں آزمانک ۽ مخصوص

انت۔ زبان ۽ شعری چڱاڻ آزمانک ۽ تاثر ڇه شعر ۽ نرڪ تر

انت۔۔“ (4)

ڪجام هم لبزانک ۽ تها ڪ آزمانڪ ۽ نوڪ ڪو شڪ ۽ باز ڪ سبب بوت ڪن
انت۔ ڪ آزمانڪ سال ۽ سن ۽ حساب ۽ نوڪ ۽ ڪو هن ڪو شڪ بوت ڪنت ۽ تب
۽ مٽيل ۽ حساب ۽ هم ساجد حسين ۽ وٽي نبشتا ڪ ۽ پڌر ڪتگ ڪه ڇه نوڪ ڪ بلوچي
آزمانڪ ۽ آئي ۽ مول ۽ مراد تب ۽ مٽيل ۽ حساب ۽ نوڪ بووگ انت:

”ڇه نوڪ بلوچي آزمانڪ ۽ مني مراد حنيف شريف، اے آرداد، ڪونس
حسين، اقبال بابي ۽ هم ٽولي ۽ اے دڪه آزمانڪاراني هم آزمانڪ

انت ڪه ڇيڊگي اسلوب ۽ نويسگ بوگ انت۔“ (5)

بزر ۽ نويس انگي گپاں هم پڌر بيت ڪه ساجد حسين ۽ ڪو شڪ انت ڪه بلوچي نوڪ ڪ
آزمانڪ ۽ زبان ردانڪ ۽ ڪيش شعر ۽ نرڪ ڪ انت۔ آزمانڪ ۽ تها ڇيڊگي
درشان داب ۽ ڪار مرز ڪنگ بديس گپه نه انت بلئ آئي ۽ درانگاز شعري مه بيت۔
اگان مانوڪ بلوچي آزمانڪاني سرا ڪسان ڪ ڇمشتا ڪ بديس اے گپ رذن بيت۔
ناگمان، ڇوناها تڇڪ ۽ سادگي بيان ڪه داب ۽ آزمانڪ نبشته ڪنت بلئ آئي ۽ ڪو نڍي
آزمانڪ ”همسفر“ ڇواے وڙا بندات بيت:

”ڪو توڊو ڇار ڪپگ ۽ رندن زنانت ڪه ڪشڪ هم منزل ڪي، اگن

تو هم سفر به بئ!

بلئ تي مهر ۽ ساڇان ۽ زيرت بُرت۔ ڇه تورندن پڌرا هم مسافراں

کہ جلیں نیمروچ ۽ سیہ ڏٺن ۽ روان انت ۽ مہپریں دمانے ۽
 پڙہے ہم نہ۔ اہیت۔ تپتگیں دل جست کنت آ کجام نوبت انت
 کہ وتی نوداں پہ من شلیت۔ دم بُرتگیں گام گشت آ۔ ستہ، بلتے
 ر ہچاریں دیدگانی حیا ۽ انگت دیما انت۔ پمیشامن تبد ۽ لواری
 تہا جنزاناں۔ ہامن، ہماسیہ ڏن، ۽ ہماٹاکیں نیمروچ ۽ سفر۔ ہاں،
 یک فرقی ہست۔ نی من اے سفر ۽ ایوک نیاں.....
 ہر گولاپ تئی تزانگ ۽ گچ ایت! (6)

منیر مومن ۽ گیشتریں آزمانک چہری دز وشم ۽ انت، کہ ساجد حسین ۽ حساب ۽ اگاں
 چارگ بہ بیت گڑ اردانک ۽ گیش شعر ۽ نزیک انت۔

’اچ تو پیش کس نیست ات۔۔۔ بس یک بیگانگیں امروزے
 ۔۔۔ اچ من بے کمار۔۔۔ انچو کہ تا مڑے بہ بیت۔۔۔ وتی
 کاراں دز گٹ۔۔۔ پدا تو اتک ۽ منی ایوکی سرجم کت۔۔۔ ۽
 من چو امروز ۽ گیش ماں میا تک ۽ بے کمار ہوتاں۔۔۔ بس ہممنچو
 بوتگ ات کہ۔۔۔ پدا تو شت ۽۔۔۔ مردم گوں درتگیں گداں و
 دنیاء دیما ہم روت۔۔۔ بلتے گوں کپی چندی نیں ایوکی ۽ ناں ہدا
 دنیاء دیما پیش داشت کنت ۽ نئے کہ وتی دیم ۽ کپت کنت۔۔۔
 بے تو امروز ہماوڑ دز گٹ۔۔۔ ہماوڑ بیگانہ انت۔۔۔ بلتے من
 ۔۔۔ بس من و تا منیم کنگ ۽ نیاں۔۔۔“ (7)

بلوچی نوکیں آزمانک ۽ نوکیں تب ۽ منیل دَیگ ۽ ڈاکٹر حنیف شریف، ۽ مزنیں
 کردے ادا کتگ۔ اگاں حنیف شریف ۽ آزمانکانی دوئیں کتاب ”تیراں دِسک“
 ۽ ”شپ ۽ کہ ہو رگواریت“ چارگ بہ بنت گڑا آئی ۽ زبان ۽ بیان ۽ درشاندا ب چہ
 آئی ۽ ہم زمانگیں آزمانکاراں چٹ جتان انت:

”انچو کہ آ کاپر ۽ چیر ۽ رست۔ داں جمبر اں ماہ چیر داتگ ات ۽
 کاپر ۽ سراتر مپانی ریچگ ۽ مدان مدان ۽ تو ارات۔ آئی ۽ زانت،
 مرچی ماہ ۽ پنج انت ۽ ماہ چہ مگر ب ۽ ساری ظاہرات، بلتے نوں
 آزمان سیاہیں دیوالے ات کہ برے برے گروک ۽ جت کہ
 داں رُژنا بوت ۽ کاپر ۽ چیر ۽ ایریں کندیل ۽ رُژن ۽ مدگ۔ بال
 کنان آہان ات انت ۽ آئی ۽ لچان ات انت۔ آئی ۽ مدگانی سرا
 بداتک بلتے دل ۽ نہ لوٹ ات کہ کندیل ۽ بہ کشیت، پممشکہ
 آزمان سیاہ ات ۽ آ کندیل ۽ نزوریں رُژن ۽ گوں مدگاں کاپر ۽
 چیر ۽ تہناشتنگ ات۔“ (8)

اگاں ناگمان ۽ حنیف شریف بلوچی آزمانک ۽ نوکیں تب ۽ منیلاں تجربہ کنوکیں
 آزمانکار گؤشگ بنت، گڑا اے آرداد بلوچی لبزانک ۽ ہما مردم انت کہ آئی ۽
 بلوچی زبان، نگدکاری ۽ آزمانکاری ۽ ہو ارسر جمیں بلوچی ردانک ۽ شاعری نوکیں
 تب ۽ منیلاں آشنا ۽ پجاروک کتگ۔ آئی ۽ آزمانکانی کتاب، ”دریگے پچ بیت“ ۽
 ”دریادیم ۽ پیداک انت“ ۽ تہا نوکیں تکنیک ۽ رہندانی آرگ ۽ ہواری ۽ زبان ۽

بیان ء نوک نوک ء جوانیں تجربہ کتگ:

”پانپاہ ء دروازگ پچ کت، پیر مردے لاگر ء زبیبیں بالاد ء
 اوشتاگ ء کچول ءے بڈ ء ات ء لٹ ءے لرزگ ء ات انت۔
 شاہی بادگیر ء چارگ ء ات۔ من چہ پیشانی ء کہ ناہ ء گڈ گی نشانے
 پرات ءے، دُرست کُرت۔ اے مہر ساز زمین ء حاکم انت کہ
 پرے ہال ء انت۔ پیر مرد، بگوش چے گوشگ لوٹے۔؟
 بس ہے گپ ء کنگ لوٹاں کہ ادا ساز ءوش بالادانی زید ء ہنکین ء
 چہ منی دُنیا ء زیبا تر انت۔ اود ء پر یانی رواج ء مُلک، زیمس ء
 ساز، کُمار ء کد ہانی وشی یے دگ۔۔۔۔۔“ (9)

بُرز ء نویس اتگیں آزما نکاں چہ پدر بیت کہ نوکیں بلوچی آزما نک ء زبان ہما تچک ء
 پلگاریں ردانگی زبان نہ انت کہ ربیدگی رہند ء گوں ردانک ء ہمگز پنج انت۔ ماں
 اے آزما نکاں بے مرانی ء چہر، شین ء چیدگی پیکر کار مرز کنگ بوتگ انت کہ
 ردانک ء گیش شعری از باب انت۔ نوکیں بلوچی آزما نک ء زبان ء ردانک ء
 بدل ء شعری زبان بوؤگ ء بابت ء ساجد حسین ء دلیل ایش انت:

”منی دل ء نوکیں بلوچی آزما نک ء، آزما نکار کم نصیب بوتگ،
 گیشتریں واجہ کہ مرچی آزما نک نویسگ ء انت، بندر ء شاعر
 انت کہ بازیں لاچار یانی سوب ء دیم اش گوں آزما نک ء
 کتگ۔ چریشی ء آسر ء نوکیں بلوچی آزما نک ء تب گیشتر

شعر ٻيگ انت۔ آزمانک ۽ نبشته کنگ ۽ آزمانکار بووگ المي
 انت، شاعريں واجه کارے که آزمانک نويسي ۽ جُهد ۽ به کنت، رم
 لچہ پر بنديت۔ آزمانک نويسگ ۽ تي ذهني چست ۽ ايردگه بنت
 ۽ شعر پر بندگ ۽ دگر۔ اولي جبر که آزمانکار ۽ دل ۽ برنگي نہ انت،
 ايش انت که آزمانک ردانک ۽ تهرے، ۽ دومي ايش که شعر ۽
 ردانک ۽ تپاوت تهناوزن ۽ نہ انت۔“ (10)

چہ ساجد حسين ۽ گپاں ہے آسر در کيت که بلوچي آزمانک ۽ زبان ردانک ۽ گيش
 شعر ۽ نزيک تر انت پر چا که اصل ۽ بلوچي آزمانک نويس بنيا ۽ شاعر انت۔
 اے آرداد ہم گوں ساجد حسين ۽ تپاک کنت۔ آئي ۽ گوشگ انت:

”مئے آزمانک ۽ دنياگه وتي چشيش پندے نہ بُراتگ کہ آئي ۽
 ساچشتي موشمے ۽ نام ۽ پير به کنين۔ مئے آزمانک بس موسي
 چيزے۔ کدي ايشي ۽ راچولبزانک ۽ اے دگه ساچشتي تهرے ۽
 کارمرزنه بوتگ۔ بس کدي کسے ۽ دل ۽ لوٹ اتگ اے نيمگ ۽
 اتگ، کدي لوٹ اتگ پر تر اتگ۔ بلوچي ۽ آکجام شاعر انت
 کہ آئي ۽ آزمانک نبشته نہ کرتگ۔ در اہيناں یک یک آزمانکے
 الم نبشتگ۔ چریشي وت زانگ بيت آزمانک مئے ادب ۽
 چونين تهرے۔“ (11)

بُرز ۽ گپاني تہا بلوچي آزمانک ۽ جيڑ باني بابت ۽ گوشگ بوتگ، بلوچي آزمانک ۽

زبان پمشکہ ردانک ۽ بدل ۽ شاعری ۽ نر یک انت کہ بلوچی آزمانکار گیشتر شاعر
 بوتگ انت۔ اگاں چار ۽ تپاس کنگ ۽ گو شنگ بہ بیت گڑا چونہ انت۔ یک
 حسابے اے گپ بلکیں گو شنگ بوت کنت کہ بلوچی ۽ گیشتر شاعر اں یک یک
 آزمانکے نبشتہ کنگ۔ پر چا کہ آزمانک ۽ جندا نچیں تہرے کہ نامداریں آزمانکار
 موپاساں ۽ گشگ ۽ ردا ہما مرد مندی نبشتہ کت کنت، آزمانک نبشتہ کت کنت
 بلتے بلوچی ۽ گل و ہدی آزمانک کار کہ آہاں درانگاز ۽ وسیلہ آزمانک کنگ، آہم
 شاعر بوتگ انت، منی حیاں ۽ انچیں گپے کہ ابید فکر ۽ حیاں ۽ گو شنگ بوتگ۔ منیر احمد
 بادینی، نعمت اللہ گجلی، صورت خان مری، عزیز بگٹی، ناگمان، ڈاکٹر حنیف شریف،
 یونس حسین، اقبال بالی، غلام بگوری، حفیظ حسن آبادی (حفیظ حسن آبادی ۽ چندے
 شعر تاک ۽ ماہتا کاں شنگ بوتگ)، عندلیب گجلی، حکیم بلوچ، ملامراد، علی
 دوست، رخشندہ تاج، ڈاکٹر طارق سخی انچیں آزمانکار انت کہ آہانی آزمانکانی
 کتاب چاپ ۽ شنگ بوتگ انت بلتے شعر اش پہ بہہ نبشتہ نہ کنگ۔ غنی پرواز،
 رزاق نادر، یاسین مجروح، مقبول انور، اے آرداد، ۽ دگہ چندے ہست کہ آہانی
 شاعری ۽ آزمانک دوینانی کتاب چاپ ۽ شنگ بوتگ انت۔ چریشی ۽ پدر بیت
 کہ بلوچی ٹاپ کلاس ۽ گیشتر آزمانکار انچیں انت کہ آہنا آزمانکار یاردانک
 نویس انت۔ ہما مردمانی کہ دوین تہراں چاپ بوتگیں کتاب دیما تلگ انت
 آہاں گیشتر وتی درانگاز ۽ ردانک ۽ گچینی زبان کار مرز کنگ ۽ وت ۽ چہ شعری زبان ۽
 دورداشتگ، چو کہ غنی پرواز، رزاق نادر ۽ اے دگہ۔

ردانگی تهر آزمانک ۽ درانگاز ۽ شعری زبان ۽ جیٲه، که بلوچیں آزمانکار ۽ شاعرے
 بووگ ۽ بروردگو شگ بوتگ، اصل ۽ ایشی ۽ یک پُژدرے هست۔ بلوچی زبان ۽
 آزمانک اردوزبان ۽ راه ۽ اتلگ۔ بنداتی زمانگ ۽ روسی، فرانسیسی، انگلش ۽
 اے دگه زبانانی آزمانک ہم چه اردو ۽ زورگ ۽ بلوچی ۽ تڑینگ بوتگ انت۔
 همه سبب ۽ بلوچی لبزانک ۽ گیشتریں تب ۽ منیل هما انت که اردو لبزانک ۽ تب ۽
 منیل انت۔ دیروئی دوستیں جنز ۽ بگرداں نوکی ۽ پدنوکی تب ۽ منیلاں در۔ بلوچی
 آزمانک ۽ تکنیک ۽ رهند، زبان ۽ بیان ۽ وٲ ۽ پیم ۽ اے دگه درستیں چست ۽ ایر
 اردو ۽ راه ۽ بلوچی ۽ اتلگ انت۔ بلوچی نوکیں آزمانک ۽ تب ۽ منیلاں پوگ ۽
 ہا ترا اردو ۽ نوکیں آزمانک ۽ تب ۽ میلاں زانگ المی انت۔

لبزانک ۽ نوکیں تب ۽ منیلاں بیستمی قرن ۽ بندات ۽ ہندوستان ۽ سرکش اتگ
 ات۔ ”انجمن ترقی پسند مصنفین“ ۽ جوٲ بووگ ۽ پد 1940 ۽ ”حلقه ارباب ذوق“
 جوٲ بوتگ ات۔ دیروئی دوست ”لبزانک پہ زندگی“ ۽ حلقه ۽ مردم، ”لبزانک پہ
 لبزانک“ ۽ مٹوک ات انت۔ حلقه ارباب ذوق، ۽ جوٲ کنگ ۽ نامداریں
 شاعر میراجی ۽ مزنیں کردے اداگتگ ات کہ وت لپہ ۽ شاعرے ات۔ پاکستان ۽
 جوٲ بووگ ۽ رند دیروئی دوستیں جنز ۽ سرا بندش جنگ بوت گڑا حلقه ارباب ذوق
 گیش محکم ۽ توانا بوت۔ (12)

(ہندوستان ۽ پاکستان ۽) بہر ۽ بانگ ۽ رند چوش بوت کہ جنگ ۽ فساداں
 پد آزمانک ۽ زوت پہ وت ۽ نوکیں بنگپ ۽ سر حال شوہاز ات نہ کت۔ دستونک ۽

دیروئی دوستیں چیدگ سُست رواجی ء بر جاہ بوت اُنت ء جا ہے جا ہے ہجرت ء رنگ
 ء اثر در ا بوت اُنت۔ و ہدے دیروی دوستیں جُجنز ء سرابندش جنگ بوت ء بے
 توارى ء یک تبر انتی او شتے ء رند لبزانک ء چہ نوک سر ء سر چست کُت گُڑا
 لپہ (نظم) ء شاعر اں دیما روگ ء مزین کمکے رست۔ شاعری ء اے تہر ء رو کیتی فکر ء
 لیکہانی قبول کنگ ء بود ء برکت مان اُت۔ میدان ساپ اُت، ہے وڑالچہ ء جُجنز
 بندات بوت۔ اے گپ ء شک نیست کہ ہے عہد ء آزمانک ء دستونک نوکیں
 رنگ ء دزوشمے دیما تک اُنت بلتے دانشوری ء مرکز لچہ اُت۔ (13)

60 ء دہک ء لبزانک ء بازیں نوکیں تب ء میلاں سرکش ات۔ بلتے لچہ ء گیشتر بستار
 پمشکہ دِ یگ بوت کہ چو جنزے ء دزوشم ء دیما تک۔ بازیں نبشتہ کار ء نگد کار دیما
 اتک اُنت۔ نوکیں لچہ ء رہندانی ہواری ء نوکیں لسانی جوڑشت دیما تک اُنت۔
 پیسر یگیں لبزانک ء کُمنٹ ء گپ باز جنگ بوتگ ات دیروئی پسندیں جُجنز ء سبب ء
 لیکہانی سرازوردِ یگ بوتگ بلتے نوکیں نبشتہ کار دیما کہ اتک اُنت آہاں
 ”نو کُمنٹ“ ء (No Commitment) اوگام (نعرہ) جت ء ”ہمگڑنچ نہ
 ہووگ“ وتی لبزانک ء بُن ہشت کت۔ اشاں وت ء چہ کوہنیں قدر ء کیلواں دُور
 دارگ لوٹ ات۔ تہنا فکر ء سطح ء ناں زبان ء بیان ء معاملہ ء ہم آہاں وتی جت ء گچینی
 رویہ دیما آؤرت۔ نوکیں لبزانکی جُجنز ء منوگزر بان و بیان ء نوکیں گالرد سازی ء
 دزوشمے دِ یگ ء پلہ مرز ات اُنت۔ آپ زبان ء کوہنیں درشان رنگ ء دلجم نہ ات
 اُنت۔ نوکیں شاعر اں زبان و بیان ء درشان ادب بدل کت اُنت۔ آچہ وتی روایتاں

يا گي بوتگ ات آنت ۽ گون گوستگيس وهد ۽ هچ وڙيس سيادي دارگ ۽ وا بگدارنه ات
 آنت۔ زبان، دود ۽ ربيدگ، لبزانک ۽ زندگي ۽ بابت ۽ آهاني حياي ۽ ليکجه جتا ات
 آنت۔ همي زمانگ ۽ نوکيس آزمانک ديما تک۔ (14)

زبان ۽ بيان ۽ اے تجر به تهنا شاعري ۽ لچه ۽ حد ۽ سيمسر اني تهبا بنده بوت آنت،
 آزمانک ۽ تهبا هم اے بنگپ اتک آنت ۽ گون وت ۽ همي زبان اش آور ت
 گون:

”يہ مسئلہ محض شاعري تک ہی محدود نہیں۔ جديد افسانہ نگار
 انور سجاد، خالدہ اصغر، بلراج مين را، سلطان غازي جس فرد کارزميه
 لکھنے کی کوشش کر رہے ہیں، وہ تهبا ودرمانده ہے۔ کہنے کا مقصد
 یہ ہے کہ آج کل کی اصناف سخن تهبا ئی، اداسی، اکیله پن اور
 ویرانی کے اظہار میں جتی ہوئی ہیں۔“ (15)

نوکيس لبزانک ۽ جئنز ۽ پراميدي ليکيهاني بدل ۽ نفی، شک، ابيتکي ۽ غم جتي ۽ تب ۽ مينيل
 ودي بوت آنت کہ زبان ۽ بيان ۽ نوکيس لبز ۽ چيدگاني شو باز يگ ۽ لوٹوک ات
 آنت۔ دومي نيگانو کيس لبزانک هما فکر ۽ درستاں گيش اثر مندگت، آهستي ۽ فلسفہ
 ”Existentialism“ ات، اے ليکجه آزمانک ۽ سرامز نيس سان ۽ اثر ۽
 يله دات۔ اے سان ۽ اثر تراں پال ساتر ۽ هستي ۽ فلسفہ، فرانز کافکا ۽ جيمز جوآنس ۽
 آزاد تلازمه خيال ۽ دروشم ۽ روکپتي ملکاں مز نيس کسا ۽ گندگ بيت کہ چه همودا
 اے اثر اردو ۽ نوکيس آزمانک ۽ هم ايتلگ ات۔ (16)

هستی ۽ فلسفہ ۽ بابت ۽ کہ گپ بیت گڑا کر کیگا رڈ ۽ گپے مدام دگوش کرزیت کہ چہ آئی ۽ هستی ۽ فلسفہ ۽ بنکی رہندگیش ۽ گیوار بنت:

”یک مردے کہ زمین ۽ سِراوتی لنلک ۽ ایر کنت گڑا آچہ آئی ۽ بو ۽ زانت ۽ سِر پد بیت کہ آکجام وڑیں زمین ۽ سِراوشتا تگ۔ من وتی وجود ۽ سِر لنلک ۽ ایر کناں بلتے چریشی ۽ ہیج وڑیں بوے نیت۔ من کجایاں؟ من کئے آں؟ من ادا چون اتکگاں؟ اے چہ چیزے کہ دُنیا گو شگ بیت؟ من ادا کئے ۽ آورتگ؟ ۽ منوں آ پر چا چہ منی چماں چیر انت؟ من اے دنیا ۽ پر چا اتکگاں؟ چہ من ۽ پر چا شور ۽ سِلاہ کنگ نہ بوتگ؟“ (17)

بلوچی نوکیں آزمانک ۽ هستی ۽ فلسفہ ۽ بازیں رنگ ۽ درور هست انت کہ آہانی سرا نگدی ۽ پول کاری رہند ۽ نبشتہ کنگ نہ بوتگ، بلتے کر کیگا رڈ ۽ گپانی پد گوانک پد ریں وڑے آرداء آزمانک، ”منی گنگی ۽ معنایے بہ دنت“ ۽ گندگ بوت کن آنت:

”من ہنرزانتے اتاں نہ جہرزانتے، منی تہا ہیج رنگیں بودشت نیست ات۔ من یک میرے ۽ دروازگ ۽ دپ ۽ سپا ہگ ۽ پانپا ہے اتاں۔ من پیدا ک بوتگ ات ۽ ہمد اتاں، من ۽ ادا کئے ۽ آورتگ ات، ہیج نہ زاناں۔ کسے اگاں بیاتکیں ۽ بہ گوشتینے کہ من توک ۽ پُتراں من داشت کت نہ کتگ ات، اے تپنگ ۽ تیر مپتین ات آنت، زمانگ ۽ پیشدارگ ۽ کہ من ہم سپا ہیگ

آں، اے ڈک ۽ پانپا ہاں۔ من روچ ۽ مسرچی نزانان ہم کئی
چکاں۔ من ہما انت کہ چم پیچ کرتگ انت۔ ہمد اوشتا تگیاں، من ۽
سیاد ۽ وارث، اے رنگیں مردم ہم نیست۔“ (18)

حنیف شریف ۽ آزمائکانی تہا ہم جاہ جاہے ہستی ۽ فلسفہ ۽ رنگ ۽ ڈروشم پولگ بوت
کن انت:

”آگاریں مردمے ات۔ کس ہم آئی ۽ پجاہ نیاریت۔ کس نہ
زانہ کہ آچے کار کنت؟ کجا نشنگ؟ پر چا بازار ۽ کیت۔ شب ۽
نیم ۽ کجا گار بیت۔ کدی پاماسنیماء رسیت ۽ فلم ۽ ہلاسی ۽ ساری پر چا
در کیت۔ کس نزانہ کہ چے ڈولیں مردمے۔ جنسے۔
ملانکے۔ مردم چو ہم نزانہ انت کہ آپر چا زندگ انت۔ چیا
بچکند بیت۔ دریگ ۽ شکبندانی سرالچہ پر چا نبشتہ کنت، گوں
کئے ۽ گلگد ارانت، کئی سر ازہرانت بلئے مردم گوش انت کہ آ
سکیں Controversial ایں مردمے۔ بے حساب مان
گیش اتگیں مردمے، مردم چو ہم گوش انت کہ سک۔ سلیں
مردمے، شپانی نیم ۽ جنے، دیہے، جاتویے، مردمانی دلاں کشیت۔
چم بند کنت۔ لنتاں دوچیت۔ زبان ۽ مہر جنت۔ گوشاں شیک
مان کنت۔ مہلوک ذہناں برگشتہ کنت۔ مردم گوش انت کہ
آحداء ۽ نہیت، دین ۽ مذہباں سر پد نہ انت۔“ (19)

میاں اُستمانی لبز انکی جُمنز ۽ نوکیں لسانی جوڑشت ۽ تحریک ۽ اردو آزمانک ۽ تب ۽ مئیل
 بدل کت انت۔ ایشی ۽ سان ۽ اثر بلوچی ۽ ہم اتک انت۔ (اردو ۽) نوکیں لسانی
 جوڑشت بحث ۽ ترانے ۽ بدل بوت۔ اے بحث ۽ تران ۽ لسانی جوڑشت ۽ تحریک کہ
 اصل ۽ شاعری ۽ جُمنزے ات، ایشی ۽ سان ۽ اثر آزمانک ۽ سمر ہم کپت انت:

”نئی لسانی تشکیلات کی بحث چل نکلی۔ بُنیادی طور پر یہ شاعری کی
 تحریک تھی، لیکن افسانے پر بھی اس کے اثرات پڑے اور افسانے
 میں بھی علامتی اور تجریدی رجحانات کافروغ ہوا۔“ (20)

نوکیں لچہ ۽ ہواری ۽ آزمانک ۽ ہم نوکیں امکان دیما اتک انت۔ انتظار حسین،
 انور سجاد، خالدہ حسین، سریندر پرکاش، بلراج مین راء ۽ چیدگی ۽ تجریدی آزمانک
 نبشتہ کت۔ نوکیں آزمانک ۽ گوں وت ۽ نوکیں بنگپ، درشاندا ب ۽ چیدگ
 آورت انت۔ بلئے اے گپ گیش اتگ کہ اے لچہ ۽ عہدات، آزمانک ۽ بازندہ
 وتی دز وشم پد رکت۔ اے عہد ۽ آزمانک ۽ سمر لچہ ۽ اثر ہم ودی بوت انت۔ ہمے وڑا
 ردانک ۽ حد ۽ سیمسر انی تہا شاعری ۽ جُز ۽ بہر ہم ہوار کپتگ انت۔ اے عہد ۽
 آزمانک ہم وتی کش ۽ گور اہے وڑا چارگ ۽ ات، ہمے وڑا کہ لبزانک ۽ اے دگہ
 تہر چارگ ۽ ات انت۔ ہماذات ۽ تنہائی، بے حاصلی، بے چارگی، در آمدی، ایوکی،
 بیزاری ۽ تہلی، ہما جُز ۽ بہر انت کہ آزمانک ۽ تب ۽ مئیل ۽ جوڑکن انت ۽ یک انچیں
 زبانی رد ۽ بند دینت کہ راز ۽ اسرار ۽ گوں گونا پ کپتگ۔ (21)

نوکیں اردو آزمانک ۽ بابت ۽ اردو ۽ نگد کار شہزاد منظر ۽ گو شگ انت کہ نوکیں

آزمائیک ء پوانوک ء بازیر اڑ ء جنجال ہم و دی کت۔ چرے جیڑہاں یکے
 آزمائیک ء تہا کسہ ء جز ء بہرانی بیگواہ ہوؤگ ء دومی رسائیک ء نہ ہوؤگ بزائ
 (Communication Gap) اے نوکیں آزمائیک ء درستاں مستریں
 جیڑہ انت ء نوکیں آزمائیک ء گیشنگ ء بزانت دیگ ء دیم ء مستریں اڑاند
 انت۔ (22)

چہ بز ء بوتگیں درستیں گپ ء تراناں پد نوکیں بلوچی آزمائیک اگاں اردو آزمائیک ء
 پڑور ء چارگ بہ بیت گڑا اے گپ رد بیت کہ بلوچی نوکیں آزمائیک ء زبان ء ہے
 واستہ شعری گوناپ زرتگ کہ بلوچی ء نوکیں آزمائیک آزمائیک ء رہنداں سر پد نہ
 انت، زبان ء نزانت، ردائیک ء شعرا ء زبان ء حد ء سیمسراں پہم ات نہ کنت۔ یا
 بلوچی نوکیں آزمائیک ء زبان ردائیک ء گیش شعرا ء پمشکہ نزیک انت کہ بلوچی
 آزمائیک نویس بنیاد ء شاعر انت۔

بلوچی نوکیں آزمائیک اصل ء نوکیں میاں اُستمانی آزمائیک ء رند گیری کنگ ء
 انت۔ ہما زبان ء کار مرز کنگ ء انت کہ آنوکی (حدیدیت) ء ہستی ء
 فلسفہ (وجودیت) ء منوگراں پلگاراتگ ء دیما آؤرتگ۔ اے ہما تب ء متیل انت
 کہ ایشی ء ژاں پال سارتر ء ہستی ء فلسفہ، فرانز کافکا ء جیمز جوائس ء آزاد تلازمہ
 خیال ء در و شم ء گوناپ زرتگ۔ ایشی ء زبان، ہما زبان انت کہ آئی ء لسانی
 جوڑشت ء اردو زبان ء لچھی جنز ء پارست ء دیروئی کتگ۔ اردو نوکیں آزمائیک
 ء زبان ء جوڑشت ء سراچمشائیک دیان ء فرمان فتح پوری ء گؤشتگ :

”قومی و بین الاقوامی حالات کے نتیجے میں باہر سے نئے علوم کی آمد، بعض عالمی ادبی تحریکات، زندگی کے بارے میں نئے فلسفیانہ زاویہ نظر، خصوصاً جدیدیت، وجودیت کی تحریکوں کے زیر اثر عدم تحفظ، تنہائی، بے بسی، بے یقینی، ذات کی گمشدگی اور بھری دُنیا میں بے یار و مددگار ہونے کا خوف وہراس اور ادراک و احساس پہلے کے مقابلے میں زیادہ ہو گیا ہے۔ اس شدتِ احساس نے موضوعات کے ساتھ ساتھ موضوعات کے برتنے کے ڈھب کو بھی خاصا بدل دیا۔“ (23)

انچو کہ اے دگہ زبانان بنگپانی بدل ہوؤ گ ء ہواری ء بنگپانی درانگا ز ء رہبند بدل ہو تگ انت۔ ہمے چیز بلوچی آزمانک ء ہم گندگ بیت۔ بلوچی زبان ء وش بہتی انت کہ بلوچی نوکیں آزمانک ء چندے انچیں آزمانکار نصیب ہو تگ کہ آوانندہ ء زانتکار انت۔ نئے تہنا آ آزمانک، آزمانک ء در شاندا ب ء رہبند ء سر پد انت۔ آزمانک ء میاں اُستمانی قدر ء کیلواں ہم زان انت۔ آہانی چم وتی چپ ء چا گرد ء آزمانکانی سرا ہم سک انت۔ جہد ء انت کہ بلوچی آزمانک ء چہ روایتی کسہ گشی ء بیان ء لس رہبند ء بُرز بہ بر انت۔ زبان ء بیان ء یک انچیں سیمسر ءے ء سر بہ کن انت کہ اودا آزمانک تہنا یک درد ء وش ء کسہ ء گیش یک سا چشتی مار شتے ء داب ء دژ وشم بہ گپیت۔

سرشون/Reference

- 1۔ اردوانسائیکلو پیڈیا، نیا ایڈیشن، فیروز سنز لمیٹڈ، تا کدیم 79
- 2۔ خالد جاوید، کہانی، موت اور آخری بدیسی زبان، دہلی، ایجوکیشنل پبلشنگ ہاؤس، 2008، تا کدیم 81
- 3۔ رضی مجتبیٰ، جدید ادب کا تناظر، کراچی، اکادمی بازیافت، 2014 تا کدیم 341
- 4۔ ساجد حسین۔ نبشتانک، نوکیں بلوچی آزمانک۔ جیڑہ، ہوار آدینک۔ 6۔ تربت، بلوچستان اکیڈمی۔ 2013 تا کدیم 52
- 5۔ ہمیش، 2013 تا کدیم 49
- 6۔ ناگمان، ہمسفر، ہوار درانگا زتا ک، 1 بلنگور، باقی بلوچی لائبریری، سال ندارد، تا کدیم 65
- 7۔ منیر مومن، لیلان، کولواہ، ازم شنگ کار، 2016 تا کدیم 44
- 8۔ حنیف شریف، ڈاکٹر، شپ۔ کہ۔ رگواریت، تربت، بلوچستان اکیڈمی، اگست 2008 تا کدیم 5
- 9۔ اے آرداد، دریادیم پیداک انت، کچ، استین پبلی کیشنز، 2014 تا کدیم 37
- 10۔ ساجد حسین۔ نبشتانک، نوکیں بلوچی آزمانک۔ جیڑہ، ہوار آدینک۔ 6۔ تربت، بلوچستان اکیڈمی۔ 2013 تا کدیم 50
- 11۔ اے آرداد، بیالیزانک۔ سراجپ جنیں، رژن ایجوکیشن فاؤنڈیشن، 2014 تا کدیم، 137
- 12۔ فوزیہ اسلم، اردو افسانے پر تقسیم برصغیر کے اثرات، ہوار تخلیقی ادب شماره، 2 اسلام آباد، نیشنل یونیورسٹی آف ماڈرن لینگویجز، 2005 تا کدیم 170

- 13- نوازش علی - ڈاکٹر - عبارت - راولپنڈی، دھنک پرنٹرز - 1997 - تا کدیم 33
- 14- فوزیہ اسلم، اردو افسانے پر تقسیم برصغیر کے اثرات، ہوار تخلیقی ادب شماره دو، اسلام آباد، نیشنل یونیورسٹی آف ماڈرن لینگویجز، 2005 تا کدیم 171
- 15- افتخار جالب - نبشتا نک، نئی شاعری سامراج کی سازش ہے، ہوار ادب لطیف، لاہور، سالنامہ 1968 تا کدیم 59
- 16- فوزیہ اسلم، اردو افسانے پر تقسیم برصغیر کے اثرات، ہوار تخلیقی ادب شماره دو، اسلام آباد، نیشنل یونیورسٹی آف ماڈرن لینگویجز، 2005 تا کدیم 175
- 17- ممتاز احمد، وجودیت - منظر و پس منظر، ہوار، فنون، لاہور، جولائی اگست 1966 تا کدیم
- 18- اے آرداد، دریا دیمایا پیداک انت، کچ، استین پبلی کیشنز، 2014 تا کدیم 47
- 19- حنیف شریف، بنام ہوار آدینک، 6 تربت، بلوچستان اکیڈمی، 2013 تا کدیم 124
- 20- رشید امجد، ڈاکٹر - شاعری کی سیاسی و فکری روایت، لاہور، دستاویز مطبوعات - 1993 تا کدیم 41
- 21- فوزیہ اسلم، اردو افسانے پر تقسیم برصغیر کے اثرات، ہوار تخلیقی ادب شماره دو، اسلام آباد، نیشنل یونیورسٹی آف ماڈرن لینگویجز، 2005 تا کدیم 179
- 22- شہزاد منظر - جدید اردو افسانہ، منظر پبلی کیشنز، طبع اول، 1982 تا کدیم 13
- 23- فرمان فتح پوری، ڈاکٹر اردو افسانہ اور افسانہ نگار، کراچی، اردو اکیڈمی سندھ، 1982 تا کدیم 62

کسہ ۽ ساچشتی ۽ تکنیکی پہنات

کسہ نبشته کنگ یک ازم، ازم ۽ ساچگ، شررنگی ۽ اثر نوک در انگاز
کنگ انت۔ شررنگی ۽ اولی اصول ۽ رہند ترام انت، رد ۽ بند ۽ ترتیب انت۔ چو
کجام ہم ازم ۽ وڑا کسہ نبشته کنگ ۽ وهد ۽ درستاں گیشتر ہم گپ ارزش ۽ بستار
داریت کہ کسہ ساچگ ۽ وهد ۽ چہ حد ۽ ترام ۽ رد ۽ بندانی خیال دارگ بوگ۔ چہ
حد ۽ ہمار ہند ۽ تکنیکی پاسداری کنگ بوگ آہانی خیال ۽ گور بوہگ ۽ یک
کسہ ازم ۽ گوناپ ۽ شررنگی ۽ در انگاز ۽ گوشگ بوت کنت۔
ازم ۽ بابت ۽ ہمک ازمکار ۽ وتی خیال ۽ لیکہ انت بلتے یک گپے ۽ درستیں ازمکار
من انت کہ ازم ۽ وسیلہ ۽ ہمک ازمکار وتی یک دنیا یے ساچگ ۽ جہد ۽
کنت۔ زند ۽ کجام ہم میدان ۽ وڑا گاماں ایر کنوک ۽ وڑا کسہ سازی ۽ میدان ۽
گاماں ایر کنوک ۽ اولی واہگ الما ہمیش بیت کہ آوتی میدان ۽ منگ بہ بیت،
سو بمند بہ بیت۔ کسے ازم ۽ میدان ۽ سو بمند بوہگ ۽ پوت نامے جوڑ کنگ
لوٹیت گڈ المی انت کہ آدرستاں پیسرازم ۽ جند ۽ سر پد بہ بیت، ہما سر چنگال
شوہازگ ۽ پولگ ۽ راہ ۽ دراں بزانت کہ چہ اود ازم ۽ کور ۽ شہو شپ گرانٹ۔

ازم ۽ بابت ۽ ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ نبشته کنت:

”راستی ۽ زند ۽ انجیپ پيشداری یا شونداري يے که آئی ۽ آسر گل ۽
 وشي ۽ شاده ۽ حد ۽ ابیلاں سر به کنت، ازم گو شگ بیت۔ همے پیا
 درشان انت که همک مردم ۽ کنت بلتے ازم ۽ تها ایوک ۽
 درشان کنگ بس نه انت بلکن ۽ درشان ۽ ڈولداري ۽ زيبداري ۽
 سماهتی ۽ شعوری جُهد هم الی انت۔ ازم کار (درشانوک، سازوک،
 یا ساچوک ۽ وتی جند ۽ شخصیت ۽ ساگ ۽ عکس که ایشی تها آئی ۽
 چاگردی زانت مز نیس ۽ بکنکی بستارے داریت۔ زند ۽ دلگوش ۽ حد
 ۽ ابیلاں سرکنگ ۽ آرا همے پیمیس دژوشم دیگ ۽ ازم کار ۽ خیال ۽
 هواری۔ چه ایشاں ابید ازم ۽ بابت ۽ اے هم چارگ لو طیت که
 ازم کار ۽ گوشداروک، گندوک، چاروک ۽ اش کنوک (چاروک
 ۽ اشکنوک ۽ تفاوت ۽ گون) تحکیس مارشت که آوانی آسر
 بوؤگ ۽ آسر بیت۔“ (1)

ازم ۽ بازیں بهر انت۔ لبزانک، هما ازم انت که آئی ۽ پارسست ۽ ازم کاروتی
 جز بگ ۽ لیکهاں وتی گچینی تبر انشت ۽ ذاتی جوانیاں گون نئے تهناید ر ۽ ظا هر کنت
 بلکیس لبزانی وسیله ۽ زندگی ۽ ظاهری ۽ باطنی راستیانی پارسست ۽ آهاں زبان دنت ۽
 شری ۽ بدیاں پدر کنت ۽ گون وتی تخیل ۽ ساچ اتگیس قوت ۽ زور ۽ کارگیپت درشان ۽
 درانگاز ۽ انجیپ اثر داریں زبانه کار مرز کنت که چه آئی ۽ وانوک ۽ گوشداروک ۽

حیال ء جز بگ ہما اثر ء تہا کابنت کہ ہما اثر ء تہا نبشتہ کار ء حیال ء جز بگ ہو تگ
انت۔ (2)

ازم ء دو بہر انت۔ تکلنیک ء ساچشت۔۔۔ تکلنیک ء ساچشت وت ماں وت ء
ہمگڑنچ انت۔ تکلنیک، کجام ہم ازم ء داب ء دروشماں پلگارگ ء ہا ترا مسردماں
ٹہیننگ انت ہمیشکہ تکلنیک ء دربرنگ ء ہا ترا الی انت کہ یک از مکارے گیش ء
چہ گیش جوانیت ء آہاں زانگ ء پھمگ ء کوششت بہ کنت۔ تکلنیک ء بابت ء بلوچی
زبان ء نامداریں آزما کارڈاکٹرنا گمان گشیت:

”اگاں ترا جاگہے روگی انت ء راہ ء رنداں بلدے گڑاتوشترتیں

راہ ء گچین کنئے۔ ہے پیم اگاں تو تکلنیکاں زانے گڑا آزمانک

زنگراہاں نہ کپیت۔“ (3)

ازم، ء در آرگ ء ہا ترا مشق کنگ الی انت۔ مشق ء واستہ یک قابے جوڑ کنگ
بیت۔ دانکہ گڈسرا ساچشت یک رنگ ء دروشمے ء دیما بنیت۔ ہے وت الب
تکلنیک گوشگ بیت۔

دومی چیز ساچشت انت۔ ساچشت ء سیادی گوں از مکارے تب ء پسند ء ہمگڑنچ
انت۔ تکلنیک ء ہا ترا راہ ء رہند ٹہینگ بوت کنت بلکیں ٹہینگ بوتگ انت بلے
ساچشتی درا نگاز ء واستہ ہیچ وڈیں کچ ء کتیل ٹہینگ ء نامینگ بوت نہ کنت۔
ساچشتی منیل مدام گوں یک مردے ء مشاہدہ، تجربہ، وانگ ء زانگ ء آئی ء لیکہ ء
تبر انشت ء ہمگڑنچ بنت۔ ساچشتی واک ء واہگاں یک از مکارے ء جندے تب ء

مُوڈ گیش ۽ گیوار کنت۔ اے چہ علم ۽ زانت ۽ ہچ مکتب ۽ در برنگ بوت نہ کن
 انت۔ ما چو گوشت کنیں کہ تکنیک سماہتی (شعوری) چست ۽ ایرے ۽ ساچشت
 چہ در سماہ ۽ رُدم زوریت دیما کئیت ہمہ ہا ترا گو شگ بیت کہ یک جوانیں کسہ
 لیے ۽ نبشتہ کنگ ۽ سماہ ۽ در سماہ دوئیں ہواری ۽ کردادا کن آنت:

”آرٹ کا تعلق مشق سے بھی ہے۔ اس لئے نہیں کہ فن صرف
 تکنیک کی پیداوار ہے بلکہ اس لئے کہ کیسا بھی جمالیاتی خیال یا
 موضوع ہو اُسے اظہار کے لئے ایک تکنیکی عمل کی ضرورت ہے،
 اسے ایک روپ اختیار کرنا ہوگا کیونکہ یہی روپ ہوگا جس کے
 ذریعے ہم اس جمالیاتی خیال یا موضوع کو اپنی گرفت میں لے
 سکیں گے۔ اگر یہ روپ بھونڈا ہوگا تو حسن خیال پر اس کا
 اثر پڑے گا۔

ہر فنی تخلیق کے دورخ ہوتے ہیں۔ ایک تو یہ کہ تخلیق کس طرح
 ہوئی، اس کی صناعی کی نوعیت کیا ہے۔ دوسرے اس کے اندر کی
 صداقت اور اظہار خیال۔ ان دونوں کے اشتراک سے ہی فن
 پارے کی تخلیق ہوتی ہے اگر دونوں میں سے کسی کے ساتھ بے
 پروائی برتی جائے گی تو مجموعی طور پر فن پر آنچ آئے گی اور دیکھنے
 والے پر اثر بھی نہ پڑے گا۔“ (4)

یکے ۽ تہا ساچشتی بود ۽ برکت ہست، آالمازم ۽ میدان ۽ وتی درانگا زء جوانیں

وڙے ۽ ڪٽ ڪنت۔ بلٽے وٽي درشان ۽ دراڱا زءِ اثر مند ۽ وڙے ديما آرگ ۽ الٰہي
 انت ڪہ آتڪنيڪ ۽ راہ ۽ رہندا ۽ جواني ۽ بلد بہ بيت۔ ازم ۽ تڪنيڪ گون زانت ۽
 زانگ ۽ همگڙ نچ آنت۔ يڪ مرد ۽ همڇو زانگ ۽ سر پد بوھگ ۽ جھد ڪنت،
 ۽ همڇو آتڪنيڪاں پوہ ۽ سر پد بوت ڪنت۔ تڪنيڪ چوسا چشتي بود ۽ برڪت ۽ حدائي داد
 نہ آنت۔ ازم ۽ همگ تھر ۽ وٽي تڪنيڪ وت ۽ گون آنت:

”اديب ڪے خيالات، احساسات، اور تخیل اس ڪے مواد ڪي تشڪيل
 ميں مدد ڪرتے ۽ن ليڪن ايڪ اور اھم عنصر جس ڪے بغير ادب ڪي
 تشڪيل ممڪن نہيں ۽وہ ۽ تڪنيڪي عنصر۔ ادب ڪي تخليق ڪے لئے
 ڪچھ فني قواعد بنائے گئے ۽ن ۽ن جو ادب ڪے محاسن، اس ڪے حسن،
 اس ڪے تاثر، اور اس ڪے كيف ميں اضافہ ڪرتے ۽ن۔ جہاں
 اول الذڪرتينون عناصر يہ بتاتے ۽ن ڪہ ادب پارے ميں ڪيا بات
 ڪہي گئي ۽وہاں تڪنيڪي فني عناصر يہ بتاتے ۽ن ڪہ بات ڪو ڪس
 طرح پيش ڪيا جائے۔“ (5)

اڱاں ما آزمانڪ ۽ ميدان ۽ نام ڪشگ لوڻيس گڏ الٰہي انت ڪہ ما بزانيں آزمانڪ ۽
 راجد پتر چي انت۔ ۽ ما سر زمين ڪجام انت ڪہ اودا آزمانڪ ۽ ردوم زرتگ۔ ۽ ما
 ڪجام آزمانڪا ر بوتگ انت ڪہ آباں آزمانڪ آزمان ۽ بڙياں سرڪتگ۔
 اڱاں آزمانڪ ۽ سري نہالاں امريڪ ۽ سر زمين ۽ آرنالڊ واشنگٽن ۽ ايڊ گرايلن پوءِ
 دستاں آپ وارنگ ۽ روس ۽ انتون ۽ چيخوف ۽ فرانس ۽ گائے ڏي موپاساں ۽ دستاں

شاہ ۽ لمبیں در چکے ۽ بدل بوتگ۔ آئی ۽ نہال بلوچی ۽ میکسم گورکی ۽ چیخوف ۽ (بلوچی ۽ بنداتی رجانک ہووکیں آزماکار) بگرداں کرشن چندر، سعادت حسن منٹو، راجندر سنگھ بیدی ۽ اے دگرانی مکک ۽ سر بوتگ انت۔ گڈ امارا آئی ۽ ڈروشم ۽ تکنیک ہم ہماہانی گورا پو لگ لوٹ انت۔

اے آرداد گشیت:

”دُنیا ۽ بلک ۽ پیم ۽ مئے بلک ۽ ہم ہر شپ کسہ یے گون ات۔

ہمک مزین زبان ۽ پیم بلوچی ۽ ہم فلشن ۽ چہ ساری کسہ ۽ داستان

ہست ات۔ 1951 ۽ داں 2011 ۽، شست سال گوزگ ۽ رند

ہم ماوتی کو ہنیں کسہ (متھ ۽ اسطورا) آزما نک ۽ رنگ ۽ ڈروشم

نہ بکشاتگ۔۔“ (6)

وہدے کہ ما کو ہنیں کسہ آزما نک ۽ رنگ ۽ ڈروشم نہ بکشاتگ گڈ الی انت کہ ما

بچاریں، پٹ ۽ پول بکنیں کہ آزما نک چہ کجا اتلگ۔ چہ ہمودا اتلگ چہ ہمودا

آئی ۽ فارم، تکنیک ۽ ڈروشماں در برنگ ۽ جہد ۽ کوشست بہ کنیں۔ بے شک زمین

مئے وتی بہ بیت۔ تب ۽ ربیدگ مئے وتی بہ بنت۔

ہمک زبان، دود ۽ ربیدگ ۽ بئزہ انت، پہ اے گپ ۽ غمیگ ہووگ نہ لو طیت کہ

آزما نک ۽ تہا بلوچی رنگ چوں در آرگی انت، بلوچی ۽ نبشتہ ہوئگیں آزما نک ۽

رنگ وت بلوچی انت۔ مارا زور ۽ کزدن آئی ۽ مہار ۽ کنگ ۽ حاجت نہ انت۔ تری آ

ڈاکٹر ناگمان ۽ نفسیاتی ۽ سماجی آزما نک بہ بنت۔ منیر احمد بادینی ۽ فلسفہ ہی رنگ ۽

نبشته بوتلیس آزمانک بہ بنت۔ ڈاکٹر نعمت اللہ گجلی ۽ سمو بلوچ ۽ چاگردی ۽ یاغنی پرواز
۽ اے آرداد ۽ تجر بہی رنگ ۽ نبشتگی آزمانک بہ بنت، درست بلوچی انت۔ جاہے
نہ جاہے آہانی تہا بلوچی دود ۽ ربیدگ ۽ بلوچی تب زانشت الما ہوار کپتنگ گوں۔

ازم ۽ ساچک ارزانیں کارے نہ انت۔ گوں ایمانداری ۽ جہد ۽ کوششت ۽
در برنگ بوت کنت۔ درستاں پیسر کسہ ۽ Structure ۽ Plot ٹہینگی انت۔
یک جوانیں کسہ یے ۽ اولی شرط کسہ ۽ Structure انت۔ یک جوانیں
ہنر زانتے ۽ وڑاوتی اسکر پٹ ۽ بُنیاد ۽ ایر کنگ ۽ آئی ۽ ڈیل ۽ بالاد ۽ گیشنگ ۽ گوں
کسہ ۽ رنگ ۽ دروشم پدر بنت۔ اگاں ناں ستروش ۽ جوانیں کسہ یے بہ بیت، وتی
رنگ ۽ اثر ۽ یلہ دات نہ کنت۔ وتی وشبو ۽ تالان کت نہ کنت۔ کارست ۽ ندرگ پہ
رہندد یما آرگی انت۔ یک کسہ یے یک تاکدیے ۽ بہ بیت یا 10 تاکدیے
مدام 3 بہر ۽ گیشینگ بیت۔ بندات، نیامی بہر ۽ آسر۔ انچو کہ ایڈ گرایلن پو ۽
گشتگ کہ یک کسہ یے بندات بیت، نیامجین ۽ کئیت ۽ آسر ۽ رسیت۔ نبشتہ
کنگ ۽ وہد ۽ ہم خیال دارگی انت کہ چچو لبزانی تہا کسہ ۽ بندات بیان کنگی انت۔
چچو وہد نیامجین ۽ دَیگی انت ۽ کجام چوٹ ۽ آسر ۽ رسیتگی انت۔

پہ آزمانک ۽ نبشتہ کنگ ۽ جوانیں حیا لے بوؤگ ۽ ہواری دو چیزانی بوؤگ
اثر دری انت۔ یکے ساچشتی وجدان، دومی تکنیکی زانت ۽ سرپدی ابید چہ آزمانک ۽
پلاٹ، کارست، زبان ۽ بیان، لبز گنج ۽ در شاندا ب ۽ تخیم یا بُن گپ ۽ علمی زانت ۽
سرپدی ۽ یک آزمانکے چہ لس کسہ یے سطح ۽ بُرزشت نہ کنت۔ لس کسہانی نبشتہ

کنوک ناں آزمانک نو لیس ۽ منصب ۽ سر بوت کن انت ۽ نئے آہانی کسہ
لبزانک ۽ پندے ۽ ارات کن انت:

”عظیم ادب کے لئے عظیم خیال کی بھی شرط ہے کیونکہ کسی ادبی
تخلیق کے لئے ایک مخصوص ہنیت اور تکنیک ضروری ہے۔ اگر
مناسب ہنیت مل جائے تو اس کی ادبی حیثیت مسلم ہو جاتی
ہے۔ یہ ضروری ہے کہ ادیب یا شاعر تکنیک پر پورے طور پر قادر
ہو۔ اس لئے کہ یہ ادب کی ایک بنیادی شرط ہے اس کے بغیر
کسی ادبی تخلیق کو ادبی درجہ نہیں دیا جاسکتا۔“ (7)

آزمانک ۽ ازم ۽ بابت ۽ ہندوستان ۽ نامداریں آزمانکار راجندر سنگھ بیدی ۽ نبشتہ
کتگ:

”افسانہ ایک شعور، ایک احساس ہے، جو کسی میں پیدا نہیں کیا جا
سکتا۔ اسے محنت سے حاصل تو کیا جاسکتا ہے، لیکن حاصل کرنے
کے بعد آدمی دست بہ دعا ہی رہتا ہے۔ کچھ وافر باتیں سوئے ہضم کی
وجہ سے بھی اس میں آجاتی ہیں اور کچھ کسی اور ذہنی فتور سے۔ تسکین کی
بات صرف اتنی ہے کہ افسانہ ابھی ہمارے ہاتھ سے نکل کر ایڈیٹر کے
ہاتھ نہیں پہنچا۔ ہم اس میں ایزاد و اضافہ کر سکتے ہیں اور اس پر بات نہ
بنے تو پھاڑ کر پھینک سکتے ہیں۔ اگر ہمیں گولے پانچ سو صفحے لکھ
کر ان میں سے صرف چھیا نوے صفحے کا مواد نکال سکتا ہے، تو ہم ایسا
کیوں نہیں کر سکتے۔؟“ (8)

چہ کسہ گوشتی ۽ تہراں آزمانک نویسی یک تہرے ۽ کسہ نبشتہ کنگ ازم ۽ بہر
 انت۔ ازم ۽ اولی رہبندرد ۽ ترتیب انت۔ رد ۽ بند ۽ ترتیب ماں ازم ۽ ہما و ہد ۽ ودی
 بیت از مکار تکنیک ۽ رہبندانی پاسداری ۽ بہ کنت۔ تکنیک ۽ رہبندانی پاسداری ہما
 و ہد ۽ کنگ ہوت کنت کہ نبشتہ کار یا از مکار آہاں بزانت ۽ در بہ بارت۔ تکنیک
 چشیں چیز نہ انت کہ مردم آہاں اچ و تازانت کنت، آہانی بابت ۽ وانگ ۽ پرت ۽
 پول، جست ۽ پُرس الی انت۔ ازم ۽ واستہ چیز ساچشت انت۔ تکنیک در برنگ
 بوت کنت، ساچشت در برنگ بوت نہ کنت، ساچشتی واک ۽ واہگاں یک
 از مکارے ۽ جند ۽ تب ۽ موڈ گیش ۽ گیوار کنت۔ ازم ۽ درازگاز ۽ تکنیک ۽ ساچشت
 دوئیں الی انت۔ اگاں چرے دوئیناں یکے ۽ ہم کمی ۽ گیشی بہ بیت۔ ازم ۽ اثر ۽ توان
 بلاس بیت۔ تکنیک ۽ ساچشتی توان ۽ ابید پہ ازم ۽ ہما چیز الی انت آ انت یکشلیں
 جہد ۽ کوششت۔ یک مرد مے تکنیکاں در براں گوں ساچشتی توان ۽ شپ ۽ روج
 جہد کوششت کنت، ازم و ت ۽ آئی ۽ سرا آشکار کنت۔ ہے وڑیں مردم ۽ ساچ اٹگیں
 لبزانک ۽ بابت ۽ گوشتگ بیت کہ آزندگی ۽ ترجمان انت۔ نگد کار انت۔ زندگی ۽
 تشریح ۽ بزانت انت۔ لبزانک ہما لبزاں گوشتگ بیت کہ چہ لس حیا لاں گہتریں
 حیاں گوشتگ بنت ۽ آئی ۽ زبان چہ ہمک روچی زبان ۽ شمر تر بیت۔ لبزانک۔ بنی
 آدم ۽ ہما تخر بہانی برورد انت کہ آہانی تہاوتی مارشت ۽ مشاہد ہاں ہوار گچ ایت۔
 ہمے رہبند انت کہ لبزانک دیروئی کت کنت۔ لبزانک ۽ دیروئی ۽ درستیں بود ۽
 گوں از مکار ۽ جہد ۽ جفا ہاں ہمگرنچ انت۔

References / سمرشون

1- عبدالصبور بلوچ، ڈاکٹر، بلوچی قصہ ہی لیزانک، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2009 تا کدیم 78

2- عبداللہ، سید، اشارات تنقید، لاہور، مکتبہ خیابان ادب، 1966 تا کدیم 324

3- شرف شاد، حالترا نے گوں ناگمان ء، ہوار، دراگاز، 1 بل بگور، باقی بلوچ لائبریری، سال ندارد، تا کدیم 25

4- اطہر پرویز، ادب کا مطالعہ، علی گڑھ۔ اردو گھر۔ بار سوئم، 1966 تا کدیم 20

5- ہمیش، تا کدیم 40

6- داد، اے آر، قصہ بلاس نہ بیت، کوئٹہ، شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان، 2012 تا کدیم 10

7- اطہر پرویز، ادب کا مطالعہ، علی گڑھ۔ اردو گھر۔ بار سوئم، 1966 تا کدیم 146

8- بیدی، راجندر سنگھ بیدی، کلیات راجندری سنگھ بیدی حصہ دوئم، ردء بندوارث علوی، نئی دہلی، قومی

کونسل برائے فروغ اردو زبان، 2008 تا کدیم 549

ناگمان ء ازم ء میاں اُستمانی رنگ

نطشے ء گوشتگ انت کہ گوں وژدلی ء زندگی ء شاہیگانی ء رادست ء آرگ آسان نہ انت، بلتے مزین لبزانک ء جوانی ہمیش انت کہ آمد م زندگی ء نبض ء دست جنگ ء کوشست کنت۔ زندگی ء شاہیگانی ء حدے ناں حدے ء نژ آرگ ء مراد ء واہگاں سر تیج بیت۔ تری آہرمن میلول ء ”موبی ڈک“ بہ بیت یا قرۃ العین حیدر ء ”آگ کا دریا“ شوکت صدیقی ء ”خدا کی بستی“ بہ بیت یا ٹالسٹائی ء ”آنا کاریننا“ اے دُراہیں سسا سا چانی تہا زندگی ء جتا جتا نیں رنگ ء دُرو شمائی paint کنگ ء کوشست سہرائیں وڑے ء پولگ بوت کنت۔ اے گپ جوانی ء مارگ بوت کنت کہ ابدمانیں لبزانک ء ٹیل ء گامگیج کجام قالب ء تہا انت۔

آزمانک ء درشان ء اسکوپ (Scope) کسان انت بلتے جوانیں آزمائکانی تہا ہے ٹیل ہم پد رائیں دُرو شے ء درگیجگ بوت کنت۔ گبر ٹیل گار شیا مار کیسز ء ”کاگد ء گلاب“ ارنسٹ ہمینگوئے ’cat in the rain‘ سعادت حسن منٹو ء ”بابو گوپی ناتھ“ راجندر سنگھ بیدی ء ”بھولا“ ء کرش چندر ء ”حسن اور حیوان“ ء (پ مثال ء لُڑراج بیت) تہا جتا جتا نیں نیمگاں (Dimension) زندگی ء ظاہری ء باطنی رنگ ء دُرو شمائی گوں ازمی کتہ کاری ء پولگ ء ٹیل موجود انت۔

بلوچي زبان ۽ ناگمان، هما آزمناڪ ڪاراں شمار بيت ڪه آئي ۽ آزمناڪ نبشته ڪنگ ۽ مدام ازم ۽ حد ۽ سيمسر اني ۽ ازمي لوطني حياڻ داشتنگ۔ اگاں ناگمان ۽ ازمي مئيل در جنگ به بنت گڏ آئي ۽ گورا بازيں 8 جا گهاں هجي مئيل پدرانين وڙي درابنت، ڪه زندگي ۽ ظاهري ۽ باطني رنگ ۽ درو شماني پولگ ۽ مئيل گوشتگ بنت۔ پوانوڪاں اے گپ ۽ شوهازگ گرانين ڪارے نه بيت ڪه ناگمان ۽ ازم ڪجام راه ۽ زنداني مسافر انت۔ من هجي ڪه ناگمان ۽ آزمناڪ ”پيرڪ ۽ نماسگ“ ۽ واناں، راجندر سنگھ بيد تي ۽ نامدارين آزمناڪ ”بھولا“ ۽ ترانگ ۽ ڪپاں۔ ”پيرڪ ۽ نماسگ“ ۽ ”بھولا“ ظاهري ۽ باطني هر دوئين صورتاں يڪين آپ بند ۽ آزمناڪ انت۔ واقعه ۽ بيان، ڪارست سازي، ۽ آزمناڪ ۽ تهی جمنز ۽ جيڙگ يڪين تکنڪ ۽ ديم ۽ ڪاينت۔ دوئين آزمناڪاں پيرڪ ۽ نماسگ ۽ تعلق ياسيادي بنياد جوڙ ڪنگ ۽ ڪسھاني گوناپ رڳ بھوگ۔ دوئيني ڪسھ ڪلگي ڇا گردے ۽ ابرم ۽ همساڳي ۽ رڊوم زير انت۔ جبر ۽ گال (ڏاڻيلاگ) وڻين وڙي ۽ ديم ۽ روان ڪن انت۔ در شانداپ هما وهد ۽ وتي بلندي ۽ گندگ بنت ڪه پيرڪ ۽ نماسگاني نيام ۽ گپ ۽ رپ بيت۔ سراداں گڏ سرا آزمناڪ ڪاروتي ڪنويس جواني ۽ ڪارمرزن انت۔ ”بھولا“ هندوستان ۽ دود ۽ ربيدگاني پڙدر ۽ نبشته ڪنگ بھوگ ۽ ”پيرڪ ۽ نماسگ“ بلوچاني۔ بلتے اے وڙين آزمناڪ ڪجام هما ڏيهه يے ۽ چنين هم دود ۽ ربيدگي ۽ پڙدر ۽ نبشته ڪنگ بنت۔ دل نشيني ۽ اثر ايش ڪتر نه بيت۔

واقعه ۽ بيان ۽ حواله ۽ اگاں چارگ به بيت۔ دوئين آزمناڪاني دورانيه يڪ شپي ۽

روچے در میان انت۔ ”بھولا“ ءتہا یک کماشے، نماسگے، نماسگ۔ ءمات
 انت۔ مات ءبرات پہ راکھی بندھن، ءدرگت ءآیگی انت۔ (رکھشا بندھن،
 ہندوانی رسمے کہ گوبار براتانی دست ءسرا راکھی (بندی کے) بند انت۔ پہ آہاں
 سلامتی ءدعا کن انت) بھولا کماش ءگوشیت کہ پہ من کسہے بیار۔ کماش گوشیت،
 روچ ءکسہ آرگ ءمسافر راہ ءگار بنت۔ بیگاہ ءمات ءبزات آیک ءدیر
 کنت۔ بھولا ءسماہ بیت کہ آئی ءروچ ءکسہ گوشد اشنگ۔ بوت کنت ہے سبب ء
 ناکو ءراہ گار کتگ۔ کندیلے زوریت۔ جنگل ءرؤت۔ ناکو ہے کندیل ءروشنائی ء
 پہ بھولا ءکنیت۔ بھولا آئی ءلوگ ءکاریت۔ (1)

”پیرک ءنماسگ“ ءتہا ہم کسہ نماسگ ءپیرک ءدر میان ءگردیت۔ پیرک
 ڈگار ءکار ءانت۔ نماسگ گوں آئی ءزال ءکنیت۔ چپ پیرک ءکپوتے
 لوٹیت۔ پیرک بیگاہ ءلوگ ءروگ ءوہد ءچنکی یے بارت گوں۔ شپ ءہور بیت۔
 نماسگ چہ وتی پت ءوتی مات و۔ ہارانی جست ءکنت کہ نشاروتی مات ءپتانی
 لوگ ءانت۔ نماسگ جست کنت کہ مات ءگوبار ہور ءسرا انت یا اناں۔ پدا چنکی ء
 مات ءپتانی جست ءکنت کہ ہور ءسرا انت یا اناں۔ آلوٹیت کہ چنکی گوگوب کنت
 بلتے آکسان انت۔ گوگونہ کنت۔ پدا آئی ءدل کسہے گوشدارگ لوٹیت۔ آچسکی ء
 گوگونہ کنگ ءاے آسر ءکشیت کہ آئی ءوتی پیر باء کسہاں زہیر کنت۔ (2)

کلیں آزمانک ءدورانیہ سہب داں سر شپ انت بلتے ہے گونڈیں وہد ءہم بیدی
 ءناگمان انچیں جیڑ گے ءودی کنگ ءسوبین بوتگ انت کہ آئی ءسیادی گوں

بنیادم ء روتنگاں سکت انت۔ ہے جیڑہ کہ انسان چہ فطرت یاسادگی ء سستگ ء دیر
 روان انت۔ ہے جیڑہ گوں از می دژ وشم ء ہے رنگ ء دیم ء آورتگ کہ انسان ء
 لاشعور ء جہلائی ء روگ ء راہ ء درودی بنت۔ بل کہ سرظاہر ء بھولا، پیرک، ء
 نماسگ تچک وسادگ گندگ ء کابنت۔ بلتے آہانی اندر ء یک انجیں دُنیا یے آباد
 انت کہ رنگ رنگ ء شاہگان انت۔

بھولا ء پیرک نماسگ ء کارست سازی (Charactorization) ء تہا ہے باز
 رنگی سہرا انت۔ دوئیں کماش فطری چا گردے ء بستگیں ہماروایتی کردار انت کہ کسہ
 کار انت۔ روج ء کسہ نیار انت کہ مسافر راہ ء گار کن انت۔ نماسگ ء چارگ ء
 پیسرتک جن انت کہ آہانی توسیپ ء سبب ء ننگار پرشتگ۔ نماسگ سادگی ء راستی ء
 بندوکیں ہماچیدگ انت کہ انگتے آہاں دنیا ء گوات نہ لگ اتگ۔ جنین بے توار ء
 خاموش انت انچو کہ یک چا گردے ء تہامیانی طبقہ ء جنین بنت۔

”پیرک ء نماسگ“ ء ”بھولا“ انسان ء چہ وتی ابرمی چا گردے سدگ ء رنج ء سرحال کن
 انت۔ ناگمان ء بیدی ہر دکانی واہگ انت کہ انسان واتر بہ کنت۔ زندگی ء وت
 سازیں (مصنوعی) وڑ ء پیسماں یلہ بہ کنت۔ وتی Nature وتی اصل ء نیمگ ء
 پدابیت۔ پرے پیغام ء دیگ ء آہاں ابرم ء دامن ء نشتگیں انسان ء گونڈیں عکسے
 کش اتگ۔

بھولا ء تہا بیدی ء، چہ مات ء برات ء ہما پد رتچ ء جہگیر ء کار کپتگ کہ چہ ابرم ء دُور
 شتگ۔ ناگمان ء ہے کار چہ رگت ء پت ء کپتگ۔ بھولا وتی ناکو ء چہ جنگل ء گوں

کندیلے ء مک ء کشیت پدا لوگ ء کاریت۔ پر چا کہ بھولا ۱۹۰۰ء ء بنگلہجی بہرے
 آزمانکے۔ بوت کنت بیدی ہمے سر پد بیت کہ انسان چہ سادگی ء اینچوڈور نہ شتگ
 کہ واترکت مہ کنت۔ بلتے پیرک ء زہگ ء (کہ دبئی ء کار ء انت، دُبئی ء مادا چہ
 درستاں دیر وئی کتگیں دُنیا ء چیدگ گوشت کنیں) مشکل ایش انت کہ ایک
 انجیں چا گردی، معاشی ء سیاسی چا گردے ء مشک دانے ء کپتگ۔ پہ آئی ء ابرم ء
 نیمگا ”مراجعت“ کنگ ء مزین جبرے، حیال کنگ ء ہم و ہد نیست۔ کماش پہ
 آئی ء زہیر یگ بوت کنت۔ نماسگ آئی ء کمی ء مارا ت کنت، بلتے آئی ء پدا وتی
 دُنیا ء آرگ ء واستہ المی انت کہ آہا چا گردی، معاشی سیاسی چا گرد survive بہ کن
 انت کہ پہ آہاں کساس نہ بوتگیں گہی۔

ہمے وڑانا گمان ء دگہ یک آزمانکے ”کنک“ ارنسٹ ہمینگوے ء نامدار یں
 آزمانک "Cat in the rain" ترانگ ء گنج ایت۔ "Cat in the
 rain" ردے ء جنے ء کسہ انت۔ ہوٹلے ء داشتگ، ہو رہوؤگ ء انت۔ مسرد
 کتابے وانگ ء دلگوش انت۔ جن چہ دریگ ء ہو رہو ۲ ندرگ کنگ ء انت۔ ہمے
 و ہد ء آپیشی یے گندیت کہ ہو رہو ۲ سر امیسگ ء انت۔ پیشی ء آرگ ء روت داں آاودا
 نہ انت۔ جنین نامید بیت۔ مرد یک دزچ ء گوں کتاب ء دزگٹ انت، جنین آئی ء
 وتی نیمگ ء دلگوش کنگ کنگ لوٹیت۔ برے آدینک ء دیم ء نندیت ء موداں
 سماہریت، برے موسم ء زنگ ء جنت ء برے چہ مرد ء پیشی یے لوٹیت، بلتے مسرد
 وتیگان انت۔ گڈسہ ء ہوٹل ء کماشیں واہند پہ جنین ء پیشی یے روان دنت۔ (3)

ناگمان ۽ ٺٺنڪ“ ۽ تها لوگي چڪ ۽ مڇيڻنگ ۽ انت۔ مردهور ۽ چارگ ۽ انت۔ همے
 وهد ۽ آماريت کنت که چا که چڪ بوتگ۔ جنين ۽ گورا آئي ۽ ارزش کمتر بوتگ۔ جنين
 گون آئي ۽ پيشي وڙا مهر ۽ دوستي ۽ گپ کنت ۽ نئے پيسري وڙا آئي ۽ نيمگا دلگوش
 دنت۔ آئي ۽ دل ۽ په چڪ ۽ يك قسم ۽ ”رقيبانه حبزنگ“ ودي بيت۔ پداٺنڪ
 مریت۔ چيزے مدت ۽ پدو وهد ۽ زندگی وتي رواني ۽ کٺيت۔ مرد همے سر پد بيت که
 زال چڪ ۽ غم ۽ بے حال ۽ پراموش انت بلتے یک شپے وهد ۽ آوت سراوت پاد
 کٺيت۔ گوشتيت ”منی حياں ۽ ننڪ ۽ گريوگ ۽ توار انت“ تہ مرد ۽ ڏراہن گمان رد
 بنت۔ همے گپ ديم ۽ کٺيت که ننڪ داں ازل وابد جنين ۽ دل ۽ انت۔ (4)

"Cat in the rain" ۽ ٺٺنڪ“ ۽ تهاهور یک درچ ۽ شلان انت۔
 چاگرد ۽ سرا یک قسم ۽ ابيتکی ۽ بيزاري ۽ شنگ انت۔ یک کردار ۽ دزگٹ
 انت۔ دومی کردار بيزاري ۽ آماج انت۔ دویں کردارانی پریشانی ۽ سبب ٺٺنڪ
 انت۔ ننڪ ۽ تها مردین همے مارگ ۽ انت که ننڪ ۽ بوؤگ ۽ سبب ۽ جنين ۽ گورا
 آئي ۽ ارزش ۽ بستار کم بوتگ۔ ”Cat in the rain“ ۽ جنين همے فکر ۽ انت که
 آئي ۽ ٺٺنڪ نیست، مرد ۽ گورایا پورنیں چاگرد ۽ تها آئي ۽ ارزش ۽ بستار کم بوتگ۔ آئي ۽
 ذات ناسرجم انت۔ آنتکے ۽ واستیگ انت۔ جنين ۽ شعور ۽ تها کاملیت یا سرحب
 بوؤگ ۽ مارشت هما وهد ۽ تها هیر گرا انت که آئي ۽ رازگ به بیت۔

ننڪ ۽ پت لوٽیت که ڏاه ۽ شور ۽ به بیت۔ بن اصل ۽ آئي ۽ sexual زندگی
 متاثر انت۔ همے سبب ۽ آئي ۽ لا شعور ۽ تها یک تهر ۽ ڏاه ۽ شور ۽ حباوردی

بوٽگ انت۔ آئی ۽ واہگ انت کہ ڏن ۽ پرتا ھیریں چا گرد ھم ڏاھ ۽ شور بہ بیت،
 آئی ۽ ظاہر ۽ باطن ۽ دنیا ۽ ھمگونگ بہ بنت۔ ھے واہگ مارا کئے جتانیں ڏروشمے ۽
 ارنسٽ ۽ ھمینگو ۽ آرمانک ۽ جنین ۽ تہا گندگ ۽ کنیت۔ آئی ۽ لاشعور ۽ تہانکے ۽
 واہگ (بن اصل ۽ آئی ۽ لاشعور ۽ تہہ ۽ ھم sexual desaster موجود
 انت) گون پشی ۽ لنب کنگ ۽ ھمگرنچ کنگ لوٽیت۔

دوئیں آرمانک زندگی ۽ دوارزش داریں جیڑھاں، بستار ۽ empty nest
 syndrom ۽ وتی سر حال کن انت۔ ھمینگو ۽ جنینیں کارست مرد ۽ دلگوش ۽
 وتی نیمگ ۽ گور کنگ ۽ ہاترا وتی مودانی انداز ۽ بابت ۽ جست کنت۔ دیمتر اپہ
 پشی ۽ لوٽ ۽ ضد کنت۔ ھے وھد ۽ دوئیں جیڑہ یک حسابی ۽ اوشت انت۔

ٺنک ۽ پت ھم ھے وڑیں جیڑگانی تہا کپتگ۔ آچ لوگی ۽ ھما رزش ۽ لوٽیت کہ
 رسگ ۽ نہ انت۔ وھدے آپ زور وتی رزش ۽ منائینگ ۽ ہاترا جنین ۽ گلانش
 کنت۔ ٺنک اے ناگتیں ارش ۽ گریوگ ۽ لگیت۔ لوگی آئی ۽ را یک کر ۽ تیلانک
 دنت۔ آئی ۽ دل ۽ رزش ۽ کتر ہوؤگ۔ ۽ گپ گیشتر توانا بیت۔ پدائٺنک
 مریت۔ چہٺنک ۽ مرگ ۽ رند مرد ھے سر پد بیت کہ ھر چیز بروبر ۽
 نارمل (Normal) انت۔ آئی ۽ لوگی ۽ نیام ۽ کہ دیوالے بوٽگ کپتگ۔ بلتے
 آرمانک ۽ گڏی گالرداں لوگی ۽ شپ ۽ ھننگام ۽ پاڊ آگ اینگو آنگو چارگ ۽ گون
 لوگو اچہ ۽ گوشتگ۔ ”منی حیال ۽ ٺنک ۽ گریوگ ۽ توار انت۔“ ناگمان ۽ آرمانک ۽
 ھما بلندی ۽ کاریت کہ ھمینگو ۽ گورامن ۽ دیم ۽ زال ۽ پشی ۽ لوٽ ۽ ظاہر بیت۔

دوئیں آزمائیاں جز بگانی یکیں رتچ، احساس ء مارشت ء ہموانیں بڑزی لے ء
 آزمائیاں کارانی چابک دستی وتی بلندی ء گندگ ء کنیت۔ ہر دو آزمائیاں وئی
 کردارانی مطالعہ داں جہلائی ء کتگ۔ ہمینگوے ء آزمائیاں ء بابت ء امریکن
 نگہ کارانی گوشگ انت کہ آئی ء امریکہ ء جنسی ء چاگردی زندگی ء بابت ء بازیں
 جست ء سوال و دی کتگ ء مہلوک جیڑگ ء لاچار کتگ۔ اگاں ”کنک“ ء منکری
 منیانی سر مردم فکر بہ کنت، گڈانگمان ء ہم ہمے وڑیں منیانی درانگا زگ ء
 کوشست کتگ بلتے ناگمان ء ناگمان ء عہد ء اے دگہ آزمائیاں منیانی پولگ ء
 ہاتراہاواندگی چاگردی educational society ء حاجت انت۔ آئی ء و دی
 کنگ ء بگندے مارادگہ یک کرنے درکار بیت۔

ہور ء چاگردے نبشتگیں ناگمان ء یک دگہ آزمائیاں ”اسٹیکر“ ء تہا از می بلندی ء ہما سطح
 ارزانی ء پولگ ہوت کنت کہ راجندر سنگھ بیدی ء نامداریں آزمائیاں ”دس منٹ
 بارش میں“ ء تہا گندگ بیت۔ ”اسٹیکر“ ء ”دس منٹ بارش میں“ دوئیں ہما جنگ ء
 پڑدرے نبشتہ کنگ ہوتگ انت کہ چہ ازل بنیادم ء ابرم ء میا نجین ء برحباہ
 انت۔ بنیادم ابرم ء سروائیو (Survive) کنگ لوطیت بلتے نیچر ء واک وتوان
 ہمنچو مزن ء ہمہ گیر انت کہ بنیادم ء کچ وکساس ء در انت۔ ہے کش ء چیل
 ”اسٹیکر“ ء ”دس منٹ بارش میں“ ء گوں از می پھتوئی ء درانگا زگ ہوتگ۔ بیدی ء
 ناگمان دوئیں ہور ء نیچر زور انت۔ وتی گپ ء دیم ء بر انت۔

”اسٹیکر“ ء تہا میڈیکل ء مکتبی لے ہوٹل ء اوتاک ء در یک ء دیم ء نشتگ۔ ہور

گوارگ ء انت۔ بلتے آئی ء دماغ ء تہا حادثہ ہے ء بیران بو تگیں سنگتے ء مرگ ء جبر
 گردش ء انت۔ آحیال کنت کہ ہما زندگی اینچو تچ و تاگ کرزیت، کہ آئی ء آسر بس
 مرگ انت؟۔ آئی ء چم دریگ ء ڈن، درچک، درچکے ء چیر ء پناہ گیراں، کو ہے ء
 سک انت۔ مرگ ء تہا نیچر ء دست ء شوہاز کنگ ء آنچر ء بابت ء منکر
 کنت۔ ساچانیں موسم ء دلکشی ء، ہور ء نرمیں شنزگ روح ء شایکامی یے ودی
 بیت، ہما درچک کہ نیچر ء دیماچو کوہ مک انت، وتی دامن ء زندگی پناہ داتگ، پدا
 دیماچو بلندیں پناہ ہے ء اوشتا تگیں کوہ بیرگ ء پھ دماغ نے آئی ء نیچر ء زندگی بخشش و
 مہربانیں مک کارے گندگ ء کنیت۔ و ہدے ہوٹل ء کماشیں کاردار چاہے
 کاریت۔ مکتبی چہ آئی ء ہور ء جسست ء کنت۔ کماش گوشتیت من لوٹاں کہ ہور بندہ
 بیت۔ پرچا کہ منی کچائیں لوگ کپیت۔ گوں اے گپ ء ہما دمانکے ء صلاح کہ
 بنیادم ء نیچر ء میان ء ودی بیتگ، پدا جنگ ء دروشم ء بدل بیت۔ مکتبی ء don't
 take life too seriously, it is not permanent سٹیکر ء
 درگ ء چگل دے یک بنیادم ء گوں نیچر ء جنگ ء محکمیں نیت ء یکبرے پدا درشان
 کنت۔ (5)

ہور ء ہے جاوڑ دس منٹ بارش میں، ء ہم سہرائیں نندارگ انت۔ ”بابو“ وتی لوگ ء
 برانڈ ء چیر ء اوشتا تگ۔ ہور ء نندارگ کنگ ء انت۔ راتا وتی اپس ء شوہاز ء ہور ء
 میسگ ء انت۔ بابور اٹا ء ہور ء میس اٹگیں بدن ء چاران فکر کنگ ء انت کہ ہور ء
 بوؤگ ء سبب ء آئی ء چاہ ء کشار شتر تر بنت۔ آچاہ ء کشار ء رستگیں نپ وسیتانی حیال ء

گل ۛ وش بیت۔ ادا بیدی ۛ ہم نیچر ۛ مہربانی ۛ عکسے پیش کتگ، بلتے دیمتر او ہدے آ
 ہو رے بیران کاری ۛ پیش داریت۔ رات ۛ لوگ کپتگ۔ دہقان کارے ۛ وتی گوک
 گون انت چہ بابو ۛ پناہ لو طیت کہ ہما سفارش نامہ مہ میس ایت کہ بازار ۛ کہدہ ۛ
 آترا ہے ہا تر ادا تگ کہ آئی ۛ گوک ذرا تگین یے نہ انت۔ یا پرا شتر چہ ہو رے زیاد ہی
 ۛ چاہانی انڈال ۛ سرگ ۛ گپ ۛ جنت۔ گڑا پدا ہما انسان ۛ نیچر ۛ نیام ۛ کش ۛ چیل
 پدربیت۔ بیدی وتی آزمانک ۛ وہدے پھیرایا لال ۛ رات ۛ یلہ کنگ ۛ، رات ۛ برے
 افس ۛ رند ۛ، برے وتی کڈک ۛ کاہ و ہونچ ۛ سمراد یک ۛ ندرگ کشی ۛ کنت۔ گڑا
 ہے گپ گون شدت ۛ منے دیم پدربیت کہ گون نیچر ۛ جنگ ۛ انسان چنکدگ
 ایوک و تہنا انت۔ (6)

ہمے گپ ناگمان ۛ گون وتی سنگت ۛ مرگ ۛ جبر ۛ گوشگ ۛ کوشست کتگ، ۛ
 انسان ۛ رانیچر ۛ دیمابے وس پیش داشتگ۔ ناگمان ۛ یک آزمانکے ”سہر ۛ ہار“ ۛ
 تہا نبشتہ ۛ ہمار ہبندگندگ ۛ کایننت کہ موپاسا ۛ ”نیکلس“ ۛ جوانی ۛ مارگ
 بنت۔ سرظاہر ۛ دوئیں آزمانک جتا ئیں چاگرد ۛ جتا ئیں اندازے ۛ نبشتہ کنگ
 بوتگ انت۔ بلتے اگاں چارگ بہ بیت۔ گڈا دوئیں آزمانکاں بازیں جاگہاں
 ہمگوگی پدربیت۔ اولی و مستر میں ہمگوگی کہ دیم ۛ کتیت۔ آ ”سہر ۛ ہار“ انت۔ کہ
 نیکلس“ ۛ ماتھیلہ ۛ ”سہر ۛ ہار“ ۛ مروراد ۛ زندگی بدل کنگ ۛ سبب بیت۔

ماں ”نیکلس“ ۛ ماتھیلہ یک کلر کے ۛ جنین انت۔ ہدام وتی مرد ۛ گورا وتی نیستی ۛ
 زنگ ۛ جنت۔ آوتی زند جاو رے ۛ چہ نہ وش ۛ نہ گیگ انت۔ لوگ بہ بیت یا ورگ

آوتی کلیں چیزاں نادلم انت۔ چولس جنین آدم ء وڑا آئی ء ہم گڈ ء پوشاک، سہت ء زیورانی شوق انت۔ یک روچے چہ وتی ہسا ہگیں جنینے ء گورا، الماس ء ہارے پیچ گریت۔ مجلسے ء روت۔ ہارگار بیت۔ ہار ء بدل ء د یک ء ہاترا آپ عسرتی ء گوزیت ء وام دار بیت۔ بلتے و ہدے ہار ء بانک ء گوں گوشیت کہ آئی ء ہارگار بوتگ ء بدل ء د یک ء ہاترا آچخو پریشان ء نکانسر بوتگ۔ گڈا آئی ء دز گہار گوشیت، ہار نقلی یے بوتگ۔ (7)

”سہرے ہار“ ء تہا مورا د شہرے یک زردارے ء جننک انت۔ مورا د گوں وتی غریبیں کلاس فیلو دوستین ء سور ء سانگ کنگ لوٹیت بلتے آئی ء پت آئی ء گوں بیپاری ء آروس دنت۔ زرخان آئی ء دوست داریت۔ وشی و آسرائی ء تہا کنت بلتے مورا د وتی کوہنیں مہر ء شمشت نہ کنت۔ یک روچے یک دڑے زرخان ء دکان ء سہرے ہارے دڑی کنت۔ بلتے دڑ گندگ بیت۔ تچگ ء و ہدے دگ ء سراجوں گاڑی ء ڈیک وارت۔ ہارچہ آئی ء دست ء لگوشیت۔ زرخان ء دکان ء اے دگے مردم گوں دڑے د لگوش بنت۔ مورا د سہرے ہارے زوریت، چیردنت۔ دکان ء تہا زرخان گاریں ہارے مورا د دست ء گندیت۔ ہے گپ ء ماریت کہ مورا د آئی ء بے عزت کنگ لوٹیت۔ آترا شہماتے جنت۔ مورا د زہر کنت، سہرے ہارے زوریت، دیم پے دوستین ء روت۔ (8)

نیکلس ء تہا ما تھیلاوش و آسرائیں زندگی ء واہگ ء داریت۔ بلتے تہنا و اب گندیت۔ وش و آسرائیں زندگی ء واستہ آوڑا جہد ء کوشست نہ کنت کہ درکار

انت۔ بلتے دز گہار ۽ ہار ۽ بدل دے گے ۽ ہا ترا وتی و ہد، وتی محنت، وتی دز و شم، وتی انا ۽
قربانی ۽ دنت۔ اگاں آئی ۽ پیسرا الماس ۽ ہارے بہا زورگ ۽ واستہ وست جہد ۽
کوششت بہ کتیں، وتی و ابانی زندگی ۽ دز آرگ ۽ تچ ۽ تاک بہ کتیں، آئی ۽ چہ کس ۽ پچ
گرنگ ۽ حاجت نہ بوتگ ات۔

سہر ۽ ہار ۽ تہا مر وار دز رخاں ۽ یلہ دے گے لوٹیت۔ بلتے چا گرد ۽ جوڑ پینتگیں رسم و
رواج، مات و پت ۽ عزت، دود و ریدگ چو دیوال ۽ آئی ۽ دیما میک انت۔ آپہ
دوستین ۽ روگ لوٹیت، بلتے ہما واک و وس ۽ وتی تہا و دی کت نہ کنت۔ راہ ۽ در نہ
گندیت۔ پدانا گمان مر وار دے ذہنی چست ۽ ایرانی و شیں وڑے ۽ اندارگ ۽
کشیت۔ آئی ۽ خیال ۽ پہ آئی ۽ در اہیں راہ ۽ در بند انت۔ ہمہ راہانی بندی ۽ آ، سر
ظاہر ۽ ابیتک کتگ، بلتے آئی ۽ لاشعور ۽ تہا ہمہ جا وراں در آگ ۽ واک و س زور
جنان انت۔ ہمہ زور جنگ تو انانیں شکل ۽ ہما و ہد ۽ دیما کتیت۔ و ہدے مر وار د
دڑی بوتگیں ہار ۽ دڑیت کہ سر ظاہر ۽ آئی ۽ حاجت ۽ ہم نہ انت۔ تہنا آئی ۽
لاشعور ۽ مان انت کہ گوں زرخاں ۽ بگاڑے و دی کنگ بہ بیت، شہمات آئی ۽
مقصد ۽ پورا کنت۔

موپاساں ۽ ناگمان، دو بینانی مول و مراد یک چا گردے ۽ گوں دگہ نگا ہے ۽ چارگ
انت۔ بس دو بینانی تکنیک جتا جتا انت۔ موپاساں اے بدلی ۽ چہ ڈن (خارج) ۽
ودی کنت بلتے ناگمان ۽ ٹریٹمنٹ سرجی ۽ تہی (داخلی) انت۔ ایشی ۽ مستریں
سبب بہ گندے آزما نکانی ہما و ہد ۽ موسم انت کہ نبشتہ بوتگ انت۔ موپاساں ۽ بگر

داں ناگمان ۽ آزمانک ۽ بنگپ، ہنیت، تکنیک ۽ پیش کنگ ۽ وڑ ۽ پیمان باز بدلی
۽ سدلی اتلگ۔ موپاساں ۽ زمانگ ۽ آزمانک ۽ سرجمیں تکنیک دَری (خارجی)
بوٹگ انت بلتے مرچی آئی ۽ دُراہیں زور تہی (داخلی) نیمگ ۽ انت۔

ماچوہم گوشت کنیں کہ ”نیپکلس“ ۽ ”سہر ۽ ہار“ انسان ۽ ہماواک وتوان ۽ پوگ ۽
داستان انت کہ بنی آدم ۽ اندر ۽ موجود انت بلتے انسان چہ آہاں باز کم کار
گریت۔ اسپنسر ۽ فلسفہ ۽ مزینیں بہرے ہے گپ ۽ سرائنت کہ انسان اگاں دنیاء
سوب مند بووگ لوٹیت گڈاوتی واستوت جخال پیداک بہ کنت۔ انانی ذہن ۽
میکنیکل جوڑشت ہے وڑ انت، ہمنچو مزینیں مشکلے دیما کنت ہمنچو مزینیں کار ۽ کرد
پیش داشت کنت۔ اے بابت ۽ نامداریں گدار نویس وکٹر ہیوگو ۽ گوٹگ انت:

’بنیادم ۽ دیروئی ۽ واستہ ہنگامی جاورانی بووگ المی انت۔ تہار ماہی ۽ مارا چراگ
داتگ۔ ڈکال ۽ مارا کشت ۽ کشاری دیروئی داتگ ۽ معاشی بدحالی آں مارا کار ۽
کار داری ۽ قدر کنگ سوج داتگ۔ (9)

ما تحصیل ۽ مرورد دیروئی ۽ بدلی ۽ واہگ دار انت بلتے راہ نہ گند انت۔ وہدے آہانی
شعور نہ بووگ ۽ گپ ۽ دیما کاریت، لاشعور بووگ ۽ راہ ۽ دَر پولیت۔ بلتے
گوں ہے شرط ۽ کہ ہمنچو مزینیں چیزے ۽ دست ۽ آرگ ۽ ہما چیز ۽ قابل بووگ
لوٹیت۔ گوں سادگیں لبزاں شے مرید ۽ احوال ۽ گرتگ ۽ ہاترا چا کرگوں سنج و
سلاحاں دیگی انت۔

”پیرک ۽ نماسگ، ٹنک، سہر ۽ ہار ۽ اسٹیکر“ ۽ گوں ”بھولا cat in the

rain، necklas ۽ ایک دن بارش میں، ”دیم پہ دیم کنگ ۽ منی مول و مراد ہی
 گپ ۽ پدر کنگ انت کہ اے کلیں آزمانک۔ وتی وتی نبشته کنوکانی جوان ۽
 نمائند ہیں آزمانک انت۔ گوں ہمار ہبند ۽ نبشته کنگ بوٹگ انت کہ آزمانک
 نبشته کنگ ۽ میاں اُستمانی یا universal رہبند زانگ بنت۔ ماں اے آزمانکاں
 ہما تک و پہنات دیم ۽ آرگ بوٹگ انت کہ آہانی سیادی انسان ۽ (ابید حد ۽
 سیمسراں) چا گردی ۽ تمبر انشتی جیڑہان انت۔ ماں اے آزمانکاں آزمانکاراں
 وتی درشان ۽ کتھار سزگوں ہما اثر آفرینی ۽ کتگ کہ آزمانک ۽ راجد پتر ۽ کلاسیک جوڑ
 بوٹگ انت۔ و ہد پر وش داتگ ۽ ابدمان بوٹگ انت۔ ناگمان ۽ سر جمیں ازم ۽ گوں
 جوانی ۽ تک ۽ گچن، ریس ۽ پریس ۽ رند یک گپے پدر بیت کہ ناگمان ۽ آزمانکاری
 ہما حد ۽ سیمسراںی مسافر انت کہ چہ آراہ ۽ میان اُستمانی لبزانک ۽ منزل و دی بنت۔
 ناگمان ۽ ہما سر حال دست جنگ انت کہ آہانی سر مردم گری (انسانیت) ۽ ارواہ
 سکت انت۔ اے گپ ہما بنیاد انت کہ یک آزمانکارے ازم ۽ راجد پستراں
 پولیت ۽ وت ازم ۽ چند از مکار ۽ ابدمانی ۽ نمیرانی ۽ رنگ ۽ ررثناں گوں جرٹ کینیت۔
 ادا من اے گپ ۽ ہم گیشنگ لوٹاں کہ ہر لبزانک ۽ لہتے زمینی رنگ بنت کہ آ
 ربیدگی گوٹگ بنت۔ آگوں وتی زمین وتی جغرافیہ ۽ بندوک بنت۔ دشت ۽
 حاک ہر جاگہ بروت، دشت ۽ بوہ کنت۔ اے توم ۽ بوہ تو دگہ جاگے نئے چند ات
 کنتے ۽ نئے کہ د رجت کنتے۔ ہمیشی ۽ روایت گوش انت۔ اے حاک ۽ ہونا میاتی
 انت۔ ہمک زمین ۽ رنگ ۽ ہوجتا بیت بلتے لبزانک ہدام انسان ۽، انسانی زندگی ۽

وتی سر حال جوڑ کنت۔ انسان کجا ہم بہ بیت، انسان انت۔ ایشی آفاقی گوش
 انت۔ آفاقی بنگپ ہمک لبزانک ءتہا ہمگڑ نجیں دروشم ءپدر بنت۔ ناگمان ء
 آزمانک آفاقی سر حال درانگا زکن انت، بلتے آہانی بووتی حاک بیگ
 انت۔ اے آزمانک سرا بگرداں گڈ سر ء بلوچی انت۔

بلوچی آزمانک ء بابت ء یک نبشتا نکے ء ناگمان ء نبشتہ کتگ:

”بلوچی آزمانک ء بندات کم وگیش پنجاہ سال ساری، ۱۹۵۰ء

دہک ء بوت۔ اے پنجاہیں سالوں بلوچی آزمانک ء چہ حد ء

دیروی کتگ، ایشی ء اندازہ ء ماچوجت کنیں کہ اردو آزمانک ء

بیست ء پنج سال ءتہا وتی مستریں نام منٹو پیدا کت، ما پنجاہ سال ء

رند ہم حیران ء نشنگیں کہ کئے ء آزمانک کار بہ گوشیں۔ اے

پنجاہیں سالوں ما پنجاہ انجیں مردم پیدا کتگ کہ وتا آزما کار گوش

انت بلتے چشیں آزمانکے پیدا نہ کتگ کہ آئی ء موپاساں یا

چیخوف ء دیماونت بہ کنیں۔“ (10)

راجد پتر ء حساب ء اردو ء بلوچی آزمانک ء بندات بوؤگ ء و ہد ء نیام ء پنجاہ سال ء

فرق انت۔ منشی پریم چند ء وتی اولی آزمانک کساس ۱۹۰۲ء ء ۱۹۰۰ء میان ء

نبشتہ کتگ۔ بلوچی ء اولی آزمانک محمد حسن کلا کوٹی ء ”بے وفا“ 1951ء ء نبشتہ

کتگ بوتگ۔ اولی پنجاہیں سالوں اردو آزمانک ء سعادت حسن منٹو، کرشن

چندر، راجندر سنگھ بیدی، عصمت چغتائی، غلام عباس ء وڑیں نام ودی کت انت۔

بلوچي آزمائڪ پنجاه ۽ چار سالن رند هم حشڪ و حيران نشنگ - يك هم چشيش
 نام آئي ۽ دامن ۽ نيست كه آئي ۽ سراپهر بست به كنت ۽ اے گپ ديم ۽ بنيت كه
 بلوچي ۽ هما آزمائڪ رهم شو باز اتگ كه گون وتي ازم ۽ وتي عهد ۽ عكس ۽ در و شماں
 رنگ ۽ روشنائى دات كنت -

هے ڏڪال ۽ وهده مانا گمان ۽ ازم ۽ نيمگ ۽ تگاهاں گردينين گڏا آئي ۽ آزمائڪاري ۽
 تهاهما دراهين براه و جواني گندگ ۽ كاينت كه يك سرجم ۽ كالمين آزمائڪار ۽ تها
 گندگ بنت - ما گوشت كنين كه ناگمان بلوچي ۽ هما آزمائڪار انت كه بلوچي ۽
 دامن ۽ لگ اتگين اے داغ ۽ ششت كنت كه پنجاه سال گوزگ ۽ رند هم بلوچي
 آزمائڪ ۽ جوانين نام پيداگ كت نه كتگ -

سرسون / References

- 1- بيدى، راجندر سنگھ، كليات راجندر سنگھ بيدى، رد ۽ بند، وارث علوى، نئي دہلي، قومى كونسل برائے
 فروغ اردو زبان، 2008 تا كد يم 41
- 2- ناگمان، دار ۽ اسپ، كراچي، ليجنڊ پبلي كيشنز، پُرانا گوليمار، سال 2003 تا كد يم 86

3. Ernest Hemingway, The Complete short stories of Ernest
 Hemingway, New York , Scribner 1230 Avenue of the
 Americas, 1987, p. 109

4۔ ناگمان، دارءاسپ، کراچی، لیجنڈ پبلی کیشنز، پُرانا گولیمار، سال 2003 تا کدیم 149

5۔ ہمیش، تا کدیم 144

6۔ بیدی، راجندر سنگھ، کلیات راجندر سنگھ بیدی، ردء بندوارث علوی، نئی دہلی، قومی کونسل برائے

فروغ اردو زبان، 2008 تا کدیم 139

7. Guy de Maupassante, The Complete short stories of Guy

De Maupassante, New Yark, P.F Collier & sons

corporation, 1903, P.28

8۔ ناگمان، دارءاسپ، کراچی، لیجنڈ پبلی کیشنز، پُرانا گولیمار، سال 2003 تا کدیم 93

9۔ رضی مجتبیٰ، نبشتانک، وکٹر ہیوگو، بڑا عملی ادیب، ہوارجدید ادب کا تناسل، کراچی، اکیڈمی

بازیافت، فروری، 2014 تا کدیم 269

10۔ ناگمان، نگدانک، گوادر، سچکان پبلی کیشنز، دومی چاپ، 2013 تا کدیم 19

دومی بهر

در کسبھی لبزانک

زبان ۽ بتل ۽ ارزشت ۽ بلوچی زبان

گیدی لبزانک تری شعر ۽ درو شم ۽ بہ بیت اگاں کسہ ۽ بتل ۽، یک
 زبانه ۽ مدام مزین ارزشت ۽ بستارے ۽ واہند بیت۔ گیدی لبزانک ۽ وسیلہ ۽
 زانگ ہوت کنت کہ یک زبانه چه حد ۽ کوہن ۽ قدیم ۽ چه حد ۽ پراہ ۽ شاہگان
 انت۔ گیدی شعرانی تہا یک راجے ۽ تب ۽ منیل ۽ تبر انشت پولگ ہوت کنت ۽
 گیدی کسہانی تہا ہماراج ۽ راجد پتر، دود ۽ ریدگ پد ۽ ظاہر بنت۔ ہے وڑا بتل
 گیدی لبزانک ۽ توانائیں بہرے زانگ بیت پرچپا کہ گیشتریں بتل شعر، کسہ ۽
 سرگوستانی مجگ ۽ شیرگ انت۔ گیدی لبزانک ۽ بہرے بوہگ ۽ سبب ۽ بتل ہم
 یک راجے ۽ راجد پتر، دود ۽ ریدگ ۽ تب زانشت ۽ شوندری ۽ کن انت۔

The Concise Oxford Dictionary of Litrary Terms
 زبان دُنیا ۽ درستیں زباناں موجود انت۔
 ۽ بتل ۽ بابت ۽ نبشتہ انت۔

"Proverbs, a short popular saying of
 unknown authorship, expressing
 some general truth or superstition."(1)

”بتل ۽ لبز چه ’مثل‘ ۽ در کپتگ۔ وہد ۽ زمانگ ۽ پچی ۽ زیدانی (جغرافیہ) ۽ اثر ۽

سبب ۽ ’مثل‘ ۽ لبز ۽ وتی در وشم بدل کنگ ۽ بتل جوڑ بوتگ۔ بزاں کہ ’م‘ ’ب‘ ۽ ’ث‘

ت ۽ بدل بوتگ۔ بازیں دمگاں ’بتل‘، ’مثل‘، ہم گشگ بیت۔ (2)

بتل ہما کسان، زیبا ۽ شیر کنیں لبزاں گوں جوڑ بوتگیں گوشتن ۽ گوش انت کہ آبانی تہا

سو جے، زانگے، حکمتے ۽ تجر بگے بیان کنگ بہ بیت۔ بتل گونڈ گال انت در احسبیں

سر حالانی، بزاں در اجیں سر حالاں گونڈیں لبزانی تہا معنا دار کنگ ۽ گوشگ ۽ نام

بتل انت، چو بگوش کہ بتل ۽ بندری معنا مثال دیگ۔ انت۔ ہمک۔ بتل ۽

راجد پتری پڑدرے ہست کہ آئی ۽ تہا ہماراج ۽ سرگوست ۽ درستیں تجر بگ ۽ جاور

درانگا زکنگ بوتگ انت۔ انچپیں راجد پتری ویل ۽ واقعہ کہ چہ آہاں ہماراج

آوکیں و ہد ۽ زانت ۽ سر پدی در برت کنت۔

’بتل‘ یک۔ راجے ۽ تہذیبی ردوم ۽ کچ ۽ کئیل ۽ راجی زند

گوازینگ ۽ اصول ۽ رہبند زانگ بنت۔ چوش کہ ننتلانی

ٹہینوک ۽ رواج دیوک یک حاصیں مردے نہ بیت بلکن ۽

تیوگیں چاگرد ۽ گوشگیں اولس ایشانی ساچک ۽ رواج دیگ ۽ ذمہ

وار انت۔ ایش در اجیں زمانگے ۽ سینہ بہ سینہ شہ یک نسلے ۽ ماں

دومی نسل ۽ سر بوتگ انت۔ اے وڑ ایشانی روتگ ۽ ہنڈال یک

راجے ۽ چاگردی زند ۽ ہما گلز مین ۽ تہا سسک ۽ پیوست انت۔ بتل

یک زبانی ۽ گشوکانی زند ۽ تہا مزینیں ارزشے دار انت۔ بتل

آوانی تعلیم ۽ وانشتے مزینیں وسیلہ بوتگ انت۔“ (3)

بلوچی گیدی لبزانک ۽ بتلانی مزنیں مڙی لے ہست۔ دُنیا ۽ ہرچ زبان ۽ گیدی
لبزانک زبانی دَر و شَم ۽ دیماتنگ ۽ نوکیں دور ۽ سر بوتگ۔ زانشتی پڑاں دیمروئی
کنگتیں راجاں وتی علمی مڙی نبشتہ کتگ ۽ پھریزاتگ انت۔ بلوچی لبزانک ۽
گیدی مڙیانی پھریزگ ۽ کاراکیڈمک رہندے ۽ کنگ نہ بوتگ، ہمے سبب ۽
بازیں گیدی سوت ۽ کسہانی وڑا بازیں بتل گار ۽ بیگواہ بوتگ انت۔ بلوچی
لبزانک ۽ بتلانی درگیجگ ۽ پھریزگ ۽ یک کسائے ۽ بوتگ آچندے کتابانی تہا
نڑ آرگ بوتگ انت۔ آہانی لڑچو اے وڑا انت۔

- (1) بتل وگالوار غوث بخش صابر بلوچی اکیڈمی کوئٹہ 1979
- (2) گوشتن گلزار خان مری بلوچی اکیڈمی کوئٹہ 2005
- (3) گنجیں گوہر رمضان بامری سید ہاشمی ریفرنس کتابجاہ، کراچی 2008
- (4) بتل، گشتن، گھنٹ ۽ پڑدانک رشید خان وفالیزانکی گل، تمپ، 2010
- (5) بتل، ربیدگ ۽ پُزہ قدیر لقمان بلوچستان اکیڈمی تربت 2010
- (6) بتل گنج غلام فاروق سید ہاشمی ریفرنس کتابجاہ، کراچی 2011
- (7) بتل، گشتن، گالبند شے رگام بلوچی اکیڈمی کوئٹہ 2012

اے کتابانی تہا بلوچی زبان ۽ کواس ۽ زانکاراں نئے تہنامزنیں کسائے ۽ بتل
چنگ ۽ نڑ آرگ انت، بلکیں بتل ۽ راجد پتر ۽ چاگرد ۽ تہا آہانی ارزشت ۽ بستار ۽
بابت ۽ وتی حیال ۽ لیکہ ہم درشان کتگ انت۔

شہ رگام وتی کتاب ”بتل، گشتن ۽ گالبنڊ“ ۽ پيش لبز ۽ نبشته کنت:

”بتل، گوشتن ۽ گالبنڊ“ بلوچ ۽ راجی تب، دود ۽ ربیدگ ۽ تاریخ ۽ ترازاڱا گنج آنت۔

پمیشا لبز ۽ گالوار، زبان ۽ آئی ۽ گشوڪ، آئی ۽ تاریخ ۽ آئی ۽ سرزمین ۽ جُڑا تیگیں راستی

آنت کہ قوم ۽ تاریخی ۽ دود ۽ ربیدگی بستار ۽ برجاه دار آنت۔ (4)

میر گل خان نصیر بلوچی بتلانی بابت ۽ گوشت:

”بلوچوں نے اپنی بے بصاعتی اور پسماندگی کے باوجود

معاشرے کا کوئی ایسا پہلو نہیں چھوڑا اور نہ ہی کوئی ایسی تشنگی رہ گئی

جس پر انہوں نے ضرب المثل موزوں نہیں کیا ہو“ (5)

شہ رگام دی متر نبشته کنت:

”بتل ایوکا کوہنیں کسہ ۽ داستان یا حالتانی آسمر ۽ شون نہ دینت

بلکیں آبلوچانی ہما تب ۽ ہیل ۽ شون ۽ دینت کہ پہ آئی ۽ پہ تیوگیں

راج ۽ حاطر ۽ چے شر ۽ چے گندگ انت، پمیشکہ گوشتن ۽ گالوار

قوم یا ٹکے ۽ قومی ۽ ذاتی زند ۽ درستیں تک ۽ پہناتاں نشان دینت۔

اے اصل ۽ راجی میرا ٹے کہ راج ۽ درستیں مردم چریشاں پنت ۽

سوج زور آنت۔۔“ (6)

بلوچی زبان ۽ دگہ کوہن ۽ کتہ کاریں نبشته کارے غلام فاروق وتی نبشتا نک ”بلوچی

بتل ۽ لہتے تک ۽ پہنات“ ۽ تہا نبشته کنت:

”بتل یک قوم ۽ راجے ۽ تاریخ، زندر ہبند، دود ۽ ربیدگ، رسم ۽

رواج، تب ۽ نفسیات ۽ قدر ۽ سپتانی شوندار آنت، همے وڑا اگاں
 بلوچی زبان ۽ بتلانی سراچمشانک دَ یگ بہ بیت، اے جبر پدر
 بیت کہ اے بلوچ قوم ۽ تاریخ ۽ سرگوست، بلوچ راج ۽ دود ۽
 ربیدگ، رسم ۽ رواج ۽ بلوچ مہلوک ۽ تب ۽ نفسیات ۽ وترانی
 مستریں شوندار آنت۔“ (7)

غلام فاروق بتل ۽ ارزشت ۽ بستار ۽ بابت ۽ نبشته کنت:

”منی نژء اگاں زبانے ۽ تہا بتل مہ بیت تہ آئی ۽ مثال چوہما جسد ۽
 انت کہ آئی ۽ تہا ارواہ مہ بیت۔ چوہما پشک ۽ انت کہ آئی ۽ سرا
 دوچ مہ بیت۔ چوہما کلات ۽ انت کہ آئی ۽ سر ۽ سر کپگ مہ بیت۔
 چوہما تہاریں شب ۽ انت کہ اودامہ مہ بیت۔ چوہما نبشتانک ۽
 انت کہ آئی ۽ تہا مانا مہ بیت۔ بتل ۽ زبان چہ بنگیچ ۽ ہور ۽ ہمگر ۽ نچ
 بوتگ انت تاگڈ ۽ ہمے وڑ بنت۔“ (8)

ہمے وڑانا مداریں نبشته کارڈا کٹر رمضان بامری وتی فارسی ۽ بلوچی بتلانی جم داہنگیں
 کتاب ”گنج گوہر“ ۽ تہا نبشته کنت:

”بتل دُنیا ۽ کلگیں زبانانی تہا ہست۔ اے بنی آدم ۽ گہستریں
 تجربت، سرگوست، مارگ ۽ احساسانی مجگ ۽ شیرگ انت۔
 بتل ۽ مانا ۽ مکسد بے کچ ۽ کساس آنت۔“ (9)

عبدالغفار ندیم بلوچی زبان ۽ بنداتی نبشت کاراں شمار بیت۔ آوتی نبشتانک ”مئے

بتل --- چے، چون، پرچا“ ۽ بنگیج ۽ نبشته کنت:

”بتل، یا کہ متل گیدی ۽ لبزانک ۽ براہداریں ۽ سکین کو ہنسیں
بہرے وزبان ۽ قدیمی سنگتے ---! ایشی ۽ ردوم شہ ہماوخت ۽ بنا
بیت کہ زبان ۽ جندوت جوڑ بوت و مخلوق ۽ راہ پوتی ہمروچی زندونند
۽ کار بندگ بنگیج کنت۔ مدان مدان ۽ زبان ۽ اے بہرگوں قرن
۽ دورانی گوزگ ۽ دیما روان بیت و راجی لوٹ ۽ احتیاجانی پیم ۽
ایشی تہا وڑ وڑیں کمی گیشی بنت ---!“ (10)

بلوچی زبان ۽ زانتکاراں ابیداگاں مامیاں اُستمانی لبزانک ۽ نیمگاچمشٹانک بدنیں
گڈا بتل ۽ بابت ۽ آہانی ہم خیال ۽ لیکہ ہمے وڑا انت۔ ڈاکٹر ہنری ایچ
ہارٹ (Dr. Henry H. Hart ۽ Seven Hundred Chinese

Proverb ۽ تہا نبشته کتگ:

"With the aid of proverb we can ,
within the limitations, reconstruct the
manners , characteristics and outlook
on the world of the social group wich
use them- "(11)

آئرش پادری ریورنڈ جیمز لانگ (Rev. Janes Long ۽ گشگ انت:

"Proverbs photograph the varying

sights of social usages , the experiences of an age is crystallized in the pithy aphorisms . with a light is shed by them on cusmtoms with shift and chage like camera obscura . (12)"

اردو ء زانیکا سلیم ملک بتلانی بابت ء وتی نبشتا نک ء نبشتہ کنت :

”مثلاً سے قومی خیالات، عادات اور رسوم مذہبی، صبر و استقلال، سختی و حکومت، نرمی و محبت، رنج و راحت، رشک و حسد، عصمت و ترکِ عفت، سُستی ء چُستی، شوخی و مدہوشی، شرارت و رفاقت، تجربہ و عبرت، عقل کی تربیت و کیفیت، عدالت و صداقت، سادہ لوحوں کے لئے ہوشیاری، جوانوں کا امتیاز، دانشمندی اور ذمی عقل کو مصلحتیں حاصل کرنی اور عوام کی ایمانداری اور بے ایمانی کا حل منکشف ہوتا ہے۔ گویا یہ کہاوتیں ملک کی ایک بڑی تاریخ ہیں۔“ (13)

یک نیمگے بلوچ چا گرد انت کہ آئی ء تہا بتل ء مز نیں ارزشت ء بستارے ہست ء ہمک روچی گپ ء رپانی تہا اے بتلانی راہ ء رواجی کار مرز ہو گپ ہے گپ ء شوندار انت کہ بلوچی زبان ء بلوچ راج ء تب ابید چہ نستاں Define ء سرجم ہوت نہ کنت۔ دگہ یک نیمگے بلوچ کو اس ء زانیکا رانت کہ آہانی بتل ء بابت ء نبشتگیں گوشتن بُرز ء نبشتہ کنگ ہو تگ انت کہ آہاں نئے تہنا بتل دود ء ر بیدگ ء بُنزہ

گشتگ بلکيس بتل ۽ راجد پتري ۽ تب زانشتي ارزشت ۽ بستار هم گيش ۽ گيوار کنگ -
گلزار خان مري ۽ کتاب گوشتن ۽ پيش گال ۽ گل خان نصير گوشتيت:

”ذرا غور سے ان کہاوتوں اور ضرب الامثال کو لیجئے۔ ان سے بلوچ
کی فصاحت و بلاغت کا آپ کو بخوبی اندازہ ہوگا۔ ان میں ندرت و
معانی کا ایک گنجینہ ملے گا جو ایک بلوچ دانشور کے لئے نہ صرف
خاتمہ ناپذیر ہے بلکہ قابل قدر اور قابل فخر بھی ہے۔“ (14)

بلوچی لبزانک ۽ چشیں نبشتا نک ہم گندگ بیت کہ آہانی تہا بتل ایر جنگ بوتگ ۽
اے بابت ۽ ہمے زوتاں ورنائیں نبشته کار شعیب شاداب ۽ وتی نبشتا نک ”بتل ۽ میر و
۽ بتل ۽ پولکار یگی ۽ نگدی و انشت“ ۽ نبشته کنگ :

”بتل ہمک روچی گپ ۽ ترانانی تہا پہ مثال پيش کنگ ۽ بیان
کنگ بنت، اے گیشتر ناوانندگیں ۽ کم وانندگیں ہما قدامت
پسندیں مردم کہ ایوک ۽ گوں وتی چا گرد ۽ آئی ۽ زانش حصار یگ
بیت گوں بتلاں مثال دنت یا وتی چا گرد ۽ مردماں گوں وتی زبان
۽ بتلاں دروردنت۔ ماں نوکیں دؤر ۽ علمی عہدے ۽ وانندگیں ۽
دیروئی دوستیں طبقہ وتی گپ ۽ منائینگ ۽ خاطر ۽ بازیں میاں
استمانی فلاسفران فلسفیانہ گشتناں ماں وتی گپ ۽ ترانانی تہا پہ
حوالہ ۽ پيش کن انت، دانکہ چا گردی دیروئی خاطر ۽ نوکیں علمی سنج
دیما بروانت۔ ہمینچو کہ مردم ۽ علم دیما رواں کنت، ہمینچو آنتلانی

کارمرزی ۽ وئیل کنان کنت ۽ پھوتی گپتارانی مستند کنگ ۽ علمی
 گالبنڊ ۽ گالرد ۽ گوشتن دوست داریت، پھیشکھ بتلانی کارمرزی
 تھنپھ کم علم یا بے علمیں مردمانی تھاپشت کپیت۔“ (15)

شعیب شاداب ۽ اے گپ راست نہ انت کہ ”ھمینچو کہ مردم ۽ علم دیماروان کنت،
 ۽ منچو آبتلانی کارمرزی ۽ وئیل کنان کنت ۽ پھوتی گپتارانی مستند کنگ ۽ علمی گالبنڊ
 ۽ گالرد ۽ گوشتن دوست داریت، پھیشکھ بتلانی کارمرزی تھنپھ کم علم یا بے علمیں
 مردمانی تھاپشت کپیت۔“ پر چا کہ یک زبانه مدام چودر چکے ۽ وڑا بیت۔ آئی ۽
 گیدی لبزانک آئی ۽ انڈال ۽ روگت بنت ۽ آئی ۽ سرچوڑ ۽ سرشاہ آئی ۽ نوکیں
 لبزانک۔۔۔ ۽ منچو انڈال ۽ روگت مھر ۽ محکم بنت، ۽ منچو شاہ ۽ سرشاہ سبز ۽ آباد
 گندگ ۽ کایت۔ بوت کنت من گوں اے کسانیں مثال ۽ وتی گپ ۽ گیشتر پدر
 کت بہ کنان کہ زند ۽ بے عملی ۽ پدر کنگ ۽ مئے کر ۽ مدام بتلے گشک بیت:

واب ۽ راوفا یے بوتیں

کر گشک چو قلات ۽ رستیں

عطا شاد ۽ زند ۽ جھڙ ۽ کوشست کنگ ۽ فلسفہ وتی دستونکے ۽ تھادرانگا زکتگ:

”زند ۽ جیڑگ ۽ مرگ ۽ مودگ ۽ آسان نہ بیت

حشکلیں نندگ ۽ زالی زارهاں گزران نہ بیت“ (16)

لبزانک ۽ تھاقرنانی کو ھنیں بتل ۽ عطا شاد ۽ نوک ۽ جدیدیں شعر گوں یکیں شان ۽
 شرف ۽ چارگ بنت۔

وہد ہمنچو دیمابروت بتلانی ارزش ۽ بستار کم نہ بیت۔ ایشی ۽ سرا بازیں دلیل پیش
کنگ بوت کنت۔ بتل چا گردی زند ۽ تہا ہور ۽ ہوار بنت ۽ ایشانی روتگ لس
مہلوک ۽ دلانی تہا کل بنت۔ بتلانی تہا انچیں زانگ ۽ حکمت پیش کنگ بیت کہ
ابد مانیں راستی ۽ گوں ہمگرنج بنت۔ بتلانی تہا یک زور ۽ وا کے بیت کہ آ زبان ۽
بُنکی رنگ ۽ پھریزات کن آنت، پر چا کہ بتلانی تہا زبان بدل نہ بیت، وتی اصل ۽
ذگریں دژوشم ۽ موجود بیت۔ زبان ۽ لیزانی کوہن ۽ نوکی، وتی ۽ درآمدیں لیز،
گراٹری جوڑشت، زبان ۽ پٹ ۽ پولکاراں مدام مکم کن آنت ۽ زبان ۽
پھریزگ ۽ بتل گل میہہ ۽ بستار ۽ دار آنت۔

سرسون: References

CHRIS BALDICK, CONCISE OXFORD DICTIONARY OF _ 1
LITERARY TERMS, NEWYARK, OXFORD UNIVERSITY
PRESS, 1990, P.208

- 2۔ رمضان بامری، بلوچ، گنجیں گوہر، کراچی، سید ہاشمی ریفرنس کتابجاہ، بلیر، 2008 تا کدیم 20
- 3۔ محمد یوسف، نبشتا نک، بلوچی بتل ماں گل خان نصیر ۽ شاعری ۽، ہوار ہنکین، 7، کوٹہ، جامعہ

بلوچستان، 2015 تا کدیم 39

4- شے رگام، بتل گوشتن ۽ گالبند، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2012 تا کدیم نہ دارد

5- مری، گلزارخان، گشتن، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2005 تا کدیم 5

6- شے رگام، بتل گوشتن ۽ گالبند، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ، 2012 تا کدیم نہ دارد

7- غلام فاروق، بتل گنج، کراچی، سید ہاشمی ریفنس کتابچہ ملیہ، جنوری، 2011 تا کدیم 15،

8- ہمیش،

9- بلوچ، بامری رمضان، گنجیں گوہر، سید ہاشمی ریفنس کتابچہ ملیہ، 2008 تا کدیم 20

10- ندیم، عبدالغفار، گرم، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ، 2010 تا کدیم 2

11- یونس اگاسکر، ڈاکٹر، فکر و فن اور فلشن، کوکن اردو اسٹریٹ گلڈ، کینیا و ممبئی، نومبر، 1988 تا کدیم

117

12- ہمیش

13- ملک، محمد سلیم، نبشتا نک، ضرب المثل، ہوار باز یافت، لاہور، پنجاب یونیورسٹی اور نیشنل کالج،

2004 تا کدیم 197،

14- مری، گلزارخان، گشتن، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2005 تا کدیم 5

15- شاداب شعیب، نبشتا نک، بتل ۽ میرو، بتل ۽ پولکارگی ۽ نگدی وانشت، (اولی بہر) ماہتا ک

سچکان، اپریل 2013 تا کدیم، 12،

16- شاد، عطا، روچگر، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 1996 تا کدیم 35

بلوچي زبان ء سفرنامہ، بندات ء ديروتي

سفرنامہ جي ايت؟

سفرنامہ نبشته ڪنگ، دُنيا ڪليز زبانان توانائين لبرانكي تهرے زانگ
 بيت۔ سفر ڪنگ، سفر ء وهد ء نوڪ ء عجيبين چيزاں گندگ ء پدوتي اجكهي ء حيراني ء
 درشان ڪنگ ء وتي ڪش ء گور ء مردماں هے اجكهي ء حيراني ء هواري ڪنگ مردم ء
 مدام وش بيت۔

ڪساس درستين سفرنامہ هے وشي ء درانگا ز ڪنگ ء نبشته ڪنگ بنت۔ سفرنامہ هماونيل
 ء واقعهاني بيان انت ڪه مردم ء چم ء وت ديستگ انت۔ سفر ڪنگ ء وهد ء مردم
 بازين نوڪ ء عجيبين چيز گنديت۔ سفرنامہ نويسگ ء وهد ء نبشته ڪاروتي وانوڪ ء نوڪين
 بلڪ ء ميٽگاني سيل ء سواد ڪنائينگ ء هواري ء وتي مشاهدہ ء مطالعہ ء هم هواري گچ ايت۔
 سفرنامہ ء جاہ ء جاوراني بيان ڪنگ ء هواري ء سفرنامہ نويس ء سراودي بوٽگين
 تاثرات ء شور ڪپتگين جز بگ هم پيش ڪنگ بنت۔ سفرنامہ نويس آهاں گون حاصل
 ء گچيني نگا هے ء چاريت ء وتي ذات ء انڪشاف ء ڪنت۔ هم جاہ ء وانوڪ سفرنامہ

نویس ۽ جز بگ ۽ تاثر ایا آئی ۽ گچینی نگاه ۽ یا ذات ۽ انکشاف ۽ پارسیت ۽ تجربہ بھانی
 نوکیں سطحے ۽ سربیت۔ تجربہ ۽ یک نوکیں منز لے ۽ گوزیت ۽ آئی ۽ سرازات ۽
 انکشاف ۽ بازیں در پیچ بنت۔ ہمیش ہما نکتہ انت کہ یک سفر نامہ ۽ بس معروضی
 راستی یے جوڑ کنگ ۽ بدل ۽ ماں آئی ۽ تہا جز بگ ۽ تاثرانی عنصر ہوار گچ ایت یا
 نوکی یے ودی کنت ۽ لبزانک ۽ دائرہ ۽ تہا کاریت۔ (1)

پمشکہ گو شگ بیت کہ یک جوانیں سفر نامہ ۽ ہما و ہد ۽ نبشتہ کنگ بوت کنت کہ
 جہانگرد یا مسافر ۽ مردم ۽ ندرگاں چارگ ۽ مشاہدہ محکم بہ بیت۔ ہما حباہ ۽ کہ آ
 سفر کنگ ۽ انت، آجاہ ۽ دود ۽ ر بیدگاں چار ۽ پیاسگ ۽ ہنر ۽ شیوار بہ بیت۔ بنیادم ۽
 مچانکی شعور ۽ لا شعور ۽ در آمدیں میتگانی زندگی ۽ پچار ۽ ر پک ۽ جوانی ۽ بہ زانت:

”سفر نامہ چونکہ چشم دید واقعات پر لکھا جاتا ہے، اس لئے سفر اس

کی اساسی شرط ہے۔ بادی النظر میں سفر کے ساتھ انجانے دیسوں

کی سیر، نئی فضاؤں سے واقفیت، اور انوکھے مناظر کی مشاہدے کا

تصور وابستہ ہے۔ اس لئے سفر میں تحیر کا عنصر فطری طور پر شامل

نظر آتا ہے اور یہ تحیر انسان کو سفر پر اُکساتا رہتا ہے۔ سفر کی

نوعیت خواہ کیسی ہو۔ سیاح یا مسافر کے وابستگان اس بات کے

آرزو مند ہوتے ہیں کہ تجربات سفر سے زیادہ سے زیادہ آگہی

حاصل کر کے معلومات میں اضافہ کریں۔ یہ بات اُن ممالک میں

زیادہ شدت کے ساتھ سامنے آتی ہے، جہاں معاشرہ ایک مخصوص

تہذیبی اور نظریاتی چار دیواری میں محصور ہو اور فرد کو اس چار دیواری سے باہر نکلنے کے مواقع نسبتاً کم حاصل ہوں۔ — (2)

یک مرد مے و ہدے و تہی ہلک ۽ میتگاں در کیت، نوکیں جاہ ۽ دواراں سرکشیت گڈا ہوت کنت کہ آئی ۽ تہی کش ۽ گور ۽ چیز ۽ ندرگ نوک ۽ عجب سماہ بہ بنت۔ جتانیں چاگرد ۽ جتانیں ندرگ ۽ سبب ۽ ہوت کنت آوشی ۽ حیرانی ۽ نوکیں دنیا یے ۽ آشناہ بیت ۽ باز جاہ ۽ ہوت کنت آئی ۽ تہی ہلک ۽ دمگانی چیز ۽ ندرگ نوکیں دز و شمع ۽ گندگ ۽ بیانت۔ ہے چیزاں و ہدے آوتی جز بگ ۽ مارشتاں پہ دگراں نبشتہ کنت۔ لبزانک ۽ تہاے وڑیں نبشتا نک سفرنامہ گوشگ بنت۔

سفرنامہ ۽ راجد پتر

چولبزانک ۽ اے دگہ تہرانی وڑا سفرنامہ ۽ راجد پتر کو ہن ۽ قدیم انت۔ پرچا کہ سفرنامہ ہانی نبشتہ کنگ ۽ پیسر کاس درستیں راجانی گوراسفرنامہ ہاں زبانی بیان کنگ ۽ روایت ہست انت۔ ہا مردم کہ دُوریں ملک ۽ ولایتاں شتگ انت گڈا آہاں تہی میتگ ۽، راہ ۽ حال گوں اے دگراں گشتگ انت ۽ واتر ہوؤگ ۽ پد تہی مردماں گوں سرجمیں گپ ۽ احوال گشتگ انت۔ نبشتہی دز و شم ۽ یونان ۽ راجد پتر زانت ہیر وڈ وٹس دنیا ۽ اولی سفرنامہ نویس گشتگ بیت۔ چریشی ۽ ابید:

”ابن جابر (1145-1214) ابن بطوطہ (1304-1377)

چین ۽ سیاح فن چنڈگا (1126-1193) فارسی ۽ ناصر خسرو

(1003-1077) ۽ سفرنامہ میاں استمانی لبزانک ۽ کوہن ۽

قدیمیں سفرنامہ زانگ بنت۔ خسرو ناصر ۽ ہپت اسلامی ملکانی سفر

کتگ ۽ آئی ۽ کتاب ۽ قاہرہ، یروشلم، بحیرہ کپسن ۽ جاورنبشتہ

انت۔“ (3)

انگریزی لبزانک ۽ ہم سفرنامہ نویسی ۽ یک کوہن ۽ قدیمیں روایت موجود انت۔
بنداتی زمانگ ۽ نبشتہ بوتگیں چوسر ۽ شعری دروشم ۽ دیما اتلگیں سفرنامہ ”کنٹربری
ٹیل“ ہم ہوار انت:

”جبکہ مغربی ادبیات میں سفرنامے کی روایت کا سراغ لگاتے

ہوئے ہم 13 ویں صدی عیسوی تک ہی جاتے ہیں، جب

برطانیہ کی اولین نامہ نگار خاتون مارگری کیمپ جو صوفیانہ مسلک

کی پابند تھی جو 13 ویں صدی میں یروشلم تک ہو آئی اور اپنی

احوال سفر کو ضابطہ تحریر میں لائی۔ پھر چوسر کی ”کنٹربری ٹیل

“ ہے، برطانوی ادب میں چوسر کی کنٹربری ٹیل سے پہلے اسپین

کے سفرناموں کا ترجمہ بہت بڑی تعداد میں ہوا، جس سے

انگریزی ادبیات میں سفرنامے کے بطور ایک صنف کے

بنیادیں اٹھیں۔“ (4)

اردو ۽ اولی سفرنامہ یوسف حسین کبل پوش نامیں مردم ۽ نبشتہ کتگ کہ آئی ۽ نام

”عجائبات فرنگ“ انت ۽ اے 1847 ۽ اولی رند ۽ چاپ ۽ شنگ بوتگ:

”یوسف کونہ تو تالیف و تصنیف سے دلچسپی تھی اور نہ سفر کے ساتھ ان کا کوئی مقصد تھا۔ یہ سفر انھوں نے شوق کی خاطر کیا۔ انھوں نے کلکتہ سے انگلستان کا سفر 38-1837 کے دوران کیا اور پھر واپسی میں چشم دید واقعات، سفر نامے کی صورت میں لکھے۔“ (5)

یوسف کمبل پوش ء پدر سید احمد خان ء دو سفر نامہ ”مسافر ان لندن“ ء ”سفر نامہ پنجاب“ چاپ ء شنگ بوتگ آنت۔ مسافر ان لندن 1860 ء دیما اتنگ۔ چریشی ء ابید محمد حسین آزاد ء سیر لندن 1886 ء آئی ء نماسگ آغا محمد طاہر ء رد ء بند داگ ء چاپ کنائینگ۔ شبلی نعمانی ء 1892 ء روم، مصر ء شام ء تر ء تاب کنگ ء ہے سر حال ء وتی سفر نامہ ”سفر نامہ روم، مصر و شام“ ء نام ء 1894 ء چاپ ء شنگ کنائینگ۔ ہے وڑ اردوزبان ء بنداتی سفر نامہ نویس یوسف خان کمبل پوش، سر سید احمد خان، محمد حسین آزاد، شبلی نعمانی گوشگ بنت۔

میاں اُستانی سطح ء مارکو پولو ء سفر نامہ، سکندر اعظم ء راجد پتر کہ Callistene ء نبشتہ کنگ، ابن بطوطہ ء سفر نامہ ء رچرڈ برٹن ء سفر نامہ ء باز نام کش اتگ۔

سفر نامہ ء ازم

سر حال ء حساب ء سفر نامہ چار بہرانی تہا بہر کنگ بیت۔

(1) مذہبی سفر نامہ: اے وڑیں سفر نامہ ہانی تہا پائیں جاہ، پیر ء بُرزگانی ادیرہ ء حج بیت اللہ ء سفر ء حال ء احوال بیان کنگ بنت۔ ماں اے سفر نامہ ہاں مسافر سفر ء

وشی ۽ اڙ ۽ ججال، دستگيں چيزاني ظاهري حال ۽ احوالا ابيد باطني قوت ۽ وٽي روحاني تجربگاني بابت ۽ هم گپ ۽ تران کنت۔

(2) مسڪرائي سفرنامہ: اے وڙيں سفرنامہ مہاني مول ۽ مُراد وانوڪائي وشڪامي ۽ Entertainment انت۔ سفرنامہ نويس سفر ۽ وهد ۽ پيش اتلگيں واقعہاني مسڪرائي تک ۽ پھناتاں ديمساڪاريت، مسڪرامسڪراچيز ۽ ندرگاني بابت ۽ زانت ۽ سرپدي دنت ۽ وانوڪائي تب ۽ وشنودکنگ ۽ گوشت کنت۔

(3) روايتي سفرنامہ: مسافر وهدے دگہ ملڪے ۽ تر ۽ تاب کنت، گڏاھما ملڪ ۽ راجدپتري، معاشي، جغرافياي، ۽ مذہبي تک ۽ پھناتاں سرجمي ۽ بيان کنت۔ اے وڙيں سفرنامہ مہاني وانگ ۽ مردم ۽ زانت ۽ سرپدي رسيت بلتے ہماوشي نہ رسيت کہ لبزانک ۽ وانگ ۽ وهد ۽ مردم ۽ ہما تام ۽ مزگ درڪاربيت۔ پرچا کہ اے وڙيں سفرنامہ مہاني درشاندا ب روايتي ردانک ۽ وڙا بيت۔

(4) مارشتي سفرنامہ: انسان ہرچ جاہ ۽ ہند ۽ بہ بيت، چہ وٽي مارشت ۽ جزبگاں پسند ۽ دُور بہوت نہ کنت۔ اے وڙيں سفرنامہ مہاني تہا سفر نويس چہ وٽي مشاھدہ ۽ گيش ۽ چہ گيش کارمرز کنت ۽ گوں وٽي باطني تجربگاں پہ وانوڪ ۽ وانگ ۽ معنائے نوکيں جہانے سازيت۔ گوں جزبگاں ندرگاني پندرگ ۽ پڙدراں ہم گوں دل ۽ چماں چاريت ۽ بيان کنت۔ چرپيشي ۽ وانوڪ لبزانک وانگ ۽ ہما تجربہ ۽ دوچار بيت کہ يک وش ۽ دلکشيں نثر پارہے ۽ وانگ ۽ آئي ۽ رسيت:

”بہت سے سفرنامے صرف ایک entertainment کی حیثیت رکھتے ہیں۔ لیکن کچھ سفرنامے ایک متجسس ذہن اور بیان کردہ مناظر اور واقعات کے پس منظر کے سلسلے میں ایک متجسس

رویہ بھی رکھتے ہیں۔ ایسے سفر نامے میرے خیال میں اپنے اندر ادبی خصوصیت رکھتے ہیں۔“ (7)

جوانیں لبزانکی تہرے ہوؤگ ء پدہم سفر نامہ نبشتہ کنگ ء وتی یک حاصیں تکنیکے نیست۔ اے یک نبشتانکے ء ڈر وشم ء ہم نبشتہ کنگ بیت، ڈاٹری ء نمردی ء ہم۔ سفر نامہ سرگوست ء ڈر وشم ء ہم بوت کنت ء رپورتاژ ء ڈر وشم ء ہم:

”بیانیہ اصناف ادب میں سفر نامہ سرفہرست ہے، لیکن شاید سفر نامہ واحد نثری صنف اظہار ہے جس کی تکنیکی تعریف کا تعین تا حال ممکن نہ ہو سکا۔ کچھ یہی سبب ہے کہ سفر نامہ کبھی روزنامے کے انگ میں لکھا گیا اور کبھی خطوط کی شکل میں۔ اس میں مکالمے کی شمولیت بھی ممکن ہے اور اس میں خبر پہنچانے کا انداز بھی کھپ جاتا ہے۔“ (8)

بلوچی لبزانک ء سفر نامہ

سفر یہ بلوچ ء نوکیں چیزے نہ انت۔ پرچا کہ بلوچ چوناہ ء جہانگردیں راجے ء نام ء نامدار انت۔ یکے معاشی جاور حالانی سبب ء، کوہن ء قدیم ء شوانگی ء وانڈ ہی، سار بانی، دریاوردی ء لاپ ء شوہاز ء ڈوریں حباہ ء دیاراں گردگ ء سفر کنگ بلوچ ء کار ء کسب بوتگ، دومی نیمگا بلوچ جنگولیں راجے ء بستار ء ملک گیری ء ملکاں یلہ دیک آئی ء سیاسی ء چاگردی لاچاری بوتگ۔ کوہن ء وتدیمیں زمانگاں نبشتانک ء روایت نہ بوتگ بلتے نوکیں زمانگ ء ہم بلوچی زبان ء

ردانک ۽ راجد پترا نچو کسان ۽ گونڈ انت کہ لبز انک ۽ قصہ ہی ردانک ۽ بہر ۽ کہ یک کسائے ۽ جوان ۽ توانا گشگ بوت کنت۔ در قصہ ہی ردانک ۽ (غیر افسانوی نثر) پڑچٹ ہو رک ۽ بالیگ انت۔ سفر نامہ لبز انک ۽ در قصہ ہی ردانک ۽ یک مزین بہرے بلتے بلوچی ۽ اے پڑ ۽ چشمیں جوانیں دیروئی یے نہ بوتگ۔ انگتہ سفر نامہ مہانی بس چار کتاب چاپ بوتگ کہ آبانی تہاد و منیر احمد بادی نی ۽ ”آ گہیں چمانی واب“ ۽ ”بوسٹن ۽ آزمانک“ نا کو عصاء ”وہدے کہ ماسر گپتیں“ ۽ ابید مجاہد بلوچ ۽ ”دردانی سفر گران انت“ ۽ دو بہر انت۔

کہ ماں آئی ۽ تہا جتا جتا میں مردمانی سفر نامہ انت، ہوار انت:

”سفر نامہ بس چیزے نبشتہ کنگ بوتگ، ۽ آ ہم حقیقت ۽ پور ہیں سفر نامہ گشگ نہ بنت۔ چاپ بوتگیں سفر نامہ مہانی تہا عبد اللہ جان جمال دینی، عبد الصمد امیری، ابراہیم نگوری، عبد الحمید جمشیر زئی، منیر احمد بادی نی، بیگ محمد بیگل ۽ مقبول انور ۽ سفر نامہ ہوار انت۔ پدا ہم تنی وہدی اے پڑ ۽ ابید چہ منیر احمد بادی نی ۽ ”آ گہیں چمانی واب“ ۽ ابید گہ چچ کتاب ۽ شنگ نہ بوتگ۔“ (9)

غنی پرواز ۽ نبشتا نک ۽ منیر احمد بادی نی ۽ بوسٹن ۽ سفر ۽ بابت ۽ نبشتگیں کسانیں کتاب ”بوسٹن ۽ آزمانک“ ۽ نام ہوار نہ انت، بوت کنت اے کتاب ۽ نبشتہ کنگ ۽ پیسر نبشتا نک نبشتہ کنگ بوتگ، بلوچی لبز انک ۽ سفر نامہ ۽ بابت ۽ بلوچی زبان ۽ پولکار طاہر حکیم بلوچ ۽ گپ ہم کسائے گوں غنی پرواز ۽ یک وڑ انت:

”ماں بلوچی ۽ سفرنامہ نيشته ڪنگ ۽ مئيل شري ۽ ديماڻه شنگ ۽ ڪليين
 مڏي لهته نيشتانڪ ۽ منير احمد باديڻي ۽ امريڪه ۽ سفرنامہ ”آگهين
 چماني واب“ انت ڪه ايشي ۽ رابلوچي اڪيڏمي ڪوئٽه ۽ 1996ء
 چاپ ۽ شنگ ڪتگ۔ چريشي ۽ ابيڏا ڪر نعمت اللہ گچلي ۽ جرمني ۽
 سفرنامہ ۽ لهتئين بهر ماهتا ڪ سنگت ۽ چاپ ۽ شنگ بوٽگ۔
 آزمان گندء نام ۽ جيم فردء سفرنامہ ماهتا ڪ بلوچي اڪيڏمي ڪوئٽه ۽
 تاڪد يماڻ چاپ ۽ شنگ بوٽگ انت۔“ (10)

چريشي ۽ پڏر بيت ڪه بلوچي ۽ اولي سرجمين سفرنامہ منير احمد باديڻي ۽ ”آگهين چماني
 واب“ انت ڪه 1996ء بلوچي اڪيڏمي نيمگا چاپ ۽ شنگ بوٽگ۔ چاپ
 ڪتاب ۽ پيسر بلوچي ۽ ماهتا ڪاڻ بازيں ڪسان ڪسانين سفرنامہ، نيشتانڪاني دڙو شم ۽
 چاپ ۽ شنگ بوٽگ انت۔ چه آهاڻ چيزے مجاهد بلوچ ۽ چتگ ۽ نز آورتگ ۽
 ”درداني سفرگران انت“ ۽ نام ۽ چاپ ۽ شنگ ڪتگ انت، پدا هم اے رد ۽ بند سرجم
 گشگ هوت نه ڪنت، پرچا ڪه ماڻ اے ڪتاب ۽ بلوچي ردانڪ ۽ بند اتني دورء
 بازيں نيشتانڪ مان نه انت۔ آهاني ته اواجه وليداد ۽ ”عراق ۽ يڪ شپے“ ڪه
 اگست 1957ء ماهتا ڪ ”اومان“ ۽ چاپ ۽ شنگ بوٽگ ۽ عبد اللہ جان جمال ديني
 ”قلاٽ“ ڪه ماهتا ڪ ”بلوچي“ ۽ جولائي اگست 1957ء تاڪ ۽ شنگ بوٽگ
 انت ۽ بلوچي زبان ۽ بند اتني سفرنامہ انت، هوار نه انت۔ صبادشتياري ۽ رد ۽ بند
 داٽگين انڊيڪساني ڪتاب ”بلوچي زبان ۽ لبزانڪ“ ۽ رد ۽ بلوچي ۽ اولي ڪه سفرنامہ

کہ آنبشتانک ء در وشم ء انت، چوائے وڑا انت۔ (11)

1۔ قلات عبداللہ جان جمال دینی ماہتاک بلوچی جولائی / اگست 1957

2۔ عراق ء یک شپے واجہ ولیداد ماہتاک اومان اگست 1957

3۔ شمال مسافر ماہتاک بلوچی اپریل / مئی 1958

اگاں سفرنامہ ء مول ء مراد ء حساب ء بچارے، گڈ اماں اے نبشتانکاں در ستاں
گیشتر واجہ ولیداد ء عراق ء یک شپے، گیشتر ارزش داریت پر چاکہ کونٹہ ء قلات
ملکی سفرنامہ انت ء ”عراق ء یک شپے“ در ملکی۔ سفرنامہ ء ہماہنکی مول ء مراد ہست
انت کہ وانوک ء نہ دیستگیں ہند ء جاہانی سوادنبشتانک ء در وشم ء دیک بہ بیت گڈا
”عراق ء یک شپے نی آکیلو ء گیشتر کیت۔ عراق ء زمین ء آزمان، ہلک ء مردم،
دود ء زبان مئے زباناں جتا انت ء سفرنامہ ء مول ء مراد ہمیش انت کہ وانوک ء
نوکیں جاہ ء دوarani بابت ء زانت ء سرپدی دیک بہ بیت۔

مسافر ء عبداللہ جان جمال دینی ء سفرنامہاں ہوار ”دردانی سفر گران انت“ ء ہواریں
سفرنامہ، چہ سفرنامہ ء گیش گوں اے دگہ لبزانکی تہر ”رپورتاژ“ ء ”سرگوست“
(Autobiography) نزیک کن انت کہ ماں اے تہراں نبشتہ کاروتی حسم

دستیں وئیل ء جاور بیان کن انت

”سفرنامہ، آپ بتی سے جدا کی گئی ایک قاش کے مماثل تو

ہے لیکن نری آپ بتی نہیں۔“ (12)

سفرنامہ ء رپورتاژ ء نیام ء مرزا حامد بیگ ء جوانیں گے جنگ:

”عجب معاملہ ہے کہ ہمارے ہاں سفر نامے اور رپورتاژ کا فرق بھی مٹا ہوا ہے۔ حالانکہ جہاں تک رپورتاژ کی صنف کا تعلق ہے تو کہا جاسکتا ہے کہ رپورتاژ میں سفر کو بنیاد تو بنایا جاسکتا ہے البتہ اس میں تخیل کی رنگ آمیزی اور خارج سے متعلق اپنے نقطہ نظر کی تشریح و توضیح اسے سفر نامے سے الگ کر دیتی ہے۔ یوں کہا جاسکتا ہے کہ سفر نامہ واقعات کی تفصیل و تشریح پیش کرتا ہے اور رپورتاژ میں پیش آنے والے واقعات سے لیا گیا تاثر اور اس تاثر کی تخلیقی پیش کش میں خارج کی رپورٹنگ کے ساتھ داخلی عناصر اور تخیل کی رنگ آمیزی اضافی عناصر ہیں۔ رپورتاژ کے یہی چند ہتھیار ہیں جن کے ذریعے مصنف اپنے موضوع کی سماجی اہمیت کو اجاگر کرتا ہے۔“ (13)

مرزا حامد بیگ دیمتر اگشیت :

”سو یہ طے پایا کہ رپورتاژ کے لئے سفر ضروری نہیں، البتہ کسی سفر سے متعلق بھی رپورتاژ لکھنا ممکن ہے“ (14)

بلتے چرے دُرستاں دَرائے گلئیں نبشتا زکافی جوانی ایش انت کہ سفرء بابت ۽ نبشتہ کنگ بوٹگ انت ۽ بلوچی لبزانک ۽ اشانی بستار مدام سفر نامہ ۽ لبزانکی تہر ۽ بنیاد ۽ بُن کنگ بوٹگ انت ۽ لبزانکی تہر ۽ بنیاد ۽ بُن ہشت ۽ بیت۔ اے سفر نامہ ہانی دومی ارزش ۽ بستار ایش انت کہ اے درست لبزانکی مردماں نبشتہ کتگ انت ۽ آہانی لبزانکی مردمانی حال ۽ احوال ۽ آہانی تب ۽ رویہ ۽

در جنگ ۽ ابید بلوچی زبان ۽ لبزانک ۽ راجد پتر ۽ رنگ ۽ دزوشم ۽ گیشینگ ۽ جوانیں
 کردے اداکت کن انت۔ بلوچی ۽ گیشتر سفرنامہ راجی یاروایتی رنگ ۽ انت، کہ
 یک مردے ۽ نوکیں جاہے ۽ سفر کتگ ۽ اودا ملک ۽ مردمانی بابت ۽ وتی حسیال ۽
 تاثرات نبشته کتگ انت۔ وتی مہمانجل ۽ ہماہانی بابت ۽ گپ ۽ تران کتگ۔
 محمد بیگ بیگل چونکہ تزون ۽ مسکرا ۽ نبشته کارے، آئی ۽ سفرنامہ مہانی تہاہے رنگ ۽ دزوشم
 مان انت۔ مارشتی سفرنامہ، ۽ رنگ ۽ دزوشم جوانیں وڑے مارا منیر احمد بادی نی ۽ گورا
 گندگ ۽ کیت انت۔ ہمے وڑا لعل بخش آزاد ۽ سفرنامہ ۽ تہا تہذیبی یاد دمانی
 رنگ ۽ دزوشم گندگ ہوت کنت کہ ماں آئی ۽ تہا بحرین ۽ کوہنیں جاہ ۽ میوزیم ۽ دود ۽
 ربیدگی از بابانی بابت ۽ زانت ۽ سرپدی دیک ۽ کوشست کنگ بوتگ۔
 واجہ ولیداد ۽ سفرنامہ کہ بلوچی ۽ بنداتی سفرنامہاں یکے، آئی ۽ بندات چواے وڑا
 انت:

”بصرہ“ (عراق) ۽ رنگینیں شہر کہ اود ۽ شپ چہ روچ ۽ شترتر ۽ جلوہ
 دار تر انت۔ ہندوستان ۽ شب مالوہ مشہور انت لیکن منی خیالاں
 شپ بصرہ چہ شب مالوہ ۽ دہ سری شترتر انت۔ یک سالے تراں
 گرداں منی سر بصرہ ۽ کپت۔ اے منی اولی سفرات، کمیں تکلیفاں چہ
 رند منارا بصرہ ۽ شہر ۽ تہا یک ملکی دوست آشنایے دوچار کپت کہ آ
 یک نوجوان ۽ صاف دلیں انسانے ات ۽ چہ بازو ہداں بصرہ ۽
 یک چھاپ خانہ ۽ تہا اخبارے کارو بار کنگ ۽ ات۔“ (15)

واجہ ولی دادء گوئڈیں سفرنامہء گڈی دانک چوائے وڑا انت:

”شپءنہہ ساعتء نیمء عراقی بارگوں دگہ سُردء سازاں شروع
 ہوت انت۔ یک نیمگے پریانی رقص، دگہ یک نیمگے نغمہ وغزل، یک
 ہنچیں فضائی قائم ہوت کہ من ہمے فہم ات کہ من پرستانء تہسا
 سبز پریء محفلء تہانشتگوں اگرچہ شست سال منی عمر انت بلتے آ
 وہاں من وتارا یک نوک رستگیں ورنایے فہمت۔ آشپار باز مدت
 گوستگ بلتے تنیکہ بصرہء ہماشپ منی دیما تزگء انت۔“ (16)

بلوچی زبانء ہما سفرنامہ کہ کتابی ڈر وشمء چاپ ہوتگ انت ء کے باز سرجم گشگ
 ہوت کن انت، آچوائے وڑا انت۔

1۔ آگہیں چمانی واب، منیر احمد بادی، 1996 بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ

2۔ وہدے کہ ماسر گپتیں نا کو عصا، 2010 گام پبلی کیشنز، گوادر

3۔ بوسٹنء آزمانک، منیر احمد بادی، 2011 نیوکا لچ پبلشرز، کوئٹہ

4۔ ہپت تلار ڈاکٹر فضل خالق، 2015 بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ

5۔ وابانی دوار غنی پرواز، 2016 جمشید پبلی کیشنز، تربت

6۔ بیانوکیں دنیاے شوہاز کنیں مریم سلیمان، 2016 بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ

”آگہیں چمانی واب“ بلوچیء اولی سفرنامہ انت کہ بلوچی زبانء نامداریں

آزمانکارء گدار نویس منیر احمد بادیء امریکہء ترء تابء بابتء انت۔۔ منیر احمد

بادینیء سفرنامہ چوروائتی سفرنامہ ہانی رنگء نہ انت۔ ماں اے سفرنامہء منیر احمد

بادینی ۽ جھڙ ۽ کوششت کنگ که امریکه ۽ نوکیں جهان ۽ واب، آئی ۽ چا گردی زند،
 لبزانک ۽ راجد پتر، دود ۽ ر بیدگاں وتی پگر ۽ زانت ۽ رد ۽ به چاریت ۽ به به کمیت۔
 منیر احمد بادینی ۽ سفرنامه نبشته کنگ ۽ ہم ہما در شاندا ۽ اسٹائل کارمرز کنگ که
 آزمانک ۽ گدار ۽ نبشته کنگ ۽ کارمرز کنت۔ بادینی ۽ سفرنامه یکیں و ہد ۽ نوکیں چیز
 ۽ ندرگانی تک ۽ پہناتاں پیش کنگ ۽ هواری ۽ یک نثر پارہے ۽ نمونہ آنت ہم ۽
 آہانی تہا سا چشتی تام ۽ شیر کنی ہم هواری انت۔ آئی ۽ نبشته وڈ دلکش، بیان ۽ داب
 فلسفہ ہی رنگ، لبزانکی زبان، سفرنامه ۽ ہما لبزانکی قدر ۽ کیلو ۽ بخش آنت کہ یک
 سفرنامہ ہما سبب ۽ لبزانکی تہرے گشگ بیت۔ منیر احمد بادینی ۽ درشان داب ۽
 دلکشیں نبشته وڈ مدام سنیل کرزیت:

”وتارا امریکہ ۽ تہا گنگ ۽ رند من حیران اوں کہ چے بکنیں؟ من
 ہر چیز کت کنیں، منی دل چہ گل ۽ بال کنان انت، امریکہ دُنیا ۽
 واب انت تہ منی واب انت، من واب ۽ تہا سر بڑیں، من ایشی تہا
 وتی دراہیں لائکیاں دیما کاریں، من اچ وتی لائکیانی حد ۽ حدود ۽
 چہ گو تڑین۔۔۔ من چاپ جنان اُن، امریکہ ۽ مسز نیں ماٹری،
 مز نیں سڑک منی دیما آنت ۽ روان اُن، صوت جنان شتر جنان،
 مست بووان امریکہ ۽ تہا گردان، نزائین کجاتاں کجا منی دیم کپیت
 ۽ ہر جا ہے کہ منی دیم کپیت، موقعہ، محل، حالت، کار، منی لائگی بزاں
 دُر اچیز منی حق ۽ انت، چو کہ من پیدا بوتہ گن پر ہے موقعہانی ہاترا،

چوڪه مناچه ازل ۽، چه وٽي پيدائش ۽ امريڪه ۽ تهبا جو وڳي انت ڪه بيد

انچ ايشي من ڪيڪ دمه هم زندگ بوت نه ڪنمين۔۔“ (17)

چه بزر ۽ گپاڻ انچو سماه بيت ڪه منير احمد بادي نيني گون گپ ۽ ترانا نندار گاني عڪس ڪشي ۽
بدل ۽ وانوڪ ۽ وٽي دل ۽ نادينگ ۽ امريڪه ۽ چيز ۽ نندار گان گون آشنا ڪنگ ۽
انت۔ آهاڻ پيش دارگ ۽ انت۔ منير احمد بادي نيني، گدار به بنت ڪه آزمانڪ، آهاني
تهبا فلسفهي رنگ درابو وڳ هرڌري انت، اے چيز بادي نيني ۽ سفر نامهاني تهبا هم
پڌر انت:

”مني امريڪه ۽ سفر جاري انت ۽ گون هميشي هوار مني وٽي جنده ۽

شوهاز۔ من بلڪن ۽ په امريڪه ۽ سنٽيل ۽ نه اهتگن، بلڪن ۽ په وٽي جنده ۽،

وٽي ذات ۽ شوهاز ۽ اهتگن اول، پميشا وهديڪه من ۽ اے حيال

ڪاينت تو من سڪ وش باڻ چوڪه من ۽ ڪيڪ گار بو تگيڻ چيز ۽ پدا

رسته، بلٽه هر گام ۽ من چه وٽ ۽ دور بو وڳ ۽ اول ۽ من ۽ دورين

مزلا نيني تهبا دورين هندان وٽي دورين ڪسه يات ڪاينت ڪه اے

چل سال من چون گوازينتگ۔ نون من ۽ نظريه دوست نه بنت ڪه

آهاني تهبا من وٽ ۽ راشوهاز بڪنمين، اے وهد باز ساري ۽ تير بو تگ،

نظريه درست مڙنگين انت۔ ايشاني تهبا جان نيست، اے بے جان

۽ بے ساه انت۔ ساه مان گيجوڪ بني آدم وٽ انت، هر ڪس ڪه

نظر يهاڻ ديما ڪاريت، بز ان آچه وٽ ۽ دور وٽ۔“ (18)

بیاڻ ۽ دلکشی ۽ فلسفیانہ رنگ ۽ هواری ۽ سیمی چیز کہ منیر بادینی ۽ سفرنامہاں و شس ۽
تامدار کنت آ، آئی ۽ لبزانکی ۽ ساچستی دروشم انت:

”باز و ہد ساری من میکسم گورکی ۽ کتاب The City of

Yellow Devil ۽ ونگ ات کہ آئی ۽ تہا آنیو یارک ۽ مردمانی

نوشتہ کنت کہ سہب ۽ مہلہ آچہ وتی لوگ ۽ میتگاں انچش در کانت

چو کہ یک گونی یے پٹا ٹگ ۽ پڑ بہ بیت ۽ کسے آئی ۽ دپ ۽ پتچ بہ

کنت کہ یکدم دراہیں پٹا ٹگ ریڑھ کنان ہر نیمگا تالان بہ باں۔

نیویارک ۽ تہا وتی اولی روج ۽ سہب ۽ و ہدی کہ من ہوٹل ۽ کمرہ ۽

پردگ بزر کرت تو مہلوک ۽ تگ ۽ تاج ۽ گندگ ۽ رند من ۽ میکسم

گورکی ۽ ہما شبن یات ات کہ گواچنی نیویارک ۽ سڑکانی سرامردم

انچش پٹا ٹگاں ریڑھ کنان اتاں!“ (19)

”بوسٹن ۽ آزمانک“ منیر احمد بادینی ۽ دومی ۽ بلوچی زبان ۽ سیمی سفرنامہ انت۔ چہ

نام ۽ زانگ بیت کہ ماں اے کتاب ۽ امریکہ ۽ نامداریں شہر بوسٹن ۽ تر ۽ تاب ۽

کسہ انت۔ ماں سرجمیں کتاب ۽ منیر احمد بادینی امریکانی جوانی ۽ شریاں سک باز

متاثر گندگ بیت۔ بوسٹن ۽ آزمانک ۽ تہا کسان کسانیں سر حالانی سرانہشتہ کنگ

ہوتگ کہ آہانی تہا ”سے جنین“، ”ہارورڈ اسکوائر“، ”جان ایف کینڈی ۽ شہر“، ”کافی ۽

بو“، ”اپسکول سپرچ اسکول ۽ این میری شمل“، ”ایڈ گرایلن پوے گلی“، ”دگہ بازیں

ہوار انت۔ ماں اے سفرنامہ ۽ نہشتہ کنگ ۽ ہم منیر احمد بادینی ۽ درشاندا ب ۽ انداز

ہمانت کہ ماں ”آگہیں چمانی واپ“ ۽ گندگ بیت۔

منیر احمد بادیٰ ۽ سفرنامہ جانی دومز نیں ارزش انت۔ یکے راجد پتری ۽ دومی ساچستی۔
 منیر احمد بادیٰ بلوچی زبان ۽ اولی مردم انت کہ آئی ۽ سرجمیں سفرنامہ نبشته کنگ ۽
 بلوچی لبزانک ۽ ”آگہیں چمانی واپ“ ۽ ”بوسٹن ۽ آزمانک“ مدام بلوچی سفرنامہ
 ۽ بنداتی مثال ۽ درور ۽ گیر آرگ بنت۔ دومی آئی ۽ درشان داب کہ آئی ۽ سفرنامہاں
 جتانیں رنگ ۽ داب دنت۔ بادیٰ ۽ گپ ۽ گوشتن نرم نرم ۽ بلتے پُراثریں وڑے
 دل ۽ ذہن ۽ تہا ایر رچان بنت، ہمے گپ مردم ۽ بے کساس ملمہ کنت۔ بوت
 کنت ایشی ۽ سبب ایش بہ بیت کہ بُن اصل ۽ آیک ساچشت کارے ۽ سفرنامہاں
 ہمارنگ ۽ داب دیک ۽ ہنر ۽ زانکار انت کہ آئی ۽ سفرنامہاں یک ساچستی
 لبزانکے ۽ بلندی ۽ سرکن انت ۽ آہانی وانگ ۽ گوں ندرگانی بابت ۽ مئے اجکھی ۽
 زندگی ۽ بابت ۽ مئے آگہی سرمستی ۽ سرپدی ۽ بدل بنت۔

ناکوعصاء ۽ ”وہدے کہ ماسرگپت این“ بلوچی لبزانک ۽ راجد پتری بستار ۽ دومی
 سفرنامہ انت۔ بلتے ازمی بستار ۽ اولی ۽ سیمی سفرنامہ ۽ سک باز نور تر انت۔ ایشی ۽
 سبب بہ گندے ایش بہ بیت کہ منیر احمد بادیٰ بلوچی زبان ۽ یک مزن ۽ تجربہ
 کاریں نبشته کارے ۽ ناکوعصاء نبشته کارے نہ انت۔ دومی سفرکنگ ۽ وہدے پاس
 1985 ۽ گوٹنگ بوتگ انت بلتے کتاب 2010 ۽ کساس 25 سال رند چاپ
 بوتگ۔ ناکوعصاء سفرنامہ ۽ وانگ ۽ مارگ بوت کنت کہ آنبشته کاری ۽ ازمی لوٹاں
 سرپد نہ انت ۽ آئی ۽ وتی سفرنامہ ۽ نبشته کنگ ۽ پیسیرناں دگرانی سفرنامہ پدگوش
 وتنگ انت ۽ نئے کہ سفرنامہ ۽ ازم ۽ بابت ۽ کتابے وتنگ۔

143143 ڈاکٽر فضل خالق ۽ ”هپت تلار“ اور ماڙه ۽ پسنی ۽ نیامی دمگ ۽ راجد پتری زروان هپت تلار ۽ بابت ۽ انت که اے پٽ ۽ پولي سفرنامه هے گوشگ بوت کنت۔ ماں اے سفرنامه ۽ فضل خالق ۽ در شاندا ب پٽ ۽ پول ۽ وٽ اسادگ ۽ وضاحتی انت۔ چریشی ۽ ابید غنی پرواز ۽ ”وابانی دوار“ سوئیڈن ۽ تر ۽ تاب ۽ بابت ۽ انت۔ مریم سلیمان ۽ ”بیانویکیں دنیا یے شو باز کنیں“ امریکه ۽ وانگ ۽ زانگ ۽ وده آئی ۽ مارشت ۽ جز بگ انت۔ کسه ۽ دز وشم ۽ نبشته بوتگیں اے سفرنامه ۽ امریکه ۽ مردمانی زند، وانگ ۽ زانگ، موسم، گوں وتی ملک ۽ وانگ ۽ زانگ، موسم ۽ مردمانی زند ۽ دیم په دیم کنگ بوتگ انت۔

آسر

سفرنامه همک لبزانک ۽ یک بیانیہ تهرے که ماں آئی ۽ مسافر یا جهان گرد وتی گهوانی (مطالعہ) ۽ دیدناں (مشاهدہ) بیان کنت۔ سفر انجیں چیزے که مدام مردم نوکیں جاہ، ندارگ، چیز ۽ مردم گندیت، ۽ باز براں هے دیستگیں ندارگ ۽ مردم حیرانی ۽ دُچار کن انت۔ پمشکه سفرنامه هاں ا جگه ہی پدتر تریں چیزے ۽ دز وشم ۽ دیما کیت۔ سفرنامه هاں مدام کوششت کنگ بیت که آئی ۽ پیش کنگ ۽ لبزانکی قدر ۽ کیلوانی حیال دارگ به بیت دانکه آیک جوانیں نثر پار هے ۽ دز وشم ۽ بیت، تهنایک سفر کنوکیں مردم ۽ حال ۽ احوالانی سیمسراں نژ منیت۔ پمشکه گشگ بیت که سفرنامه نبشته کنگ ۽ وده ۽ سفرنامه نویس ۽ نبشته کنگ ۽ وٽ ۽ پتیم معروضی به بنت۔ آئی ۽ سر حال ۽ زبان انچش به بنت که وانوک گوں شوق ۽ وشی ۽

آئی ۽ بہ وانیت۔ میاں اُستمانی لبزانک ۽، سفرنامہ چوسرگوست، خاکہ نویسی، گدار
۽ آزمانک ۽ وڑا یک محکمیں تہرے شمار بیت۔

بلوچی در قصہی ردانک، ۽ راجد پتر سک کسان انت۔ لبزانکی نمدی، سرگوست،
انشائیہ ۽ اے دگہ در قصہی ردانک ۽ تہرانی وڑا سفرنامہ ۽ نیمگا دلگوش د یک نہ ہوتگ
۔ بلوچ راج سیلانی ۽ جہانگردیں تے ۽ واہند انت ۽ بلوچی زبان ۽ شاعر ۽ نبشتہ
کارمدام سفر کن انت بلتے آہاں وتی سفر ۽ احوال ۽ دُوریں ولایتانی حال پہ راج ۽
نبشتہ نہ کتگ انت۔ پمشکہ بلوچی زبان ۽ سفرنامہانی مدی بس سے دانگ کتاب
۽ چندے نبشتا نک انت۔ باند انت کہ لبزانک ۽ اے تہرے نیمگا ہم جوانیں وڑے
دلگوش د یک بہ بیت تاکہ بلوچی لبزانک ۽ سرجمی ۽ نیمگا برنگ ۽ ہما جہد ۽ کوششت
ہوؤگ ۽ انت آہاں توان بہ رسیت۔ ہما مردم کہ سفر کت کن انت، دُوریں ہلک ۽
میتگانی ندرگ، جاوڑ ۽ چیزاں گند انت، آہانی احوالاں گوں وتی تخر بہاں بہ گش
انت چریشی ۽ نئے تہنا الیش کہ بیت بلوچی لبزانک ۽ یک مزنیں کنڈے پڑ بیت
بلکیں ہما مردم کہ سفر کت نہ کن انت، وتی چا گردی، معاشی ۽ سیاسی زندہ بصیرت
دات کن انت ۽ وتی باطنی دُنیا ۽ رنگ ۽ براہ بخش ات کن انت۔

سرسون / References

- 1۔ مظہر مہدی، ڈاکٹر، بیسویں صدی میں اردو سوانحی ادب، ہوار بیسویں صدی میں اردو ادب (رد ۽ بند
گوپي چند نارنگ) دہلی، ساہتیہ اکادمی، 2002 تا کدیم 349

- 2۔ انورسدید، ڈاکٹر، اردو ادب میں سفرنامہ، لاہور، مغربی پاکستان اردو اکیڈمی، سال ندارد، تا کدیم 47
- 3۔ سہیل احمد، اردو سفرناموں کا مختصر احوال، (کچھ تاریخی حقائق) www.facebook.com/22/8/2015
- 4۔ بیگ، مرزا حامد، اردو سفرنامے کی مختصر تاریخ، لاہور، اورینٹ پبلشرز، 1999 تا کدیم 8
- 5۔ صدف نقوی، گوہر ادب، فیصل آباد، مثال پبلشرز۔ 2014 تا کدیم 130
- 6۔ محمد عمر رضا، اردو میں سوانحی ادب، فن اور روایت، کراچی، فکشن ہاؤس، 2012 تا کدیم 95
- 7۔ رضی مجتبیٰ، جدید ادب کا تناظر، کراچی، اکادمی بازیافت، فروری 2014۔ تا کدیم 475
- 8۔ بیگ، مرزا حامد، اردو سفرنامے کی مختصر تاریخ، لاہور، اورینٹ پبلشرز، 1999 تا کدیم 9
- 9۔ غنی پرواز، نوکیں راہ، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2013 تا کدیم 51
- 10۔ طاہر حکیم بلوچ، کوئٹہ، بلوچی لہزائیک دیوان، 2013 تا کدیم 170
- 11۔ صبادشتیاری،، بلوچی زبان ء لہزائیک، کراچی، سید ہاشمی ریفرنس کتابجاہ ملیر، 2003 تا کدیم 425
- 12۔ بیگ، مرزا حامد، اردو سفرنامے کی مختصر تاریخ، لاہور، اورینٹ پبلشرز، 1999 تا کدیم 10
- 13۔ ہمیش تا کدیم 10
- 14۔ ہمیش تا کدیم 10
- 15۔ ولیداد، واجہ، عراق ء یک شے، ہوار، کراچی، ماہتاک اومان، اگست 1957 تا کدیم 22
- 16۔ ہمیش تا کدیم 22
- 17۔ بادی، منیر احمد، آگہیں چمانی واب، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 1996 تا کدیم 5
- 18۔ ہمیش، تا کدیم 58
- 19۔ ہمیش، تا کدیم 77

چہرانک نویسی ۽ بلوچی لبزانک

چہرانک ۽ پڄار:

آزما نڪ ۽ بابت ۽ گؤشگ بیت کہ اے ناول ۽ گؤنڈ گیری ۽ ڈروشم
 انت، زندنامہ اگاں گوں گؤنڈ گیری ۽ بیان کنگ بہ بیت گؤا ”چہرانک“ گؤشگ
 بیت۔ زندنامہ ۽ تہا یک مردے ۽ ودی بوؤگ ۽ بگرداں گؤدی ساہت ۽ آئی ۽ زند
 سرجمیں حال ۽ احوال بیان کنگ بنت، چہرانک ۽ تہا گؤنڈ گیری ۽ یک مردے
 بابت ۽ گچینی واقعہ بیان کنگ بنت۔ اے گچینی واقعہ گوں انچیں زبان ۽
 درشاندا بے ۽ بیان کنگ بنت کہ آئی ۽ تہا ہما مردم ۽ ظاہری داب ۽ ڈروشم ۽ آئی ۽
 باطنی تب ۽ مینیل چواکس یا اندارگے ۽ وڑاوانوک ۽ دیم ۽ پڈر بہ بنت۔

چہرانک، انگریزی ۽ لبز Sketch ۽ بلوچی بدل انت۔ Sketch ۽ لبزی معنا
 ادارکی نقشہ جوڑ کنگ یا لکیرانی مکک ۽ جوڑ بوتگیں اکس انت۔ کسمانکانی تہا گیگان
 گیری کنگ ۽ مردے ۽ چہرانک پیش کنگ بیت بلے لبزانکی گال بند ۽ حساب ۽ ہما
 رداکی نبشتانک کہ ماں آئی ۽ تہا یک مردے ۽ قد ۽ بالاد، ہسپل ۽ عادت ۽
 کردار لبزانی پارسست ۽ گوں گؤنڈ گیری ۽ بیان کنگ بہ بیت۔

؁The Concise Oxford Dictionary of Litrary Terms

چهرانک ء بابت ء نبشته انت :

"Sketch, a short composition dramatic narrative or descriptive in the theater, a Sketch is a brief , self contained dramatic scene usually comic.As a kind of prose narrative , a Sketch is more modest than a Short story , showing less development in plot or Characterazation . The Term is also applied to brief description of people (The 'charactersketch') or places."(1)

انسائیکلو پیڈیا آف برٹانیکا ء بابت ء نبشته انت :

"Litrary sketch, short prose narrative, often an entertaining account of some aspect of a culture written by someone within that culture for readers outside of it-for example, anecdotes of a traveler in india published in an English magazine. informal in style,the sketch is

less dramatic but more analytic and
descriptive than the tale and
short story. A writer of a sketch maintains
a chatty and familiar tone, understating
his major points and 'suggesting, rather
than stating, conclusions.'" (2)

چہرانک ء نبشتہ کنگ ء چہرانک نویس ء جہد ء کوششت ہمیش بیت، کہ ہم مردم ء
زندنامہ ء نبشتہ کنگ ء انت آئی ء شخصیت ء درستی تک ء پہناتاں دیما
بیاریت۔ تو سپی ء ایر جنگی کردیک وڑ ابیان کنگ بنت۔ چہرانک ء تہارو ء ریا چ
وڑ اکنگ نہ بیت۔ ابوالاعجاز حفیظ صدیقی چہرانک ء بابت ء نبشتہ کنت :
”ادب کی جس صنف کے انگریزی میں اسکیچ یا پین پورٹریٹ کا لفظ
استعمال ہوا ہے، اسے اردو میں خاکہ کہتے ہیں۔ خاکہ ایک سوانحی
مضمون ہے جس میں کسی شخصیت کے اہم اور منفرد پہلو اس طرح
اُجاگر کئے جاتے ہیں کہ اس شخصیت کی جیتی جاگتی تصویر تاری
کے ذہن میں پیدا ہو جائے۔“ (3)

چہرانک ء تہاتہنا یک مردم ء ظاہری قد ء بالاد، ڈیل ء ڈول ء پجار کنگ نہ
بیت۔ چہرانک نویس، آئی ء شخصیت ء بیان کنگ ء آئی ء باطنی منکر ء لیکہاں
پولگ ء ہواری ء آئی ء نفسیات ء ہم درانگا ز کنگ ء کوششت کنت۔ ظاہری سُر ء پُر،
ہیل ء عادت، ظاہری چست ء ایر انت چہرانک ء مستریں مول ء مراد ہما منکری

ليڪه ۽ شو باز کنگ انت۔ چهرانک نويسي اصل ۽ گون گونڊ گيري ۽ لبزاني پارسٽ ۽
 يڪ مردم ۽ اڪس ۽ جوڙ کنگ انت۔ اے اڪس ۽ تها ہے مردم ۽ شري ۽ جوانياني
 همراہي ۽ آئي ۽ کمي ۽ کوتاہي بے رياتي ۽ پيشدارگ بنت۔ يڪ جوانين چهرانکے ۽
 ہے مردم ۽ کردار، فکر ۽ حيال ديما کابنت کہ چہ آئي ۽ گواچني اڪس ۽ وانوک آئي ۽
 نيك يابد بوؤگ ۽ بابت ۽ اٽکل ۽ اندازہ ۽ جنت۔

ڈاکٽر انور سيد اردو ادب کي مختصر تاريخ ۽ تها چهرانک ۽ بابت ۽ نبشته کنت:
 ”خاکہ از مي بستار ۽ شخصيت نگاري ني در چ ۽ کيت ۽ اے سواخ
 عمري ۽ گران ترين در وشم انت۔ خاکہ پنسل اسڪچ ۽ وڙاچپ ۽
 چوٽين لکيرياني چمي نہ بيت ۽ نئے چہ تها کوا پگ بيت، ماں ايشي ۽
 تها مشاہدہ ۽ گواچني تک ۽ پهنات دلکشين در شاندا بے ۽ پيش
 کنگ بنت ۽ کردار ۽ معنا دار ۽ مثبتين تاثر ودي کنگ
 بنت۔ پمشکہ دردواري، مردم شناسي، واقعہ پهمي ۽ تبرزنتي
 زاننگاري يڪ جوانين خاکہ نويسے ۽ اوصاف زانگ بنت۔
 خاکہ ۽ مول ۽ مراد شخصيت ۽ ہم سنگين اڪس کشي، دودماني راستياني
 درانگار ۽ شخصي تاثر ۽ گون از مي ۽ هنر ۽ پيش کنگ انت۔“ (4)

چهرانک نويسي ۽ تها يڪ مردم ۽ بابت ۽ نبشته کنگ بيت بلنے ايشي ۽ تها راستي چو
 راجد پتري دستا ويز ۽ در وشم ۽ ديما آرگ نہ بنت بلکين ايشي ۽ تها چهرانک نويسے ۽
 تخيل، آئي ۽ مشاہدہ، تاثرات ۽ گمان ۽ قياس ہم هوار بنت۔ ہمے سبب انت کہ

چہرانک نویسی سا چشتی عملے زانگ بیت۔ چہرانک نویسی ء واسطہ الی انت کہ
 یک نیمگے آہا مردم ء بابت ء نبشتہ کنگ ء انت چہ آئی ء ذات، فکر، خیال ء لبکہاں
 زانکار بہ بیت۔ دومی نیمگا آہاں نبشتہ کنگ ء و ہد ء سا چشتی عمل ء ہم کار بہ گپیت:
 ”خاکہ نگاری، تاریخ اور تخیل سے یکساں تعلق رکھتی ہے۔ لکھنے والا
 جب کسی شخصیت کو موضوع بناتا ہے تو واقعات، سوانح، خارجی
 مشاہدات، کے ساتھ ساتھ اپنے تاثرات اور قیاسات سے بھی مدد
 لیتا ہے۔ اس لئے خاکہ ایک جیتی جاگتی حقیقی شخصیت کی تصویر
 ہوتے ہوئے بھی افسانے جیسی دلکشی اور دلچسپی کا سامان رکھتا ہے
 اور پڑھنے والا اسے گویا کہ بیک وقت واقعے کے طور پر بھی
 پڑھتا ہے اور کہانی کے طور پر بھی، چنانچہ ایک کامیاب خاکہ جو
 اس صنف کے تقاضوں سے ہم آہنگ ہو، ہماری فکر اور ہمارے
 احساسات دونوں سے رشتہ قائم کرتا ہے۔ اس صنف کے
 مطالبات فکری بھی ہوتے ہیں اور تخلیقی بھی۔“ (5)

چہرانک ء پجارگوں گوئد گیری ء اے وڑا بوت کنت کہ چہرانک ء تہا یک مردم یا
 شخصیتے ء لبزاں گوں اکس جوڑ کنگ بیت۔ اے اکس ء جوڑ کنگ ء، ہا مردم ء
 سربری ڈول ء ڈیل ء بیان کنگ ء ہواری ء آئی ء فکری ء میل ء تبر انشت ہم دیما
 آرگ بیت۔ چہرانک نبشتہ کنگ ء و ہد ء چہرانک نویسی گوں وتی سا چشتی
 وجدان ء تخیل ء ہم ہوار گنج ایت ء چہرانک ء لس رہندی بیانے ء بزر بارت ء
 آئی ء سا چشتی عملے ء دروشم دنت۔

چهرانک ۽ راجد پتری پڙدر:

علم ۽ زانت ۽ بنداتی زمانگ ۽ لبزانکی تهر گيشنگ ۽ جتانیں بستار دَ یگ
 نہ بوتگ أنت۔ وهد ۽ زمانگ ۽ بدل بووگ ۽ ہمراہی ۽ علم ۽ زانت ۽ دیروئی ۽ گوں
 ہمک شعبه ۽ بہرگ ۽ وتی رنگ ۽ دَر وشم ۽ ”خصوصیت“ در آوَر تگ أنت، آہانی حد ۽
 سیمسراں گیشینگ ۽ ہاترا ہمک شعبه ۽ بہرگ ۽ تهر گیشینگ ۽ آہاں جتانیں نام
 دَ یگ بوتگ۔ بنداتی زمانگ ۽ چونہ بوتگ۔ آوہد ۽ نبشته کاراں بس وتی خیال ۽
 لیکه گوں روانی ۽ نبشته کتگ أنت۔ پمشکہ بنداتی زمانگ ۽ نبشتا نکانی تہا علم ۽
 زانت ۽ شعبه ۽ بہرگانی بُنکی دَر وشم ۽ آثار گندگ بوت کن أنت:

”ابتدائی عہد کی کتابوں میں بہ یک وقت کئی علوم کے آثار ملتے
 ہیں۔ سیاسی موضوعات میں ادبی تنقید، فلسفے میں سائنس اور طب،
 تاریخ میں سوانح اور شاعری میں فلسفہ و حکمت کی ایسی آمیزش ملتی
 ہے کہ ایک ہی مقالے کو ہم کئی علوم کا سنگ بنیاد قرار دے سکتے
 ہیں۔“ (6)

چهرانک ۽ بنداتی رنگ ۽ دَر وشم میاں اُستمانی لبزانک ۽ شانز دہمی مترن ۽ گندگ
 بوتگ أنت، بلئے اے رنگ ۽ دَر وشم چوپد ر ۽ ظاہر نہ بوتگ أنت۔ ہژ دہمی ۽
 نوز دہمی قرن ۽ اے ازم ۽ لچمیں وڑے دیروئی کت۔ انسائیکلو پیڈیا آف برٹینکا ۽
 چهرانک ۽ بندات ۽ دیروئی ۽ بابت ۽ نبشته انت:

The sketch was introduced after the 16th century in response to growing middle class interest in social realism and exotic and foreign lands. The form reached its height of popularity in the 18th and 19th centuries and is represented by such famous sketches as those of Joseph Addison and Richard Steele in *The Spectator* (1711-12). They created characters such as Mr. Spectator, Sir Roger de Coverley, Captain Sentry, and Sir Andrew Freeport, representative of various levels of English society, who comment on London manners and morals. *The Sketch Book of Geoffrey Crayon, Gent.* (1819-20) is Washington Irving's account of the English landscape and customs for readers in the United States."(7)

انگریزی اثر اردو چہرانک نویسی پیستھی قرنء بندات بوتگ۔ میر تقی میرء نکات الشعراء، مصحفی تترکہ ہندی، شیفتہء گلشن بے خار، قدرت اللہ قاسمء مجموعہ نعنزء سعادت یارخانء خوش معرکہ زرباء وڑیں تذکرہانی کتاباں چہرانکء بنداتی نقش الما گندگ بنت بلئے محمد حسین آزاد اولی مردم گوشگ بیت کہ آئیء اردو لبزانکء چہرانکء ازمء بن ہشت ایرکت۔ آئیء وتی کتاب ”آب حیات“ء بازیں شاعرانی گوں قلمء عکس کش ات انت۔ آہانی ہیلء عادت، شاعرانہ کشء چیل، ذاتی کستء کینگ، ادبء اخلاق گوں جوانیں اندازےء نبشتہ کت انت۔ (8)

محمد حسین آزادء رند 1927ء فرحت اللہ بیگء وتی استاد پٹی نذیر احمدء احوالء واقعہ چہرانکء دروشمء ”نذیر احمد کی کہانی“ نبشتہ کت انت۔ جولائی 1941ء ڈاکٹر سید عابد حسینء خا کہانی کتاب ”کیا خوب آدمی تھا“ء نامء چاپء شنگ بوت، ماں ایشیء تہا چیزے چہرانک 1929ءء دگہ چیزے 1939ء 1940ء آل انڈیا ریڈیو دہلیء وانگ بوتگ ات انت۔ چریشاں ابید بشیر احمد ہاشمیء ”گفتء شنید“ ڈاکٹر عبدالحقء کتاب ”چند ہم عصر“ رشید احمد صدیقیء ”گنج ہائے گرانمایہ“ء اردو لبزانکء چہرانکانی بنداتی دورء کتاب انت۔ از می رہبندء بستارء رشید احمد صدیقی، عصمت چغتائی (دوزخی) سعادت حسن منٹو (گنجے فرشتے، لاؤڈ اسپیکر) اردو زبانء جوانیں چہرانک نویس گوشگ بنت۔ (9)

چہرانکء ازم:

چہرانک نویسی، لبزانکء اے دگہ تہرانی وڑ ازمء یک بہرے۔ ازمء اے دگہ تہرانی وڑا چہرانک نویسیء ہم لہتے از می لوٹ انت کہ آہانی بنیادء چہرانک نویسیء از می رنگء دروشم گونا پ زور انت۔ چہرانکء از می لوٹانی تہسا

گونڈ گیری، وحدت تاثر، سراپا نگاری، گیانی گچین، پلہ مرزی نہ کنگ، ہمسنگی، در شاندا ب، ء چہرانک ء مواد ہوار انت:

”خاکے میں افسانے جیسا وحدت تاثر، انشائیہ جیسا اشگفت اسلوب، ناول جیسے زندگی سے منسلک حقائق، سفر نامے جیسے ذاتی مشاہدات و تجربات اور سوانح جیسا شخصیت کا انتخاب ہوتا ہے۔ یہ تمام نثری اصناف ایک دوسرے سے مختلف ہیں لیکن خاکہ میں ان تمام اصناف کے فنی لوازم جزوی طور پر ملتے ہیں۔“ (10)

۱۔ گونڈ گیری (اختصار):

لبزانک ء تہا چونائی ء بے سر ء شول کشیں گپ ء گالردانی گنجب آش کم انت۔ چہرانک نویسی ء از می پجار ء بنی بہرے گونڈ گیری انت پر چاکہ ہمے چیز چہرانک ء چہ زندنامہ ء جتا کنت۔ باز و ہد ء چہرانک نویس و ہدے وتی نزیکیں مردم ء چہرانک ء نبشتہ کنت گڑاوت ماں وت نزیک ہوؤگ ء سبب ء آئی ء کرا گشگ ء بازیں و نیل ء واقعہ بنت، بلتے جوانیں چہرانک نویس ہمے و نیل ء واقعہاں گچین کنت۔ بے سریں گپ ء کم ارزشیں واقعہاں سرگوز کنت۔

چہرانک ء دراج یا گونڈ ہوؤگ گوں دز کپتگیں مواداں ہمگڑ بچ انت۔ گیشتر دراجیں چہرانک، چہرانک نویس ء گوں ہما مردم ء نزیکی ء سبب ء نبشتہ کنگ بنت۔ چہرانک نویس ہما مردم ء بابت ء ہرچ گپے کہ زانت آہاں نبشتہ کنت۔ چہرانک نویس بائد انت کہ گوں گچینی گپ ء لبزاں وتی درازگاز ء بہ کنت:

”خاکہ نگار کو کم سے کم الفاظ میں شخصیت کے نمایاں اوصاف اُجاگر کرنا ہوتے ہیں۔ یہ کام ایک خاص سلیقے اور دقت نظر کا

طالب ہے کیونکہ خاکہ نگار کے پاس واقعات و تاثرات کا انبار ہوتا ہے اور اُسے اُن میں سے ایسے واقعات کا انتخاب کرنا ہوتا ہے جن کے آئینے میں پوری شخصیت کا عکس نظر آئے کیونکہ غیر ضروری تفصیلات اور واقعات کی بھرمار سے خاکے کا تاثر مجروح ہوتا ہے۔“ (11)

۲۔ اثر ء پیکشلی :

چہرانک نبشتہ کنگ ء و ہدء گپے چہ اداء گپے چہ اودامز نیں عیبے زانگ بیت۔
چہرانک نویس بائد انت کہ چہرانک نبشتہ کنگ ء و ہدء بندات ء بگرداں گڈ سرا
یکیں تاثر ء گون نبشتہ بہ کنت۔ پر چا کہ چہرانک اصل ء و ہما مشاہدہ ء تاثرات
انت کہ چہرانک نویس ء مار اتگ انت۔ چہرانک نویس ء ہرچی کہ دیستگ ء
مار اتگ، آہاں ہما وڑا، گون ہما تاثر ء نبشتہ بہ کنت گڑاوانوک ء دل ء اثرے یلہ
دات کن انت پمشکہ چہرانک نویس بائد انت چہرانک نبشتہ کنگ ء و ہدء اثر ء
یک شلی ء خیال ء بہ داریت :

”خاکہ کوتکنیک، ساخت اور دیگر فنی لوازم پورے کرنے کے علاوہ بھی تو کسی حُسن کا حامل ہونا چاہیے اور وہ قاری کے لیے سرور و انبساط مسرت و بہجت کا باعث ہو اور کچھ نہ ہو تو کم از کم روحانیت کو ہلکی سی رفعت کا احساس تو ضرور ہو۔“ (12)

۳۔ بالاد نویسی (سراپانگاری) :

مردم ء قد ء بالاد ء بابت ء سرجمی ء نبشتہ کنگ المی نہ انت، بلتے چہرانک

نو کسی ء تہا قد ء بالاد، رنگ ء در وشم ء بابت ء حد ء ناں حد ء ء نبشتہ کنگ، ہما
مردم ء بابت ء زانت ء سر پدی ء گیش کت کنت۔ چوناہا یک مردم ء ظاہری
حلیہ ء در وشم آئی ء باطن ء سر پد بوؤگ ء مکم کت کنت:

”جب تک خاکہ نگار شخصیت یا ظاہری عکس، حلیہ اور وضع قطع پیش
نہیں کرتا قاری اس سے متعارف نہیں ہو سکتا کیوں کہ اس کے
بغیر کسی شخصیت کا تصور ذہن قبول نہیں کرتا یہ ایک عام سی بات ہے
کہ اگر دوستی کی بنیادیں جسمانی موجودگی یا عکس و تصویر کے بغیر
استوار کی جائیں تو ایک گہرے دوست کے لئے دوسرے دوست
کو پہچاننا تو کجا یاد رکھنا بھی آسان نہیں ہوتا۔“ (13)

۴۔ واقعہانی گچینی:

چہرانک ء تہا آزمانک و گدارانی وڑا یک کردارے المابیت کہ آگچینی
مردمے بیت ء چہرانک نویس آئی ء کردارے درستیں تک ء پہناتاں دیما کاریت
بلئے چو آزمانک ء گدارے وڑا چہرانک ء تہارد ء بندد انگلیں پلاٹے نہ بیت۔
چہرانک نویس ء واستہ المی انت کہ وتی چہرانک ء تہا گچینی واقعہاں بیان بہ کنت
چریشی ء ہما مردم یا شخصیت ء گواچینی رنگ ء در وشم پدربنت۔ اگاں چہرانک نویس
ہما مردم یا بنگپ ء بابت ء ہرچی زانت آہاں بیان بہ کنت گڑا چرے شول کشیں گیاں
ازم ء بستارے چہرانک عیب وار بیت ء پداہما شخصیت ء اکس ہم جوانیں وڑے پد
بوؤگ ء بدل ء کوردیم بیت:

”واقعات کے انتخاب میں خاکہ نگاری کی مہم زیادہ وسیع و عریض ہونی چاہیے۔ اپنی فنی بصیرت سے اہم نمائندہ و ضروری واقعات کا انتخاب کر کے منظم انداز میں ترتیب دے کر صاحبِ خاکہ کی شخصیت کو نمایاں کرے۔“ (14)

۴۔ دلکشیں درشاندا ب:

لبزانک، بیان، دلکشیں درشاندا ب ہمک تہر، واستہ المی زانگ بیت۔ چہرانک نویسی، تہاد لکشیں درشاندا ب پے اے ہاترا گیشتر المی حیال کنگ بیت کہ یک چہرانکے، تہامدام یک مردمے، پچار کنگ بیت۔ وانوک، آئی، نام بلکیں اش کتگ بلتے چہ آئی، جوانی، پچاروک، آشنانہ انت۔ شخصیت، وانوک، نیام، درآمدی، دُوری، بلاس کنگ، المی انت کہ چہرانک نویسی، درشاندا ب دلکش، گپ گوں بے مڑائی، کنگ بہ بنت۔ دلکشیں درشاندا ب پے اے ہاترا ہم المی انت کہ چہرانک، تہابازو ہد، راستی دیما آرگ بنت، تہلیں راستی، شیر کن کنگ، ہم درشاندا ب، دلکشی المی انت:

”خاکہ ایسی صنفِ ادب قرار پائی جس میں کسی ایسے انسان کے خدوخال پیش کیے جائیں، کسی ایسی شخصیت کے نقوش ابھارے جائیں، جس سے لکھنے والا خلوت اور جلوت میں ملا ہو؛ اس کی عظمتوں اور لغزشوں سے واقف ہو اور تمام تاثرات کو ایسے شگفتہ انداز میں پیش کرے کہ پڑھنے والا بھی اس شخصیت کی عظمت

سے واقف ہو کر اسے ایک کردار کے طور پر قبول کرے جو ان
تمام انسانوں سے ذرا مختلف ہو جن سے ہم اور آپ اپنی اپنی
زندگیوں میں دو چار ہوئے ہیں۔“ (15)

بلوچی لبزانک ۽ چہرانک نویسی:

بلوچی زبان ۽ کسہی لبزانک ۽ سراجھمیں وڑے کار نہ بوتگ۔ آزمانک،
گدار، گیدی کسہانی کتاب ۽ پدا آہانی بابت ۽ نبشتانک ۽ چمشانکانی کتاب ہم
چاپ ۽ شنگ بوتگ ۽ ہووگ ۽ آنت۔ در کسہی لبزانک ۽ نیمگا اوڑا دلگوش دیک
نہ بوتگ کہ باندیں دلگوش دیک بوتیں۔ در کسہی لبزانک ۽ باندات ۽ مئے سرجمیں
مال ۽ مڈی چار ۽ پنج تڑن ۽ بچکندی کتاب، ۽ چار ۽ پنج سفرنامہ ۽ یک ۽ دوندی
نویسی ۽ کتاب آنت۔ در کسہی لبزانک ۽ تہاچہرانک نویسی، ریزمانک، رپورتاژ،
زندنامہ، کالم نویسی، سرگوست، تذکرہ نگاری، نمدی نویسی، ڈائری نویسی، راجد پتر
نویسی ہم ہوار آنت کہ مئے لبزانک ۽ ایشانی نام ۽ نشان نہ گواہیت۔ یک ۽ دو تہر ۽
اگاں چیزے ناں چیزے نبشتہ کنگ بوتگ گڑا گیشترنا سرجم ۽ نیم شلونگ آنت، یا ہما
تہرانی ازمی کالب ۽ کیلوانی درچ ۽ اتک نہ کن آنت۔

چہرانک نویسی ہم یک انچیں تہرے کہ بلوچی زبان ۽ ایشی ۽ نیمگا دلگوش دیک نہ
بوتگ۔ دُنیا ۽ زباناں چہرانک نویسی مزن ارزشت پمشکہ دیک بیت کہ چہرانک
گیشتر گچینی مردمانی سرانہشتہ کنگ بنت۔ انچیں گچینی مردم کہ آہاں ازمی، چا گردی ۽
سیاسی میدان ۽ کردے پیش داشتگ۔ ہم ہا تراچہرانک، زندنامہ ۽ گونڈ گسیری

گوڙڱ ببيت - زندنامه ۽ اے کسانیں بهر ۽ نبشته کنگ ۽ یکے هما گچینی مسردم ۽ زند،
 همک روچی چست ۽ ایرانی بابت ۽ سرپدی رسیت - دومی آئی ۽ سرجمیں تبر انشت ۽
 چا گردی فکر ۽ لیکه دیما کاینه - وانوک چه آئی ۽ کرد ۽ عملا Motivate بنت ۽
 نپ ۽ پاندگ زور انت، پدا کوشست کن انت که وتی زندگی ۽ آهم جوانیں کردے ۽
 واهند به بنت - چهر انک وتی چپ ۽ چا گرد ۽ کجام هم مردم ۽ سر انبشته کنگ بوت کنت
 بلے هما چهر انک گیشتر ارزش دار انت که آمرن نام ۽ پجا ورتگیں مردمانی بابت ۽ ب
 بنت - پر چا که یک وانوک ۽ واسته چه درآمدیں مردم ۽ پجار آو ورتگیں مردم ۽
 بابت ۽ وانگ گیشتروش ۽ دلچسپ ببيت -

بلوچی ۽ چشیں بازیں نبشتا نک هست انت که آشاعر ۽ لبزانکی مردمانی، چا گردی
 مردمانی بابت ۽ نبشته کنگ بوتگ انت، ۽ یک مردم ۽ بابت ۽ نبشتگیں
 نبشتا نک ۽ وڑے ناں وڑے ۽ چهر انک ۽ ازم در ابیت - اگاں بلوچی ۽ نبشته بوتگیں
 همانبشتا نک چارگ به بنت که شاعر، لبزانت، سیاسی، چا گردی ۽ مذہبی رهشونانی
 بابت ۽ نبشته کنگ بوتگ انت گڑا آہانی تہا، جاہے ناں جاہے چهر انک ۽ ازم سر ۽
 کشیت، بلے لبزانک فارم ۽ وڑوشمانی نام انت، همک فارم یا تہر ۽ نبشته کنگ ۽
 وهد ۽ نبشته کنوک گوں یک نیے ۽ گوں ذہنی تیاری ۽ نبشته کنت - پداہے تہر ۽
 ازمی حد ۽ سیمسرانی تہا وتی در شان ۽ کنت - اگاں اے حساب ۽ چارگ به ببيت گڑا
 بلوچی ۽ چهر انک ۽ میدان چٹ ۽ ہورک ۽ ہالیگ انت -

ڈاکٹر فضل خالق اولی مردم انت کہ بلوچی لبزانک ۽ آئی ۽ چهر انک - نویسی ۽ نیمگا

دگوش داتگ۔ چریشی ۽ پیسر بلوچی تاک ۽ ماہتا کانی تہا لبزانکی، چا گردی ۽ سیاسی مردماں ہوا زندہ اے دگہ پڑاں کارکنوکیں مردمانی بابت ۽ نبشتہ کنگ الما بوتگ، بلتے آگیشتر ہما مردم ۽ پجار ۽ بابت ۽ تاثراتی رنگ ۽ بوتگ انت۔ چہ چہرانک ۽ گیش ”تذکرہ نویسی“ ۽ نزیک گوشتگ بوت کن انت۔ گوشتگ بوت نہ کنت کہ آچہرانک ۽ ازم ۽ درج ۽ نبشتہ کنگ بوتگ انت یا آہانی نبشتہ کنوگاں آچہرانک ۽ ازم ۽ فکر ۽ھیال ۽ گوں نبشتہ کنگ انت۔ ادا یک گپے باند گیشنگ بہ بیت کہ نبشتہ کار ۽ وتی وس ۽ واک ۽ بلوچی ۽ تاک ۽ ماہتا ک گوں ہمے نیت ۽ چار اتگ انت کہ بلکیں چوشیں نبشتانکے بہ بیت کہ آئی ۽ سراچہرانک نبشتہ بہ بیت یا آئی ۽ تہا چہرانک ۽ ازمی رنگ ۽ دروشم درابہ بنت بلتے دست نہ کپتگ۔ دومی صبادشتیاری ۽ رد ۽ بند دانگیں انڈیکس بلوچی زبان ۽ لبزانک ۽ اولی دومی سیمی جلد ۽ ہم چہرانک ۽ بابت ۽ پچ وڑیں زانت ۽ سرپدی دیگ نہ بوتگ۔ بلوچی ۽ تاک ۽ ماہتا کاں چینگ ۽ نژ آرگ ۽ روایت محکم نہ انت پمشکہ اے پٹ ۽ پول سرجم گوشتگ بوت نہ کنت۔ اگاں ڈاکٹر فضل خالق ۽ خاکہاں پیسر چوشیں کارے بوتگ باند انت پٹ ۽ پول کنگ دیم ۽ آرگ بہ بیت۔

ڈاکٹر فضل خالق بلوچی زبان ۽ انچیں نبشتہ کارے زانگ بیت کہ مدام لبزانکی چست ۽ ایراں دزگٹ انت۔ شاعری، پٹ ۽ پول، رجانک آئی ۽ گچینی میدان انت۔ یک گدارے؛ ہر ساعت چکاس؛ ہم چاپ ۽ شنگ بوتگ۔ ڈاکٹر فضل خالق ۽ جوانی ایش انت کہ شاعری بہ بیت یاردانک، مدام کوشست ۽ انت کہ

نوکیں تب ۽ منیل، ہنیت ۽ فارمانی تجربہ کنگ بہ بیت۔ شاعری ۽ ہائیکو، سانیٹ بہ بنت کہ ردانک نویسی ۽، انشائیہ ۽ اے دگرانی بلوچی لبزانک ۽ ہوارگیجگ ۽ ڈاکٹر فضل خالق ۽ وتی کردادا کنگ۔

ڈاکٹر فضل خالق ۽ کتاب ”رستگین نود“ انجیں کتابے کہ ایشی ۽ تہا بلوچی ۽ چہرانک نویسی ۽ تجربہ کنگ ۽ کوشست بوتگ۔ ”رستگین نود“ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ۽ نیمگاسال 2010 ۽ چاپ ۽ شنگ بوتگ۔ ماں اے کتاب ۽ ڈاکٹر فضل خالق ۽ بلوچی زبان ۽ بیست گچینی نبشتہ کارانی بابت ۽ نبشتہ کنگ۔ سید ہاشمی، عطا شاد، شاہ محمد مری، جان محمد دشتی، آزات جمالدینی، صبادشتیاری، غوث بخش صابر، بشیر بیدار، مبارک قاضی، ظفر علی ظفر، غلام حسین شوہاز، عبدالواحد بندیک، رزاق نادر، ڈاکٹر علی دوست، اسحاق محمود، ایوب بلوچ، غوث بہار، یوسف عزیز چگی، گل محمد و فاء یاسین محبروح ۽ بابت ۽ نبشتہ بوتگین اے نبشتانکانی تہا آہانی شخصیت ۽ تہانی چندے انجیں دروشم دیما اتلگ کہ پہ وانوکاں نوک آنت۔

چوشکہ بلوچی ۽ چہرانک نویسی ۽ روایت گندگ نہ بیت پمشکہ اے نبشتانکانی تہرہ ۽ گیش ۽ گیوارہ ”رستگین نود“ ۽ پیش گال ۽، ”منی دوگپ“ ۽ سرحال ۽ ڈاکٹر فضل خالق نبشتہ کنت:

”وہدے من ہے نبشتانکاں یک ۽ دونبشتہ کت گڑامن یک ۽ دو سنگتان ۽ پہ حیال درشانی ۽ ات آنت۔ آسنگتان حنا کہ ۽ ماناوتی دل ۽ تب ۽ کت کہ من گوں آہاں تپاک نہ کت۔ آسنگتانی

حساب ۽ خاڪه چو درزي ۽ ماپ يافيتہ ۽ گونگ ۽ انت کہ کد ۽ ب
 گيشينيت، وهدے کہ مني دل ۽ اے پوشاڪے نہ انت، بلڪيس
 اے قلم ۽ وسيلہ ۽ مارگاني انچيس تاثر ۽ حيا لے ۽ ديم ۽ آرگ انت کہ
 چر آئي ہما مردم ۽ شخصيت ديم ۽ بنيت ۽ خيال ۽ ياد ماغ ۽ تہا پ آئي
 يک نڪشہ يا خاڪہ جوڑ بہ بيت۔ (16)

چرے گپاں پڌر بيت کہ اے نبشتا نڪ چہر انڪ ۽ نيت ۽ نويسگ بو تگ انت۔
 اگاں چارگ بہ بيت چيزے نبشتا نڪاں ڈاڪٽر فضل خالق وتي کوشست ۽ يک
 حدے ۽ سو بمند بو تگ۔ مثال ۽ جبر ۽ شاہ محمد مري، بشير بيدار، ظفر علي ظفر، ايوب
 بلوچ، غوث بہار، اسحاق محمود، رزاق نادر، يوسف عزيز گچگي، ياسين مجروح ۽ چہرگ
 کشي شريں وڙے کنگ بو تگ۔ ڈاڪٽر فضل خالق ۽ گون آہاني ہمراہي ۽ پيش
 اتلگيس واقعہ ۽ وتي مشاہدہ انچو بيان کتگ انت کہ آہاني تہر انشت ۽ شخصيت ۽
 بازيں تک ۽ پهنات پڌر بو تگ ۽ ديما اتلگ انت۔ چريشي ۽ اے مردمانی تب ۽
 متيل ۽ پھمگ ۽ کمک رسيت۔ آہاني از ماں سر چگاں پولگ ارزان تر بيت۔ پدا
 آہاني شخصيت ۽ يک نہ يک انچيس رنگے ہم ديما کيت کہ بلوچي زبان ۽ ريکارڈ ۽
 گيشي کيت۔

سيد ہاشمي، گل محمد وفا، عبدالواحد بديگ، آرات جمال ديني، عنلام حسين شوہاز ۽
 بابت ۽ نبشتا نڪ خاڪہ ۽ گيش يادداشتي تاثر اتاں گيشتر نزيڪي کن انت۔ عطا شاد ۽
 بابت ۽ نبشتا نڪ عطاء خاڪہ ۽ پيش کنگ ۽ بدل ۽ يک انچيس نبشتا نڪے گيشتر درا

بیت کہ ماں آئی ۽ تہا عطاء ازم ۽ بابت ۽ گپ جنگ بوتگ۔ جان محمد دشتی ۽ بابت ۽ نبشتا نک، چہرانکے کم یک واقعبے ۽ پڑدر ۽ حیال ۽ تاثرانی درانگا زے گشگ بوت کنت۔ صبادشتیاری ۽ بابت ۽ نویسگ ۽ ہم ڈاکٹر فضل خالق ۽ ہما اختلاف یک گور داشت نہ کتگ انت کہ چہرانک نویسی آئی ۽ لوٹ ۽ کنت۔

گپ ۽ آسرایش کہ ”رستگیں نوڈ“، بلوچی زبان ۽ چہرانکانی بنیادی کتابے۔ ماں ایشی ۽ تہا ڈاکٹر فضل خالق ۽ چندے انچیں نبشتا نک نبشتہ کتگ کہ گوں چہرانک ۽ ازم ۽ نزدیکی کن انت۔ بلوچی لبزانک ۽، چہرانک نویسی ۽ پڑ چٹ ہو رک ۽ حالی بوتگ، ”رستگیں نوڈ“ ۽ پارست ۽ ایشی ۽ بُن ہشت ایر بوتگ۔ ڈاکٹر فضل خالق اولی مردم انت کہ آئی ۽ چہرانک نویسی ۽ نیمگا دلگوش دا تگ۔ وتی نبشتا نکانی نبشتہ کنگ ۽ ڈاکٹر فضل خالق ۽ زبان تچک ۽ سادہ انت۔ وہد پہ و ہدگا لرتچ، بتل ۽ شعرانی نبشتہ کنگ ۽ آئی ۽ در شاندا بوش ۽ دلکش کتگ۔ چہرانک۔ ازم ۽ گونڈ گیری یک گچینی صفے زانگ بیت، ایشی ۽ حیال دارگ بوتگ ۽ کساس درستیں نبشتا نک کسان ۽ گونڈ انت کہ ماں آہانی تہا بے سریں پیتاری کنگ نہ بوتگ۔ بلتے لہتے گپ ۽ گالرد، بتل ۽ شعر، بازرنده پڑامگ (Repeat) بوتگ انت کہ تب ۽ سہرا کلمے گران گوز انت۔

آسر:

لبزانک ۽ تہا زندنامہ ۽ ارزش ۽ بستار ایش انت کہ اے گچینی مسردمانی زندہ احوال ۽ بیان کن انت۔ زندنامہ ۽ پارست ۽ زانگ بیت کہ یک مردے

چاگر دء تہا گچینی ۽ ہند ۽ جاہ ۽ چون سر بیت۔ آئی ۽ جہد ۽ کوشست، سو بمندی ۽ کامیابی، بے مرادی ۽ دلپروشی زندنامہ ۽ پارست ۽ بیان کنگ بنت ۽ وانوک چہ آئی ۽ درستی سر گرمی ۽ چست ۽ ایراں سر پد بیت ۽ وتی زند ۽ راہ ۽ تچک کنگ ۽ سبق ۽ درونت در بارت۔ چہرانک، زندنامہ ۽ گونڈ گیری انت کہ ایشی ۽ پارست ۽ گچینی مردمانی زند ۽ گچینی تک ۽ پہنات دیم ۽ آرگ بنت۔ چہرانک ۽ نبشتہ کنگ ۽، نویسوک کوشست کنت کہ ہمہ مردم ۽ بابت ۽ انجیں زبان ۽ در شاندا بے ۽ نبشتہ بہ کنت کہ گچینی مردم ۽ اکس چوبت ۽ وانوک ۽ دیم ۽ پدر بہ بیت۔

میاں اُستمانی لبزانک ۽ چہرانک ۽ رنگ ۽ دز و شم شانزدہمی قرن ۽ ودی بوگت انت۔ دُنیا ۽ کلیں زباناں زندنامہ ۽ چہرانک مزنیں ارزش ۽ بستار دیک بنت ۽ گچینی مردمانی بابت ۽ نبشتہ کنگ بیت۔

لبزانکی تہرے ۽ بستار ۽ چہرانک ۽ واستہ المی انت کہ آئی ۽ زبان لبزانکی بہ بیت۔ آئی ۽ وانگ ۽ و ہد ۽ ہما درستی و شی ۽ تام بہ رس انت کہ لبزانکی تہرے ۽ وانگ ۽ و ہد ۽ رس انت۔ نبشتہ کنوک تخیل ۽ کار بنداں، گچینی مردم ۽ بابت ۽ واقعہاں گوں مشاہدہ ۽ ساچشتی زور ۽ انچو بیان بہ کنت کہ چہرانک یک مردم ۽ زند ۽ بیانے ۽ ہمراہی ۽ از می نثر پارہے ۽ گت ۽ بہ گپیت۔ گڈ سرانے تہنا وانوک ۽ دیم ۽ ہما مردم ۽ اکس پدر بہ بیت بلکیں آئی ۽ فکر ۽ عمل ۽ تبر انشت ۽ بابت ۽ زانت ۽ سر پدی بہ رسیت۔

چہرانک نبشتہ کنگ ۽ و ہد ۽ چہرانک از می لوٹانی حیاں دارگ المی انت۔ گوں گونڈ گیری ۽ کار گرنگ ۽ شول کش ۽ بے پکاریں گیاں پھریز کسگی انت۔

وانوک ۽ دل ۽ چهرانک ۽ گچینی مردم ۽ جوانیں اثر ۽ ودی کنگ ۽ واسه المی انت
 کہ اد ۽ اود ۽ گپانی بدل ۽ گوں اثر ۽ یک شلی ۽ نبشته کنگ بہ بیت۔ اے گپ ۽
 خیال دارگ ہم المی انت کہ چهرانک ۽ نویسگ ۽ وده ۽ ہا مردم ۽ ظاہری رنگ ۽
 دژو شم ۽ باطنی تب ۽ میل بیان بہ بنت۔ پریشی ۽ گچینی واقعہ زورگ بہ بنت ۽ چهرانک
 ۽ نبشته کنگ ۽ دلکشیں در شاندا بے ۽ گوں نبشته کنگ بہ بیت۔

بلوچی لبزانک ۽ چهرانک ۽ محکمیں روایت نیست انت۔ تاک ۽ ماہتا کاں
 چوشیں نبشتانک چاپ ۽ شنگ نہ ہو تگ کہ گوں چهرانک ۽ نزدیکی بکن انت۔
 ”رستگیں نمود“ ڈاکٹر فضل خالق ۽ کتاب انت کہ ایشی ۽ تہا بازیں نبشتانک
 چهرانکاں گوں نزدیکی کن انت ۽ اے کتاب بلوچی لبزانک ۽ چهرانک ۽ اول سری
 کارے گوشگ بوت کنت۔

References / سرشون

1. CHRIS BALDICK, The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms, NEW YORK, OXFORD UNIVERSITY PRESS, Second Edition 2001, page.238
2. <http://www.britannica.com/art/literary-sketch>, 18.6.2016
- 3- حفیظ صدیقی، ابوالعجاز، کشف تنقیدی اصطلاحات، اسلام آباد، مقتدرہ قومی زبان، جولائی 1985 تا کدیم 72
- 4- انور سدید، ڈاکٹر، اردو ادب کی مختصر تاریخ، لاہور، اے ایچ پبلشرز، 1986 تا کدیم 620
- 5- شمیم حنفی، پروفیسر، پیشگال، ہوار آزادی کے بعد دہلی میں اردو خاکہ نگاری، نئی دہلی، اردو اکادمی دہلی، 1991 تا کدیم 9
- 6- زیبا، شجاع احمد، خاکہ نگاری کا ارتقائی مرحلہ۔ ہوار اردو خاکہ نگاری، شاہد حنائی۔ کراچی، اکادمی بازیافت، فروری 2015، تا کدیم 58
7. <http://www.britannica.com/art/litrary-sketch>, 18.06.2016
- 8- محمد عمر رضا، ڈاکٹر، اردو میں سوانحی ادب، فن اور روایت، کراچی، فنکشن ہاؤس، 2012 تا کدیم 242
- 9- امجد کنڈیانی، نبشتانک، خاکہ نگاری کیا ہے، ہوار ماہنامہ نگار اصناف ادب نمبر، 1988 تا کدیم 324 تا 244
- 10- بانو، گل ناز، خاکہ کے فنی لوازم، ہوار اردو خاکہ (فن، تاریخ، تجزیہ) شاہد حنائی، کراچی، اکادمی بازیافت، فروری، 2015 تا کدیم 38

11۔ بشیر سیفی، ڈاکٹر، خاکہ نگاری، فن و تنقید، لاہور، نذیر سنز پبلشرز، 1993 تا کدیم 15

12۔ امجد کنڈیانی، نبشتانک، خاکہ نگاری کیا ہے، ہوار ماہنامہ نگار اصناف ادب نمبر، 1988 تا کدیم 325

13۔ صابرہ سعید، ڈاکٹر، اردو ادب میں خاکہ نگاری، علی گڑھ انڈیا، ایجوکیشنل بنک ہاؤس 2009 تا کدیم 50

14۔ بانو گل ناز، خاکہ کے فنی لوازم، ہوار اردو خاکہ (فن، تاریخ، تجزیہ) شاہد حنائی، کراچی، اکادمی بازیافت، فروری، 2012 تا کدیم 40

15۔ جمیل حبالبی، ڈاکٹر، مقدم ہوار گنجینہ، گوہر، شاہد احمد دہلوی، کراچی، مکتبہ نیادور، 1962 تا کدیم 8

16۔ فضل خالق، ڈاکٹر، رنگیں نود، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی، سال، 2010 تا کدیم 1

رِزْمَانِک ۽ بَلُوچِی رِزْمَانِک

رِزْمَانِک ۽ پِجَار

رِزْمَانِک ۽ اَرْدُو ۽ اَنشائیہ ۽ اَنگریزی ۽ Light Essay یا
Personal Essay گوش اَنت۔ Essay ۽ لِبز ۽ بُزہ فرانسِسی زبَان ۽ لِبز
Essai اَنت کہ ایشی ۽ لِبزی معنَا مَدَام جِهْد ۽ کوشِش کَنگ اَنت۔ اَنگریزی ۽
Essay ۽ لِبز ۽ معنَا شَاهِگَان اَنت کہ ایشی جَاه ۽ بَلُوچِی ۽ ئی نَبِشَانِک، کَارْمَرز کَنگ
بیت، پِمشک ۽ رِزْمَانِک ۽ وَاستہ اَنگریزی ۽ Light Essay Personal
Essay ۽ گَالْبِنْد کَارْمَرز کَنگ بِنْت۔

جَان مَحْمُودِشْتِ ۽ رِد ۽ بِنْد دَاتِگِی لِبز بِلْد ۽ رِزْمَانِک ۽ معنَا ”دِر اَجِی کِسْمِ“ اَنت، (1) ۽
بَانْد اَنت بَلُوچِی ۽ اے گَالْبِنْد پِ طَوِیل مَخْتَصِر اَفْسَانِه یا Long Short Story ۽ وَاستہ
زورگ بُوْتِی بِلْتِے اگَال اے نُون پِ اَنشائیہ ۽ رَوَاج کِپْتِگ، بَدْنِ اَنت، چُونَا هَام لِبز اِنِی
لِبز بِلْدِی معنَا دِگ بِنْت ۽ گَالْبِنْدِی معنَا دِگ، رِزْمَانِک پِ اَنشائیہ ۽ جَوَانِی گَالْبِنْد اِیْت۔
Light Essay ۽ wikipedia.com یَا رِزْمَانِک ۽ بَابِت ۽ نَبِشْتِه اَنت:

"A short literary composition on a particular theme or subject usually in prose and generally analgtic."(2)

انسائیکلو پیڊيا آف بڙيٽانڪا ۽ رد ۽ لبزانڪ ۽ ڪي تهرے ۽ بستار ۽ essay ڪي حدے ۽ سيمسرا ان نڙا تلگيں ڪي نبشتانکے ڪه آمدام ردانک ۽ تهابيت۔ ماں ايشي ۽ تهارزان ۽ سراسري انداز ۽ ڪي بنگيے ۽ سراگپ ۽ تران کنگ بيت۔ گو اچني چارگ به بيت گڙا نبشته ڪار هاسر حال ۽ سراجھت ۽ تران کنت ڪه چي آئي ۽ اثر مند به بيت۔
ڊاڪٽر نصير احمد خان ۽ ڪتاب، آزادي ڪه بعد دلي ميں اردو انشائيہ، ۽ تهسا هواريں
حالتران ”انشائيہ، ڪي سمپوزيم“ ۽ قمر رئيس ريزمانک ۽ بابت ۽ Maurice Hewlett ۽ حواله ۽ گو شيت:

"If one had to define in an essay it would be as the written after dinner monotoque of a well read , well satisfied man of atleast five and party years don,t matter.The spirit of years matters very much you must be mature enough to participate and wise enough to do it tactfully."(3)

بيڪن ريزمانڪ ۽ پجارڪنان ۽ گوڻشيت ڪه رداڪي تهراڻي تهها انشائيه يڪ انچپس
 ڪسانس نبشتاڪي ۽ نام انت ڪه آئي ۽ تهها ابيد پٽ ۽ پول، تچ ۽ تاڪ ۽ راستي پدر به
 بيت۔ مون تين ۽ گوڻشگ انت ڪه ريزمانڪ مردم ۽ ذات ۽ دراڻگا ز انت۔
 جانسن ۽ منگ هميش انت ڪه ريزمانڪ دل ۽ يڪ ٺٺي ۽ نام انت۔ ريزمانڪ ۽
 بابت ۽ گوڻشگ بيت ڪه اے مٽي چا گردی زند ۽ يڪ بنگي ۽ سراوش گي ات ڪه
 ماں آئي ۽ تهها وتي جنڊ ۽ ڪش ۽ گوڙ ۽ حال ۽ احوال سر حال ڪنگ بنت۔ ريزمانڪ ۽
 تهها يڪ بنگي ۽ چپ ۽ چا گرد ۽ بازس ڪسان ڪسانس گپ نڙ آران ۽ گوناپ د يگ
 بنت۔ آئي ۽ تهها راز ۽ اسرار، گوڻڊ گيري ۽ تهه داري، زبان ۽ بيان ۽ شير ڪني ۽ وش گي
 هوار بيت۔ ريزمانڪ رداڪي دراڻگا ز ۽ يڪ انچپس تهه ۽ ڪه ماں آئي ۽ راستي ۽
 درشان، مردی پدر ڪرد، ناسرجي، راز ۽ اشاره، بے منطقيس همذيلي، فڪر ۽ حيال ۽ سڪين،
 وشي ۽ شاده د يگ ۽ ڪمال، زبان ۽ بيان ۽ مڙاداري ۽ بنگپ ۽ چه لهتي ڪش ۽ گوڙي
 گپ گوڻشگ ۽ گچيني بود ۽ ڪمال مان انت۔ (4)

زند ۽ تهها لبزانڪ ۽ بنگي ڪر د زند ۽ ڪسان ۽ بے چيس معاملهاں مزن ڪنگ، سرظا هر ۽
 هما معامله ڪه سڪ مزن ۽ آرزشت دار انت، آهاني بنياد ۽ روگ ۽ آهاني اصليں د زوشم ۽
 پدر ڪنگ انت۔ لبزانڪي تهه ۽ بستار ۽ ريزمانڪ ۽ تهها ۽ وڙ ڪنگ بيت۔

ريزمانڪ يڪ انچپس رداڪي نبشته ڪه آئي ۽ تهها گون زانتيڪاري ۽ دلڪشي گپ ۽ تران
 ڪنان جتا جتائين داب ۽ اندازاں زندگي ۽ ڪان ۽ معمولي واقع ۽ زند ۽ گون
 همگڙ انچپس سر حالاں بگرداں آرزشت دار ۽ گچيني بنگپ ديما آرگ به بنت۔ زاهر يں

چیزانی پڌریں ۽ پڌریں چیزانی چیریں تک ۽ پھنات شو بازگ بہ بنت،
ریز مانک ۽ تہا ذات ۽ حوالہ مزن آرزشت داریت۔ (5)

ریز مانک نبشتہ کنگ ۽ درستاں گیش مردم ۽ درشاندا ب چارگ بیت۔ پرچپاکہ
ریز مانک نبشتہ کنگ ۽ درستاں گیش درشاندا ب ۽ نوکی ۽ گوں چیزانی چیریں تک ۽
پھنات پڌر کنگ بنت۔ ردانک ۽ اے تہر ۽ بنگپ ۽ بابت ۽ سرجمیں ۽ راسبندی
رہند ۽ بحث ۽ تران کنگ نہ بیت۔ بنگپ ۽ بابت ۽ نبشتہ کار ۽ ذاتی فکر ۽ حیا لالاں
درشان کنت۔

ریز مانک نام انت ہمانبشتا نک ۽ کہ آئی ۽ دراجی بیست یاسی تاکدیم بوت
کنت۔ ماں ایشی ۽ تہا کجام ہم بنگپ ۽ سرا بحث ۽ تران کنگ بوت کنت کہ وتی
من ۽ مراد ۽ درشاندا ب دوینانی حساب ۽ ذاتی بیت۔ ریز مانک ۽ تہا کجام وڑا
گوشگ بوتگ ہمنچو آرزشت دار انت ہمنچو کہ چہ حد ۽ گوشگ بوتگ۔ اے
فکر ۽ لیکہ، نکتہ نگاہ ۽ درشاندا ب ۽ حساب ۽ سنگین نہ بیت بزاں لائٹ بیت کہ ماں
ایشی ۽ تزن ۽ پچکند ۽ رنگ ۽ تام پڌریں وڑے ہوار کنگ بوت کن انت ۽ چیر ۽
اندریں وڑے ہم۔ ریز مانک ۽ مول ۽ مراد وانوک ۽ وشکامی د یگ انت ہم ۽
آئی ۽ فکر ۽ حیا ل ۽ لاچار ہم کنگ انت۔ (6)

چو اے دگہ لہزانی گالبندانی وڑا ریز مانک ۽ ہم میٹیں پچارے نیست۔ ایشی ۽
بابت ۽ گوشگ بوت کنت کہ اے ردانک ۽ کسانیں کلرے کہ وتی بنگپ ۽ سرجم ۽
منطقی رہند ۽ ریس ۽ پڌر ریس نہ کنت۔ بنگپ ۽ بابت ۽ وتی ذاتی حیا ل ۽ لیکہاں

درشان کنت۔ اے حیا لء لیکہ گران ء سنگین بوت کن انت ء بوت نہ کن انت ہم۔
 بلتے اے حیا لء لیکہانی درا نگاز ء مزن ہنر کاری ء کاریگری کنگ بیت۔ چونائی ء
 گو شگ بیت کہ ریز مانک نبشتہ کار ء جند ء ذات ء اکس بیت:

”انگریزی ناقدین نے بھی اس کا اعتراف کیا ہے کہ
 Essay کی قطعی تعریف ممکن نہیں کیونکہ مونٹین نے غیر رسمی
 انداز میں جو کچھ لکھا، وہ مزہ و نثری اصناف سے ایک طرح کا
 انحراف تھا۔“ (7)

درستیں گپانی آسرا یش انت کہ ریز مانک یک انچیں لبزانکی تھرے کہ ماں آئی ء
 نبشتہ کار وتی زندگی، جہان، چا گردیا کجام ہم بنگپ ء وش ء دلکشیں درشاندا بے ء
 نبشتہ کنت ء وتی بنگپ ء چہ یک انچیں آسرے کش ایت کہ وانوک اے
 کائنات ء کسان ء چہ کسانیں چیز ء بابت ء ہم مزینں فکر ء جیڑ گے ء بہ کپیت۔

ریز مانک ء ازم

لبزانک ء اے دگہ تهرانی وڑا ریز مانک ء ہم چندے از می ء تکنیکی لوٹ
 ہست انت کہ ریز مانک نبشتہ کنگ ء وہد ء آہانی حیا ل دارگ المی انت۔

(۱) ذات ء درشان: ذات ء پولگ ء درشان ریز مانک ء المی ء لازمی بہر
 زانگ بیت۔ وتی دیدانک ء وسیلہ ء در جستگیں تخر بہے ء وتی ذات ء بہر جوڑ
 کنگ ء پد آئی ء درا نگاز کنگ ذات ء درشان گو شگ بیت۔ چونائی ء ہم پ

لِزَانِكْ ۛ سَاچْگ ۛ دَرِ سَتَاں پِیْسِرَوْتِی ذَات ۛ نِیْمِگَا چَا رِگِی اِنْت۔ دَنِیَا ۛ چَا رِگ ۛ رَاہ
مَرْدَم ۛ جَنْد ۛ ذَات اِنْت۔

نَمْدِی ۛ وُڑ اَرِیْز مَانِكْ هَم وَتِی شَو بَا ز ۛ پُو لُگ اِنْت۔ مَان رِیْز مَانِكْ ۛ رِیْز مَانِكْ
نَوِیْس وَتِی كَر دَا ر ۛ سَر چِگَاں سَر بَیْت، رِیْز مَانِكْ ۛ تَهَا نَبَشْتَه كَا ر ۛ ذَات ۛ تَصْنَا د ۛ
مَانِگِشْگ دِیْمَا كَا بِنْت ۛ پُ دَر بِنْت۔ (8)

(۲) حِیَال ۛ یِکْشَلِی: رِیْز مَانِكْ ۛ تَهَا تَر نَدِیْس رِهِنْدَانِی رَنْدِگِی رِیْز مَانِكْ سَه
بَیْت۔ نَبَشْتَه كَا ر جَهْم ۛ كُوشْت كَنْت چَه ادا اود ا ز نَدِگِی ۛ وَشِی ۛ شَا دَا ہَاں شَو بَا ز كَنْت ۛ جَتَا
جَتَا نِیْس رَنْگ ۛ دُز وَشْمَاں ز نَدِگِی ۛ پُ دَر كَنْت۔ رِیْز مَانِكْ بَنِكِی دُز وَشْم ۛ دَل ۛ سَر مَسْتِیْس
حِیَالَانِی رِیْچ ۛ نَام اِنْت۔ اِیْشِی ۛ تَهَا حِیَالَانِی رَوَانِی وَتِی مَوْجَان بَیْت، هَمَا نِیْمِگَا دَل سَه
لُوطِیْت، رَوَان كَنْت بَلَنے پُ دَا هَم اِیْشِی ۛ تَهَا حِیَال ۛ یِکْشَلِی بَر جَاہ بَیْت۔

(۳) فِکْر ۛ نُو كِی: فِکْر ۛ نُو كِی هَم پَر رِیْز مَانِكْ ۛ اَلْمِی اِنْت۔ رِیْز مَانِكْ نَوِیْس ۛ
جَهْم ۛ كُوشْت مَدَام هَمِیْش بَیْت كَه مَرْدَم، چِیْر ۛ وَئِیْل ۛ وَاقِعْہَاں نُو كِیْس پُژ دَر رے ۛ
گُوں بَه چَا رِیْت ۛ نُو كِی ۛ دَلْكَشِیْس وَڑ رے ۛ پِیْش بَه كَنْت۔ آئِی ۛ جَهْم ۛ كُوشْت هَمِیْش
بَیْت كَه رِیْز مَانِكْ ۛ وَانْگ ۛ رَنْد وَانُو كِ دَاں دِیْرَاں آئِی ۛ وَشِی ۛ تَام ۛ گَرَان بَه
كَنْت۔ پَر اے چِیْرَانِی وَاسْتَه اَلْمِی اِنْت كَه رِیْز مَانِكْ نَوِیْس ۛ دَل آگَه، چِیْم
شَو بَا زِیْگ، گُوں زَنْد ۛ مَهْر كَنْو كِ ۛ تَزْن ۛ بَچْكَنْد ۛ تَب ۛ وَ اِهَنْد بَه بَیْت۔

رِیْز مَانِكْ یِک اِنچِیْس تَهْرے كَه اِیْشِی ۛ تَهَا نئے تَهْنَا دَر سَتَاں گِیْش نُو كِی ۛ تَا زِگِی مَان

بیت ۽ پداکے ہم نوکی ۽ تازگی ۽ کمی بہ بیت ریز مانک چہ وتی از می بلندی ۽ جہسل
 کپیت۔ نوکی ۽ تازگی ۽ چہ مراد تہنادر شان ۽ رسانک ۽ نوکی نہ انت پر چا کہ اے پہ
 ریز مانک ۽ چونائی ۽ المی انت۔ نوکی ۽ چہ مراد بنگپ ۽ نقطہ نگاہ ۽ ہماجتائیں داب
 انت کہ آوانوک ۽ زندگی ۽ یک رنگی ۽ اوشت ۽ بزر بہ بارت ۽ چا گرد ۽ اثر نوک چار ۽
 ٹپاس کنگ ۽ لاچار بہ کنت۔ (9)

(۴) ناسرجمی ۽ مارشت: ریز مانک ۽ پچار ۽ رد ۽ ناسرجمی ۽ مارشت
 ریز مانک ۽ بنگمی بہر انت۔ ناسرجمی ۽ مارشت چیزانی پد ریں در و شمائی نیمگا اشارہ
 کنت ۽ ہم ناسرجمیں در و شم وانوک ۽ فکر ۽ خیال کنگ ۽ لاچار کن انت ۽ زندگی ۽
 وش ۽ جگہی ۽ نوکیں راہانی شون ۽ دینت۔ انشائیہ ۽ تہانے ۽ بخاہی حیا لے بیت نال
 کہ دلیل دیگ بیت۔ ناسرجمی ۽ مارشت ۽ گوں ریز مانک ۽ تہاشاہیگانی ودی
 بیت۔ اے بابت ۽ ڈاکٹرو زیر آغا گوشتیت:

”انشائیہ کی ایک امتیازی خصوصیت اس کی ”عدم تکمیل“ ہے۔“ (10)

(۵) دررسمی انداز: ریز مانک چہ نگدکاری ۽ پولکاری نبشتانکاں جتا بیت۔
 پمشکہ نبشتہ کنگ ۽ وہد ۽ ریز مانک نویس رسمی وڑ ۽ پیمانی رندگیری کنگ ۽ بدل ۽
 دررسمی انداز ۽ نبشتہ کنگ ۽ کوشست کنت۔ ریز مانک نویس مدام وانوک ۽ چو وتی
 رازداریں مردے سر پد بیت ۽ گوں آئی ۽ وتی دل ۽ گپاں گوشان کنت:

”ایک چیز جو انشائیہ کو دوسری اصناف ادب سے میز کرتی اس کا
 غیر رسمی طریق کار ہے۔ دراصل انشائیہ کے خالق کے پیش نظر
 کوئی ایسا مقصد نہیں ہوتا جس کی تکمیل کے لئے وہ دلائل و براہین

سے کام لے اور ناظر کے ذہن میں رد و قبول کے میلانات کو

تحریک دینے کی سعی کرے۔“ (11)

(۶) لبزانی گوئند گری: گپ ۽ وت سرادر اج کنگ ۽ بے سریں تفصیل

ریز مانک ۽ بے تام کن انت ۽ ہمے چیز ریز مانک ۽ باطنی تب ۽ از می لوٹاں

زانگول کن انت۔ ریز مانک ۽ تہا کم ۽ چہ کم لبزانی تہا وتی گپ ۽ گوشگ ۽

گوئند گیری مزین ارز شے دار انت۔ پھ ریز مانک نویس ۽ المی انت کہ دریا ۽

کونزگ ۽ تہا بند کنگ ۽ ہنر ۽ بلد بہ بیت۔ اگاں ناں ریز مانک لبزانی ساپ ۽

سینگار ۽ دراج ۽ بے پکاریں بحث ۽ ترانانی سبب ۽ وتی اثر ۽ گار کنت ۽ بے کار بیت:

” (انشائیہ) میں مرکزی خیال کے باوصف دلائل کا کوئی منضبط

سلسلہ قائم نہیں کیا جاتا۔ وہ دعوتِ فکر دیتا ہے۔ اختصار اس کا

بنیادی وصف ہے“ (12)

(۷) در شاندا ب: ازم ۽ ہرچ تہر ۽ در شان ۽ پھ نبشتہ کار ۽ یک در شاندا بے المی

انت۔ پھ ریز مانک نویس ۽ زبان ۽ جہلی ۽ بُرزیانی زانگ المی انت۔ پھ چا کہ

ریز مانک نویسگ ۽ دلکشیں زبان ۽ در شاندا ب پکار بیت۔ در شاندا ب ۽ نازر کی ۽

وشگپی ۽ ہمراہی ۽ نرم ۽ سُبکیں تژن ۽ بچکند ۽ ہوار کنگ ہم جوان انت۔ ریز مانک

نویس ۽ زانتکاری ایش انت کہ انجیں لبز کار مرز بہ کنت کہ آہانی معنائ بزانت

شاہگان بہ بیت ۽ آہانی اشارہ ۽ ایمائیت مان بہ بیت۔ پھ چا کہ ریز مانک ۽ بازیں

جوانیاں چہ یکے ایشی ۽ مرز ۽ اشاریت انت:

”انشائیہ کے اُسلوب میں لطافت اور شگفتگی ہونی چاہیے۔ لطافت ایسی کہ انشائیہ مبتذل نہ ہو جائے اور شگفتگی ایسی کہ مزاح نہ ہونے کے باوجود بھی تحریر فرحت بخش ہو۔“ (13)

ریزمانک ء راجد پتر :

ریزمانک ء بنیاد فرانس ء ایرہوٹگ۔ فرانسیسی زبان ء ایم، امی، مونٹین ء انگریزی زبان ء فرانسیسی بیکن ہنگیجی ریزمانک نویس زانگ بنت۔ مونٹین ء 1569 ء وتی پت ء بیرانی ء رندوتی بابت ء نبشتہ کنگ بندات کت۔ 1580 ء آئی ء نبشتا کانی گچین Essay ء نام ء چاپ ء شنگ بوت۔ فرانس ء مشیل دی مونٹین (Montaigne_ 1533-1592) ء 1580 ء ء ”Essays ء دو جلد چاپ ء شنگ کت۔ چریشی ء پدہم آئی ء ہمے وڑیں ایسے نبشتہ کنگ برجاہ داشت ء 1586 ء ء سیمی جلد ء دو سال رند بزاں Essays 1588 ء ء کلیات چاپ ء شنگ کنگ بوت۔ (14)

ریزمانک ء راجد پتر ء بابت ء ڈاکٹر روش ندیم نبشتہ کنت :

”انشائیہ کے ابتدائی نقوش کی تلاش میں قبل مسیح کے ادیبوں اور مفکروں مثلاً کفیوشس، پلوٹارک، سائیسرو یا افلاطون، ارسطو اور ان کے معاصر تھیوفراسٹس کے خاکوں یا سینیکا کے خطوط وغیرہ تک پہنچا جاسکتا ہے لیکن ان سے نہ تو انشائیہ کا کوئی ارتقا

مرتب ہو سکتا ہے اور نہ ہی کوئی تاریخ۔ جس شخصیت نے ان منتشر نقوش کو تاریخ کے ایک خاص مرحلے پر ترتیب دے کر ایک باقاعدہ صنف کی صورت دی وہ فرانس کا مشیل دی مونتین (Michel de Montaigne) تھا۔ اس نے 1580 میں اپنی دو کتابیں شائع کیں اور (essai(essay) کا لفظ پہلی بار اپنے انشائیوں کے لئے اپنی ایک کتاب "Essays of Montaigne میں استعمال کیا" (15)

1603ء ء جان فلوریو (John Florio) ء مونتین ء 1580ء چاپ ء شنگ بوتگیس دو جلد Essays ء انگریزی ء رجانک کت ء چہ ہے رجانک ء پد انگریزی ء نبشتہ کاراں اے لبزانکی تہر ء نیمگا دلگوش دات۔ انگریزی زبان ء درستاں پیسر فرانس بیکن ء (1561-1626 ریزمانک نبشتہ کت ء 1597ء وہ Essays ء دپترے چاپ ء شنگ کت۔ 1621ء بیکن ء ریزمانکانی دومی دپتر، The Essays of Sir Frances Bacon, Knight. The King, s Solicitor General ء نام ء چاپ ء شنگ بوت۔ ہے ڈرامونٹین ء میرانی ء 5 سال رند بیکن ء انگریزی لبزانک ء ریزمانک ء توم کشت۔ 1668ء ابراہیم کاؤلے (Abraham Cowley) ء ہم وتی ریزمانکانی کتاب Several Discourses By Way of Essay چاپ ء شنگ کت۔ چریشی ء پد انگریزی ء ریزمانک ء

محکمیں بنیاد ایر ہوت، پد انبشتہ کارانی در احبیں لڑے کیست کہ آہانی
Essays نبشتہ کتگ ۽ چہ آہاں جوزف ایڈیسن، رچرڈ سٹیل، سیویٹیل جانسن،
آلیور گولڈسمتھ، چارلس لیلمب، ولیم ہزلٹ، جی کے چیسٹرٹن، اسٹیفن لی کاک،
میکس بیرم بھوم مزن نامدار آنت۔ (16)

ادا یک گپے دلگوش کرزیت کہ مونتن ۽ بیکن ۽ ریزمانکانی نیام ۽ یک کسانیں
تپاوتے ہست آت۔ مونتن ۽ ریزمانک گران ۽ سنگین ات آنت، انچش ات
آنت کہ ہے وڑا آئی ۽ وت گوشنگ ات، آپشد ان ۽ دیم ۽ دو فلسفہ زانت ہمک
روچی بنگپانی سراگپ ۽ رپ بہ کنت۔ فرانسس بیکن ۽ ریزمانکانی تہا
در شاندا ب چوتزن ۽ چکند وڑا ات۔ ہے وڑا کہ یک زانتکاریں مردے چیزانی
بابت ۽ وشگپی بہ کنت۔

ریزمانک ماں بلوچی زبان ۽

اے دگہ درکستھی لبزانک تہرانی وڑا، بلوچی ۽، ریزمانک ۽ نیمگام
دلجمیں وڑے دلگوش دیک نہ بوتگ۔ بنداتی زمانگ ۽، ہماریزمانک چاپ
بوتگ آنت اگاں آہانی سراچمشانک دیک بہ بیت۔ گڑا آریزمانک ۽ نیت ۽
نبشتہ ہم نہ بوتگ آنت۔ اے گیشتر ہانبشتانک آنت کہ ماہتا ک۔ ۽ تا کبندانی
شوزکاراں چار اتگ کہ اے ناں آزمانک آنت، ناں نگدی ۽ پٹ ۽ پوولی نبشتانک
، نئے لبزانک ۽ دگہ تہرے ۽ قالب ۽ اتک کن آنت گڑا آہانی سرا انشائیہ، نبشتہ
کنگ بوتگ۔ (ریزمانک ۽ لبز آوہد ۽ پ انشائیہ ۽ واستہ رواج نہ گپتگ)۔

پمشمکہ بلوچی ۽ گیشتر نبشته بوتگیں انشائیہ، ریزمانک ۽ ازمی قالب ۽ ڈن انت۔

بلوچی ۽ ہماولی نبشتانک کہ آئی ۽ سر انشائیہ (ریزمانک) نبشته انت، آکمبر بلوچ ۽ ”اے مکران انت“ (17- ”اے مکران“ 1984) ۽ سید ہاشمی یادگاری کمیٹی ۽ نیمگا چاپ ۽ شنگ بوتگیں تا کبند ”برمش“ ۽ چاپ ۽ شنگ بوتگ۔ اے نبشتانک گوں ریزمانک ۽ گیش تزون ۽ مسکراء نزیک انت کہ ماں آئی ۽ تہا قانون برجم داروکیں ادارہ ۽ انتظامیہ ۽ سراتزون کنگ بوتگ۔ وہد ۽ پاسانی رد ۽ بند ۽ حساب ۽ دومی مردم صبا دشتیاری انت کہ آئی ۽ کماز ریزمانک نبشته کنگ۔ صبا دشتیاری ۽ اولی ریزمانک ”چوالمگواتیگ باں“ ۽ نام ۽ ماہتاک اولس ۽ 1985 ۽ چاپ ۽ شنگ بوتگ۔ چریش ۽ پد صبا دشتیاری ۽ کاس 7 ریزمانک نبشته کنگ کہ اول ۽ جتا جتانیں ماہتاک ۽ پدا آئی ۽ کتاب ”بے تواری ۽ دریا“ ۽ انشائیہ ۽ بہر ۽ ہوار انت۔ اے آرداء وتی کتاب ”در کسہی لبزانک“ ۽ تہا نبشته کنگ کہ بلوچی ۽ ہما نبشتانک کہ گوں انشائیہ ۽ نزیک کننت، آمیر بلوچ بیگ انت کہ اصل ۽ منیر احمد بادینی انت۔ اے آرداء نبشته کنگ :

”یک گپے مارا شموشگ نہ لوٹ ایت کہ نوکیں تہرے کہ یک

زبانے ۽ نوک نویسگ ۽ درشانگ بیت، کماز وتی رنگ ۽

دروشمے ۽ گوں دیم ۽ کیت۔ بلوچی ۽ اولی دور ۽ ریزمانکانی تہا

کسہ ۽ آزمانک ۽ رنگ باز انت۔ باز بر ۽ گمان بیت مردم

آزمانکے وانگ ۽ انت۔ اگاں کسہ بیان کنگ بیت ۽ نبشته کار

وتی ہماگپ کہ بندات ء جیڑگ بوتگ یلہ کنت ء پداہائی ء ب
گیپت گڑار یزمانک ء حساب ء رذنہ بیت۔ اے رنگیں ریزمانکی
درورے منیر بلوچ نیگ انت۔ (منیر بلوچ، منیر احمد بادی
انت) اے بلوچی ء مستاگ رذبند تاک ء چھاپ بوتگ بلتے

اے تاک ء دیم ء سال ء ماہ نبشتہ نہ انت۔“ (18)

چریشاں ابید ڈاکٹر فضل خالق ء ”کریٹ“ (ماہتاک بلوچی مئی، 1991 اکرم
صاحب خان ء ”مسودہ“ (ماہتاک بلوچی دسمبر 1987 عیسیٰ گل ء ”جکتے ٹو
“ (تاکبند کاروان دسمبر (1988 ناگمان ء، ”بیاحجام“ (بلوچی
لبزانک، دسمبر (1994 ء دگہ چندے انچیں نبشتا نک انت کہ ریزمانک ء تژن
ء بچکند ء نیامی چیز انت۔ یک حدے ء گوں ریزمانک ء بلکیں نزیک گوشگ بہ
بنت بلتے انشائیہ ء سرجمیں ازمی لوٹاں پورانہ کن انت۔

آسر

ریزمانک لبزانک ء یک تہرے ء بستار ء کسان ء چیزے حدانی تہا
نبشتہ بوتگیں ہماردانک انت کہ آئی ء تہارزان ء سرسری وڑا یک بنگے ء سراگپ
کنگ بیت۔ ریزمانک نویس زندیا کائنات ء بابت ء درجستگیں تجربے ء وتی
ذات ء بہر جوڑ کنت ء پدا درشان کنت۔ ماں ریزانک ء حیالانی روانی وتی موجان
بیت، ہمانیم گادل بہ لوٹیت، روان کنت بلتے پداہم ایشی ء تہا حیال ء یکشلی برحباہ
بیت۔ ریزمانک نویس جہد کنت کہ مردم، چیز ء ویل ء واقعہاں نوکیں پڑدرے ء

گوں بہ چاریت ۽ نوک ۽ دلکشیں وڙے ۽ پیش بہ کنت۔ دُنیا ۽ تہا موتین اولی
ریز مانک نویس انت کہ آئی ۽ فرانسسی زبان ۽ نبشته کنگ بلتے ایشی رہندا
رنگ ۽ دروشم دَ یگ ۽ انگریزی زبان ۽ اولی انشائیہ نبشته کنوکیں فرانسس بیکن ۽
مزنیں دستے مان انت۔ موتین ۽ ریز مانکانی بابت ۽ گو شگ بیت کہ آئی ۽ انشائیہ
چو آئی ۽ جند ۽ گوشتن ۽ ردا آس ۽ کش ۽ نشنگیں فلسفہ زانت ۽ وشگہی انت، بلتے
فرانسس بیکن ۽ آزمانکانی تہا تژن ۽ چکند ۽ درشاندا ب گیشتر گندگ بیت۔

بلوچی ۽ کے باز ریز مانک ۽ نیمگا دلگوش دَ یگ بو تگ بلتے اے تہر ۽ از می امکان ۽
گماناں ہچ وڙا کار گرنگ نہ بو تگ۔ دُنیا ۽ یک مزنیں شانیں لبزانکی تہرے ۽ بستار ۽
بلوچی ریز مانک نیستی ۽ حساب ۽ انت۔ انگتہ ریز مانک ۽ سر جمیں کتاب چاپ ۽
شنگ نہ بو تگ ۽ اگاں چندے نبشتا نک نبشته کنگ بو تگ گڑا آجتا تائیں تاک ۽
تاک بندانی تہا شنگ انت۔ اے نبشتا نک اے ہا ترا سر جم گو شگ بوت نہ کنت
کہ درستیں تاک ۽ تاک بند نبشته کار ۽ دز رس ۽ نہ بو تگ انت۔ بوت کنت بلوچی ۽
انچیں ریز مانکے نبشته کنگ بو تگ کہ آز می حساب ۽ سر جم ۽ بر جم انت ۽ نبشته کار ۽
چمانی دیم ۽ نہ گو ستگ۔

لس رہندا ۽ اگاں چارگ بہ بیت گڑا گو شگ بوت کنت کہ بلوچی ۽ نبشته بو تگیں
ریز مانک آز می رہندا ۽ حساب ۽ چہ موتین ۽ فلسفہ زانتانی وش گپی ۽ گیشس، بیکن ۽
تژن ۽ مسکرائی درشاندا ب ۽ نز یک تر انت۔

سرسون / References

1۔ دشتی، جان محمد، لہز بلد، کونٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2015 تا کدیم 702

www.wikipedia.org/5-5-2016_2

3۔ نصیر احمد خان، ڈاکٹر، آزادی کے بعد دلی میں اردو انشائیہ، دہلی، اردو اکیڈمی، 1993 دومی چاپ، تا کدیم 315

4۔ نصیر احمد خان، ڈاکٹر، آزادی کے بعد دلی میں اردو انشائیہ، دہلی، اردو اکیڈمی، 1993 دومی چاپ، تا کدیم 12

5۔ انور جمال، پروفیسر۔ ادبی اصطلاحات۔ اسلام آباد، نیشنل بک فاؤنڈیشن۔ 2014۔ تا کدیم 48،

6۔ نظیر صدیق، انشائیہ کیا ہے؟، ہوارنگار، سالنامہ 1988۔ تا کدیم 143

7۔ سلیم اختر، ڈاکٹر۔ تنقیدی اصطلاحات (توضیحی لغت) لاہور، سنگ میل پبلی کیشنز، 2011۔ تا کدیم 49

8۔ کلیم الدین احمد۔ (پیش لفظ) نشانِ خاطر از حسنین عظیم آبادی۔ شنگ کار (نیست) سال (نیست) تا کدیم 8

9۔ وزیر آغا، ڈاکٹر، تنقید اور احتساب، لاہور، جدید ناشرین، 1968 تا کدیم 247

10۔ ہمیش، تا کدیم 245

11۔ ہمیش، تا کدیم 242

12۔ نصیر احمد خان، ڈاکٹر، آزادی کے بعد دلی میں اردو انشائیہ، دہلی، اردو اکیڈمی، 1993 دومی چاپ، تا کدیم 11

13- سلیم اختر، ڈاکٹر، انشائیہ کی بنیاد؛ لاہور، سنگ میل پبلی کیشنز، 1986 تا کدیم 324

14- سلیم اختر، ڈاکٹر۔ تنقیدی اصطلاحات (توضیحی لغت)۔ لاہور، سنگ میل پبلی کیشنز۔ 2011- تا کدیم، 48

15- روش ندیم، ڈاکٹر، انشائیہ نگاری: شناخت اور اردو روایت و تسلسل، نیشٹانک، معیار، 10، اسلام آباد، شعبہ، اردو، کلیہ زبان و ادب، بین الاقوامی اسلامی یونیورسٹی، جولائی۔ دسمبر، 2013، تا کدیم 221

16- سلیم اختر، ڈاکٹر۔ تنقیدی اصطلاحات (توضیحی لغت)۔ لاہور، سنگ میل پبلی کیشنز۔ 2011- تا کدیم، 48

17- کبر بلوچ، نیشٹانک ”اے مکران انت“، ہوارتا کبند ”برمش“، 1984 سید ہاشمی یادگاری کمیٹی، تا کدیم 199

18- داد، اے آر، در کسبھی لیزانک، کولواہ، ازم شنگ کار، 2016 تا کدیم 41

سیمی بہر

شعر

بلوچی آرات لچہ ۽ بندات ۽ دیروٹی

آرات لچہ ۽ پجّار

لچہ (نظم) شاعری ۽ ہما تہر ۽ گوش آنت کہ ماں آئی ۽ یک حیا لے سر ۽
 داں آسر ۽ گوں یکشلی ۽ گوشگ بہ بیت۔ آرات لچہ، لچہ ۽ ہما تہر انت کہ ماں آئی ۽
 ردیف قافیہ ۽ پابندی کنگ نہ بیت، شعر ۽ بند یکیں وزن ۽ بنت بلتے یکیں حساب ۽
 نہ بنت۔ آرات لچہ چہ ردیف ۽ قافیہ ۽ ہم آرات بیت ۽ اگاں یک۔ آزاد لچہ ۽
 ردیف ۽ قافیہ مان ہم بہ بیت گڈ ارواح کپتگیں رہند ۽ نہ بنت۔ ہمے ڈرا وزن ۽
 بوؤگ ۽ پد ہم، آزاد لچہ ۽ وزن وتی مدامی رہند ۽ نہ بنت۔ اگاں بند یا مصرعہ یک
 دریا بے (بحرے) ۽ بہ بنت ہم آہانی حساب دارگ نہ بیت۔ یک بندے ۽ کم چہ
 کم یک رکنے ہم بوت کنت ۽ گیش ۽ چہ گیش ہم بوت کن آنت۔
 آرات لچہ ۽ سلہیں لچہ ۽ میانچی ۽ پرک ۽ جتانی ایش انت کہ سلہیں لچہ ۽ تہا سنگ ۽
 وزن کلر کلر ۽ بہر کنگ بنت۔ چو کہ یک سنگے ۽ دو جاگہ یا سے جاگہ یا چار جاگہ ۽ بہر
 کنگ ۽ پر بند سر جم کنگ بیت۔ آرات لچہ ۽ درستاں مستریں لوٹ ۽ غرض ایش
 انت کہ سر جمیں پر بند ۽ تہا گالانی قطار ۽ رد ۽ بند انچو بہ بیت کہ ایشی ۽ ذیل ۽ تہا دگہ

پرک ء تپاوتے منیت ء گالانی تواری رد ء بند ہم الکاپ ء سرجم بہ بنت۔ (1)
 آرات لچہ گوشی ء یک گچینی در شاندا بے نہ بیت پمشکہ ایشی ء
 ساخت (Structure) ء دروشم گیش ء گیوار کنگ بوت نہ کنت ء آرات لچہ ء
 نبشتہ کنگ ء درستاں گیشتر حیال ء جزبگ ارزشت د یک بنت۔ شاعر ابید دروشم ء
 ہنیت Form ء حیال دارگ ء، گوں آجونی ء وتی فکر، حیال ء لیکہاں، گوں یک
 شلی ء یکیں زیر ء پیش کنت۔ حیالانی ردوم گرنگ ء رچوکیں آپ ء وڑاوتی راہ ء
 وت جوڑ کنگ آرات لچہ ء گچینی جوانی گوشگ بیت۔

آرات لچہ ء سنگ ء بحر ء باسک ء رکنناں بہر بہ بہر کنگ ء من اتگ ء تحپکیں
 رہندے نیست:

”سنگ ء بحر ء فکر فکر ء بہر بہر کنگ وت یک شاعرے ء جزبہ ء
 باہند ء موج ء میل ء حساب ء مین بیت۔ ہرچ وڑا کہ لچہ کارے ء
 تہہ ء لہڑ بنت ہے حساب ء سنگ ء ”بحر“ ء گچین کنت ء آہاں وتی
 باہند ء چول (Flow) ء حساب ء بہر بہ بہر کنت۔ یک جبرے ء
 ادا گیش ء گیوار ہر دری انت ”سنگ“ ء گچین کاری ہچر شعوری ء
 سماہتی بوت نہ کنت، بلکیں لچہ کارے دل ء زرد ء چہ در اتگکیں جذبہ ء
 ہمراہی ء اے چیز وت سراوت پیداگ بیت“ (2)

آرات لچہ شاعری ء ہما تہر انت کہ ماں آئی ء ردیف ء قافیہ ء حیال دارگ نہ بیت، اگاں
 مان بہ بیت ہم گوں گچینی رد ء بندے ء نہ بنت۔ وزن ء بیت بلتے بند، یکیں حساب ء

ہوؤگ ء بدل ء کم ء گیش بنت۔ کم ء چہ کم وزن ء یک رکنے ء گیش ء چہ گیش رکن کارمرز
کنگ بوت کنت۔ ایشی ء حاصیں شکل ء دروشمے نہ بیت ء ناں گچینی تکنیک ء
رہندے ء رند گیری کنگ بیت۔ پمشکہ گوشگ بیت کہ آرات لچہ ء منارم یاہنیت
معین نہ بیت۔ آرات لچہ ء گیشتر جز بگ ء حیاں ارزشت دیک بنت ء شاعر کوششت
کنت کہ گیش ء چہ گیش وتی زور ء حیاں ء راستی ء جز بگ ء محکمی ء نیم گاہہ دنت۔

آرات لچہ ء راجد پتر

آزاد لچہ ء انگریزی ء فری ورس Free Verse گوش آنت، اے
نوزدہمی قرن ء فرانس ء بندات ہوگ ء فرانسیسی زبان ء verse libra گوشگ
بیت، وکٹر ہیوگو ایشی ء بنگیج کار انت ء 1886 ء فرانسیسی چیدگ نویساں گیشتر
دیروئی داتگ۔ پال والیری، چارلس بودوئیر، ملارمے ء اے دگراں فرانسیسی زبان
ء آزاد لچہ ء دیما آرگ ء نبی کردے ادا کتگ۔ انگریزی زبان ء آرات لچہ امریکی
شاعر فلفٹ، آلڈنگٹن، ٹی ایس ایلیٹ ء ایڈرا پاؤنڈ ء دیروئی داتگ۔ (3)
اردو ء درستاں پیسر آرات لچہ ء تجربہ کنوکانی تہا اسما، معیل میرٹھی، عبدالحلیم شرر، تصدق
حسین خالد ء ن۔ م۔ راشد ء نام گرتگ بنت۔ گوشگ بیت کہ درستاں پیسر
عبدالحلیم شرر ء گورا آزاد لچہ ء رنگ ء دروشم پولگ بوت کن آنت کہ آئی ء وتی
کسما ہنکاں شیکسپیر ء تکنیک ء وتی کارستانی گال ء جبر آرات لچہ ء دروشم ء پیش
کتگ آنت:

”فلورنڊا، اُن کا مشهور ڊرامہ ہے، اس ڊرامے سے اور اُس کی تکنیک سے یہ بات واضح ہو جاتی ہے کہ شرر نے براہ راست مغربی طرز کو اپناتے ہوئے اس کے زیر اثر آزاد نظم کی داغ بیل ڏالی“ (4)

تصدق حسین خالد ۽ وتی شعرانی دپتر ”سردنو“ ۽ پیش گال ۽ نبشته کتگ که آئی ۽ 1926 ۽ آزات نظم نبشته کتگ بلتے مهلوک ۽ ٿرس ۽ چاپ ۽ شنگ نه کتگ انت: ”چونکہ میں اپنی کم نظمیوں میں رسائل میں بھیجتا ہوں اور میرے مجموعہ کلام کے شائع ہونے سے قبل کئی آزاد نظم کہنے والوں کا کلام چھپ گیا، اس سے ادبی حلقوں میں غلط فہمی سی پیدا ہو گئی۔“ (5)

ڏاکٺر ضياء الحسن ۽ گو شنگ انت که اردو ۽ چاپ بوئگیں اولی آزات لچہ درستاں پیسر ن۔م۔م۔راشد یگ انت که جرات پرواز ۽ نام ۽ چاپ ۽ شنگ بوئگ: ”راشد کی پہلی نظم ”جرات پرواز“ 1932 میں شائع ہوئی۔ یہ ایک ایسا ثبوت ہے جو ناقابل تردید ہے“ (6)

چرے گپ ۽ ڊر که اردو لبزانک ۽ آزات لچہ ۽ بُن هشت ایر کنوک عبدالحلیم شرر انت یا ڏاکٺر خالد حسین تصدق ۽ ن، م، راشد انت، بلتے ن، م، راشد ۽ میراجی ۽ گوں شعوری جہد ۽ کوشستاں آزات لچہ دیروئی داتگ ۽ آزات لچہ شعری امکاناتاں دز آرگ ۽ درشان کنگ ۽ درستیوں وسیله کار مرز کتگ انت:

”آزاد نظم کو راشد کے ہاتھوں جو مقبولیت نصیب ہوئی یہ اسی کا نتیجہ تھا

ڪه وه اردو ميں اُس ڪه مهاباني تصور ڪئڙهه ڄانه لڳهه۔ يهي نهين بلڪه

اتني تيز رفتاري ڪه سا ته آزاد نظم ڪا نام راشد ڪه نام سهه وابسته هو ڳيا

ڪه ايڪ دوسرهه ڪه بغير دونو ڪا تصور ناممڪن هو ڳيا (7)

اردو شاعري ۽ آزات لڳهه محڪمي ۽ ڄا ڳهه ڪنگ ۽ غزل ۽ رندا ڳا اردو ۽ درستا ڳيشتر

هما شعري دوشم ۽ ڪار ڳنگ بو ڳنگ ڳا آزات لڳهه انت۔ اردو زبان ۽ آزات لڳهه ۽

ن۔ م۔ راشد، ميراجي، فيض احمد فيض، تصدق حسين خالد، قيوم نظر، مجيد امجد، جيلاني

ڪامران، انيس ناڳي، منير نيازي، وزير آغا، آفتاب اقبال شميم، فاطمه حسن، شميد راجه،

فهميده رياض، ذي شان ساحل، نصير احمد ناصر، ثروت حسين ۽ اے دگراني جهده ۽

جفاباني برڪت ۽ وتي سفر محڪمي رنگه ۽ برجاه داشتنگ۔

آزات لڳهه ماں بلوچي شاعري ۽

بلوچي نوڪين لبزانک 1950 ۽ ڪه ساري بندات بيت۔ ايشي ۽ ڪساس

درستين ته رڳهه ڌري زباناں اتلگ انت۔ دستونڪ ۽ لڳهه به بنت ڪه آزمانڪ ۽ ڳدار،

درست ڇهه عربي، فارسي، اردو ۽ انگريزي ۽ اتلگ انت۔ آزات لڳهه هم اردو ۽

انگريزي ۽ راهه ۽ بلوچي ۽ اتلگ۔ بلوچي ۽ اولي آزات لڳهه ۽ تجر به بنداتي رنگ ۽ آزاد

جمال ديني ۽ عطا شاد ۽ ڳورا ڳنگ بنت۔ 1953 ۽ آزاد جمال ديني ۽ ڪتاب مستين

توار ڇاپه بوت ڪه ايشي ۽ تهها آزات لڳهه ۽ فارم ۽ شعر ڳوشگ بو ڳنگ ات۔ بلوچي ۽

آزات لڳهه ۽ بندات ۽ بابت ۽ صبادشتياري ۽ ڳوشگ انت:

”بلوچي نوکيس شاعري ۽ تهها 1953 ۽ سال ۽ مزنيس اهميت ۽
ارزشه هست، اے سال ۽ بلوچي شاعري ۽ يك انچيس كتا بے
چاپ بوت كه آئي ۽ بلوچي شاعري ۽ حد ۽ امكان گيش كت انت۔
اے كتا بلوچي زبان ۽ مونس ۽ نوک پکريں شاعر و احب آزاد
جمالدينی ۽ ”مستين توار“ ات۔“ (8)

صبا دشتياري دي متر انبشته كنت:

”واجه آرات جمالدينی ۽ اے كتا ۽ بلوچي نوکيس شاعري ۽ يك
نوکيس جهت ۽ کشکے بخشات ۽ اے کشک آرات لچہ بيگ ات،
ايشي ۽ تهها يك آرات لچہ ۽ رجبانگ گون ”مستين توار“ سر حال ۽
چاپ بوت۔ اے پيم بلوچي نوکيس شاعري ۽ ڈگار ۽ نوکيس تامة ۽
توم کشگ بيت“ (9)

آزاد جمالدينی ۽ نئے تهنا آرات لچہ ۽ ظاهري هنييت ديما آورت، آئي ۽ آزاد لچہ ۽
تکنیکی ضرورت هم جوانيس وڑے وتي تجر بگاني تهنا نژ آورت انت۔ آزاد لچہ ۽ باطني
يا تهبي لوٹ هميش انت كه ماں آئي ۽ حياں ۽ جز بگ گيشتر ارزش د يگ بنت ۽ آزاد
جمالدينی ۽ وتي شاعري ۽ وتي اندري مارشت ۽ جز بگ گون از مي پهتوتی ۽ حبا گه
دا تگ انت:

”آزاد جمالدينی آوده ۽ اولي شاعر انت كه آئي ۽ شاعري توک ۽
وتي اندري مارشت ۽ جبرگان ۽ هند ديان ۽ نوکيس بلوچي شاعري ۽

توک ء آرات لچہ ء بنیاد ایر کتگ، چوننا ہیما اے دان مسزئیں
 حدے ء بلوچی شاعری ء اینکس بے پجار یا نوک نہ ات پر چاکہ
 کہنیں بلوچی شاعری ء تہا آرات لچہ ء دروشم باز پہ وشیں رنگ ء
 دروشمے گندگابنت بلکیں آرات ء کمال ایش انت کہ ایشی ء
 آرات لچہ ء توک ء ذات ء اندری مارشت ء پگر ء شعور ء زیبا ئیں
 دروشم باز پہ شاہگانیں رنگے ء ہوارکت انت۔ “ (10)

آرات لچہ ء بلوچی زبان ء نوکیں تہرے ہوؤگ ء باوجود آزاد جمالدینی ء آئی ء گوں
 وتی روایت ء ربیدگاں ہمگرنچ کنگ ء کوشست کتگ دانکہ آرات لچہ انا گہ زمین
 ترومیں دروشمے ء بدل ء وتی چاگرد ء راجد پتری، ربیدگی ء حبز بگانی شعری
 در شاندا ب ء ہمگرنچ گندگ ء بیت۔ پر چاکہ آرات لچہ ء بابت ء گوشگ ہوگ
 ات کہ اے وڑو دیں چیزے ء گوں بلوچی شعری دروشماں دپ نہ وارت۔ ع
 شد، شد، شد! شدیت نریان سمند ترندیں ء رہواریں

شکر گالیں سُبک بالیں

ستاء تئی گوشتن ء گیش انت

ماں کوہنیں دپتراں ایش انت

پڑ ء میدان ء جنگجا ہاں

ہزار گشتاں

لک رنداں

روچ ۽ برمش گر میناں
 تی سنگینیں سرء دروت دات
 شپاں سارتیں تی آسکی گردن ۽ چُکاں
 وتی شار ماہیکان پیڑات
 شہ تی سر مہباں ڈگار جسک ات
 نیلیں آزمان ۽ جہ جت (11)
 (سمند ترندیں)

آزات جمالدینی ۽ رند آزاد لچہ ۽ بلوچی لبزانک ۽ نبشته کنوکیں مردم عطا شاد ات۔
 عطا شاد ۽ سرجمیں شاعری چہ وتی زمانگ ۽ شاعراں جتانیں داب ۽ ڈکشنے ۽ واہند
 انت پمشکہ آئی ۽ پر بستگیں آزاد لچہانی از می بستار ہم گیش اتگ۔ عطا شاد ۽ گورا
 مارانے تہنا آزاد لچہ ۽ وسیلہ ۽ بلوچی شاعری ۽ سرجمیں فکری ۽ از می پراہی ۽ شاہگانیاں
 در جنگ ۽ جہد ۽ کوششت گندگ ۽ کیت بلکیں آئی ۽ شاعری جتانیں جہتانی امکانات
 ہم چکار انت:

”بلوچی نوکیں لچہ ۽ تہا پکری ۽ گواچنی ڈاہ آروک۔ آئی ۽ تہا
 باز پہناتی ۽ امکانات ۽ گیش کنوک ۽ وت بلوچی لچہ ۽ جند ۽ گوں وتی
 ور سٹائلیں ڈکشن ۽ اعتبار دیوکیں لچہ کارے اگاں مارا گندگ ۽
 کیت گڈا آواجہ عطا شاد انت۔ بلوچی آزاد لچہ ۽ دپتر ۽ تہا عطا شاد
 ہا مردم انت کہ آئی ۽ نام ۽ گرنگ ۽ ابیدنہ ایو کا بلوچی نوکیں لچہ ۽ جند

بے بزانت انت بلکيس تيوگيس بلوچي شاعري ۽ جند هوادگ ۽ بے

تام انت - (12)

عطاشاد ۽ گورا هم مارا آزاد لچه ازمي ۽ تڪنيڪي دڙو شم ۽ توانا گندگ ۽ ابيد هي ۽ باطني صورت ۽ محکم ۽ توانا گندگ ۽ کيت ۽ مردم پهه اِت کنت که عطاشاد ۽ آزاد لچه ۽ تجربہ بس يک تجربہ ۽ دڙو شم ۽ نہ کتگ، آني ۽ مول ۽ مراد آزاد لچه ۽ تيکنیک ۽ وسيلہ ۽ بلوچي شاعري ۽ نوکيس نگور ديماني سنيل ۽ سواد بوتگ ۽ اے کار ۽ آجوانين وڙے سو بمند بوتگ:

”عطاشاد ۽ آزاد لچه ۽ تها بيانہ (هما که آني ۽ تها کسہے به بيت) مارشتي ۽ وت گپي، بلکيس تو بگش اولي رند ۽ مردماں گون ديم په بوگ ۽ بدل ۽ وتا گون ديم په ديم بوتگ ۽ شعر گشتگ، بزاں شاعري آني ۽ گورا کلوہ ۽ حالے نہ ات که دگراں سرے به کنت بلکيس يک جيڙگے ات که آ بس وتا گون ديم په ديم به بيت، پدا آني ۽ گورا بنگپ ۽ هما تجربت ات انت که چد ۽ ساري نيست ات انت -“ (13)

عطاشاد ۽ گون ازمي قدر ۽ كيلواں ۽ گون وتي جتانين در شاندا ب ۽ وسيلہ ۽ بلوچي شاعري ۽ آزاد لچه آزمان ۽ بزر ۽ بلندياں سرکت - هے سبب ۽ آزاد جمال ديني ۽ سرا اتلگيس بد ۽ بهتام هم آني ۽ سرا اتک انت - بلوچي شاعري ۽ آرات لچه نوکيس چيزے ات ۽ عطاشاد ۽ شاعري ۽ اير جنگ بوت:

”کلاں چه مستريں جيڙه هما وده ۽ پادا هت که آزاد شاعري Free

Verse بناء بوت، اُلس ء تہا ”شپانک“ ”سیری جنوزان ء مئے

کوہنیں روایت پسندیں شاعران ء جلاگمینت، ء جبر پہ بد ء رد ء سر

بوت “ (14)

چہ اے بد ء رداں پدہم عطا شاد ء وتی گام نہ داشت أنت۔ ”ساہ کندن“، ”ہوشام

“ ”میرادیرہ ء میر“ ء وڑیں آزاد لچہ نبشتہ کنان بوت۔ ع

مہر ء ہتم آبادی یے

اوست ء کُشگ، عہد ء پُرشگ پہ عاقبت ء پدیں غمبادی یے

یک قہر ء مہر ء چلہ گرخیں سیادی یے

وابانی آدینک ء زمانگ نیادی یے

تامور بنت سرچمگ ء شیر آپیں زیمیل

سبزگیں تل ء صدف درنزیں کشارانی دھمال

چم کور بنت ء گوش کر

چہمیت متاء، شہمیت زر

چے درین، چے استین، چے مسکیں سمین

چے گلز (15)

(اوست ء سودا گراں پہ موتکے)

آزاد جمال دینی ء رند، عطا شاد ء جہد ء کوشستانی سبب ء آزاد لچہ بلوچی شاعری ء

انچیں بہرے بوت کہ بلوچی کلےیں مزنیں شاعران ایشی ء تجربہ بناکت۔ ملک محمد

طوقی، اکبر بارک زنی، صدیق آزاد، اللہ بخش بزدار، اشرف سر بازی، کریم دشتی ۽
 اے دگراں جوان جوانیں آزات لپہ پر بست ۽ بلوچی شاعری ۽ محکمیں ہند ۽ جا ہے
 دات۔ بنداتی زمانگ ۽ آزاد لچھے ۽ مثال ۽ بستار ۽ کریم دشتی ۽ لپہ دوچگر ۽ بنداتی بند
 چو اے وڑا انت۔ ع

دوچ دوچ جامگاں زریں
 درآمداں پہ کُنڈ ۽ مہریاں بدوچ
 شپ تاروچ
 دوچ، دوچ
 مچار، رو ۽ مُزد ۽ موجباں کدی
 زانت کار! دوچ موسیٰ ۽ مولیٰ
 درآمداں پہ جامگاں
 پہ جو ریں وش نیا تکاں دوچ (16)

(دوچگر)

بُنگپ ۽ درگت ۽ عطا شاد، ملک محمد طوقی ۽ اکبر بارک زنی ۽ آزاد لپہ ۽ شہار مسزن ۽
 شاہگان کتگ۔ ایشاں وتی لچھانی تہاوتی اندری لہڑ ۽ باہندانی درانگا ز کنگ ۽
 ہواری ۽، وتی راجی اڑ ۽ جبالاں ہواریاں استمانی حیاں ۽ لیکہ ہم درشان کتگ
 انت۔ اکبر بارک زنی ۽ وتی زند ۽ گیشتریں بہر دراں ڈیہی ۽ گواز بینگ۔ آئی ۽
 شاعری سنگینیں پگر ۽ حیاں، میاں استمانی زانت ۽ شعور ۽ ہمگڑ نچ انت:

”اڪبر بار کزني ۽ گورازند چڙو محدود ۽ گونڊن ۽ مارشٽاني نام نه
انت بلڪي آسنگ ۽ ڏوڪ، گوات ۽ نود، روج ۽ ماه ۽ آس ۽ آپ
، ڪو بگر ۽ جمبر، پور ۽ کلڪشان ۽ بگرداں انسان ۽ هر شئي ۽ رازند ۽
حقيقت ۽ راستياں گون، همگزينچ کنت ۽ چاريت۔۔“ (17)

اڪبر بار کزني ۽ ازمي ۽ فكري سطح ۽ پڌر کنگ ۽ آني ۽ لڇه ”روج ۽ ڪئي ڪشت کنت“، ”من
شمه آزمان ۽ نه لوڻاں“ ۽ اے دگه جوانين مثال ۽ درورانت۔ ع

شمار اُمبارڪ شمه ڪلڪشان بات

مه ۽ روج ۽ پوراني پراپين جهان بات

نه لوڻاں من پُر نور ۽ گنجين جهان ۽

شمه زيب ناکين مه ۽ ڪلڪشان ۽

من لوڻاں وتي بندر ۽ حاڪدان ۽

که آپ ۽ گل ۽ چه ودي بوتگون من

مني ساه بستگ گون پاكين زمين ۽ (18)

(من شمه آسمان ۽ نه لوڻاں)

اڪبر بار کزني ۽ ابيد ملڪ محمد طوقی هما سري شاعراني رم ۽ هو ارانت که آهاں وتي
دراڻگاز ۽ آزاد لڇه ۽ فارم يادروشم گيش ۽ چه گيش تجربہ کنگ:

”آني ۽ لبزاني مقام، ساساچي جهلاني ۽ پگر ۽ پراه دامني باز

ڪمين شاعراني بهر ۽ بيت۔ روزگار ۽ ڏکھ، زمانگ ۽ وسيل ۽

ججالاں هو آئي ۽ علم ۽ زانت ۽ ديدانڪي وس ۽ وانڪ ۽ تها بے

كساس نوڪي بے آورت“ - (19)

آزاد جمال دینی، عطا شاد، ملک محمد طوقی، اکبر بار کزنی، کریم دشتی، صدیق آزاد، اشرف سر بازی، جی آر ملا، بشیر بیدار، غنی پرواز ۽ رند بلوچی شاعری ۽ دومی پدربچہ کہ دیما تنگ آہانی تہا مبارک قاضی، منیر مومن، اللہ بخش بزدار، فضل حنا لق، ممتاز یوسف، گل محمد وفا، عید محمد عمید، رزاق نادر، غلام حسین شوہاز ہوار انت ۽ اے کلیں شاعران آزاد لچہ ۽ نیمگا حدے ناں حدے دلگوش داتگ۔ شاعرانی اے ٹولی ۽ نئے تہنا آزاد لچہ ۽ متیل ۽ گمان گیش ۽ چہ گیش کار مرز کتگ انت بلکیں مارشتی ۽ فکری حد ۽ سیمسر ہم پراہ ۽ شاہگان کتگ انت۔

اے دور ۽ شاعرانی تہا اگاں آزاد لچہ گشوکیں سے سرخیلیں جتائیں شاعر گچین کنگ بہ بیت گڈ آ بے شک اللہ بخش بزدار، مبارک قاضی ۽ منیر مومن بنت کہ ہمک کسے وتی یک جتائیں رنگ۔ منیر مومن ۽ مبارک قاضی ۽ دستونک ۽ لچہ دوینساں وتی درشان کتگ بلتے اللہ بخش بزدار ۽ شاعری ۽ گیشتریں بہر آزاد لچہ ۽ دروشم ۽ انت۔ آئی ۽ ازم ۽ بابت ۽ سلطان نعیم قیصرانی گوشگ انت:

”شاعری ۽ یک پھنادے ایش انت کہ آ انسان ۽ آئی ۽ چا گردے زیند ۽ آئی ۽ کلچر ۽ عکاسی کنت ۽ دومی پھناد ایش کہ آپ اے عکاسی کنگ ۽ ہاترا چوشیں لبران گشین کنگ بہ بنت تا کہ آئی ۽ ہیالانی درشانی کنگ مہ کپ ایت۔ شاعری ۽ پھناد آئی ۽

زیبملی (غنائیت) انت۔ اللہ بشک ۽ شاعری اے درائیں

معیاری سرء داں مزینیں هدئے ۽ پیلو دنت۔“ (20)

اللہ بخش بزدار ۽ چو فیض احمد فیض ۽ آشوبی ۽ مہرائکی در شاندا ب ہوار گیتنگ انت ۽

آئی ۽ شاعری ۽ لبز گنج گیدی سوتانی اثر ۽ ملمانی ۽ در کپتنگیں در ابنت۔ ع

تھو منے چھے بے، چھوئیں منے تھئی سیادی یے

چھڑ ویادانی بے رنگیں یہ بند تیخ

تھئی لوگ ۽ راہ ۽

منے بھازانی ہمگز پنج انت

ماگاماں بھاز پھاریزوں

مہ جز انت جُز نغیں راہاں

وٹی دیم ۽ شان ۽ یار نوذ تھئی پھلو ۽ کاینت

گنوخ انت

تھو منے چھے بھی یے (21)

(چھوئیں منے تھئی سیادی یے)

مبارک قاضی ۽ شاعری ۽ ہماز مانگ ۽ دیما تک بلوچی لبزانک ۽ وٹی سینیں رنگ ۽

دڑوشمہ در آؤرتگ ات۔ مبارک ۽ وٹی زند ۽ ہمک روچی تجربہ گوں جوانی ۽ آزاد

لچہ ۽ بہر کتنگ انت۔ مبارک قاضی ۽ شاعری ۽ ہنیت ۽ فارم ۽ وڑ وڑیں تجربہ گندگ

بنت ۽ آزاد لچہ نبشتہ کنگ ۽ قاضی ۽ در شاندا ب ۽ وزن ۽ سطح ۽ ہم نوک نوکیں تجربہ

کتگ۔ مبارک قاضی ۽ شاعری ۽ بابت ۽ واحد بزدار نبشته کنت:

”مبارک قاضی هماساگی این وڑاشاعری ۽ پڑ ۽ دزگلائیش انت ۽ زند ۽

بازیں تک ۽ پهنا تانی سراقاضی ۽ مارشت ۽ پگری سوگوی آئی ۽

شاعری ۽ توک ۽ جوانیں رنگے ۽ گوں پدرا ۽ سهر انت۔ (22)

مبارک قاضی ۽ ”رهوار“ ۽ بگرداں ”منی عهد ۽ غم ۽ کسه“ آزاد لچہ ۽ میدان ۽ وتی

شعری امکان سرجمیں وڑے پول اتگ انت۔ ماں آئی ۽ تها سیاسی ۽ چپا گردی

سر حالاں بگرداں ذاتی غم ۽ واردات بیان کتگ انت۔ مبارک متاضی ۽ آزاد

لچہانی تها سیاسی ۽ چا گردی سر حالاں ابید زندگی ۽ کائنات ۽ جیڑہانی سرافکر ۽ حیاں ۽

جهد ۽ کوششت ہم درابت۔ ع

تئی نہ ششتگیں بدن

چوماہکان سمبرایت

بلئے دلوں زرایت

دلوں زرایت ۽ تلوسیت

کہ زندمان ۽ ناخدا

تئی حوس بوجی ۽

گوں دود ۽ پملاں برانت

پہ بے نشانیں منزله (23)

(راہوار)

عطا شاد ۽ اڪبر بارڪ زئي ۽ بگرداں مبارڪ قاضي ۽ اللہ بخش بزدار ۽ منير مومن ۽ آزاد لڄ ۽ ميدان ۽ وتي جتانين رنگ ۽ دڙوشم ۽ در آورتگ - منير ۽ پيشي زمانگ - يا هم زمانگين شاعراں آزاد لڄ ۽ نبشته کنگ ۽ گيشتر منڪر ۽ ليڪهاني نيمگا دگوش داٽگ - منير مومن ۽ مدام ازمي قدر ۽ كيلو ارزش ۽ بستار داٽگ - منير مومن ۽ دستونڪ ۽ لڄ ۽ دوتين تهر اں وتي درانگا ز کنگ، هم سبب انت - که باز و هده آئي ۽ لڄهاني سرادستونڪ ۽ سان ۽ اثر كاينت بلئ منير مومن ۽ لڄهاني چه وتي عهد ۽ پيشي شاعراني نيام ۽ فرق هميش انت که آئي ۽ بابت ۽ ناگمان ۽ گشتگ :

”شعر به بيت يارم، سو بمندي ۽ شرط دوانت - حيال ۽ نازرڪي ۽

بيان ۽ محكمي --- ۽ منير مومن ۽ سهر بياني ۽ مسترين راز ايش انت

که آئي ۽ اے دوتين شرط پيلو کنگ انت - “ (24)

منير مومن، عطا شاد ۽ رند بلوچي شاعري ۽ يڪ ارزش دارين شاعر ۽ شمار بيت - منير مومن ۽ آزاد لڄ ۽ فارم ۽ کسانين لڄ هم نبشته کنگ ۽ دراجين لڄ هم ۽ اے ميدان ۽ وتي ساچشتي جوهر گيش ۽ چه گيش پيش کنگ انت - منير ۽ وتي دراجين لڄهانا زندگي ۽ رنگ ۽ داب گون شاهگاني ۽ چار اٽگ انت ۽ کسانين لڄهاني تهبا بنيادم ۽ باتن ۽ دنيا ۽ سفر کنگ ۽ کوششت کنگ -

عهد ۽ پير زال!

وتي کسه ۽ کر پاساں کجام اوست ۽ شن ۽

که بے توارياني کلات ۽ راهشته پربوتگ

شپ ۽ چراگ وتی دامن ۽ به پهريز انت

نگاه ۽ قاصد ۽ سوگات ار سے ۽ گون انت

عهد ۽ پير زال دگه کسبه مکن بنگيچ (25)

(عهد ۽ پير زال)

1950 ۽ دھڪ ۽ عطا شاد ۽ آزاد جمالديني ۽ بگرداں مروچي ۽ بلوچي لبزانک ۽ آزاد

لچ ۽ مزنيں سفرے بُراتگ۔ شاعري ۽ اے تهر گون بلوچي ۽ انچوهوار کپتنگ که

زانگ هم نه بيت که اے یک درآمد ۽ نوکيں تهرے بوتگ۔ بلوچي زبان ۽ آزاد لچ

۽ رواج گرتنگ ۽ چوهوار کپگ ۽ دو مزنيں سبب انت۔ يکے ايش که بلوچي زبان ۽

کلاسيکل شاعري ۽ دژو شم ۽ آزاد ۽ معري لچ چه پيسرا هست انت پممشکه اے تب په

بلوچي ۽ نوک ۽ درآمد نه بوتگ:

”اگاں ماوتی کو هنين شاعري ۽ بچاراں ۽ هواناں که مئے شاعري ۽

اے تهر که نام ۽ شاعري گش انت هچ نوکيں ۽ درآمد يں چيزے نه

انت، بلکيں چه گال ۽ زيات گون بلوچي ۽ کو هنين شاعري ۽ سيادي

کنت۔۔“ (26)

آزاد لچ ۽ بلوچي لبزانک ۽ چونامدار هووگ ۽ سبب وت آزاد شاعري ۽ منارم يا

دژو شم انت که شاعر ۽ گون آسرائي ۽ وتي حيال، جز بگ ۽ مارشثاني بيان کنگ ۽

سهولت دنت:

”بلوچي شاعري قدیم سے ہنيت کے اعتبار سے آزاد لکھا اور پڑھا

جا رہا ہے، وہ قدیم بلوچی شاعری کی روایت سے کچھ مختلف ہے۔ آزاد شاعری Blank Verse یا نثری شاعری اور جدید یورپ کی تقلید میں ایجاد ہوئی ہے۔ قدرتی بات ہے کہ جب یورپ کی آزاد شاعری کی ہنیت کے پیروی کی جائے گی تو فکری نظریات اور احساسات بھی اس میں شامل ہوتے رہیں گے۔ کہنے کا مطلب یہ ہے کہ آزاد شاعری قدیم میں فکری اور حسی اعتبار سے محدود تھی۔ موجودہ آزاد شاعری نے اسے بین الاقوامی بلکہ آفاقی احساسات سے روشناس کرایا۔“ (27)

بلوچی زبان ء نوک ترین دور ء ہم آزاد لچہ ء سفر بر جاہ انت ء بلوچی لبزانک ء آزاد لچہ انچو ہوار کپتگ ء وتی بوتگ کہ گشنے چہ کوہن ء قدیم ء بلوچی ء بہر انت۔ نوک ترین دور ء شاعرانی تھا مجیب مجاہد، امبر سمین، اے آرداد، ارشاد پرواز، منظور بسمل، میر عمر میر، زبیر مختار، غفور شاد، علی جان داد، مجید عاجز، تاج بلوچ، قاسم فراز، لیاقت امین، عابد علیم، وسیم وارث، اسحاق خاموش، برکھا بلوچ، آصف شفیق، حفیظ رؤف ء اے دگہ آزاد لچہ ء تہر ء گوں ڈرتیں ربیدگی ء لسانی واک ء امکاناں کار مرز کنگ ء انت۔ بلوچی ء اے گلکیں شاعر نوکیں دور ء شاعری ء آزاد لچہ ء محکمیں آواز انت کہ نئے تہنا گوں چہر ء شبن ء پیکراں بلوچی لچہ ء نوکیں رنگ ء دروشم دیک ء انت بلکیں وتی زبان ء بیان ء زور ء نوکیں لسانی تجربہ ہم کنگ ء انت۔

آسمر

1950ء دہک ۽ آزاد جمال دینی ۽ عطا شاد ۽ بُن ہشت ۽ ایر کنگ ۽ پد، بلوچی لبزانک ۽ آزاد لچہ ۽ وتی رنگ ۽ دڙو شم در آورتگ ۽ انت ۽ مروچی کہ ما بلوچی آزاد لچہ ۽ سرا چمشانک دین گڈ اچمیں وڙے ہے آسمر ۽ سر بنیں کہ اے شعری ہنیت یاد و شم بلوچی لبزانک ۽ انچوتی تہا جا کہ داتگ کہ زانگ ہم نہ بیت آزاد لچہ فرانسسی زبان ۽ چہ سفر کنان، انگریزی ۽ اردو ۽ راہ ۽ بلوچی ۽ اتنگ۔ آزاد لچہ ۽ سیاسی ۽ چا گردی بنگپاں بگرداں جنسی ۽ ربیدگی بنگپاں، درست وتی درشان ۽ سر حالانی تہانز آورتگ ۽ آئی ۽ درستیں ظاہری ۽ باطنی امکان وتی ساچشتی درانگار ۽ تہا بیان کنگ انت۔

عطا شاد ۽ یک نیمکے آرات لچہ کوہنیں وزن ۽ عروضی بندشاں آرات کتگ تہ دومی نیمگا آئی ۽ درشان ہم تجک ۽ ساپیں بیانیہ ۽ کش اتگ ۽ رنگ رنگ ۽ باز جہتی بیانی تہانز آورتگ۔ عطا ۽ گورامزن شانیں کرداری بیان ہم گندگ بیت ۽ لچہ ۽ درشان ۽ حد ۽ سیمسمرانی تہا دل گرتیت ۽ شپ ناریت ۽ دڙو شم ۽ کسمانچی حبا ورحال ہم نز آورتگ، ہے چیز منیر مومن ۽ دراجیں لچہ کپوت دیوانگیں مرگے نی ۽ تہا ہم پو لگ بوت کن انت۔

بلوچی ۽ نوکیں لچہانی تہا سماہ ۽ در سماہ ۽ نفسیاتی جہلا نکلیانی نیمگا سر کنگ ۽ جہد ۽ کوشست ہم گندگ بیت ۽ چیدگ ۽ علامتانی وسیلہ ۽ نوکیں امکانانی نیمگا سفر کنگ ۽ ہم۔ زیری بیان ۽ تجربہ ہم گندگ بنت ۽ مہرانچی سرمستی، سیاسی ۽ چا گردی اسرارانی بیان ہم۔ ما گوشت کنیں بلوچی آرات لچہ ۽ وتی دائرہ سرجم کنگ ۽ زندگی ۽ بیان کنگ ۽ واک ۽ توان ۽ واہگاں ہمگرنچ، دیم ۽ سفر کنان انت۔

سرسون / References

1- صبادشتیاری، گلکار ۽ چکنکار، کراچی، بہارگاہ پبلی کیشنز، 1990 تا کدیم 72

2- ہمیش، تا کدیم 72

www.wikipedia.org/25Db/25A2/15/4/2016_3

4- حامد مظہر، ڈاکٹر، اردو نظم میں نئے امکانات، کراچی، روتاک ”جنگ“ مڈویک

میگزین، 25 جون، 2014

5- خالد، تصدق حسین، سرو دنو، لاہور کنول بک کلب، سال ندارد، تا کدیم، ی

6- ضیا الحسن، ڈاکٹر، جدید اردو نظم آغاز و ارتقاء، لاہور، سانچہ پبلی کیشنز، 2012 تا کدیم 21

7- حنیف کیفی، اردو میں نظم معرّی اور آزاد نظم۔ دہلی انڈیا۔ تا کدیم 352

8- صبادشتیاری، گلکار ۽ چکنکار، کراچی، بہارگاہ پبلی کیشنز، 1990 تا کدیم 74

9- ہمیش، تا کدیم 79

10- بزدار، واحد، نوکیں بلوچی شاعری بندات ۽ باندا، ہوارماہتاک آساپ، جنوری منوروی

1994، تا کدیم 11

11- صبادشتیاری، گلکار ۽ چکنکار، بہارگاہ پبلی کیشنز، کراچی، 1990 تا کدیم 74

12- ہمیش، تا کدیم 79

13- داد، اے آر، بزرگیں آسمان، کولواہ ازم شنگکار، 2015 تا کدیم 32

14- داد، اے آر، دل ۽ نلین، گوادر، سچکان پبلی کیشنز، 2013 تا کدیم 53

15- عطا شاد، روچگر، بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ، 1996 تا کدیم 129

16- کریم دشتی، دل زریٹ بولان، کوئٹہ بلوچی اکیڈمی، دومی چاپ 2015 تا کدیم 220

17- بزدار، واحد، نبشتانک نوکیں بلوچی شاعری بندات ۽ باندا، ہوارماہتاک آساپ، جنوری

فروری، 1994 تا کدیم 12

- 18- بارکزئی، اکبر، روج ۽ کئے کشت کنت، کراچی، آزاد جمالدینی اکیڈمی، 1988 تا کدیم 99
- 19- بزدار، واحد، نوکیں بلوچی شاعری بندات ۽ باندات، هواماهتاک آساپ، جنوری منروری
1994، تا کدیم 12
- 20- قیصرانی، سلطان نعیم، اللہ بخش ۽ آئی ۽ شاعری، هوام، هُشکلیں رکھ سوز بنت، اللہ بخش بزدار
1988 تا کدیم 21
- 21- اللہ بخش بزدار، هُشکلیں رکھ سوز بنت، (1988 پبلشرز نندارد) تا کدیم 67
- 22- بزدار، واحد، نبشتانک نوکیں بلوچی شاعری بندات ۽ باندات، هوام آساپ، جنوری منروری
1994، تا کدیم 14
- 23- مبارک قاضی، زرنوشت، کراچی، بلوچی دودور بیدگی پٹ وپولی انجمن، 1990 تا کدیم 46
- 24- ناگمان، نگدانک، دومی چاپ، گوادر، سچکان پبلی کیشنز، مارچ، 2013 تا کدیم 116
- 25- مومن، منیر، نگاه ۽ باتن ۽ سپر، دومی چاپ، پسنی، گدار پبلی کیشنز، 2014 تا کدیم 117
- 26- عطاشاد، دانکے پہ آزارت شاعری ۽، هوام گشین ردانک (صورت خان مری) کوئٹہ، بلوچی
اکیڈمی، دومی چاپ، 2012 تا کدیم 192
- 27- زینت ثناء، پروفیسر ڈاکٹر، بلوچی ادب میں تنقید نگاری، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2007 تا کدیم

عطا شاد ء از می تجربہ

بلوچی شاعری ء عطا شاد ء از می قد ء بالادگیش اتگ۔ آئی ء شاعری ء از م ء
 در شاندا ب چہ وت پیسر ء رند ء شاعر اں انچو جتا ء گستا انت کہ آہانی نیام ء لکیرے
 کشگ ہوت کنت۔ عطا شاد ء پیسری شاعر ء عطا شاد ء رندی شاعر۔ دوئیں عہد ء
 شاعرانی نیام ء عطا چو کو ہے ء بستار ء اوشتا تگ۔ ہما چیز کہ عطا شاد ء چہ وتی عہد ء
 شاعر اں جتا نیں ارزش ء بستار دنت، آئی ء وتی از م ء سراسر جمیں دزر س، آئی ء
 چا گردی سماہ ء سسا، آئی ء سا چشتی فلسفہ ء تبر انشت انت۔ ہمیشانی بنیاد ء عطا شاد ء
 گوں نوکیں از می لسانی تجربہاں وتی شاعری جتا نیں رنگ ء گونا پے داتگ۔ عطاء
 شاعری ء رنگ ء گونا پ انچو جتا، برز ء بلند انت کہ پہ آئی ء عہد ء رند ء شاعر اں آبرزی
 ء سر بوؤگ وتی جاہ ء عطاء رند گیری ء ہم آہانی ساہ پاد کیت ء سرگین بنت۔

یک از م کارے ء بستار ء عطا شاد ء جوانی ایش بوتگ۔ کہ از م ء بابت ء
 آئی ء لیکہ وت از م ء جند انت۔ آئی ء اگاں ذاتی درد ء گے در شان کنگی بوتگ۔ کہ
 سیاسی ء چا گردی جیڑ ہے بنگپ کنگی بوتگ، گوں از می وت در ء کیلواں
 کتگ۔ پمشکہ عطا شاد ء بابت ء گوشگ بیت کہ آئی ء وتی لپہ ء دستونک باز رند ء
 نویس اتگ ء کرو تگ انت۔ آئی ء از می شعور ء سماہا انچو برز بوتگ کہ یک ء دو ء چہ

وتی لبزیات ء در انگازء لحم نہ بوتگ۔ اے وڑیں رویہ ہما مردمانی بنت کہ آہانی
ساچستی واک ء توان بزر ء بلند بہ بیت۔

عطاء یک دگہ جوانی یے اے بوتگ کہ شاعری ء تہا لسانی ء تلکنیکی ہرچ وڑیں تجربہ
کتگ۔ اے وڑیں تجربہ ہما از مکارکت کنت کہ آئی ء از می توانائی محکم بہ بیت ء وتی
ازم ء سراکالیس دزرس بہ بیت۔ ڈی ایچ لارنس ء گوشگ انت کہ مردم تجربہ کنگ ء
ترس انت بلتے ہما مردم کہ وتی میدان ء توانا بہ بنت گڈا آئے تہنا تجربہاں نہ ترس
انت بلکیس وتی میدان ء گار نہ ہوو کیس نقش ء نشان ایر کن انت۔ عطا شاد اے مثال
ء جوان تریں درور انت۔

عطا شاد ء گور اشعر نبشتہ کنگ ء تلکنیک وت یک مزنیس تجربہ بہ بوتگ۔ واحد بزدار
ء گوشگ انت کہ عطا شاد ء از می تجربہ زبان ء نوک ساچی ء نوکیس چہر ء شبینانی
شوہاز ء ساچستی تجربہ انت:

”عطاء کرا شاعری ء عمل، بیرگ ء لسانی تجربت ء نام نہ انت
بلکیس زبان ء نوک ساچی ء چہر ء شبینانی شوہاز کاری ء یک تخلیقی
کارستے گندگ بیت۔ اگاں چہ سرظاہر ء عطاء شعری راہبند کمکیس
گڑ ء منج پیچ ء تاب گندگ بیت بلتے فارم ء گڑ منجی ء چہ زیات عطاء
فکر ء خیال ء تہا گیشتر گڑ ء منجی ء پیچیدگی ء شون رسیت۔ چیا کہ عطا
بنیاتی صورت ء بے چاڑیں ء بے تاہیریں ارواہ ء نفسیاتے ء
واہندآت پمشکہ نہ ایوکا آئی ء مارشت ء جز بگانی تہا و ہد پ و ہد

پرشت ء پروش ء یک کارستے گندگ بیت بلکیں آئی ء کرا لوزانی

پُرشت ء پروش ء ہم یک ردیں سلسلہ گندگ بیت“ (1)

اگاں عطا شاد ء شاعری گوں ہورتی ء چار ء تپاس کنگ ب بیت گڑا پد ر بیت کہ
عطا شاد ء ہرچ دستونک ء بند یا لچھے ء تہا یک نہ یک تخر بہے کنگ بو تگ۔ اے
تخر بہ چہر ء شبین ء چید گانی دز وشم ء ہم بوت کنت، ہنیت ء Farm ء دز وشم ء ہم،
ترکیب سازی ء لبزانی رد ء بند ء دز وشم ء پولگ بوت کنت ء بنگپ ء سرحالانی
دز وشم ء ہم۔ مثال ء جبر ء،:

تئی رکانی یا قوتاں نہ کرزاں

منی بخت ء کدی مہکانی یے بیت (2)

اے شعر ء مزین فکر ء خیال، نوکیں گپ چج جنگ نہ بو تگ، بلتے انگتہ شعر نوک
انت۔ ایشی ء سبب ایش انت کہ عطاء بس گوں از مکاری ء لبزانی ترکیب سازی
یے کتگ۔ رکانی یا قوت، بلوچی ء چٹ نوکیں ترکیبے، ہمے وڑ اشاعری ء بدائع ء ازم ء
کار گپتگ ء صنعت مراعات النظر ء نسبت ء جہل ء بند ء ماہکانی آؤرتگ ء شعر
مزن (فصح و بلیغ) کتگ۔ اگاں ناں بلوچی ء وائے گپ ہم شعرے بوت کنت:

تئی لڈناتی بچکنداں نہ کرزاں

منی گو ما کدی دیوان کنے تو

عطا شاد ء شاعری ء زندگی ء درستیں خیال ء لیکہ، مہر ء دوستی ء بگرداں بنیادم دوستی، ء
وطن دوستی، دز اہیں رنگ پولگ بوت کن انت بلتے اے درستیں جز بگ ء آہانی

بیان لس Common جز بگ انت، ہمک مردم ء وتی جاہ ء دیار دوست بنت،
 بنیادی کدر ء کیلوانی خیال گور انت ء مہر ء دوستی ء مارشتاں پ واگے وتی ازم ء
 کمانگ ء جہد کنت۔ عطا شاد ء کہ ہما چیز چہ وتی دور ء شاعران بُرز ء بالا کنت آئی ء
 از می توانائی انت۔ از می توانائی عطا شاد ء بنگپانی گچین ء ہم در انت ء آئی ء
 تکنیکانی کار مرز ء ہم، آئی ء شاعری ء جمالیاتی مارشتاں ہم گندگ بوت کنت۔
 ہمیشک عطا شاد ء ہمک دستونک ء لپہ خیال ء لیکہانی در انگازے ء ہوار از می تخر بہے
 ہم گوشگ بوت کنت۔

عطا شاد ء از می تجربہ ء یک مثالے آئی ء لپہ ”شپانک“ انت۔ شپانک ء راجد پتری
 بستار ایش انت کہ اے بلوچی ء بنداتی آزات لچہاں چہ یکے۔ شپانک، یک
 کسبھی، طبقمہی پرک ء پیر ء دستاں مہر ء ایر جیگ بوؤگ ء۔

ہنچ گوش انت تئی نا کو با زیں ملک ء میراٹے دارایت
 ہنچ گوش انت اے کلیں ہلک ء سچہیں مڈی
 پیش ء کئے زانت کئی؟ مرچاں تئی نا کو ء دست ء انت
 من کہ منی دست ء ہچ مالے، ہچ ملکہ، ہچ مڈی یے نیست
 من کہ شپانکیوں، وتی زند ء شپانکی مرک کنیں
 تو کہ وتی ہلک ء لاٹرک، شررنگیں جنک، زردارے ء چک
 انگت تئی دل پہ من ہدوک انت
 انگت منی دل پہ تو ہدوک انت
 پرچے گنوک انت (3)

بلوچی ء چوشیں آزمانک ء لچے بازانت کہ ماں آہاں طبقہ ہی پرک ء پیر ء سبب ء مہر ء
 بے سوبی ء کسہ آرگ بوتگ۔ عطا شاد یک انجیں شاعرے کہ آزند ء مدام نوک ء
 وشحال گندگ لوٹیت۔ آئی ء کجاوش بیت کہ آکوہنیں حیاں ء سر حالے ء پداکوہنیں
 رنگ ء درشان بہ کنت۔ آئی ء شپانک، رواج کپتگیں جوک یا پابند لچہ ء بدل ء
 آرات لچہ ء ڈروشم ء نبشتہ کتگ، کہ آودہ ء پہ بلوچی ء اے پہک نوکیں چیزے ات۔
 عطا شاد ء از می تجربہ ء چندے مثال ہمالچہ انت کہ کسما ہنکی ڈروشم ء نبشتہ کتگ بوتگ
 انت۔ دل گریت ء شپ ناریت، میرادیرہ ء میر، سریت، پلانی خشکیں پن ء اے
 دکہ۔ عطا شاد ء کسما ہنکی لچہانی تہا کتگیں تجربہانی بابت ء کریم دشتی نبشتہ کنت:

”دل گریت ء شپ ناریت، یک کسمانکے (ڈرامہ) بلے ایشی
 ء تہالچہ ء کسمانک ء درستیں گٹ گرنگ بوتگ انت۔ عطا شاد ء
 پلانی ہشکیں پن ء شپانک ہم کسمانکی لچہ انت۔ پلانی خشکیں پن ء
 شپانک بُن ء گرتاں سر ء روانت تچکائی ء۔ دل گریت ء شپ
 ناریت “چہ توک ء بنگلج بیت پداپشت ء روت ء پدا
 چنبال (نقطہ عروج) ء رسیت ء باز جوانیں وڑے ء کیت ء

گٹیت۔۔۔ (4)

میرادیرہ ء میر، عطا شاد ء انجیں کسما ہنکی لچہ کہ اگاں، شپانک ء تسلسل گوشگ بہ
 بیت، رذنہ بیت۔ شپانک ء تہا چا گردی پرک ء پیرگوں مہر ء پڑدر ء بیان کنگ
 بوتگ ء میرادیرہ ء میر ء تہا واجہی ء غلامی ء پڑدر ء۔ میرادیرہ مسیر ء بنگل ہم بلوچ

چا گردء نوک ۽ مز نئس بنگپے نه انت۔ اے لچء اگاں نوک کنت گڑا ایشی ۽ کسما ہنک رنگ ۽ پیش کنگ ۽ انداز۔

عطاشاد ۽ لچہاں از می تجربہ اگاں پولگ بہ بنت گڑا مردم سے آسمر ۽ رسیدت۔ اولی ایشانی تہا ہنیت ۽ Farm ۽ تجربہ انت۔ دومی ایشانی تہا کسما ہنکی رنگ ۽ سیمی ماں ایشانی تہا Expressionism ۽ درانگازی تکنیک انت۔ درانگازی تکنیک Expressionism ۽ رنگ ۽ دروشم عطاشاد ۽ بازیں لچہانی تہا گنگ بوت کنت کہ ایشانی تہا دل گر نیت ۽ شپ ناریت، میرا دیرہ ۽ میر ۽ سر نیت ۽ اے دگہ ہوار انت۔

Expressionism ۽ بابت ۽ اردو ۽ نامداریں نبشتہ کارڈا کٹر سلیم اختر نبشتہ کنت:

”تنقیدی اصطلاح کے طور پر اظہاریت جداگانہ مفہوم کا حامل ہے اور اسے جمالیاتی تنقید سے وابستہ سمجھنا چاہئے۔ کروچے نے اظہاریت کا تصور پیش کیا تھا۔ اس کے بموجب ادیب کتنی ہی کوشش کیوں نہ کر لے وہ تخلیق میں تمام جزبات و احساس کا کلی اظہار نہیں کر پاتا۔ اس لیے کچھ باتیں اظہار سے رہ جاتی ہیں، لہذا قاری کو اپنی ذہانت سے اظہار کے حنلا کو پُر کرنا ہوتا ہے۔ کروچے کے تصور اظہاریت میں وجدان کو خصوصی اہمیت حاصل ہے۔“ (5)

عطا شاد ۽ لچھانی تہا چو جوانیں آزمائکانی وڑا گوشتگیں گپاں، نہ گوشتگیں گپ گیشتر
 آرزشت دار انت ہے چیز عطا شاد ۽ ازم ۽ توانائی دنت۔ آئی ۽ تہا خیال آفرینی ۽
 معنا آفرینی کاریت۔

ہے ازمی توانائی ۽ آپ بند ۽ عطا شاد ۽ ہجر جہد نہ کنگ کہ آئی ۽ شعر ازان ۽ سبک بہ
 بنت ۽ ہر کس سر پد اش بہ بیت۔ آئی ۽ وتی گوشتگ انت:

”شاعر شعر پر بندیت (نہ جنت، گشیت)، وازی واز کنت۔
 سروک گشتانک دنت۔ جار چین جار جنت۔ ردا نکا ردا نک
 نبشتہ کنت۔ ہنچو کہ شاعر، وازی، سروک، جار چین ۽ ردا نکا رجا
 جتا نیں کس انت، ہے ڈول ۽ شعر، واز، گشتانک، جار، ردا نک
 دگہ دگہ چیز انت“ (6)

اے، آردا ۽ خیال انت کہ اے چیز عطا شاد ۽ نگدی وژن ۽ درا نکا ز کنت۔
 ”عطا شاد ۽ اے گپ ہما تھیوری ۽ گوں نزیک انت کہ اول سر ۽
 ارسطو ۽ رند ۽ کولرج ۽ اشی ۽ سرا گپ۔ جنگ ۽ ہر لبزانکی تھر ۽
 گیشینگ ۽ جہد کرتگ کہ باید ردا نک ۽ شعر، واز ۽ گشتانک ۽
 نیام ۽ کشکے رندگ بہ بیت۔“ (7)

عطا شاد ۽ نگدی وژن ۽ شاہیگانی ۽ ہچ شک نیست پر چا کہ یک ازم کارے مزن ہما
 و ہد ۽ بیت کہ آئی ۽ نگدی وژن محکم بہ بیت۔ ہے چیز ۽ منی دل ۽ عطا شاد ۽ ازمی توانائی
 انت پر چا کہ ازم ۽ اے دگہ تہرانی وڑا اشاعری ۽ منصب زندگی ۽ شررنگی ۽ داب ۽

دروشم دَ یگ انت ۽ شاعری گوں عشق ۽ چاڙ ۽ دیوانگی ۽ درانگا زہم کنگ بیت ۽
 راستی ۽ گوناپ دَ یگ ۽ ہم۔ زندگی ۽ راستیاں لبزانی قید ۽ بند ۽ انچونڙارگ کہ راستی ۽
 دروشم انچش درابہ بنت کہ حیال ۽ بدل ۽ راستی ۽ رنگ ۽ بہ بنت، سکین مشکلیں کارے
 ۽ عطا شاد ۽ سرجمیں عمر ۽ ہمے گرانیں کارکنگ، ایشی ۽ جوانیں درور عطا شاد ۽ لچہ،
 آساپ ۽ چکاس، ساہ کندن، اوست ۽ سودا گراں پہ موتکے، ماہنہ ۽ اے دگر آنت۔

اے امروز انت عطا، امروز ۽ چکاس

اداسردار ۽ آساپ انت ہمک پاس

اے زند ۽ پڙگشے کہ جنگ جاہے

ادا ہر کس پہ وت ہر کس پہ راہے

ادا ہمراہ دروہ آنت، ساہنج آنت

سمین ۽ پیل بنت، ارواہ ۽ کج آنت (8)

عطا شاد ۽ لچہ ”ساہ کندن“ ۽ تہا زندگی ۽ راستیاں گوں حیال یا تخیل ۽ ہمگرنج کنگ ۽
 تجربہ ہمنچوسو بمند انت کہ داں ساہ کندن ۽ نام گرنگ نہ بیت عطا ۽ شاعری ۽ سہرا
 گپ سرجم نہ بیت۔ اے بابت ۽ رزاق نادر ۽ گوشتگ انت:

”ساہ کندن“ یک ویل ۽ واقعہ یے بزاں event یے ۽ سہرا انت

۽ راجد پتری بزاں سیاسی شعرے بلتے عطاء گوں ہنچش ہشاری ۽

لچہ کتہ کہ زانگ نہ بیت ۽ نوں اے یک آفاقی راستی یے جوڑ بوتگ ۽

ہر کسی دپ ۽ انت ۽ بتل ۽ گالوارے جوڑ بوتگ کہ توپ سہرانی

گڈگ ء زندء هیالان ء کُشتے؟ مرک ء منی لوٹے تہ ارواہ ء بہ کُش۔

اے لچہ و ہدء سرء بار انت ء کدی کوہن ء پولنگ نہ بیت“ (9)

ازمی توانائی ء دگہ مثالے ہما شعری دژ و شم (فارم) انت کہ عطا شاد ء کارمرز کتگ
انت۔ ہما زمانگ ء کہ عطا شاد ء شاعری بندات کتگ بلوچی شاعری ء شعری
قالب یا فارم چندے بوتگ انت بلے عطا شاد ء ازمی توانائی ہمنچو توانگر بوتگ کہ آ
چندے روایتی حد ء بندانی تہا تڑنیا تلگ۔

عنی پروزء گو شگ انت :

: ”پمیشکہ آئی ء نوکیں شگلی (فارم) تجربہ ء حاجت مارات ء اے

ردء نوکیں نیم آزاد لچہ، آزاد لچہ، ردانکی لچہ، سانیت، لکڈ، نیم گال، دو

گال، دو صوتی ء دگہ ہے ڈولیں شگلانی تجربہ کُت “ (10)

وتی تجربہانی دلیل ء عطا شاد نبشتہ کنت :

”ماتاں اے و ہدی وتی شاعری ء جند ہم نہ فہم اتگ۔ سنگ ء تنگ

، ردء ذیل، آزاد ء غلامیں شاعری ء جیڑہ مئے وتی نزوری ء کساں

دلی ء نشان انت، اگاں ناں اے حدائی جوڑ کر تنگیں چیز نہ انت ء

ناں حداء رسولانی گو شگلگیں گفتار انت ء ناں الہامی کت بابانی

گیشینتگیں دانک انت کہ ادء اود نہ بنت۔ دل ء مہر بہ بیت،

شاعری بیت “۔ (11)

گپ تچک انت کہ عطا شاد اے گپ ء منو گر بوتگ کہ شاعری ء تہا زبان ء بگرداں

بهئیت ۽ تکنیک ۽ تجربہ کنگ بہ بیت دانکہ شاعری ۽ نوکیں تمثیل، نوکیں حسیال ۽ لیکہانی راہ ۽ در بہ پنج بنت۔ وٹ عطا شاد ۽ ہے شعری تجربہانی بنیاد ۽ بے حساب ۽ ترکیب ۽ تکنیک ۽ چیدگ دیما آؤرتنگ کہ آہانی تہا ہمنچو واک ۽ تہوان مان کہ آئی ۽ رندی شاعر داں مدتاں آہاں چہ نپ زرت کن انت۔ پمیشکہ گوشگ بہوت کنت کہ عطا شاد بلوچی ۽ ہما یکیں شاعر انت کہ آشاعرانی شاعر انت ۽ ہمیش آئی ۽ از می توانائی ۽ مستریں ثبوت انت۔

References / سرشون

- 1۔ بزدار، واحد بخش، عطاء شاعری، ہوارمن پ مرننگ گارنہ باں (عطا شاد زند ۽ ازم) رد ۽ بند، ڈاکٹر عبدالصبور۔ اے آرداد، کوئٹہ، شعبہ بلوچی جامعہ بلوچستان، 2015 تا کدیم 18
- 2۔ عطا شاد، روچگر، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 1997 تا کدیم 83
- 3۔ عطا شاد، شپ سحار اندیم، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 1997 تا کدیم 12
- 4۔ کریم دشتی، دل زریت بولان، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، دومی چاپ، 2015 تا کدیم 88

- 5- ڈاکٹر سلیم اختر، تنقیدی اصطلاحات (توضیحی لغات)، لاہور، سنگ میل پبلی کیشنز، 2011،
تا کدیم 39
- 6- عطاشاد، شاعری مئے شاعری، ہوار، گشین (ردانک) ردء بند، صورت خان مری، کوئٹہ، بلوچی
اکیڈمی، 2012 تا کدیم 185
- 7- داد، اے آر، بیا لبزانک، سراجپ جنیں، رژن ایجوکیشن فاؤنڈیشن، 2014 تا کدیم 50
- 8- عطاشاد، رونج گر، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 1997 تا کدیم 118
- 9- رزاق نادر، اے عہدہ مستریں شاعر عطاشاد، من پہ مرنگ گارنہ باں (عطاشاد زندہ ازم) ردء
بند ڈاکٹر عبدالصبور۔ اے آرداد، کوئٹہ، شعبہ بلوچی جامعہ بلوچستان، 2015 تا کدیم 18
- 10- غنی پرواز، نوکیں راہ، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی، 2013 تا کدیم 155
- 11- عطاشاد، دانکے پہ آزات شاعری، ہوار گشین (ردانک)، ردء بند صورت خان مری، کوئٹہ،
بلوچی اکیڈمی، 2012 تا کدیم 198

منیر مومن ء دستوزکاں گوناپ سازی

بنی آدم ء زند ء تک ء پہنات پراه ء شاہگان انت۔ ہمے تک ء پہناتانی ساپ ء پلگار کنگ ء بازیں حیال ء لیکہ سازگ بو تک۔ مذہب، فلسفہ، سیاست، عمرانیات ء اے دگہ گلہیں علم ء زانت بنی آدم ء جیڑہ ء ججالاں گیشینگ ء بہرگ ء شعبہ انت۔ لبزانک ہم چه ہماچست ء ایراں یکے کہ بنیادم ء زند ء پلگارگ ء ڈولدار کنگ لوٹ انت۔ گلہیں چاگردی ء سائنسی علم ء زانتانی وتی حد ء سیمسر، قانود ء رہبند انت، بلے پہ زندگی ء گیش ء چه گیش براہدار ء ڈولدار کنگ ء، چه یک دومی ء مک زور انت۔ زند ء یک مہکمیں بہرے بوؤگ ء سبب ء لبزانک ہم وتی درشان ء درانگاز ء وہد ء فلسفہ، چاگردزانتی، بنیاززانتی، تب زانتی ء اے دگہ شعبہانی لیکہاں وڑے ناں وڑے مک زوریت۔

آرٹ یا عکس کشی، چولبزانک ء وڑا ازم ء بہر انت۔ چو اے دگہ زانشانی وڑا عکس کشی ء مول ء مراد ہم زندگی ء پلگارگ ء ڈولدار کنگ انت۔ پدیں گپے کہ عکس کشی ء لبزانک، یکیں بہرگ یا شعبہ ء سرگرمی بوؤگ ء سبب ء، یکے دومی ء سرا سان ء اثریلہ دینیت۔ روایرشتی ٹکاں عکس کشی ء ازم ء باز دیمرونی کتگ، بازیں مینیل ء گمان دیم ء اتگ انت۔ عکس کشی ء ہمے مینیل ء گماناں منزین کاسے ء

لبزانک ۽ تہا ہم سرکش اتگ:

”جدیدیت کی تحریک ان میں سے خاص طور پر جن رجحانات سے اثر پذیر ہوئی، ان میں تمثال کاری (Imagism) تاثریت (Impressionism) اور اظہاریت (Expressionism) شامل ہیں۔“ (1)

عکس کشی ۽ ازم ۽ اے گال بندانی پُژور ۽ جتا لبزانک ۽ گوا چنی شاعری ۽ گونا پ سازی (Amagery) ۽ منیل عکس کشی ۽ منیل زانگ بیت۔ یک شاعرے وتی جز بگ ۽ مارشتاں ظاہریں چیزاں ہمگرنج کنت ۽ گوں لبزاں انچیں پیکر جوڑ کنگ ۽ جہد کنت کہ آہانی پارست ۽ (ذریعہ) وانوک ۽ دل ۽ ہما حبز بگ ۽ مارشت عکس ۽ دروشم ۽ بہ گرانٹ ۽ وتی اثر ۽ یلہ بہ دینت۔ امیجری یا گونا پ سازی گوشتگ بیت:

”جب شاعر مناسب ترین الفاظ کی مدد سے کسی شخص، شے، منظر یا وقوعہ کی ایسی دُرست تصویر کشی کرے کہ اس شخص، شے، منظر یا وقوعہ کی آنکھوں کے سامنے تصویر کھنچ جائے تو اسے امیجری کہتے ہیں“ (2)

گونا پ سازی عکسانی زبان ۽ ساچشتی واک ۽ توان ۽ چہنپ زورگ ۽ ہنر گوشتگ بیت۔ شاعری بہ بیت یاردانک، نبشتہ کاروتی ساچشتی واک ۽ توان ۽ زور ۽ حیاں ۽ لبزاں رنگ ۽ دروشم دنت ۽ عکس ۽ وڑا پیش داشت کنت۔ نگد کار ۽ زانتکارانی

گوشگ انت که گوناپ سازی لبزانک ۽ ارواه ۽ زندگی ۽ لوٹاں گوں همگرنج انت:

"A complex and A good Poet should "

be a master of Imager, but imagery, is

some thing distinction must between

visual image, elaborate that a series

of unambitious Picture. an object , and

a symbolic image Which arouse a

network which evokes a Clear picture

of association"(3)

اے بابت ۽ نامداریں آئرش نگد کار ۽ استادسی۔ ڈے۔ لیوس

(C. Day. Lewis) ۽ گوشگ انت که امیج یا گوناپ سازی همک شاعری ۽

Constant ۽ بستار ۽ دار انت ۽ همک شعر چونائی ۽ وت یک گوناپ ۽ پیکرے۔

میل ۽ گمان ر و انت ۽ کابنت، بدل بنت۔ فیشن بدل بنت۔ دانکرگاں شعرانی

بزانت ۽ معنا بدل سدل بوت کن انت بلتے گوناپ مدام ۽ هرچ حال ۽ شاعری ۽

ارواه ۽ بستار ۽ دار انت۔ (4)

شاعری ۽ درانگا ز ۽ بازیں رہبند ۽ قالب انت۔ گوں دلیل ۽ بیان، چهر ۽ شبین

سازی، چیدگ سازی ۽ اے دگه گل شاعری ۽ زور ۽ اثر ۽ گیش کن انت، رنگ ۽ براہ

دینت۔ شاعری ۽ درستاں مستریں زور ۽ اثر ایش انت که لبزانچیں رد ۽ بندے دیما

آرگ بہ بنت کہ وانوک ء دیم ء یک عکسے ایر بہ بیت۔ جز بگ ء مارشتاں عکس ء
 دژوشم د یگ گوناپ سازی ء مستریں کرد ء پُراثریں بہرزانگ بیت:
 ”امیجری سے مراد وہ تصویر آفرینی ہے جو مخصوص اشیاء کو لفظوں
 کی مدد سے چشم خیال کے سامنے یوں لئے آتی ہے گویا عین
 مشاہدہ کیا جا رہا ہے، مگر یہ تصویر کشی خارجی تحریک سے بالا ارادہ
 نہیں ہوتی، بلکہ اظہار کی خاطر تخیل کے اندر سے کسی منصوبے یا
 ارادے کے بغیر ابھر آتی ہے شاعری کے قماش میں مصوری اور
 موسیقی کوتانے بانے کی حیثیت حاصل ہے۔ شاعروں میں اگر
 تصویریت یعنی زائد توضیحی تصویریں نہ ہوں تو شاعری بے رنگ
 ہو جائے۔“ (5)

گوناپ سازی (Imagism) اثر سازی (Impressionism) ء
 درا نگا سازی (Expressionism) ء سبب ء شاعراں وتی مارشت ء
 جز بگ گوں ظاہری چیزاں ہمگز نچ کتگ ء انچپیں گوناپ سازگ ء کوشست
 کتگ کہ چہ آہاں جز بگ ء مارشتاں رنگ ء دژوشم بہ رسیت۔ پر چاکہ آہانی دل ء
 شعر یا لبزانک داں ہما و ہد ء وتی معناء ز بہر انت داں نوکیں شعری گوناپ ء نوکیں
 مارشتی تجربہ ودی نہ کنت:

”شعر یا پھر ادبی صداقت اس وقت تک اپنی معنویت سے محروم
 رہتی ہے جب تک وہ متحرک شعری پیکروں اور نئے حسّی تجربوں کو

جنم نہ دے اور یہ اسی وقت ممکن ہے جب شعری تجربے کی بنیاد تخلیقی
حسیت پر قائم ہو۔ یہی حسیت قاری یا سامع کو اس تجربے میں داخلی
شرکت اور اس کی بازیافت پر آمادہ کرتی ہے۔۔۔“ (6)

گوناپ سازی ء بازو ہدء شاعر ابرمء ہمگزنخپس چیزاں گوں مارشتاں ہوار گچ
آنت۔ جزبگ ء مارشت ء ابرمی چیزانی وت ماں وتی سیادیانی بیان کنگ ء
وانوک ء دل ء لہتے ندارگ ٹہیت۔ چریشی ء گوناپ سازی گوں ندارگ سازی ء
کے باز نزیک بیت، بلتے گوناپ سازی چہ ندارگ سازی ء جتا انت:

”منظر نگاری کا عمل ایک طرح سے بیانیہ ہے جبکہ تمثال کاری اور
پیکر تراشی کا رخ استعاراتی، علامتی اور تجریدی انداز کی طرف ہے۔
منظر نگاری میں منظر اہم ہوتا ہے اور الفاظ منظر کو بیان کرنے میں
وسیلے کا کام دیتے ہیں۔ تمثال کاری اور پیکر تراشی میں خارجی مناظر کی
حیثیت خود وسیلے کی سی ہے جو یادوں، تجربوں اور ذہنی محسوساتی
پچیدگیوں کو بیان کرنے میں مددگار ہوتے ہیں۔“ (7)

گوناپ سازی ء ربیدگ بلوچی شاعری ء چہ کوہن ء قدیم ء موجود انت۔ ندارگ
سازی، محاکات، جزئیات نگاری، تشبیہ و استعارہ سازی ء گوناپ سازی ء رنگ ء
ذروشم ارزانی ء پولگ بوت کن آنت۔ نوکیں بلوچی شاعری ء ہم اے منیل پد ریں
وڑیں پولگ بوت کنت۔

نوکیں بلوچی شاعری ء، ہما مردم ء گورا گوناپ سازی ء منیل محکمیں رنگے ء گندگ

بيت۔ آمير مومن انت۔ منير مومن، بلوچي شاعري ۽ ايڪ انجڀين شاعر ۽ بستار ۽ زانگ بيت ڪه آئي ۽ وتي درشان ۽ ازم ۽ فڪر هم سنگ داشتگ انت:

”بلوچي ۽ چشڀين مردم ڪه اڀيڪه در بيت ڪه آئي ۽ ازم ۽ فڪر ۽ اے پهل ۽ صراط ۽ سراوتار اتوڪا توڪ برابر داشتگ ۽ پادني نه لرزاتگ۔ مئے تهها گيشتر انجڀين انت ڪه آهاں يا و فڪر ۽ سرازور داتگ ۽ ازم ۽ نازر ڪيں ره بند لگتمال ڪتگ انت يا فني بلندي ۽ شوق ۽ فڪر ۽ پادان بيتگ انت۔“ (8)

شاعري ۽ ازمي شرننگي ۽ فڪر ۽ سنگيني ۽ حياں دارگ ۽ ابيد منير مومن نوڪ سازي (Modernsim) منوگر انت۔ آئي ۽ گورا وجوديت، پيڪر سازي، درانگار سازي ۽ هوار نوڪ سازي ۽ همگزنچڀين اے دگه منيل ۽ گمان گندگ بوت ڪن انت:

”منير مومن ايڪ منيل ساڀين شاعر ۽ آئي ۽ حپه بلوچي رواجي شاعري ۽ پو تهها جتانين راه ۽ ره بند ۽ گچڀين ڪنان ۽ بلوچي شاعري حاص دستونڪ ۽ تههانوڪ نوڪيں تجر بت ڪنان ۽ نه تهناوتي يكتائي منار ڀنگ ۽ جهد ڪرتگ بلڪيں آئي شعري درشان ۽ رند ۽ آيوڪيں ايڪ سرجمين عهد ۽ اثر مند ڪرتگ۔“ (9)

منير مومن زيبائي ۽ دوست داروڪيں شاعر ۽ آوتي دوست ۽ قدر ۽ بالاد ۽ ندارگاني رنگ ۽ دزوشماں گون زيبائي ۽ بيان ڪنت دانڪه آئي ۽ دوست ۽ براه ۽ ڏول ۽ ندارگاني زيبائي چو عڪس ۽ آئي ۽ وانوڪ ۽ ايم ۽ پڏر به بنت۔ چرشي ۽ سبب ۽ انچو گمان بيت ڪه منير ۽ سرجمين شاعري عڪساني ايڪ الهم ايت:

چراغے گون انت در اتلگ بچا رتھاری ۽

شپ ۽ اے رنگ نہ ات چیزے روج ساری ۽

(10)

آماہ ایر کیت ہر شپ بلتے نہ گیشاں من

آپل ننیلیت دگہ دڑوشمے بہ شوہازاں

(11)

تئی نیاد ۽ کیف سُرینیت حسنگل ۽ در چکاں

گشے کہ مکتبی وان انت چراغ ۽ لڈان ۽

(12)

منیر من گوں دل ۽ نشت ۽ چراگیں در دنازینت انت

ندام نادینت ما پُشت ۽ وتی دُنیا ۽ شپ دیما

(13)

کلیں جلوہ سر پوش انت، ۽ بس یک چاڑے جُنزان انت

کشت انت تو کر پاس سرون ۽ پاؤون ۽ انجیر

(14)

نباء آشپ بو ۽ پیل ۽ زرنگ اومان کنگ مرچی
 منیر گوں ماہکانی ۽ گلئیں و شبویے آتار انت (15)

ماں اے شعراں دوست ۽ چرا گے گون بوؤگ ۽ در آیک، شپ ۽
 نوکیں رنگے ۽ بدل بوؤگ، هر شپ ماہ ۽ ایر آیک، دز و شم ۽ پلانی شو باز ۽
 دارگ، نیاد ۽ کیف ۽ در چکانی نرگ، قرآن ۽ وانگ ۽ وهد ۽ مکتبیا نی لڈگ، گوں
 دل ۽ ننگ، چرا گیں در داں نازینگ، دُنیا ۽ پُشت ۽ شپ ۽ دیمانا دینگ،
 جلوہانی سر پوش بوؤگ، چاڑے ۽ جُنزگ، سرون ۽ کر پاس ۽ پادون ۽ کر پاس
 کشگ، شپ بو ۽ پلاں زرنگ اومان بوؤگ۔ گوں ماہکانی ۽ و شبویے آتار
 بوؤگ، کل انچیں ندرگ انت کہ شاعر ۽ باطن ۽ عکس ۽ رنگ ۽ دز و شم اش کپتگ ۽
 پداوانوک ۽ چمانی دیم ۽ دل ۽ عکسانی دز و شم ۽ نقش بوگ انت۔ اے گلئیں
 ندرگ یک نیمگے ہے عکس ۽ پدر کن انت کہ منیر وتی دوست ۽ کجام کجام حبلوہانی
 پُژدر ۽ گندگ ۽ انت دومی نیمگا اے گپ ۽ ہم پدر کنگ ۽ انت، کہ شاعر یک
 ساچشتکارے ۽ بستار ۽ جہان ۽ شاہگانی ۽ سراچمشانک دنت گڑازنگی ۽ رنگ ۽
 رُژناتی تہاوشی ۽ شایکامی، درد ۽ اندوہ، مہر ۽ دلساچی ۽ عشق ۽ کیفیت، ایوکی ۽ تہناتی، ۽
 سبب ۽ اجکھیانی آماج بیت کہ پدا ساچشتی توان ۽ بدل بنت ۽ گوناپ سازی ۽
 وسیلہ ۽ عکس ۽ بدل بنت۔

منیر ۽ وتی شعرا نی تہا گوں لبزاں جوانیں عکس کش اتگ۔ آئی ۽ شاعر نی ۽ اولی

جوانی ایش انت که آئی ۽ زندگی ۽ پیش اتلگیس تجربہ، چا گرد ۽ جہلی ۽ بُرزی ۽ نگیگیس
جاور، مہر ۽ دوستی ۽ نازر کیس حیال ۽ شیر کنین درد بنگپ کتگ انت۔ چریشی ۽ منیر ۽
شاعری نوکی ۽ تازگی ۽ چیدگ جوڑ بوتگ۔ دومی جوانی ایش انت کہ آئی ۽ ایذرا
پاؤنڈ ۽ گپ من اتگ ۽ ہرچ ہما جاہ ۽ یک شعرے ۽ گوناپ سازگ ۽ امکان بوتگ
، منیر ۽ چہ آئی ۽ نپ زرتگ۔ ایذرا پاؤنڈ ۽ گوشگ انت:

Right word for right image “(16)”

ہے جوانی ۽ سبب ۽ گون منیر ۽ شعرانی وانگ ۽ انچو سماہ بیت کہ حیال عکسانی
وڑا دروشم زورگ ۽ انت۔ منیر مومن ۽ گوناپ سازی ۽ جوانی ایش انت کہ آئی ۽
جوڑ کتگیس عکس مارشت ۽ چم دوینانی سرا یک وڑا اثر کن انت:
مرگ تیرے چہ تئی بروان ۽ کمان ۽ در کیت

زندپے کہ انا گاہ چہ تئی شار ۽ کپتگ (17)

پیسرا من پہ تو بال ات دل وتی

بوتگ انت استال رند ۽ روشنا (18)

اچ تو شنگ انت ۽ منے ارواہ ۽ تہا ایر و انت

مہلباں دلمے ۽ رنگان ۽ درے نیست کہ نیست (19)

اڄ تئ اهداني ڪوه ديماں ڪوزيت روت انت ڪجا
 بڙگيں اوستاني ڪوتر ڪي ڪچيلے آزمان (20)

بُزرءِ دا تيگيں شعرائي تها مرگ ۽ چه بروان ۽ تيرءِ در آيگ ۽ زندهءِ چه شارءِ لمب ۽
 ڪپگ، دل ۽ روڪ ڪنگ ۽ استالاني روشنا بوؤگ، بوؤ رنگاني دمڪ ۽ درنه بوؤگ ۽
 چه ترا ۽ شنگ بوؤگ ۽ من ۽ ارواه ۽ اير روؤگ، اوستاني ڪوتر ۽ آزمان ۽ ڪي
 ڪچيلے (ڪسان) بوؤگ ۽ سبب ۽ اهداني ڪوه ديماں آديم شت نه ڪنگ، انچپيں
 عڪس انت ڪه ايشاني سيادي گون بنيادم ۽ مارشطان انت۔ مرگ ۽ زنده، دل ۽ روڪ
 بوؤگ، رنگ ۽ بوؤ ارواه ۽ اير ڪپگ، اوستاني ڪوتر، مادي درو شم ۽ هچبر گنگ بوت
 نه ڪن انت بس مارگ بوت نه ڪن انت بلتے منير ۽ اے گون بروان، تير، شار،
 استال، دمڪ ۽ در، ڪوهديم ۽ ظاهري چيزاں (مظهر) همگنچ ڪنگ ۽ چارگي چيز
 جوڙ ڪنگ انت۔

گوناپ سازي ۽ مستريں وظيفه هميش انت ڪه وردني، مارگي، اشڪنگي، بوؤ چنگلي ۽
 اے دگه ڪليں حسي ۽ مارشتي چيزاں لبزاني پارست ۽ چارگي چيز ڪنت ۽ پيش
 داريت۔ ڪي جوانيں شاعر ۽ مدام يات ۽ تزانگاں، ديستگ ۽ اش ڪتگيں گپاں،
 مارشت ۽ جزبگاں، مشاهده ۽ تخر بهان گون ساچشتي توان ۽ عڪس ۽ گوناپ دنت۔ منير
 وهدے مردماني تها بنيادم ۽ تهناني ۽ ڪسه ۽ آرگ لوڻيت گڙا بس ڪي عڪسه ديما
 اير ڪنت۔

هر کس ۽ وتی اوست ۽ میت انت که بد ۽ انت

بے کس اس آدم زاد، بے شمار ویرندان (21)

بزر ۽ نبشته این لبزاں چا گردی میار جلی ۽ شرفمندی ۽ ایر جیگی ۽ بنیادم ۽ بس گوں وتی
ذات ۽ همگر نچ بوؤگ ۽، مارشت ۽ گوناپ ارزانی ۽ در جنگ بوت کنت۔

مٹ بنت کور ۽ شیبانی ہنکین بلے

بس مئے تهنائی ماں کدہاں پشت کپیت (21)

ماں کدہاں پشت کپگ ۽ مارشت ۽ یک مردم ۽ ۽ تهنائی ۽ عکس انچو پیش
داشتگ کہ آئی ۽ تهنائی انچوز وراک انت کہ وت ۽ کدہ ۽ کیفانی وڑالاں دیک ۽ پد
ہم تهنائی ۽ مارشت بلاس نہ بیت۔

گوناپ سازی ۽ گوں ہمگر نچیں شاعری ۽ بابت ۽ گوشتگ بیت کہ اے لبزانی
انچیں رد ۽ بند انت سر ظاہر ۽ ڈولدار ۽ براہدار انت بلے آہانی لبزاگاں تک ۽ گچن
کنگ بہ بنت گڑاداں معنہ ۽ سر بوؤگ گران ۽ مشکل بیت۔ منیر مومن ۽ گوراہم
اے وڑیں بازیں شعر ہست۔ انچیں شعر انت کہ منیر ۽ گوں لبزاں آہانی انچیں براہ
داریں عکس جوڑ کنگ کہ وانگ ۽ گوں مردم ۽ سحر کن انت، وانوک آہانی سربری
براہ ۽ رنگ ۽ گار بیت کہ داں معنہ ۽ سر بوت نہ کنت۔ اے منیر مومن ۽ شاعری ۽
عیب نہ انت، اے اصل ۽ گوناپ سازی ۽ ازم ۽ گوں ہمگر نچی انت کہ وانوک
وت چہ شعر ۽ معنہ لوٹ ۽ نہ کنت۔ بس آئی ۽ وانگ ۽ آئی ۽ لذت ۽ مارگ لوٹیت:

”پیکر پر مبنی شاعری کی سب سے بڑی خوبی یہ ہے کہ سامع/قاری

رک کر اس کے معنی نہیں پوچھتا۔ اس پیکر کی جو معنویت خود
سامع/قاری کے ذہن میں ہوتی ہے وہ تمام دوسرے تاملات اور
تمام مسابقتی تعبیرات روک دیتی ہے اور ایک ایسی شعری
صورت حال پیش کرتی ہے جو تعبیر سے ماورا اور صرف احساس و

محسوس پر مبنی ہوتی ہے۔“ (23)

منیر اے شعراں ندارہ کن۔

پہوت ۽ دیوانگ ۽ تئی زندسک ارزان کتگ

چنکے نود ۽ دو کپودر، یک پھیلے آزمان (24)

تئی لقاء ۽ احوالے وہدے میتگاں سر بیت

آپ کوہاں بڑ ہنگ بیت، آس کو راں موجر بیت (25)

پاہو ۽ در چکاں نہ دژنجیت، سنگاں زندانی نہ کنت

تئی غم ۽ اے شہر گپتگ، پر چا سلطانی نہ کنت (26)

اے پیریں نوبت ۽ کنت سا ہگ کنگ لوٹیت

زمین تنک انت وتی پیشانی ۽ در چلے کشگ لوٹیت (27)

منیر مومن ء گوناپ سازی ء بازیں رنگ ء در و شم آنت۔ وتی دستونکانی تہا گوں
لبزاں منیر ء ہما گوناپ کہ ساز اتگ آنت، بازیں جاہاں مبہم ء مانگیش اتگ آنت
بلتے ایشانی سا چشتی داب ء بود محکمیں رنگے ء موجود انت:

”را برٹ کر یلے کہتا ہے کہ جب کم تر درجے کے شاعر اپنی نظموں
کے عنوان ڈھونڈتے ہیں، اعلیٰ درجے کے شاعر اپنی نظموں کا
رشتہ ان پینٹنگز سے جوڑتے ہیں جن سے الفاظ اور پینٹنگ کا فرق
مٹ جاتا ہے۔“ (28)

اگاں منیر مومن ء دستونک پہمگی آنت گڑا آئی ء شاعری گوناپ سازی ء پڑدرے
چارگی انت، گوناپ سازی آئی ء دستونکانی ہما جہد ء کوشست ء بہر انت کہ آئی ء
بابت ء را برٹ کر یلے ء گوشگ ہمیش انت کہ بڑزی درجہ ء شاعر مدام وتی شعراں
گوں عکساں (Painting) ہمگڑ بچ کن آنت۔ ہے چیز ء منیر ء شاعری ء درجہ
بڑزکتگ۔

سرسنون:References

- 1۔ عابد سیال، ڈاکٹر، جدید غزل میں تمثال کاری اور پیکر تراشی کا رجحان، ہوار، معیار، پاکستان، شعبہ
اردو بین الاقوامی اسلامی یونیورسٹی اسلام آباد، جولائی۔ دسمبر، 2012 تا کدیم 405
- 2۔ سلیم اختر، ڈاکٹر، تنقیدی اصطلاحات (توضیحی لغات)، لاہور، سنگ میل، 2011 تا کدیم 46

3. Jhon Press, The First and Fountain, Chicago, The

University of Chicago, 1927, Page.144

4. C. Day. Lewis, The Peotic Image, U.K, Hesperides

Press, 1947, P.17

(5) عبداللہ، سید، ڈاکٹر، اطرافِ غالب، تا کدیم 43

6- تنویر احمد علوی، ڈاکٹر ”جدید غزل، فکری و فنی سطح پر ایک نقطہء انحراف“ ہوار ”معاصر اردو عنزل“

مرتبہ: مقرر نیس، پروفیسر دہلی،، اردو اکیڈمی،، 1994 تا کدیم 111

7- عابد سیال، ڈاکٹر، جدید غزل میں تمثال کاری اور پیکر تراشی کا رجحان نی ہوار، معیار، اسلام آباد، شعبہ

اردو، بین الاقوامی اسلامی یونیورسٹی، جولائی۔ دسمبر، 2012 تا کدیم 409

8- ناگمان، نگدانک، دومی چاپ، گوادر، سچکان پبلی کیشنز،، 2013 تا کدیم 111

9- رحیم مہر، ”دردء ناتوانی دلء ناتوان کنت“ ہوار تا کبند، دراگاز 3، بلنگور، باقی بلوچ لائبریری

،، 2014 تا کدیم 6

10- منیر مومن، نگاہء باطنء سفر، پسنی، گدار پبلی کیشنز، دومی چاپ،، 2014 تا کدیم 155

11- منیر مومن، استال شپادء گردانت، بلوچ سنگت ادبی مجلس، منی،، 2009 تا کدیم 79

12- منیر مومن، دریا چنکے ہوشام انت، کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی،، 2005 تا کدیم 49

13- منیر مومن، یک بچیلے آزمان، پسنی، گدار پبلی کیشنز، مارچ،، 2014 تا کدیم 83،

14- منیر مومن، پاس جنان آنت دروازگ، بحرین، شنگکار زبان، سال ندارد، تا کدیم 13

15- منیر مومن، نگاہء باطنء سفر، پسنی، گدار پبلی کیشنز، دومی چاپ،، 2014 تا کدیم 58

16- سلیم اختر، ڈاکٹر، تنقیدی اصلاحات (توضیح لغت)، لاہور، سنگ میل پبلی کیشنز،، 2011 تا کدیم 46

- 17- منیر مومن، نگاہء باطن ء سفر،، پسنی، گدارپبلی کیشنز، دومی چاپ، 2014 تا کدیم 55
- 18- منیر مومن، یک بچیلے آزمان، پسنی، گدارپبلی کیشنز، مارچ، 2014 تا کدیم 21
- 19- منیر مومن، پاس جنان آنت دروازگ، بحرین، شنگکار زبان، سال ندارد، تا کدیم 94
- 20- منیر مومن، یک بچیلے آزمان، پسنی، گدارپبلی کیشنز، مارچ، 2014 تا کدیم 46
- 21- منیر مومن، پاس جنان آنت دروازگ، بحرین، شنگکار زبان، سال ندارد، تا کدیم 33
- 22- منیر مومن، استال شپادء گرد آنت، بلوچ سنگت ادبی مجلس، مئی، 2009 تا کدیم 57
- 23- فاروقی، شمس الرحمن، ”شکلب جلالی: مشعل درد اب روشن ہے“، ہوار ”شکلب جلالی، شخصیت اور فن“ ردء بند: ذوالفقار احسن، نقش گر پبلی کیشنز، راولپنڈی، 2007 تا کدیم 16
- 24- منیر مومن، یک بچیلے آزمان، پسنی، گدارپبلی کیشنز، مارچ، 2014 تا کدیم 46
- 25- منیر مومن، پاس جنان آنت دروازگ، بحرین، شنگکار زبان، سال ندارد، تا کدیم 115
- 26- ہمیش، تا کدیم 92
- 27- منیر مومن، استال شپادء گرد آنت، بلوچ سنگت ادبی مجلس، مئی، 2009 تا کدیم 29
- 28- رضی مجتبی، جدید ادب کا تناظر (حصہ دوئم)، کراچی، اکادمی بازیافت، منروری، 2014 تا کدیم 311

